

ספר פרויקט גוטנברג: נשמותיהם של בני העם השחור

ספר אלקטרוני זה מיועד לשימוש של כל אדם, בכל מקום בארצות הברית וברוב חלקי העולם האחרים, ללא עלות וכמעט ללא הגבלות כלשהן. הנכם רשאים להעתיק אותו, למסור אותו או לעשות בו שימוש חוזר תחת תנאי רישיון פרויקט גוטנברג הכלולים בספר אלקטרוני זה או באופן מקוון בכתובת www.gutenberg.org. אם אינכם נמצאים בארצות הברית, יהיה עליכם לבדוק את חוקי המדינה שבה אתם נמצאים לפני השימוש בספר אלקטרוני זה.

כותרת: נשמותיהם של בני העם השחור (The Souls of Black Folk)

מחבר: ו. א. ב. דו בוֹיז (W. E. B. Du Bois)

תאריך שחרור: 1 בינואר, 1996 [ספר אלקטרוני מס' 408]

עדכון אחרון: 11 באוגוסט, 2021

שפה: אנגלית

*** תחילת ספר פרויקט גוטנברג: נשמותיהם של בני העם השחור ***

נשמותיהם של אנשים שחורים מאת וו. א. ב. דו בוֹיז

בזה נכתב

דברי הפתיחה

א. על שאיפותינו הרוחניות

ב. על שחר החירות

ג. על מר בוקר ט. וושינגטון ואחרים

ד. על משמעות הקידמה

ה. על כנפי אטלנטה

ו. על הכשרתם של גברים שחורים

ז. על "החגורה השחורה"

ח. על החיפוש אחר גיזת הזהב

ט. על בני האדון והאדם

י. על אמונת האבות

יא. על לכתה של הבכורה

יב. על אלכסנדר קראמל

יג. על בואו של ג'ון

יד. על שירי היגון

דברי סיום

לבורגהארדט ויונלד

האובד והנמצא

דברי הפתיחה

בזה טמונים דברים רבים שאם ייקראו בסבלנות עשויים להראות את המשמעות המוזרה של להיות שחור כאן, עם שחר המאה העשרים. משמעות זו אינה חסרת עניין עבורך, קורא נכבד; שכן בעייתה של המאה העשרים היא בעיית קו הצבע.

על כן, אני מפציר בך, קבל את ספרי הקטן בכל חסד, למד את מילותיי יחד איתי, סלח על טעויות וחולשות למען האמונה והתשוקה שבי, וחפש את גרעין האמת החבוי שם.

ניסיתי כאן לשרטט, בקווים מעורפלים ולא ודאיים, את העולם הרוחני שבו עשרה מיליון אמריקאים חיים ושואפים. ראשית, בשני פרקים ניסיתי להראות מה הייתה משמעות האמנציפציה עבורם, ומה היו השלכותיה. בפרק שלישי הצבעתי על עלייתה האיטית של מנהיגות אישית, וביקרתי בכנות את המנהיג הנושא בעיקר נטל גזעו כיום. לאחר מכן, בשני פרקים נוספים, שירטטתי בקווי מתאר מהירים את שני העולמות שבתוך ומחוץ ל"צעף", ובכך הגעתי לבעיה המרכזית של הכשרת בני אדם לחיים. בצאתי כעת לפירוט עמוק יותר, למדתי בשני פרקים את מאבקייהם של מיליוני ההמונים של האיכרים השחורים, ובפרק אחר ביקשתי להבהיר את היחסים הנוכחיים בין בני האדון והאדם. בעוזבי אז את העולם הלבן, פסעתי אל תוך הצעיף, מרימו כדי שתוכלו לחזות במעט במעמקי – משמעות דתו, תשוקת יגונו האנושי, ומאבקן של נשמותיו הגדולות יותר. את כל זה סיימתי בסיפור שסופר פעמיים אך נכתב לעיתים רחוקות, ובפרק של שירה.

חלק ממחשבותיי אלו ראו אור בעבר בלבוש אחר. על ההסכמה האדיבה לפרסומן מחדש כאן, בצורה שונה ומורחבת, עלי להודות למוציאים לאור של ה-*Atlantic Monthly*, ה-*World's Work*, ה-*Dial*, ה-*New*, וה-*Annals of the American Academy of Political and Social Science*. לפני כל פרק, כפי שהוא מודפס כעת, ניצבת שורה משירי היגון – הד כלשהו למנגינה רודפת מהמוזיקה האמריקאית היחידה שנבעה מנשמות שחורות בעבר האפל. ולבסוף, האם עלי להוסיף שאני הדובר כאן הנני עצם מעצמם ובשר מבשרם של אלו החיים בתוך הצעיף?

ו. א. ב. דו ב.

אטלנטה, ג'ורג'יה, 1 בפברואר, 1903.

א.

על שאיפותינו הרוחניות

הוי מים, קול לבבי, הבוכה בחול,

כל הלילה בוכה בנהי מר,

בעודי שוכב ומאזין, ואיני יכול להבין

את קול לבבי שבצידי או את קול הים,

הוי מים, המשוועים למנוחה, האם זה אני, האם זה אני?

כל הלילה המים בוכים אלי.

מים ללא מנוח, לעולם לא תהיה מנוחה

עד שיימוג הירח האחרון ויכלה הגאות האחרונה,

ואש הקץ תחל לבעור במערב;

והלב יעף ויתמה ויבכה כיס,

כל החיים בבכי ללא הועיל,

כפי שהמים כל הלילה בוכים אלי.

— ארתור סימונס.

ביני לבין העולם האחר ניצבת תמיד שאלה שלא נשאלה: חלק נמנעים מלשאול אותה מתוך רגש של עדינות; אחרים בשל הקושי לנסחה כהלכה. ובכל זאת, כולם מרחפים סביבה. הם ניגשים אלי במין היסוס, בוחנים אותי בסקרנות או בחמלה, ואז, במקום לומר ישירות—"איך זה מרגיש להיות בעיה?"—הם אומרים: "אני מכיר אדם צבעוני מצוין בעיירה שלי"; או "נלחמתי במכניקסוויל"; או "האם מעשי העוולה הללו בדרום לא מרתיחים את דמך?". למול אלו אני מחייך, או מגלה עניין, או מנמיך את הרתיחה לבעבוע קל, לפי הצורך. לשאלה האמיתית, "איך זה מרגיש להיות בעיה?", אני עונה לעיתים נדירות ולו במילה.

ובכל זאת, להיות בעיה זו חוויה מוזרה — ייחודית אפילו עבור מי שמעולם לא היה דבר אחר, למעט אולי בינקותו ובאירופה. בימי הנעורים המוקדמים והעליזים מתפרצת ההתגלות לראשונה, ביום אחד, כביכול. אני זוכר היטב מתי חלף הצל מעליי. הייתי יצור קטן, אי שם בהרי ניו אינגלנד. בבית ספר קטן מעץ, עלה בדעתם של הילדים והילדות לקנות כרטיסי ביקור מהודרים ולהחליפם ביניהם. ההחלפה הייתה עליזה, עד שילדה אחת, מצטרפת חדשה וגבוהה, סירבה לכרטיס שלי — סירבה לו בנחרצות, במבט אחד. אז עלה בדעתי בפתאומיות מסוימת שאני שונה מהאחרים; דומה להם אולי בלב, בחיים ובכמיהה, אך מודר מעולמם על ידי צעיף עצום.

לאחר מכן לא היה בי רצון לקרוע את הצעיף הזה; רחשתי בוז לכל מה שמעבר לו, וחייתי מעליו באזור של שמיים כחולים וצללים נודדים גדולים. השמיים היו כחולים ביותר כשיכולתי לנצח את חבריי בזמן מבחן, או במירוץ, או אפילו להכות בראשיהם. אבוי, עם השנים כל הבוז המשובח הזה החל לדעוך; שכן המילים להן השתוקקתי, וכל ההזדמנויות המסנוורות שלהם, היו שלהם, לא שלי. אך הם לא ישמרו את הפרסים הללו, אמרתי; חלקם, או כולם, אני אחטוף מהם. כיצד בדיוק אעשה זאת לא יכולתי להחליט: על ידי לימודי משפטים, על ידי ריפוי חולים, על ידי סיפור הסיפורים המופלאים ששחו בראשי — בדרך כלשהי.

אצל נערים שחורים אחרים, המאבק לא היה שטוף שמש בלהט כזה: נעוריהם התכווצו לכדי חנפנות חסרת טעם, או לשנאה שקטה של העולם החיזור סביבם וחשדנות מלגלגת כלפי כל דבר לבן; או שהתבזבזו בזעקה

מרה: "מדוע עשיתי אלוהים מנודה וזר בביתי שלי?". צללי בית האסורים נסגרו סביב כולנו: חומות צרות ועקשניות עבור הלבנים ביותר, אך צרות ללא רחם, גבוהות ובלתי ניתנות לטיפול עבור בני הלילה, שחייבים לעמוד בחשכה בהשלמה, או להכות בכפות ידיים חסרות תועלת נגד האבן.

אחרי המצרי וההודי, היווני והרומי, הטוטוני והמונגולי, הכושי הוא מעין "בן שביעי", שנולד עם צעף, וניחן בראייה שנייה בעולם האמריקאי הזה — עולם שאינו מעניק לו מודעות עצמית אמיתית, אלא רק מאפשר לו לראות את עצמו דרך ההתגלות של העולם האחר. זוהי תחושה מוזרה, המודעות הכפולה הזו, התחושה של להסתכל תמיד על עצמך דרך עיניהם של אחרים, של מדידת נשמתך לפי סרט המידה של עולם המתבונן בבז משועשע וברחמים. אדם מרגיש תמיד את כפילותו — אמריקאי, כושי; שתי נשמות, שתי מחשבות, שתי שאיפות בלתי מיושבות; שני אידיאלים לוחמים בגוף אפל אחד, שרק כוחו העיקש מונע ממנו להיקרע לגזרים.

תולדות הכושי האמריקאי הן תולדות המאבק הזה — הכמיהה להגיע לגבריות בעלת מודעות עצמית, למזג את העצמי הכפול שלו לכדי עצמי טוב ואמיתי יותר. במיזוג זה הוא אינו חפץ שאיש מהעצמיים הישנים יאבד. הוא לא היה רוצה "לאפרק" את אמריקה, שכן לאמריקה יש יותר מדי מה ללמד את העולם ואת אפריקה. הוא לא היה רוצה להלבין את נשמתו הכושית בשיטפון של אמריקאיות לבנה, שכן הוא יודע שלדם הכושי יש מסר לעולם. הוא פשוט חפץ לאפשר לאדם להיות גם כושי וגם אמריקאי, מבלי שיקולל ויירקו עליו חבריו, מבלי שדלתות ההזדמנות ייסגרו בגסות בפניו.

זהו, אם כן, סוף שאיפתו: להיות שותף לעבודה בממלכת התרבות, להימלט הן מהמוות והן מהבידוד, לשמר ולהשתמש במיטב כוחותיו ובגאונותו החבויה. כוחות אלו של גוף ונפש בוזבזו בעבר באורח מוזר, התפזרו או נשכחו. צילו של עבר כושי אדיר חולף בסיפורה של אתיופיה המעורפלת ושל מצרים הספינקס. לאורך ההיסטוריה, כוחותיהם של יחידים שחורים מבזיקים פה ושם ככוכבים נופלים, וגוועים לעיתים לפני שהעולם הספיק לאמוד נכונה את בהירותם.

כאן באמריקה, בימים המעטים מאז האמנציפציה (שחרור העבדים), פנייתו של האדם השחור לכאן ולכאן בשאיפה מהססת ומסופקת גרמה לעיתים קרובות לכך שאפילו כוחו איבד מעילותו, ונראה כהיעדר כוח, כחולשה. ובכל זאת אין זו חולשה — זוהי הסתירה של מטרות כפולות. מאבקו כפול-המטרה של האומן השחור — מצד אחד להימלט מהבוז הלבן כלפי אומה של "חוטבי עצים ושואבי מים", ומצד שני לחרוש ולבנות עבור המון מוכה עוני — יכול היה רק להפוך אותו לבעל מלאכה דל, שכן ליבו היה חצוי בין שני הגורמים.

בשל העוני והבורות של עמו, התפתה הכומר או הרופא השחור לעבר רמאות ודמגוגיה; ובשל הביקורת של העולם האחר, לעבר אידיאלים שגרמו לו להתבייש במשימותיו הצנועות. המלומד השחור לעתיד ניצב בפני הפרדוקס שהידע שעמו נזקק לו היה סיפור ישן ושגור עבור שכניו הלבנים, בעוד שהידע שילמד את העולם הלבן היה כ"סנינית" (יוונית) עבור בשרו ודמו שלו. אובדן זה של מטרות כפולות, החיפוש אחר סיפוק שני אידיאלים בלתי מיושבים, זרע הרס עצוב באומץ, באמונה ובמעשים של עשרה מיליון בני אדם.

ב.

על שחר החירות

אדיש נראה הנוקם הגדול;

שיעורי ההיסטוריה אינם אלא תיעוד

של מאבק-מוות אחד בחשיכה

בין שיטות ישנות לבין הדיבר;

האמת לעולם על הגרדום,

העוול לעולם על הכיסא;

אך אותו גרדום מניע את העתיד,

ומאחורי הנעלם המעורפל

ניצב אלוהים בתוך הצל

ושומר על אלו השייכים לו.

— לוואל.

בעייתה של המאה העשרים היא בעיית קו-הצבע — היחס בין הגזעים הכהים לבהירים של בני האדם באסיה ובאפריקה, באמריקה ובאיי הים. היה זה היבט של בעיה זו שגרם למלחמת האזרחים; וכל שאלו שצעדו דרומה וצפונה בשנת 1861 נאחזו בנקודות טכניות של איחוד ואוטונומיה מקומית כ"שיבולת", הכל ידעו בכל זאת, כפי שאנו יודעים, ששאלת עבדות הכושים הייתה הסיבה האמיתית לסכסוך. מוזר היה גם כיצד שאלה עמוקה זו תמיד דחפה עצמה אל פני השטח למרות מאמצים והכחשות. ברגע שצבאות הצפון נגעו באדמת הדרום, שאלה ישנה זו, בלבוש חדש, נבטה מן האדמה: מה יעשה בכושים? פקודות צבאיות נחרצות לכאן ולכאן לא יכלו לענות על התהייה; הצהרת האמנציפציה נראתה רק כמרחיבה ומעצימה את הקשיים; ותיקוני המלחמה יצרו את בעיות הכושים של ימינו.

מטרת מאמר זה היא לחקור את תקופת ההיסטוריה מ-1861 עד 1872 בכל הנוגע לכושי האמריקאי. למעשה, סיפור זה על שחר החירות הוא תיאור של אותו ממשל של בני אדם שנקרא "לשכת המשוחררים" (Freedmen's Bureau) — אחד הניסיונות הייחודיים והמעניינים ביותר שנעשו על ידי אומה גדולה להתמודד עם בעיות עצומות של גזע ומצב חברתי.

למלחמה אין דבר וחצי דבר עם עבדים, זעקו הקונגרס, הנשיא והאומה; ואף על פי כן, ברגע שהצבאות, במזרח ובמערב, חדרו לווירג'יניה וטנסי, הופיעו עבדים נמלטים בתוך קווייהם. הם באו בלילה, כשמדורות המחנה המהבהבות נצצו ככוכבים גדולים ובלתי יציבים לאורך האופק השחור: זקנים וכחושים, בעלי שיער אפור וציציות; נשים עם עיניים מבוהלות, גוררות ילדים רעבים ומייבבים; גברים ונערות, חסונים וגרמיים — המון של נוודים מורעבים, חסרי בית, חסרי ישע ומעוררי רחמים במצוקתם האפלה. שתי שיטות לטיפול בבאים החדשים הללו נראו לוגיות באותה מידה לסוגי מחשבה מנוגדים. בן באטלר, בווירג'יניה, הכריז במהירות על רכוש עבדים כ"הברחה" (Contraband) של מלחמה, והעביד את הנמלטים; בעוד שפרמונט, במיזורי, הכריז על העבדים כחופשיים תחת ממשל צבאי. פעולתו של באטלר אושרה, אך פקודתו של פרמונט בוטלה במהירות, ויורשו, האלק, ראה את הדברים אחרת. "מעתה ואילך", הוא פקד, "אין לאפשר לשום עבדים להיכנס לקווים שלכם כלל; אם יבואו ללא ידיעתכם, כשיבואו בעליהם לדרוש אותם — הסגירו אותם." מדיניות כזו הייתה קשה לאכיפה; חלק מהפליטים השחורים הכריזו על עצמם כבני חורין, אחרים הראו שאדוניהם נטשו אותם, ואחרים נתפסו יחד עם מבצרים ומטעים. ברור היה גם שהעבדים היו מקור כוח לקונפדרציה, ושנעשה בהם שימוש כפועלים וכמייצרים. "הם מהווים משאב צבאי", כתב המזכיר קמרון בסוף 1861; "ובהיותם כאלה, העובדה שאין להסגירם לאויב ברורה מכדי לדון בה." כך בהדרגה השתנה טון מפקדי הצבא; הקונגרס אסר על הסגרת נמלטים, ו"מוברחי המלחמה" של באטלר התקבלו בברכה כפועלים צבאיים. הדבר סיבך את הבעיה יותר משפתר אותה, שכן כעת הנמלטים המפוזרים הפכו לזרם קבוע, שזרם מהר יותר ככל שהצבאות צעדו.

אז האיש ארוך-הראות בעל הפנים חרושות-הדאגה שישב בבית הלבן ראה את הבלתי נמנע, ושחרר את עבדי המורדים בראש השנה, 1863. חודש לאחר מכן קרא הקונגרס בלהט לחיילים הכושים שחוק יולי 1862 אפשר להם להתגייס בחוסר רצון מסוים. כך הוסרו המחסומים והמעשה נעשה. זרם הנמלטים תפח לשיטפון, וקציני צבא מודאגים המשיכו לשאול: "מה יש לעשות עם עבדים, המגיעים כמעט מדי יום? האם עלינו למצוא מזון ומחסה לנשים וילדים?"

היה זה פירס מבוססון שהצביע על הדרך, ובכך הפך במובן מסוים למייסד לשכת המשוחררים. הוא היה ידיד קרוב של המזכיר צ'ייס; וכאשר, בשנת 1861, הטיפול בעבדים ובאדמות נטושות עבר לידי פקידי האוצר, פירס הוצב במיוחד מהשורות כדי ללמוד את התנאים. ראשית, הוא דאג לפליטים בפורטרס מונרו; ואז, לאחר ששרמן כבש את הילטון הד, פירס נשלח לשם כדי להקים את ניסוי "פורט רויאל" שלו — הפיכת עבדים לפועלים חופשיים. אולם לפני שניסוי כמעט התחיל, בעיית הנמלטים לבשה ממדים כאלה שהיא הוצאה מידי משרד האוצר העמוס וניתנה לקציני הצבא. כבר החלו להיווצר מרכזי התקהלות של משוחררים בפורטרס מונרו, וושינגטון, ניו אורלינס, ויקסבורג וקורנית', קולומבוס, קאירו, וכן בפורט רויאל. כמרים צבאיים מצאו כאן שדות חדשים ופוריים; "מפקחי מוברחי המלחמה" התרבו, ונעשה ניסיון כלשהו לעבודה שיטתית על ידי גיוס הגברים הכשירים ומתן עבודה לאחרים.

אז קמו האגודות לעזרת המשוחררים, שנולדו מתוך הפניות הנוגעות ללב של פירס ושל מרכזי מצוקה אחרים. היו שם "האגודה המיסיונרית האמריקאית", שצמחה מפרשת האמיסטד וכעת הייתה בשלה לעבודה; ארגוני הכנסיות השונים, האגודה הלאומית לסיוע למשוחררים, איחוד המשוחררים האמריקאי, הוועדה המערבית לעזרת המשוחררים — בסך הכל חמישים או יותר ארגונים פעילים, ששלחו בגדים, כסף, ספרי לימוד ומורים דרומה. כל מה שעשו היה נחוץ, שכן העוני של המשוחררים דווח לעיתים קרובות כ"מזעזע מכדי להאמין", והמצב הלך והחמיר מדי יום.

ומדי יום נראה היה ברור יותר שאין זה עניין רגיל של סיוע זמני, אלא משבר לאומי; שכן כאן הופיעה בעיית עבודה בממדים עצומים. המוני כושים עמדו בטלים, או, אם עבדו לסירוגין, מעולם לא היו בטוחים שיקבלו שכר; ואם במקרה קיבלו שכר, בזבזו את הדבר החדש ללא מחשבה. בדרכים אלו ואחרות, חיי המחנה והחירות החדשה השחיתו את המשוחררים. הארגון הכלכלי הרחב יותר שנדרש בברור צץ פה ושם כפי שקבעו המקרה והתנאים המקומיים. כאן הייתה זו תוכנית פורט רויאל של פירס — של מטעים חכורים ופועלים מודרכים — שהצביעה על הדרך הגסה. בושינגטון פתח המושל הצבאי, לבקשת המפקח, אחוזות מוחרמות לעיבודם של הנמלטים, ושם בצל כיפת הקפיטול התקבצו כפרי חקלאות שחורים. גנרל דיקס מסר אחוזות למשוחררים של פורטרס מונרו, וכן הלאה, בדרום ובמערב. הממשלה ואגודות החסד סיפקו את אמצעי העיבוד, והכושי שב לאט לעבודה. מערכות השליטה שהחלו כך צמחו במהירות, פה ושם, למעין ממשלות קטנות ומזרות, כמו זו של גנרל באנקס בלואיזיאנה, עם תשעים אלף נתיניו השחורים, חמישים אלף פועליו המודרכים, ותקציבו השנתי של מאה אלף דולר ויותר. הוא הכין ארבעת אלפים רשימות שכר בשנה, רשם את כל המשוחררים, חקר תלונות ותיקן עוולות, הטיל וגבה מיסים והקים מערכת של בתי ספר ציבוריים. כך גם קולונל איטון, המפקח של טנסי וארקנסו, שלט על מאה אלף משוחררים, חקר ועיבד שבעת אלפים אקרים של קרקע לגידול כותנה, והאכיל עשרת אלפים נזקקים בשנה. בדרום קרוליינה היה גנרל סקסטון, בעל העניין העמוק באנשים השחורים. הוא ירש את פירס ואת פקידי האוצר, ומכר אחוזות שחולטו, חקר מטעים נטושים, עודד בתי ספר, וקיבל משרמן — לאחר אותה צעידה מרהיבה ונוראה אל הים — אלפי עוקבי-מחנה אומללים.

שלושה דברים אופייניים ניתן היה לראות בפשיטה של שרמן דרך ג'ורג'יה, שהציבו את המצב החדש בתבליט מעורפלי: הכובש, הנכבש, והכושי. יש הרואים את כל המשמעות בחזית הקשוחה של המשמיד, ויש הרואים אותה בסובלים המרירים של "הסיבה האבודה" (הדרום). אך בעיניי, לא החייל ולא הפליט מדברים במשמעות עמוקה כל כך כמו אותו ענן אנושי כהה שנצמד כחרטה לחלקן האחורי של אותן שיירות מהירות, תופח לעיתים למחצית מגודלן, כמעט בולע וחונק אותן. לשווא פקדו עליהם לחזור, לשווא נכרתו גשרים מתחת לרגליהם; הם המשיכו לצעוד ולהתפתל ולהתפרץ, עד שהתגלגלו לתוך סוואנה, המון מורעב ועירום של עשרות אלפים. שם הגיע גם הפתרון הצבאי האופייני: "האיים מצ'רלסטון דרומה, שדות האורז הנטושים לאורך הנהרות עד מרחק שלושים מייל מהים, והאזור הגובל בנהר סנט ג'ון, פלורידה, שמורים ומיועדים ליישובם של כושים ששוחררו כעת בצו המלחמה." כך נכתב ב"פקודת שדה מספר חמש-עשרה" המפורסמת.

כל הניסויים, הפקודות והמערכות הללו היו עתידים למשוך ולבלבל את הממשלה ואת האומה. מיד לאחר הצהרת האמנציפציה, הגיש הנציג אליוט הצעת חוק המקימה "לשכת אמנציפציה"; אך היא מעולם לא דווחה. ביוני שלאחר מכן, ועדת חקירה שמונתה על ידי שר המלחמה דיווחה לטובת לשכה זמנית עבור "שיפורם, הגנתם ותעסוקתם של פליטים משוחררים", בקווים דומים לאלו שננקטו לאחר מכן. עצומות הגיעו לנשיא

לינקולן מאזרחים ומארגונים מכובדים, שדחקו בתוכנית מקיפה ומאוחדת לטיפול במשוחררים, תחת לשכה שתהיה "אמונה על לימוד תוכניות וביצוע צעדים להדרכה קלה, וסיוע מושכל ואנושי בכל דרך, למעברם של השוחרים ששוחררו ואלו שעוד ישוחררו מהמצב הישן של עבודת כפייה למצבם החדש של חריצות מרצון."

נעשו כמה צעדים חסרי התלהבות להשיג זאת, בחלקו, על ידי הפקדת העניין כולו שוב בידי סוכני אוצר מיוחדים. חוקים משנת 1863 ו-1864 הנחו אותם לקבל אחריות ולחכור אדמות נטושות לתקופות שלא יעלו על שנים-עשר חודשים, ו"לדאוג בחוזי חכירה כאלו, או בדרך אחרת, לתעסוקה ולרווחה הכללית" של המשוחררים. רוב קציני הצבא קיבלו זאת בהקלה כפתור מ"ענייני הכושים" המבלבלים, ומזכיר האוצר פסנדר פרסם ב-29 ביולי 1864 מערכת תקנות מצוינת, שגנרל הווארד פעל לפיהן מקרוב לאחר מכן. תחת סוכני האוצר הוחכרו שטחי אדמה גדולים בעמק המיסיסיפי, וכושים רבים הועסקו; אך באוגוסט 1864 הושעו התקנות החדשות מסיבות של "מדיניות ציבורית", והצבא שוב היה בשליטה.

בינתיים הפנה הקונגרס את תשומת ליבו לנושא; ובמרץ העביר הבית הצעת חוק ברוב של שניים המקימה לשכה למשוחררים במשרד המלחמה. צ'ארלס סאמנר, שהיה מופקד על הצעת החוק בסנאט, טען שמשוחררים ואדמות נטושות צריכים להיות תחת אותו משרד, ודיווח על תחליף להצעת החוק של הבית המצרף את הלשכה למשרד האוצר. הצעת חוק זו עברה, אך מאוחר מדי לפעולה של הבית. הוויכוחים נדדו על פני כל מדיניות הממשל ושאלת העבדות הכללית, מבלי לגעת מקרוב ביתרונות הספציפיים של הצעד שעל הפרק. אז התקיימו הבחירות הלאומיות; והממשל, עם הבעת אמון מחודשת מהמדינה, פנה לעניין ברצינות רבה יותר. ועידה בין שני בתי הקונגרס הסכימה על צעד שנוסח בקפידה והכיל את עיקרי הוראות הצעת החוק של סאמנר, אך הפך את הארגון המוצע למחלקה עצמאית הן מפקידי המלחמה והן מפקידי האוצר. הצעת החוק הייתה שמרנית, והעניקה למחלקה החדשה "פיקוח כללי על כל המשוחררים". מטרתה הייתה "לקבוע תקנות" עבורם, להגן עליהם, להחכיר להם אדמות, להסדיר את שכרם ולהופיע בבתי משפט אזרחיים וצבאיים כ"ידיים הקרוב". היו מגבלות רבות שהוצמדו לסמכויות שהוענקו כך, והארגון הפך לקבוע. אף על פי כן, הסנאט הפיל את הצעת החוק, ומונתה ועדת ועידה חדשה. ועדה זו דיווחה על הצעת חוק חדשה ב-28 בפברואר, שהועברה במהירות בדיוק עם סיום המושב, והפכה לחוק של 1865 המקים במשרד המלחמה את "הלשכה לפליטים, משוחררים ואדמות נטושות".

פשרה אחרונה זו הייתה חקיקה חפזה, מעורפלת ולא ודאית בקווי המתאר שלה. נוצרה לשכה, "שתמשיך במהלך מלחמת המרד הנוכחית, ושנה אחת לאחר מכן", אשר לה ניתנו "הפיקוח והניהול של כל האדמות הנטושות והשליטה בכל הנושאים הנוגעים לפליטים ומשוחררים", תחת "כללים ותקנות כפי שיוצגו על ידי ראש הלשכה ויאושרו על ידי הנשיא". נציב, שימונה על ידי הנשיא והסנאט, היה אמור לשלוט בלשכה, עם צוות משרדי שלא יעלה על עשרה פקידים. הנשיא יכול היה גם למנות עוזרי נציבים במדינות הפורשות, ולכל המשרות הללו ניתן היה להציב קציני צבא בשכר רגיל. שר המלחמה יכול היה לספק קיצוב מזון, ביגוד ודלק לנזקקים, וכל הרכוש הנטוש הושם בידי הלשכה לצורך חכירה ומכירה עתידית לעבדים-לשעבר בחלקות של ארבעים אקר.

כך קיבלה ממשלת ארצות הברית באופן רשמי את האחריות על הכושי המשוחרר כבן-חסות של האומה. היה זה מפעל אדיר. כאן, במחי יד של עט, הוקם ממשל של מיליוני בני אדם — ולא בני אדם רגילים, אלא אנשים שחורים שסורסו על ידי מערכת עבדות שלמה וייחודית בת מאות שנים; וכעת, בפתאומיות ובאלימות, הם זוכים בזכות מלידה חדשה, בזמן של מלחמה ויצרים, בקרב האוכלוסייה המוכה והממורמרת של אדוניהם לשעבר. כל אדם היה מהסס לקבל על עצמו אחריות על עבודה כזו, עם חבויות עצומות, סמכויות בלתי מוגדרות ומשאבים מוגבלים. ככל הנראה איש מלבד חייל לא היה עונה לקריאה כזו לאלתר; ואכן, איש מלבד חייל לא יכול היה להיקרא, שכן הקונגרס לא הקצה כסף למשכורות ולהוצאות.

פחות מחודש לאחר שהמשחרר היגע (לינקולן) עבר למנוחתו, יורשו מינה את מייג'ור-גנרל אוליבר או. הווארד לתפקיד נציב הלשכה החדשה. הוא היה איש מיין, אז בן שלושים וחמש בלבד. הוא צעד עם שרמן אל הים, נלחם היטב בגטיסבורג, ורק שנה קודם לכן מונה לפיקוד על מחלקת טנסי. אדם ישר, בעל אמונה רבה מדי בטבע האנושי, וכישרון מועט לעסקים ולפרטים מורכבים; הייתה לו הזדמנות רחבה להכיר ממקור ראשון חלק

ניכר מהעבודה שלפניו. ועל עבודה זו נאמר בצדק כי "שום היסטוריה נכונה בקירוב של הציוויליזציה לא תוכל להיכתב לעולם מבלי להבליט, כאחד מציוני הדרך הגדולים של הקדמה המדינית והחברתית, את ארגונה וניהולה של לשכת המשוחררים."

ב-12 במאי 1865 מונה הווארד; הוא נכנס לתפקידו לאלתר ב-15 והחל לבחון את שדה הפעולה. תערובת מזרזה נגלתה לעיניו: רודניות קטנות, ניסויים קומוניסטיים, עבדות, שעבוד חוב (peonage), ספקולציות עסקיות, צדקה מאורגנת, נדבות לא מאורגנות — הכל מתנווד תחת מסווה של עזרה למשוחררים, והכל טבול בעשן ובדם המלחמה ובקללותיהם ושתיקתם של אנשים זועמים. ב-19 במאי הממשלה החדשה — שכן ממשלה הייתה זו לכל דבר — פרסמה את חוקתה; נציבים היו אמורים להתמנות בכל אחת מהמדינות הפורשות, והם היו אמורים לקבל אחריות על "כל הנושאים הנוגעים לפליטים ומשוחררים", וכל סיוע וקיצוב מזון היו אמורים להינתן בהסכמתם בלבד. הלשכה הזמינה שיתוף פעולה מתמשך עם אגודות חסד והכריזה: "מטרתם של כל הנציבים תהיה להנהיג מערכות מעשיות של עבודה בשכר" ולהקים בתי ספר. לאלתר מונו תשעה עוזרי נציבים. עליהם היה למהר לשדות פעולתם; לשאוף לסגור בהדרגה את מוסדות הסיוע ולהפוך את הנזקקים לעצמאיים; לפעול כבתי משפט היכן שלא היו בתי משפט, או היכן שכושים לא הוכרו בהם כבני חורין; למסד את מוסד הנישואין בקרב העבדים-לשעבר ולנהל רישומים; לוודא שהמשוחררים חופשיים לבחור את מעסיקיהם ולעזור בניסוח חוזים הוגנים עבורם; ולבסוף, נכתב בחוזר: "תום לב פשוט, שאנו מקווים לו מכל הצדדים המעורבים בסיומה של העבדות, יקל במיוחד על עוזרי הנציבים במילוי תפקידם כלפי המשוחררים, ויקדם את הרווחה הכללית."

אך בקושי החלה העבודה, והמערכת הכללית והארגון המקומי החלו לקרום עור וגידים, וכבר הופיעו שני קשיים חמורים ששינו במידה רבה את התיאוריה ואת תוצאות עבודת הלשכה. ראשית, היו אלו האדמות הנטושות של הדרום. זמן רב הייתה זו התיאוריה המפורשת פחות או יותר של הצפון, שניתן ליישב את כל הבעיות העיקריות של האמנציפציה על ידי הושבת העבדים על האדמות שהוחרמו מאדוניהם — סוג של צדק פואטי, אמרו חלק. אך שירה זו, כשתורגמה לפרוזה חגיגית, פירושה היה החרמה המונית של רכוש פרטי בדרום, או הקצאות כספיות עצומות. והנה הקונגרס לא הקצה סנט אחד, וברגע שהופיעו הכרזות החנינה הכללית, נמוגו במהירות שמונה מאות אלף האקרים של אדמות נטושות שהיו בידי לשכת המשוחררים. הקושי השני היה בשכלול הארגון המקומי של הלשכה לאורך שדה הפעולה הרחב. בניית מכונה חדשה ושליחת פקידים בעלי כשירות מוכחת למפעל גדול של רפורמה חברתית אינה משימה של מה בכך; אך משימה זו הייתה קשה אף יותר, שכן היה צריך להרכיב ארגון מרכזי חדש על מערכת קיימת, הטרוגנית ומבולבלת, של סיוע ושליטה בעבדים-לשעבר; ואת הסוכנים הזמינים לעבודה זו היה צריך לחפש בצבא שעדיין היה עסוק בפעולות מלחמה — אנשים שמעצם טבעם לא התאימו לעבודה חברתית רגישה — או בקרב עוקבי המחנה המפוקפקים של כוח פולש. כך, לאחר שנת עבודה, למרות המרץ שבו נדחפה, הבעיה נראתה קשה עוד יותר לתפיסה ולפתרון מאשר בהתחלה. עם זאת, שלושה דברים עשתה עבודת אותה שנה, שהיו ראויים להיעשות: היא הקלה על כמות עצומה של סבל פיזי; היא העבירה שבעת אלפים פליטים ממרכזים צפופים בחזרה לחוות; וחשוב מכל, היא חנכה את "מסע הצלב של המורה מניו אינגלנד".

דברי הימים של מסע צלב תשיעי זה טרם נכתבו — סיפורה של שליחות שנראתה לזמננו דמיונית הרבה יותר מחיפושו של סן לואי בזמנו. מאחורי ערפילי החורבן והביזה התנופפו שמלות הכותנה של נשים שהעזו, ולאחר נהימת תותחי השדה נשמע קצב האלפבית. עשירות ועניות היו הן, רציניות וסקרניות. שכולות מאב, מאח, או מיותר מכך, הן באו לחפש מפעל חיים בנטיעת בתי ספר של ניו אינגלנד בקרב הלבנים והשחורים של הדרום. הן עשו את עבודתן היטב. באותה שנה ראשונה הן לימדו מאה אלף נפשות, ויותר.

ברור היה שהקונגרס חייב לחוקק שוב בקרוב בנוגע ללשכה שאורגנה בחיפזון, ואשר צמחה במהירות לחשיבות רחבה ואפשרויות עצומות. מוסד כזה היה כמעט קשה לסיום כפי שהיה קשה להתחלה. בראשית 1866 לקח הקונגרס את העניין לידי, כאשר הסנאטור טראמבל מאילינוי הגיש הצעת חוק להארכת פעילות הלשכה והרחבת סמכויותיה. צעד זה זכה מצד הקונגרס לדין ותשומת לב מעמיקים הרבה יותר מקודמו. ענן המלחמה התפזר מספיק כדי לאפשר תפיסה ברורה יותר של מפעל האמנציפציה. תומכי החוק טענו שחיזוק לשכת המשוחררים הוא עדיין צורך צבאי; שהוא נחוץ לביצוע תקין של התיקון השלושה-עשר, ושהוא מעשה

של צדק צרוף כלפי העבד-לשעבר, בעלות זניחה לממשלה. מתנגדי הצעד הכריזו כי המלחמה הסתיימה, והצורך בצעדי מלחמה חלף; כי הלשכה, בשל סמכויותיה יוצאות הדופן, אינה חוקתית בעליל בעת שלום, ונועדה להרגיז את הדרום ולהפוך את המשוחררים לנזקקים לסעד, בעלות סופית של אולי מאות מיליונים. שני טיעונים אלו נותרו ללא מענה, ואכן היו בלתי ניתנים למענה: האחד, שסמכויותיה יוצאות הדופן של הלשכה מאיימות על הזכויות האזרחיות של כל האזרחים; והשני, שהממשלה חייבת להחזיק בכוח לעשות את מה שבאופן מופגן חייב להיעשות, ושנטישה של המשוחררים כעת משמעותה שעבודם מחדש למעשה. הצעת החוק שעברה לבסוף הרחיבה את לשכת המשוחררים והפכה אותה לקבועה. היא נפסלה לאלתר בוטו על ידי הנשיא ג'ונסון כ"בלתי חוקתית", "מיותרת" ו"חורגת מסמכות שיפוטית", ולא הצליחה לעבור שוב לאחר הווטו. בינתיים, עם זאת, הקרע בין הקונגרס לנשיא החל להתרחב, וגרסה מרוככת של החוק האבוד עברה לבסוף על אף הווטו השני של הנשיא ב-16 ביולי.

חוק 1866 העניק ללשכת המשוחררים את צורתה הסופית — הצורה שבה היא תהיה מוכרת לדורות הבאים ותישפט על ידי בני האדם. הוא האריך את קיום הלשכה עד יולי 1868; הוא אישר מינוי עוזרי נציבים נוספים, השארת קציני צבא ששוחררו משירות סדיר, מכירת אדמות מוחרמות מסוימות למשוחררים בתנאים סמליים, מכירת רכוש ציבורי של הקונפדרציה עבור בתי ספר לכושים, ושדה רחב יותר של פרשנות וסמכות שיפוטית. הממשל של הדרום שטרם שוקם הופקד כך במידה רבה בידי לשכת המשוחררים, במיוחד כשבמקרים רבים מפקד המחלקה הצבאי מונה כעת גם לעוזר נציב. כך הפכה לשכת המשוחררים לממשל מלא של בני אדם. היא חוקקה חוקים, ביצעה אותם ופירשה אותם; היא הטילה וגבתה מיסים, הגדירה והענישה על פשעים, החזיקה והשתמשה בכוח צבאי, והכתיבה צעדים כפי שנראו לה נחוצים וראויים להשגת מטרותיה המגוונות. מטבע הדברים, כל הסמכויות הללו לא הופעלו ברציפות ולא במלוא היקפן; ובכל זאת, כפי שאמר גנרל הווארד, "כמעט לא היה נושא שיש לחוקק לגביו בחברה אזרחית שלא נדרשה בו, בזמן זה או אחר, פעולתה של לשכה יוצאת דופן זו".

כדי להבין ולבקר בתבונה מפעל עצום כל כך, אין לשכוח לרגע את הלך הדברים בסוף שנות השישים. לי נכנע, לינקולן היה מת, וג'ונסון והקונגרס היו שרויים במחלוקת קשה; התיקון השלושה-עשר אומץ, הארבעה-עשר היה תלוי ועומד, והחמישה-עשר הוכרז כבתוקף ב-1870. פשיטות גרילה, להבת-הלוואי המהבהבת והתמידית של המלחמה, כילו את כוחן נגד הכושים, וכל אדמת הדרום הקיצה כמו מחלום בלהות אל עוני ומהפכה חברתית. בזמן של רגיעה מושלמת, בקרב שכנים רצויים ועושר זורם, הרמה חברתית של ארבעה מיליון עבדים למקום מובטח ועצמאי בגוף הפוליטי והכלכלי הייתה משימה על-אנושית; אך כאשר לקשיים הטבעיים במבצע חברתי כה רגיש ועדין נוספו הטינה והשנאה של הסכסוך, גיהנום המלחמה; כאשר חשדנות ואכזריות היו נפוצות, ורעב כחוש בכה לצד השכול — במקרה כזה, עבודתו של כל מכשיר להתחדשות חברתית הייתה נדונה במידה רבה לכישלון מראש. עצם שמה של הלשכה ייצג בדרום דבר שבמשך מאתיים שנה ויותר בני אדם סירבו אפילו לדון בו — שחיים בקרב כושים חופשיים הם פשוט בלתי נתפסים, הקיצוני שבניסויים.

הסוכנים שהלשכה יכלה לגייס נעו על כל הסקאלה שבין פילנתרופים חסרי אינטרס לבין טרדנים צרי-אופק וגנבים; ואף שזה נכון שהממוצע היה טוב בהרבה מהגרוע ביותר, היה זה הזבוב המזדמן שעזר לקלקל את השמן.

ואז, בתווך, רבץ העבד המשוחרר, מבולבל בין ידיד לאויב. הוא יצא מהעבדות — לא העבדות הגרועה ביותר בעולם, לא עבדות שהפכה את כל החיים לבלתי נסבלים, אלא עבדות שהיו בה פה ושם חסד, נאמנות ואושר — אך למרות הכל עבדות, אשר בכל הנוגע לשאיפות וזכויות אנושיות, סיווגה את האדם השחור ואת השור יחדיו. והכושי ידע היטב שיהיו אשר יהיו אמונותיהם העמוקות, אנשי הדרום נלחמו באנרגיה נואשת כדי להנציח עבדות זו שמתחתיה ההמונים השחורים, במחשבה חצי-מפורשת, התפתלו ורעדו. הם קיבלו את החירות בזעקה. הם נרתעו מהאדון שעדיין חתר לכבליהם; הם נסו אל הידידים ששחררו אותם, גם אם אותם ידידים עמדו מוכנים להשתמש בהם כבאלף כדי להחזיר את הדרום הסרבן לנאמנות. כך גדל השסע בין הדרום הלבן לשחור. חסר טעם לומר שזה מעולם לא היה צריך לקרות; זה היה בלתי נמנע כשם שתוצאותיו היו מעוררות רחמים. אלמנטיים לא מתאימים באורח מוזר נותרו ערוכים זה מול זה — הצפון, הממשלה,

ה"קרפטבאגרס" (אנשי הצפון שהגיעו לדרום) והעבד, כאן; ושם, כל הדרום שהיה לבן, בין אם ג'נטלמן או נווד, אדם ישר או נבל, רוצח פורע חוק או קדוש מעונה למען החובה.

לכן קשה שבעתיים לכתוב על תקופה זו ברוגע, כה עז היה הרגש, כה אדירים היצרים האנושיים שהניעו וסנוורו בני אדם. בתוך כל זאת, שתי דמויות ניצבות תמיד כדי לסמל את אותו יום לדורות הבאים — האחת, ג'נטלמן אפור-שיער, שאבותיו התנהגו כגיבורים, שבניו שוכבים בקברים חסרי שם; שהרכין ראש בפני רעת העבדות כי ביטולה איים ברעה בלתי משוערת לכל; שניצב לבסוף, בערב חייו, כדמות חבולה וחרבה, עם שנאה בעיניו; — והאחרת, דמות כהה המרחפת כאם, פניה הנוראים שחורים מערפילי המאות, שבעבר רעדה למשמע פקודת אותו אדון לבן, שהתכופפה באהבה מעל עריסות בניו ובנותיו, ועצמה במותן את עיניה השקועות של אשתו; — כן, גם על פי דרישתו השפילה עצמה לתאוותו, וילדה בן שחום לעולם, רק כדי לראות את איברי נערה הכהה מפוזרים לרוח על ידי פושטים בחצות הלילה הרוכבים בעקבות "ניגרים ארורים". אלו היו המראות העצובים ביותר של אותו יום עגום; ושום אדם לא לחץ את ידיהן של שתי הדמויות החולפות הללו של ההווה-עבר; אלא, בשנאה, הם הלכו לבית עולמם, ובשנאה, נכדי נכדיהם חיים כיום.

כאן, אם כן, היה שדה הפעולה של לשכת המשוחררים; ומכיוון שבהיסוס מסוים היא הומשכה על ידי חוק 1868 עד 1869, הבה נתבונן בארבע שנות עבודתה ככלל. היו, ב-1868, תשע מאות פקידי לשכה מפוזרים מווינינגטון ועד טקסס, השולטים, במישרין ובעקיפין, על מיליוני בני אדם. מעשיהם של שליטים אלו מתחלקים בעיקר לשבעה ראשים: הקלה על סבל פיזי, פיקוח על ראשיתה של עבודה חופשית, קנייה ומכירה של קרקע, הקמת בתי ספר, תשלום מענקים, עשיית משפט, ומימון כל הפעילויות הללו.

עד יוני 1869, למעלה מחצי מיליון מטופלים טופלו על ידי רופאי ומנתחי הלשכה, ושישים בתי חולים ומקלטים היו פעילים. בחמישים חודשים חולקו עשרים ואחד מיליון מנות מזון חינם בעלות של למעלה מארבעה מיליון דולר. לאחר מכן הגיעה השאלה הקשה של העבודה. ראשית, שלושים אלף גברים שחורים הועברו מהמקלטים ותחנות הסיוע בחזרה לחוות, בחזרה למבחן המכריע של דרך עבודה חדשה. הוראות פשוטות יצאו מווינינגטון: הפועלים חייבים להיות חופשיים לבחור את מעסיקיהם, לא נקבע שיעור שכר קבוע, ולא תהיה עבודת כפייה או שעבוד חוב. עד כאן הכל טוב; אך היכן שסוכנים מקומיים היו שונים תכלית שינוי ביכולתם ובאופיים, היכן שהסגל השתנה ללא הרף, התוצאה הייתה בהכרח מגוונת. המרכיב הגדול ביותר של ההצלחה היה העובדה שרוב המשוחררים היו מוכנים, ואף להוטים, לעבוד. כך נכתבו חוזי עבודה — חמישים אלף במדינה אחת בלבד — פועלים קיבלו ייעוץ, שכר הובטח, ומעסיקים נמצאו. למעשה, הארגון הפך ללשכת עבודה עצומה — לא מושלמת, אכן, פגומה פה ושם, אך בסך הכל מצליחה מעבר לחלומותיהם של אנשים מעמיק מחשבה. שני המכשולים הגדולים שניצבו בפני הפקידים היו העריץ והעצל — בעל העבדים שהיה נחוש להנציח את העבדות תחת שם אחר; והמשוחרר שראה בחופש מנוחה נצחית — בין הפטיש לסדן.

בעבודת ביסוס הכושים כבעלי קרקעות קטנים, הלשכה הייתה מוגבלת מההתחלה ונבלמה לחלוטין בסופה. משהו נעשה, ודברים גדולים יותר תוכננו; אדמות נטושות הוחכרו כל עוד נותרו בידי הלשכה, והכנסה כוללת של כמעט חצי מיליון דולר הופקה מדיירים שחורים. חלק מהאדמות האחרות שהאומה זכתה בבעלות עליהן נמכרו בתנאים נוחים, ואדמות ציבוריות נפתחו להתיישבות עבור המעטים מבין המשוחררים שהיו להם כלים והון. אך החזון של "ארבעים אקר ופרד" — השאיפה הצודקת והסבירה להפוך לבעל קרקע, שהאומה כמעט הבטיחה למשוחררים באופן קטגורי — נועד ברוב המקרים לאכזבה מרה. ואותם אנשים בעלי חוכמה-בדיעבד מופלאה המנסים כיום להטיף לכושי לשוב לשעבוד הקרקע הנוכחי יודעים היטב, או צריכים לדעת, שההזדמנות לקשור את האיכר הכושי ברצון לקרקע אבדה באותו יום שבו נציב לשכת המשוחררים היה צריך לנסוע לדרום קרוליינה ולומר למשוחררים הבוכים, לאחר שנות עמלם, שאדמתם אינה שלהם, שהייתה טעות — אי שם. אם עד 1874 הכושי בג'ורג'יה לבדו היה בעל שלוש מאות וחמישים אלף אקרים של קרקע, היה זה בזכות חסכנותו שלו ולא בזכות חסדי הממשלה.

ההצלחה הגדולה ביותר של לשכת המשוחררים הייתה בנטיעת בית הספר החופשי בקרב הכושים, ורעיון החינוך היסודי החינמי בקרב כל המעמדות בדרום. היא לא רק קראה למורות דרך סוכנויות החסד ובנתה להן בתי ספר, אלא עזרה לגלות ולתמוך בשליחי תרבות אנושית כגון אדמונד וור, סמואל ארמסטרונג וארסטוס

קראוואת'. ההתנגדות לחינוך כושים בדרום הייתה מרה בתחילה, והתבטאה באפר, בעלבונות ובדם; שכן הדרום האמין שכושי משכיל הוא כושי מסוכן. והדרום לא טעה לחלוטין; שכן לחינוך בקרב כל סוגי בני האדם תמיד היה, ותמיד יהיה, מרכיב של סכנה ומהפכה, של אי-שביעות רצון וחוסר נחת. למרות זאת, בני אדם שואפים לדעת. אולי שמץ מהפרדוקס הזה, אפילו בימיה הלא שקטים של הלשכה, עזר לכידונים לשכך התנגדות להכשרה אנושית שעדיין כיום רוחשת בדרום, אך לא בוערת. פיסק, אטלנטה, הווארד והמפטון נוסדו בימים אלו, ושישה מיליון דולר הוצאו על עבודה חינוכית, שבע מאות וחמישים אלף דולר מתוכם נתנו המשוחררים עצמם מתוך עוניים.

תרומות כאלו, יחד עם קניית קרקע ויוזמות שונות אחרות, הראו שהעבד-לשעבר כבר החזיק בהון חופשי כלשהו. המקור הראשוני העיקרי לכך היה עבודה בצבא, ושכרו ומענקיו כחייל. תשלומים לחיילים כושים היו מורכבים בתחילה בשל בורות המקבלים, והעובדה שמכסות הרגמנטים הצבעוניים ממדינות הצפון מולאו במידה רבה על ידי מגויסים מהדרום, שלא היו מוכרים לחבריהם לנשק. כתוצאה מכך, התשלומים לוו במעשי הונאה כאלו שהקונגרס, בהחלטה משותפת ב-1867, הפקיד את העניין כולו בידי לשכת המשוחררים. בשנתיים חולקו כך שישה מיליון דולר לחמשת אלפים תובעים, ובסופו של דבר הסכום עלה על שמונה מיליון דולר. אפילו במערכת זו ההונאה הייתה נפוצה; אך עדיין העבודה שמה הון נחוץ בידיהם של אנשים חסרי כל, וחלקו, לפחות, נוצל היטב.

החלק המבלבל והפחות מוצלח בעבודת הלשכה היה בהפעלת סמכויותיה השיפוטיות. בית הדין הרגיל של הלשכה הורכב מנציג אחד של המעסיק, אחד של הכושי ואחד של הלשכה. אילו יכלה הלשכה לשמור על עמדה שיפוטית מושלמת, הסדר זה היה אידיאלי, ומן הסתם היה זוכה לאמון עם הזמן; אך אופי פעילויותיה האחרות ואופי סגלה הטו את הלשכה לטובת המתדיינים השחורים, והובילו ללא ספק לעוול רב ולהטרדה. מצד שני, להשאיר את הכושי בידי בתי המשפט של הדרום היה בלתי אפשרי. בארץ מוסחת שבה העבדות בקושי נפלה, למנוע מהחזק התעללות פראית בחלש, ומהחלש התענגות חצופה על כוחו המקוצץ של החזק, הייתה משימה כפוית טובה וחסרת סיכוי. אדוני הארץ לשעבר קיבלו פקודות נחרצות, נעצרו, נכלאו ונענשו שוב ושוב, באדיבות מועטה מצד קציני הצבא. העבדים לשעבר הופחדו, הוכו, נאנסו ונשחטו בידי אנשים זועמים ונוקמים. בתי הדין של הלשכה נטו להפוך למרכזים פשוט להענשת לבנים, בעוד שבתי המשפט האזרחיים הרגילים נטו להפוך למוסדות להנצחת עבדותם של השחורים בלבד. כמעט כל חוק ושיטה שתושייה יכלה להמציא הופעלו על ידי בתי המחוקקים כדי להוריד את הכושים למעמד של צמיתים — להפוך אותם לעבדים של המדינה, אם לא של בעלים פרטיים; בעוד שפקידי הלשכה נמצאו לעיתים קרובות מדי מנסים להפוך את הקערה על פיה, והעניקו למשוחררים כוח ועצמאות שהם טרם יכלו להשתמש בהם.

קל לנו, בני דור אחר, להפגין חוכמה ולהשיא עצות לאלו שנשאו בנטל בחום היום. קל מאוד לראות כעת שהאדם שאיבד בית, הון ומשפחה במחי יד, וראה את אדמתו נשלטת על ידי "פרדים וניגרים", באמת יצא נשכר מסיומה של העבדות. לא קשה לומר כעת למשוחרר הצעיר, המרומה והמושפל שראה את ראש אביו נחבט לעיסה ואת אמו מותקפת באורח מחפיר, שהענווים יירשו ארץ. מעל לכל, אין דבר נוח יותר מלהערים על לשכת המשוחררים את כל תחלואי אותו יום נורא, ולגנותה לחלוטין על כל טעות וכישלון שנעשו.

כל זה קל, אך אין זה הגיוני ואין זה צודק. מישהו פישל, אך זה היה זמן רב לפני שאוליבר הווארד נולד; הייתה תוקפנות נפשית והזנחה חסרת דעת, אך ללא מערכת שליטה כלשהי היה קורה הרבה יותר ממה שקרה. אילו השליטה הייתה מבפנים, הכושי היה משועבד מחדש לכל דבר ועניין. מכיוון שהשליטה באה מבחוץ, אנשים ושיטות מושלמים היו משפרים את הכל; ואפילו עם סוכנים פגומים ושיטות מוטלות בספק, העבודה שהושגה לא הייתה בלתי ראויה לשבח.

כזה היה שחר החירות; כזו הייתה עבודת לשכת המשוחררים, אשר בסיכום קצר ניתן לתמצתה כך: תמורת כחמישה-עשר מיליון דולר, מלבד הסכומים שהוצאו לפני 1865 ונדבותיהן של אגודות חסד, לשכה זו הניעה מערכת של עבודה חופשית, כוננה התחלה של בעלות איכרית על קרקע, הבטיחה את ההכרה במשוחררים שחורים בפני בתי משפט, וייסדה את בית הספר הציבורי החינוכי בדרום. מאידך גיסא, היא נכשלה ביצירת רצון טוב בין האדונים-לשעבר והמשוחררים, בשמירה על עבודתה לחלוטין משיטות פטרנליסטיות שדיכאו

הסתמכות עצמית, ובמימוש הבטחותיה המרומזות לספק למשחררים קרקע במידה ניכרת. הצלחותיה היו תוצאה של עבודה קשה, בתוספת עזרתם של פילנתרופים ושאיתם הנלהבת של אנשים שחורים. כישלונותיה היו תוצאה של סוכנים מקומיים גרועים, הקשיים הטבעיים בעבודה, והזנחה לאומית.

מוסד כזה, בשל סמכויותיו הרחבות, אחריותו הגדולה, שליטתו הרבה בכספים ומעמדו הבולט בדרך כלל, היה חשוף מטבע הדברים להתקפות חוזרות ונשנות ומרות. הוא עמד בחקירה קונגרסיונלית נוקבת ביוזמת פרננדו ווד ב-1870. ארכיונו ומעט תפקודיו שנותרו הועברו בחוסר אדיבות בוטה משליטתו של הווארד, בהיעדרו, לפיקוחו של שר המלחמה בלקנאפ ב-1872, על פי המלצת השר. לבסוף, כתוצאה מרמיזות חמורות על מעשים פסולים מצד השר וכפיו, הועמד גנרל הווארד למשפט צבאי ב-1874. בשני המשפטים הללו זוכה נציב לשכת המשחררים באופן רשמי מכל עוול מכוון, ועבודתו זכתה לשבח. למרות זאת, דברים לא נעימים רבים נחשפו — שיטות ניהול העסקים של הלשכה היו פגומות; הוכחו כמה מקרים של מעילה, וחשדות כבדים להונאות אחרות; היו עסקאות שריח של ספקולציה מסוכנת, אם לא חוסר יושר, נדף מהן; ועל כל אלה רבץ הכתם של "בנק המשחררים".

מבחינה מוסרית ומעשית, בנק המשחררים היה חלק מלשכת המשחררים, אף שלא היה לו קשר משפטי איתה. עם יוקרת הממשלה מאחוריו, ומועצת מנהלים בעלת מכובדות ומוניטין לאומי יוצאי דופן, מוסד בנקאי זה רשם התחלה מרשימה בפיתוח אותה חסכנות בקרב אנשים שחורים שהעבדות מנעה מהם להכיר. ואז, ביום עצוב אחד, הגיע הריסוק — כל הדולרים שהמשחררים הרוויחו בעמל רב נעלמו; אך זה היה הקטן שבהפסדים — גם כל האמונה בחיסכון נעלמה, וחלק ניכר מהאמונה בבני אדם; וזה היה הפסד שאומה אשר לועגת כיום לחוסר היוזמה של הכושי מעולם לא פיצתה עליו. אפילו עשר שנות עבדות נוספות לא היו יכולות לעשות כה הרבה כדי לחנוק את חסכנותם של המשחררים כפי שעשו הכשל הניהולי ופשיטת הרגל של סדרת בנקי החיסכון שהאומה הקימה למען עזרתם המיוחדת. היכן צריכה לנוח כל האשמה, קשה לומר; האם הלשכה והבנק מתו בעיקר בשל מכותיהם של ידידיהם האנוכיים או המזימות האפלות של אויביהם — אולי אפילו הזמן לעולם לא יגלה, שכן כאן טמונה היסטוריה שלא נכתבה.

מבין האויבים שמחוץ ללשכה, המרים ביותר היו אלו שתקפו לאו דווקא את התנהלותה או מדיניותה תחת החוק, אלא את עצם הנחיצות של מוסד כזה בכלל. התקפות כאלו באו בעיקר ממדינות הגבול ומהדרום; והן סוכמו על ידי הסנאטור דיוויס מקנטקי, כשהציע לכנות את חוק 1866 כהצעת חוק "לקידום ריב וסכסוך בין הגזע הלבן והשחור... על ידי מתן סמכות בלתי חוקתית." הטיעון צבר כוח עצום בדרום ובצפון; אך עצם כוחו היה חולשתו. שכן, כך טען השכל הישר הפשוט של האומה, אם זה בלתי חוקתי, בלתי מעשי וחסר תועלת שהאומה תעמוד כאפטרופוס על בני חסותה חסרי הישע, הרי שנותרה רק חלופה אחת — להפוך את בני החסות הללו לאפטרופוסים של עצמם על ידי חימושם בזכות ההצבעה. יתרה מזאת, נתיבו של הפוליטיקאי המעשי הצביע לאותו כיוון; שכן, טען האופורטוניסט הזה, אם איננו יכולים לשקם את הדרום בדרכי שלום עם קולות לבנים, בוודאי שנוכל לעשות זאת עם קולות שחורים. כך הצדק והכוח שילבו ידיים.

החלופה שהוצעה כך לאומה לא הייתה בין זכות בחירה או מוגבלת לכושים; שכן אז כל אדם נבון, שחור או לבן, היה בוחר בקלות באחרונה. הייתה זו בחירה בין זכות בחירה לבין עבדות, לאחר שדם וזהב לאין קץ זרמו כדי למחות את שעבוד האדם. אף לא בית מחוקקים דרומי אחד עמד מוכן להתיר לכושי, תחת תנאי כלשהו, להגיע לקלפי; אף לא בית מחוקקים דרומי אחד האמין שעבודת כושים חופשית אפשרית ללא מערכת מגבלות שנטלה ממנה את כל חירותה; כמעט לא היה אדם לבן בדרום שלא ראה באמת ובתמים באמנציפציה פשע, ובביטולה המעשי חובה. במצב כזה, הענקת הקלפי לאדם השחור הייתה הכרח, המעט שבמעט שאומה אשמה יכלה להעניק לגזע שנעשה לו עוול, והשיטה היחידה לאלץ את הדרום לקבל את תוצאות המלחמה. כך זכות הבחירה של הכושים סיימה מלחמת אזרחים על ידי פתיחת סכסוך גזעי. וחלק חשו הכרת תודה כלפי הגזע שהוקרב כך בחיתוליו על מזבח היושרה הלאומית; וחלק חשו וחשים רק אדישות ובוז.

אילו אילוצים פוליטיים היו פחות דוחקים, ההתנגדות לאפטרופוסות ממשלתית על כושים פחות מרה, והזיקה למערכת העבדות פחות חזקה, החוזה החברתי יכול היה לדמיין בנקל מדיניות טובה בהרבה — לשכת משחררים קבועה, עם מערכת לאומית של בתי ספר לכושים; משרד תעסוקה ועבודה בפיקוח קפדני; מערכת

של הגנה חסרת פניות בפני בתי המשפט הרגילים; ומוסדות לשיפור חברתי כגון בנקי חיסכון, אגודות מקרקעין ובנייה, ומרכזים חברתיים. כל ההוצאה העצומה הזו של כסף ומוח הייתה יכולה ליצור בית ספר גדול לאזרחות עתידית, ולפתור בדרך שטרם פתרנו את המורכבת והמתמדת שבבעיות הכושים.

העובדה שמוסד כזה היה בלתי נתפס ב-1870 נבעה בחלקה מפעולות מסוימות של לשכת המשוחררים עצמה. היא החלה לראות בעבודתה זמנית בלבד, ובזכות הבחירה של הכושים תשובה סופית לכל המבוכות הנוכחיות. השאיפה הפוליטית של רבים מסוכניה ובני חסותה הובילה אותה הרחק אל פעילויות מוטלות בספק, עד שהדרום, המטפח את דעותיו הקדומות העמוקות, הגיע בקלות להתעלמות מכל מעשיה הטובים של הלשכה ושנא את עצם שמה בשנאה גמורה. כך מתה לשכת המשוחררים, וילדה היה התיקון החמישה-עשר.

לכתו של מוסד אנושי גדול בטרם הושלמה מלאכתו, בדומה ללכתה בטרם עת של נשמה יחידה, רק מותרה ירושה של שאיפה לאנשים אחרים. המורשת של לשכת המשוחררים היא המורשת הכבדה של דור זה. כיום, כאשר בעיות חדשות ועצומות יותר נועדו למתוח כל סיב בשכל ובנפש הלאומיים, האם לא כדאי יהיה לספור מורשת זו ביושר ובזהירות? שכן דבר זה יודעים כל בני האדם: למרות פשרות, מלחמה ומאבק, הכושי אינו חופשי. במעמקי היערות של מדינות המפרץ, לאורך מיילים רבים, אין הוא רשאי לעזוב את המטע שבו נולד; כמעט בכל הדרום הכפרי האיכרים השחורים הם צמיתים, כבולים על ידי חוק ומנהג לעבדות כלכלית, שהמפלגה היחיד ממנה הוא המוות או בית הסוהר. בחלקים ובערים המתורבתים ביותר של הדרום הכושים הם מעמד משרתים מופרד, עם זכויות והטבות מוגבלות. בפני בתי המשפט, הן בחוק והן במנהג, הם ניצבים על בסיס שונה ומיוחד. מיסוי ללא ייצוג הוא הכלל של חייהם הפוליטיים. והתוצאה של כל זה היא, ומטבע הדברים חייבת הייתה להיות, הפקרות ופשע. זוהי המורשת הגדולה של לשכת המשוחררים — העבודה שהיא לא עשתה כי לא יכלה.

ראיתי ארץ עליזה באור השמש, שבה ילדים שרים, וגבעות משתפלות נחות כנשים מלאות תשוקה השופעות יבול. ושם, בנתיבי המלך, ישבה ויושבת דמות רעולת פנים ושחוחה, שעל פניה ממהרות פסיעות עוברי האורח בלכתם. על האוויר המורעל שורה פחד. מחשבתן של שלוש מאות שנים הוקדשה להקמתו וחשיפתו של אותו לב אנושי שחוח, והנה לפניכם מאה חדשה למען החובה והמעשה. בעייתה של המאה העשרים היא בעייתה של מחיצת הצבע.

ג.

על מר בוקר ט. וושינגטון ואחרים

מלידה ועד מוות משועבד; במילה, במעשה, נטול גבריות!

עבדים מלידה! הלא תדעו

כי אלו החפצים להיות חופשיים, עליהם עצמם להנחית את המכה?

ביירון.

הדבר המדהים ביותר בהיסטוריה של הכושי האמריקאי מאז 1876 הוא עלייתו של מר בוקר ט. וושינגטון. היא החלה בתקופה שבה זיכרונות המלחמה ואידיאליה חלפו במהירות; יום של פיתוח מסחרי מפתיע הפציע; תחושת ספק והיסוס אחזה בבני המשוחררים — ואז החלה הנהגתו. מר וושינגטון הופיע עם תוכנית פשוטה ומוגדרת, ברגע הפסיכולוגי שבו האומה חשה מעט בושה על שהעניקה סנטימנטליות רבה כל כך לכושים, וריכזה את מרצה בדולרים. תוכניתו לחינוך תעשייתי, פיוס עם הדרום, והכנעה ושתיקה בנוגע לזכויות אזרחיות ופוליטיות, לא הייתה מקורית לחלוטין; הכושים החופשיים משנת 1830 ועד זמן המלחמה חתרו

להקים בתי ספר תעשייתיים, והאגודה המיסיונרית האמריקאית לימדה מלאכות שונות מראשיתה; ופרייס ואחרים חיפשו דרך לברית מכובדת עם הטובים שבאנשי הדרום. אך מר וושינגטון קישר לראשונה את הדברים הללו בקשר בל יינתק; הוא הפיח התלהבות, אנרגיה ללא גבול ואמונה מושלמת בתוכניתו, והפך אותה מנתיב צדדי לדרך חיים של ממש. וסיפור השיטות שבהן עשה זאת הוא מחקר מרתק של חיי אנוש.

הדבר הדהים את האומה לשמוע כושי הדוגל בתוכנית כזו לאחר עשורים רבים של תלונה מרה; זה הדהים וזכה לתשואות הדרום, עורר עניין וזכה להערצת הצפון; ולאחר מלמול מבולבל של מחאה, זה השתיק אם לא המיר את דתם של הכושים עצמם.

זכייה באהדתם ובשיתוף הפעולה של המרכיבים השונים המהווים את הדרום הלבן הייתה משימתו הראשונה של מר וושינגטון; ודבר זה, בזמן שנוסד מכון טסקיגי, נראה עבור אדם שחור כמעט בלתי אפשרי. ואף על פי כן, עשר שנים מאוחר יותר הדבר נעשה במילים שנאמרו באטלנטה: "בכל הדברים שהם חברתיים גרידא אנו יכולים להיות נפרדים כחמש האצבעות, ועם זאת מאוחדים כיד אחת בכל הדברים החיוניים לקידמה הדדית." "פשרת אטלנטה" זו היא ללא ספק הדבר הבולט ביותר בקריירה של מר וושינגטון. הדרום פירש זאת בדרכים שונות: הרדיקלים קיבלו זאת ככניעה מוחלטת לדרישה לשוויון אזרחי ופוליטי; השמרנים ראו זאת כבסיס עבודה נדיב להבנה הדדית. כך שניהם אישרו זאת, וכיום מחברה הוא ללא ספק איש הדרום המכובד ביותר מאז ג'פרסון דייוויס, והאדם בעל קהל המאמינים האישי הגדול ביותר.

לצד הישג זה עומדת עבודתו של מר וושינגטון בהשגת מקום והתחשבות בצפון. אחרים, פחות פיקחים ובעלי טאקט, ניסו בעבר לשבת על שני הכיסאות הללו ונפלו ביניהם; אך כשם שמר וושינגטון הכיר את לב הדרום מלידה ומחינוך, כך בתובנה יוצאת דופן הוא תפס אינטואיטיבית את רוח התקופה ששלטה בצפון. הוא למד כה ביסודיות את שפת ומחשבת המסחריות המנצחת, ואת אידיאלי השגשוג החומרי, עד שתמונתו של נער שחור בודד השוקד על דקדוק צרפתי בין העשבים והלכלוך של בית מוזנח נראתה לו במהרה כשיא האבסורד. מעניין מה היו אומרים סוקרטס וסן פרנציסקוס מאסיזי על כך.

ועם זאת, עצם צרות האופק הזו וההתמזגות המוחלטת עם תקופתו הן סימן לאדם מצליח. נראה כאילו הטבע חייב להצר את צעדיהם של אנשים כדי להעניק להם כוח. כך הכת של מר וושינגטון זכתה לחסידים ללא סייג, עבודתו שגשגה להפליא, ידידיו הם רבים ואויביו נבוכים. כיום הוא עומד כדובר המוכר היחיד של עשרת מיליון אחיו, ואחת הדמויות הבולטות ביותר באומה של שבעים מיליון. על כן, אדם מהסס לבקר חיים אשר, בהתחילים עם מעט כל כך, פעלו רבות כל כך. ובכל זאת הגיעה העת שבה ניתן לדבר בכל כנות ובאדיבות מוחלטת על הטעויות והמגרעות בקריירה של מר וושינגטון, כמו גם על ניצחונותיו, מבלי להיחשב לקטנוני או קנאי, ומבלי לשכוח שקל יותר להרע מאשר להיטיב בעולם.

הביקורת שפגשה עד כה את מר וושינגטון לא תמיד הייתה בעלת אופי רחב כזה. בדרום במיוחד היה עליו להתהלך בזהירות כדי להימנע מהשיפוט הקשים ביותר — ובאופן טבעי, שכן הוא עוסק בנושא הרגיש ביותר באותו חבל ארץ. פעמיים — פעם אחת כשבחגיגות שיקגו למלחמת ארצות הברית-ספרד הוא רמז על דעות קדומות גזעיות ש"אוכלות את חלקי הפנים של הדרום", ופעם כשסעד עם הנשיא רוזוולט — הייתה הביקורת הדרומית שבאה בעקבותיהם אלימה מספיק כדי לאיים ברצינות על הפופולריות שלו. בצפון התפרצה התחושה מספר פעמים למילים, כי עצות ההכנעה של מר וושינגטון התעלמו ממרכיבים מסוימים של גבריות אמיתית, וכי תוכנית החינוך שלו הייתה צרה שלא לצורך. בדרך כלל, לעומת זאת, ביקורת כזו לא מצאה ביטוי גלוי, אם כי גם בניהם הרוחניים של מתנגדי העבדות לא היו מוכנים להודות שבתי הספר שנוסדו לפני טסקיגי, בידי אנשים בעלי אידיאלים רחבים ורוח של הקרבה עצמית, היו כישלונות מוחלטים או ראויים ללעג. בעוד, אם כן, שהביקורת לא חדלה מללוות את מר וושינגטון, דעת הקהל השלטת בארץ הייתה אך מוכנה מדי למסור את הפתרון של בעיה מייגעת לידי וולומר, "אם זה כל מה שאתה וגזעך מבקשים, קחו זאת."

בקרב בני עמו שלו, נתקל מר וושינגטון בהתנגדות החזקה והמתמשכת ביותר, שהגיעה לעיתים לכדי מרידות, וגם כיום היא ממשיכה להיות חזקה ועקבית אף שהיא מושתקת במידה רבה בביטוייה החיצוני על ידי דעת הקהל של האומה. חלק מהתנגדות זו היא, כמובן, קנאה גרידא; אכזבתם של דמגוגים שהודחו וטינתם של מוחות צרים. אך מלבד זאת, קיים בקרב אנשים צבעוניים משכילים והוגים בכל חלקי הארץ רגש של צער

עמוק, יגון וחשש לנוכח התפוצה הרחבה והדומיננטיות שחלק מהתיאוריות של מר וושינגטון צברו. אותם אנשים מעריצים את כנות כוונותיו, ומוכנים לסלוח רבות למאמץ ישר שעושה דבר שראוי להיעשות. הם משתפים פעולה עם מר וושינגטון ככל שהם יכולים מבחינה מצפונית; ואכן, זוהי מחווה לא רגילה לטאקט ולכוחו של איש זה, שבתמרנו כפי שהוא חייב בין אינטרסים ודעות כה מגוונים, הוא שומר במידה רבה על כבודם של כולם.

אך השתקת הביקורת של מתנגדים ישרים היא דבר מסוכן. היא מובילה חלק מהמבקרים הטובים ביותר לשתיקה אומללה ושיתוק של מאמץ, ואחרים להתפרץ לדיבור בלהט ובחוסר מתינות כזה שהם מאבדים את המאזינים. ביקורת כנה ורצינית מאלו שהאינטרסים שלהם מושפעים ביותר — ביקורת של קוראים על סופרים — זוהי נשמתה של הדמוקרטיה והערובה של החברה המודרנית. אם טובים שבכושי אמריקה מקבלים בלחץ חיצוני מנהיג שלא הכירו בו קודם, הרי שבאופן גלוי יש כאן רווח מוחשי מסוים. אך יש גם אובדן שאין לו תקנה — אובדן של אותו חינוך יקר ערך במיוחד שקבוצה מקבלת כאשר באמצעות חיפוש וביקורת היא מוצאת וממנה את מנהיגיה שלה. הדרך שבה הדבר נעשה היא בו-זמנית הבעיה היסודית ביותר והעדינה ביותר של צמיחה חברתית. ההיסטוריה אינה אלא תיעוד של מנהיגות קבוצתית כזו; ועם זאת, כמה משתנה לאין קץ הוא סוגה ואופיה! ומכל הסוגים והמינים, מה יכול להיות מאלף יותר ממנהיגות של קבוצה בתוך קבוצה? — אותה תנועה כפולה וסקרנית שבה התקדמות אמיתית עשויה להיות שלילית ונסיגה יחסית עשויה להיחשב כהתקדמות בפועל. כל זה הוא ההשראה והייאוש של הסטודנט למדעי החברה.

כעת, בעבר היה לכושי האמריקאי ניסיון מאלף בבחירת מנהיגי קבוצה, ובכך ייסד שושלת מיוחדת שבאור התנאים הנוכחיים כדאי ללמוד אותה. כאשר מקלות ואבנים וחיות מהווים את הסביבה היחידה של עם, עמדתם היא במידה רבה של התנגדות נחושה וכיבוש כוחות הטבע. אך כאשר לאדמה ולחיה נוספת סביבה של אנשים ורעיונות, הרי שעמדת הקבוצה הכלואה עשויה ללבוש שלוש צורות עיקריות — תחושת מרד ונקמה; ניסיון להתאים את כל המחשבה והמעשה לרצונה של הקבוצה הגדולה יותר; או, לבסוף, מאמץ נחוש למימוש עצמי ופיתוח עצמי למרות דעת הקהל הסובבת. את השפעתן של כל העמדות הללו בזמנים שונים ניתן למצוא בהיסטוריה של הכושי האמריקאי, ובאבולוציה של מנהיגיו העוקבים.

לפני 1750, בעוד אש החירות האפריקאית עדיין בערה בעורקי העבדים, היה בכל מנהיגות או ניסיון למנהיגות רק מניע אחד של מרד ונקמה — המיוצג ב"מארונים" הנוראים, בשחורים הדנים ובקאטו מסטונו, ועוטה את כל אמריקה בפחד מפני התקוממות. המגמות הליברליות של המחצית השנייה של המאה השמונה-עשרה הביאו עמן, לצד יחסים טובים יותר בין שחורים ללבנים, מחשבות על התאמה והטמעה סופית. שאיפה כזו בוטאה במיוחד בשירים הרציניים של פיליס, במות הקדושים של אטוקס, בלחימה של סילום ופור, בהישגים האינטלקטואליים של באנקר ודרהאם, ובדרישות הפוליטיות של משפחת קאפי.

לחץ כלכלי וחברתי נוקשה לאחר המלחמה ציין חלק ניכר מהלהט ההומניטרי הקודם. האכזבה וחוסר הסבלנות של הכושים למול המשכיות העבדות והצמיתות בוטאו בשתי תנועות. העבדים בדרום, שהתעוררו ללא ספק משמועות עמומות על המרד בהאיטי, עשו שלושה ניסיונות עזים להתקוממות — בשנת 1800 תחת גבריאל בוורג'יניה, בשנת 1822 תחת וסי בקרוליינה, ובשנת 1831 שוב בוורג'יניה תחת נאט טרנר הנורא. במדינות החופשיות, לעומת זאת, נעשה ניסיון חדש וסקרן לפיתוח עצמי. בפילדלפיה ובניו יורק הובילה אפליית הצבע לפרישה של מאמינים כושים מכנסיות לבנות ולהקמת מוסד חברתי-דתי ייחודי בקרב הכושים הידוע כ"כנסייה האפריקאית" — ארגון שעדיין חי ושולט בענפיו השונים על למעלה ממיליון בני אדם.

קריאתו הפראית של ווקר נגד מגמת הזמנים הראתה כיצד העולם השתנה לאחר בוא המנפטה. עד 1830 נראתה העבדות כקבועה באופן חסר סיכוי בדרום, והעבדים הוכנעו לחלוטין לכדי צייתנות. הכושים החופשיים של הצפון, בהשראת מהגרים מולאטים מהודו המערבית, החלו לשנות את בסיס דרישותיהם; הם הכירו בעבדותם של העבדים, אך עמדו על כך שהם עצמם בני חורין, וחיפשו הטמעה ומיזוג עם האומה באותם תנאים של אנשים אחרים. כך, פורטן ופורביס מפילדלפיה, שאד מווילמינגטון, דו בוז מניו הייבן, ברבדוס מבוסטון ואחרים, חתרו לבד ויחד כאנשים, כדבריהם, לא כעבדים; כ"אנשים צבעוניים", לא כ"כושים". מגמת הזמנים, לעומת זאת, סירבה להכיר בהם למעט במקרים פרטניים ויוצאי דופן, ראתה בהם חלק אחד עם כל

השחורים הבזויים, ובמהרה הם מצאו את עצמם נאבקים לשמור אפילו על הזכויות שהיו להם בעבר להצביע ולעבוד ולנוע כבני חורין. תוכניות הגירה והתיישבות צצו בקרבם; אך לאלו הם סירבו להקשיב, ולבסוף פנו לתנועה לביטול העבדות כמקלט אחרון.

כאן, בהנהגת רמונד, נל, וולס-בראון ודאגלס, הפציעה תקופה חדשה של עמידה על זכויות ופיתוח עצמי. ללא ספק, חירות והטמעה סופית היו האידיאל לנגד עיני המנהיגים, אך העמידה על זכויות הגבריות של הכושי על ידיו עצמו הייתה המשענת העיקרית, ופשיטתו של ג'ון בראון הייתה הקיצונית של הלוגיקה שלה. לאחר המלחמה והשחרור, דמותו הגדולה של פרדריק דאגלס, גדול מנהיגי הכושים האמריקאים, עדיין הובילה את המחנה. עמידה על זכויות, במיוחד במישורים פוליטיים, הייתה התוכנית העיקרית, ומאחורי דאגלס באו אליוט, ברוס ולאנגסטון, ופוליטיקאי תקופת השיקום, ופחות בולטים אך בעלי משמעות חברתית גדולה יותר, אלכסנדר קראמל והבישוף דניאל פיין.

אז באה מהפכת 1876, דיכוי קולות הכושים, השינוי והתנודה באידיאלים, והחיפוש אחר מאורות חדשים בלילה הגדול. דאגלס, בזקנתו, עדיין עמד באומץ למען אידיאלי נעוריו — הטמעה סופית דרך עמידה על זכויות, ולא בשום תנאי אחר. לזמן מה עלה פרייס כמנהיג חדש, שנועד, כך נראה, לא לוותר, אלא לנסח מחדש את האידיאלים הישנים בצורה פחות דוחה עבור הדרום הלבן. אך הוא הלך לעולמו בשיא כוחו. אז בא המנהיג החדש. כמעט כל הקודמים הפכו למנהיגים בזכות הסכמה שקטה של אחיהם, חיפשו להוביל את עמם שלהם לבד, והיו בדרך כלל, למעט דאגלס, מעט מוכרים מחוץ לגזעם. אך בוקר ט. וושינגטון עלה במהותו כמנהיג לא של גזע אחד אלא של שניים — פשרן בין הדרום, הצפון והכושי. באופן טבעי הכושים התרעמו בתחילה על פשרה שוויתרה על זכויותיהם האזרחיות והפוליטיות, גם אם הדבר נועד להחלפה בסיכויים גדולים יותר לפיתוח כלכלי. הצפון העשיר והדומיננטי בירך על כל שיטה של שיתוף פעולה בדרכי שלום. כך, על פי דעת הקהל הלאומית, החלו הכושים להכיר בהנהגתו של מר וושינגטון; וקול הביקורת הושקע.

מר וושינגטון מייצג במחשבה הכושית את הגישה הישנה של הסתגלות והכנעה; אך הסתגלות בעת כה מיוחדת עד שהיא הופכת את תוכניתו לייחודית. זהו עידן של פיתוח כלכלי יוצא דופן, ותוכניתו של מר וושינגטון לובשת מטבע הדברים גוון כלכלי, והופכת לבשורה של עבודה וכסף עד כדי כך שנראה שהיא כמעט מאפילה לחלוטין על המטרות הגבוהות יותר של החיים. יתרה מזאת, זהו עידן שבו הגזעים המתקדמים יותר באים במגע קרוב יותר עם הגזעים הפחות מפותחים, והתחושה הגזעית על כן מתעצמת; ותוכניתו של מר וושינגטון מקבלת למעשה את הנחיתות לכאורה של הגזעים הכושיים. שוב, בארצנו שלנו, הריאקציה מהרגש של ימי המלחמה נתנה תנופה לדעות קדומות גזעיות נגד כושים, ומר וושינגטון נסוג מרבות מהדרישות הגבוהות של הכושים כאנשים וכאזרחים אמריקאים. בתקופות אחרות של דעות קדומות מוגברות, כל נטייתו של הכושי לעמידה על זכויותיו נקראה אל הדגל; בתקופה זו מוטפת מדיניות של הכנעה. בהיסטוריה של כמעט כל שאר הגזעים והעמים, הדוקטרינה שהוטפה במשברים כאלו הייתה שכבוד עצמי גברי שווה יותר מאדמות ובתים, וכי עם המוותר מרצונו על כבוד כזה, או מפסיק לחתור אליו, אינו ראוי לתרבות.

בתגובה לכך, נטען כי הכושי יכול לשרוד רק דרך הכנעה. מר וושינגטון מבקש במפורש שהאנשים השחורים יוותרו, לפחות לעת עתה, על שלושה דברים —

ראשית, כוח פוליטי,

שנית, עמידה על זכויות אזרחיות,

שלישית, השכלה גבוהה לנוער הכושי — וירכזו את כל מרצם בחינוך תעשייתי, בצבירת עושר ובפיוס הדרום. מדיניות זו הוטפה באומץ ובעקביות במשך למעלה מחמש עשרה שנה, והיא מנצחת מזה כעשר שנים. כתוצאה מהושטת ענף זית זה, מה הייתה התמורה? בשנים אלו התרחשו:

1. שלילת זכות הבחירה של הכושי.
2. יצירה משפטית של סטטוס מובחן של נחיתות אזרחית עבור הכושי.
3. הפסקה עקבית של הסיוע למוסדות להכשרה גבוהה של הכושי.

תנועות אלו אינן, ללא ספק, תוצאות ישירות של תורתו של מר וושינגטון; אך התעמולה שלו, ללא צל של ספק, סייעה להישגיהן המהירים יותר. אז עולה השאלה: האם זה אפשרי, וסביר, שתשעה מיליוני בני אדם יוכלו להתקדם ביעילות במישורים כלכליים אם נשללות מהם זכויות פוליטיות, הם הופכים למעמד משרתיים, וניתן להם רק הסיכוי הזעום ביותר לפיתוח אנשי הסגולה שלהם? אם ההיסטוריה והתבונה נותנות תשובה ברורה כלשהי לשאלות אלו, הרי שהיא "לא" מהדהד. ומר וושינגטון עומד כך מול הפרדוקס המשולש של הקריירה שלו:

1. הוא חותר באצילות להפוך אומנים כושים לאנשי עסקים ובעלי רכוש; אך זה בלתי אפשרי לחלוטין, בשיטות תחרותיות מודרניות, שפועלים ובעלי רכוש יגנו על זכויותיהם ויתקיימו ללא זכות בחירה.
2. הוא עומד על חסכנות וכבוד עצמי, אך בו-בזמן ממליץ על הכנעה שקטה לנחיתות אזרחית שנועדה לכרסם בגבריות של כל גזע בטווח הארוך.
3. הוא דוגל בבית ספר עממי ובהכשרה תעשייתית, ומפחית בערך מוסדות להשכלה גבוהה; אך לא בת הספר העממיים של הכושים, ואף לא טסקיגי עצמה, יכלו להישאר פתוחים ולו יום אחד אלמלא מורים שהוכשרו במכללות כושיות, או הוכשרו על ידי בוגריהן.

פרדוקס משולש זה בעמדתו של מר וושינגטון הוא מושא לביקורת מצד שני סוגים של אמריקאים צבעוניים. סוג אחד הוא צאצא רוחני של טוסן המושיע, דרך גבריאל, וסי וטרנר, והם מייצגים את עמדת המרד והנקמה; הם שונאים את הדרום הלבן באופן עיוור ואינם בוטחים בגזע הלבן באופן כללי, ובמידה שהם מסכימים על פעולה מוגדרת, הם חושבים שתקוותו היחידה של הכושי טמונה בהגירה אל מעבר לגבולות ארצות הברית. ואף על פי כן, באירוניה של הגורל, דבר לא גרם לתוכנית זו להיראות חסרת סיכוי יותר מאשר דרכה האחרונה של ארצות הברית כלפי עמים חלשים וכהים יותר בא"י הודו המערבית, בהוואי ובפיליפינים — שכן לאן בעולם נוכל ללכת ולהיות בטוחים מפני שקר וכוח פראי?

הסוג השני של כושים שאינם יכולים להסכים עם מר וושינגטון אמר עד כה מעט בקול רם. הם מסתייגים מהמראה של עצות מפוזרות, של חילוקי דעות פנימיים; ובמיוחד הם סולדים מכך שהביקורת הצודקת שלהם על אדם מועיל ורציני תשמש תירוץ להתפרצות כללית של ארס מצד מתנגדים קטני מוחין. עם זאת, השאלות המעורבות הן כה יסודיות ורציניות עד שקשה לראות כיצד אנשים כמו משפחת גרימקה, קלי מילר, ג'יי. וו. אי. בואן ונציגים אחרים של קבוצה זו, יוכלו לשתוק עוד זמן רב. אנשים כאלו חשים מחויבים במצפונם לבקש מהאומה הזו שלושה דברים:

1. הזכות להצביע.
2. שוויון אזרחי.
3. חינוך הנוער על פי היכולת. הם מכירים בשירותו יקר הערך של מר וושינגטון בהטפת סבלנות ואדיבות בדרישות כאלו; הם אינם מבקשים שאנשים שחורים בערים יצביעו כאשר לבנים בערים נפסלים, או שכל הגבלה סבירה בזכות הבחירה לא תיושם; הם יודעים שהרמה החברתית הנמוכה של המון הגזע האחרית לאפליה רבה נגדו, אך הם גם יודעים, והאומה יודעת, שדעות קדומות גזעיות חסרות רחמים הן לעיתים קרובות יותר סיבה מאשר תוצאה של שפל הכושי; הם מחפשים את צמצום השריד הזה של ברבריות, ולא את עידודו ופינוקו השיטתי על ידי כל סוכנויות הכוח החברתי, מסוכנות הידיעות (Associated Press) ועד כנסיית המשיח. הם דוגלים, יחד עם מר וושינגטון, במערכת רחבה של בתי ספר עממיים לכושים המלווה בהכשרה תעשייתית יסודית; אך הם מופתעים שאדם בעל תבונה כשל מר וושינגטון אינו יכול לראות ששום מערכת חינוך כזו מעולם לא נשענה או יכולה להישען על בסיס אחר מלבד זה של המכללה והאוניברסיטה המצוידות היטב, והם עומדים על כך שיש דרישה למספר מוסדות כאלו ברחבי הדרום כדי להכשיר את מיטב הנוער הכושי כמורים, כאנשי מקצוע וכמנהיגים.

קבוצת אנשים זו מכבדת את מר וושינגטון על גישת הפיוס שלו כלפי הדרום הלבן; הם מקבלים את "פשרת אטלנטה" בפרשנותה הרחבה ביותר; הם מזדהים, יחד איתו, סימנים רבים להבטחה, אנשים רבים בעלי מטרה נעלה ושיפוט הוגן בחבל ארץ זה; הם יודעים ששום משימה קלה לא הוטלה על אזור שכבר מתנדנד תחת עול

כבד. אך עם זאת, הם עומדים על כך שהדרך לאמת ולצדק טמונה ביושרה ישירה, לא בחנופה חסרת אבחנה; בשבחים לאלו בדרום שעושים טוב ובביקורת חסרת פשרות על אלו שעושים רע; בניצול ההזדמנויות שביד ובדחיקת חבריהם לעשות את אותו הדבר, אך בו-בזמן בזכירה שרק דבקות איתנה באידיאלים ובשאיפות הגבוהים שלהם תשמור אי פעם על האידיאלים הללו בתחום האפשר. הם אינם מצפים שהזכות החופשית להצביע, ליהנות מזכויות אזרחיות ולהתחנך, תבוא ברגע אחד; הם אינם מצפים לראות הטיות ודעות קדומות של שנים נעלמות לקול תרועת חצוצרה; אך הם בטוחים לחלוטין שהדרך של עם להשיג את זכויותיו הסבירות אינה דרך השלכתן מרצון ועמידה על כך שאינם רוצים בהן; שהדרך של עם לזכות בכבוד אינה דרך המעטה וזלזול עצמי מתמשך; שלפיה, בניגוד לכך, על הכושים לעמוד ללא הרף, בעיתו ושלא בעיתו, על כך שהצבעה נחוצה לגבריות מודרנית, שאפליה על רקע צבע היא ברבריות, ושנערים שחורים זקוקים לחינוך בדיוק כמו נערים לבנים.

בכישלונם להצהיר כך בבירור ובאופן חד-משמעי על הדרישות הלגיטימיות של עםם, אפילו במחיר של התנגדות למנהיג נערץ, המעמדות החושבים של הכושים האמריקאים יתחמקו מאחריות כבדה — אחריות כלפי עצמם, אחריות כלפי ההמונים הנאבקים, אחריות כלפי הגזעים הכהים יותר של בני האדם שעתידם תלוי במידה כה רבה בניסוי האמריקאי הזה, אך במיוחד אחריות כלפי אומה זו — מולדת משותפת זו. זה רע לעודד אדם או עם בעשיית רע; זה רע לסייע ולתמוך בפשע לאומי פשוט מפני שזה לא פופולרי שלא לעשות זאת. רוח הידידות והפיוס הגוברת בין הצפון לדרום לאחר המחלוקת המבעיתה שלפני דור צריכה להיות מקור לברכה עמוקה לכולם, ובמיוחד לאלו שההתעללות בהם גרמה למלחמה; אך אם פיוס זה אמור להיות מסומן על ידי עבדות תעשייתית ומוות אזרחי של אותם אנשים שחורים, עם חקיקה קבועה למעמד של נחיתות, אזי אותם אנשים שחורים, אם הם באמת אנשים, נקראים מכוח כל שיקול של פטריטיות ונאמנות להתנגד למהלך כזה בכל השיטות התרבותיות, גם אם התנגדות כזו כרוכה בחילוקי דעות עם מר בוקר ט. וושינגטון. אין לנו זכות לשבת בשקט בעוד נזרעים הזרעים הבלתי נמנעים לקציר של אסון לילדינו, שחורים ולבנים.

ראשית, זו חובתם של האנשים השחורים לשפוט את הדרום בכושר הבחנה. בני הדור הנוכחי של אנשי הדרום אינם אחראים לעבר, ואין לשנוא אותם או להאשים אותם בו באופן עיוור. יתרה מזאת, לאף מעמד אין התמיכה חסרת האבחנה במהלך האחרון של הדרום כלפי הכושים מבחילה יותר מאשר למחשבה הטובה ביותר של הדרום. הדרום אינו "גוש אחד" (solid); זוהי ארץ בתסיסה של שינוי חברתי, שבה כוחות מכל הסוגים נלחמים על עליונות; ולשבח את הרע שהדרום מבצע היום זה פסול בדיוק כמו לגנות את הטוב. ביקורת מבחינה ורחבת אופקים היא מה שהדרום צריך — צריך זאת למען בניו ובנותיו הלבנים שלו, ולמען הבטחת התפתחות מנטלית ומוסרית חסונה וברירה.

כיום אפילו היחס של לבני הדרום כלפי השחורים אינו, כפי שרבים מניחים, זהה בכל המקרים; איש הדרום הבער שונא את הכושי, הפועלים חוששים מהתחרות שלו, רודפי הממון מעוניינים להשתמש בו כעובד כפיים, חלק מהמשכילים רואים איום בהתפתחותו כלפי מעלה, בעוד אחרים — בדרך כלל בניהם של האדונים — מעוניינים לעזור לו להתעלות. דעת הקהל הלאומית אפשרה למעמד אחרון זה לקיים את בתי הספר העממיים לכושים, ולהגן על הכושי באופן חלקי ברכוש ובחיים. דרך הלחץ של רודפי הממון, הכושי נמצא בסכנה של צמצום לחצי-עבדות, במיוחד במחוזות הכפריים; הפועלים, ואותם משכילים החוששים מהכושי, התאחדו כדי לשלול ממנו את זכות הבחירה, וחלקם דחקו לגירוש; בעוד היצרים של הבערים מתעוררים בקלות לביצוע לינץ' ולהתעללות בכל אדם שחור. לשבח את הסחרור המורכב הזה של מחשבה ודעות קדומות זה שטויות; להוקיע ללא הבחנה את "הדרום" זה לא הוגן; אך להשתמש באותה נשימה כדי לשבח את המושל אייקוק, לחשוף את הסנאטור מורגן, להתווכח עם מר תומס נלסון פייג' ולהוקיע את הסנאטור בן טילמן, זו לא רק פעולה שפויה, אלא חובתם המוחלטת של אנשים שחורים חושבים.

זה יהיה לא הוגן כלפי מר וושינגטון לא להכיר בכך שבמספר מקרים הוא התנגד למהלכים בדרום שהיו לא הוגנים כלפי הכושי; הוא שלח תזכירים לוועידות החוקה של לואיזיאנה ואלבמה, הוא דיבר נגד לינצ'ים, ובדרכים אחרות הציב בגלוי או בשתיקה את השפעתו נגד תוכניות מרושעות ואירועים מצערים. למרות זאת, נכון באותה מידה לטעון שבאופן כללי הרושם המובהק שהותירה התעמולה של מר וושינגטון הוא, ראשית, שהדרום מוצדק ביחסו הנוכחי כלפי הכושי בגלל שפלותו של הכושי; שנית, שהסיבה העיקרית לכישלונם של

הכושי לעלות מהר יותר היא חינוכו המוטעה בעבר; ושלישית, שעלייתו העתידית תלויה בראש ובראשונה במאמציו שלו. כל אחת מהטענות הללו היא חצי אמת מסוכנת. אסור לעולם לאבד את האמיתות המשלימות: ראשית, עבדות ודעות קדומות גזעיות הן סיבות רבות עוצמה אם לא מספיקות למצבו של הכושי; שנית, הכשרה תעשייתית ובתי ספר עממיים היו איטיים בהכרח בנטיעתם כי הם היו צריכים להמתין למורים השחורים שהוכשרו במוסדות גבוהים — כשספק רב אם כל התפתחות שונה במהותה הייתה אפשרית, ובוודאי שמוסד כמו טסקיגי לא היה מתקבל על הדעת לפני 1880; ושלישית, בעוד שזו אמת גדולה לומר שהכושי חייב לשאוף ולשאוף בעוצמה כדי לעזור לעצמו, נכון באותה מידה שאלמלא שאיפתו לא רק תזכה לתמיכה, אלא תעורר ותעודד על ידי יוזמה של הקבוצה הסובבת העשירה והחכמה יותר, הוא לא יוכל לקוות להצלחה גדולה.

בכישלוננו להבין ולהדגיש נקודה אחרונה זו, מר וושינגטון ראוי במיוחד לביקורת. הדוקטרינה שלו נטתה לגרום ללבנים, בצפון ובדרום, להעביר את נטל בעיית הכושים לכתפיו של הכושי ולעמוד מן הצד כצופים ביקורתיים ופסימיים למדי; בעוד שלמעשה הנטל שייך לאומה, וידיו של אף אחד מאיתנו אינן נקיות אם איננו מפנים את מרצנו לתיקון העוולות הגדולות הללו.

יש להוביל את הדרום, על ידי ביקורת גלויה וישרה, להפגין את הצד הטוב יותר שלה ולמלא את חובתה המלאה כלפי הגזע לו גרמה עוול נורא ושלו היא עדיין גורמת עוול. הצפון — שותפתה לפשע — אינה יכולה למרק את מצפונה על ידי כיסוי בזהב. איננו יכולים ליישב בעיה זו באמצעות דיפלומטיה ונועם הליכות, באמצעות "מדיניות" בלבד. אם הגרוע מכל יקרה, האם החוסן המוסרי של מדינה זו יוכל לשרוד את החניקה והרצח האיטיים של תשעה מיליוני בני אדם?

על הגברים השחורים באמריקה מוטלת חובה למלא, חובה נוקבת ועדינה — תנועה קדימה שתתנגד לחלק מפועלו של מנהיגם הגדול ביותר. ככל שמר וושינגטון מטיף לחיסכון, לסבלנות ולהכשרה תעשייתית להמונים, עלינו לתמוך בו ולעמול עמו, לשמוח בכבודו ולהתגאות בכוחו של יהושע זה, שנקרא על ידי אלוהים ואדם להוביל את המחנה חסר המנהיג. אך ככל שמר וושינגטון מצדיק חוסר צדק, בצפון או בדרום, ככל שאינו מעריך נכונה את הזכות והחובה להצביע, ככל שהוא ממעיט בערך ההשפעות המסרסות של הבדלי המעמדות ומתנגד להכשרה הגבוהה ולשאיפות של מוחותינו המבריקים ביותר — ככל שהוא, הדרום או האומה עושים זאת — עלינו להתנגד להם ללא הרף ובנחישות. בכל שיטה תרבותית ושחרת שלום עלינו לחתור למען הזכויות שהעולם מעניק לבני אדם, תוך דבקות בלתי מתפשרת באותן מילים גדולות שבני האבות המייסדים היו מעדיפים לשכוח: "אנו רואים אמיתות אלה כהנחות יסוד המובנות מאליהן: שכל בני האדם נבראו שווים; שבוראם העניק להם זכויות מסוימות שאין ליטול אותן מהם; שביניהן הזכות לחיים, לחירות ולרדיפת האושר".

ד.

על משמעות הקדמה

אם ברצונך להכריז על כוונך,

בחר באלו החופשיים מחטא,

הניצבים בביתך הנצחי!

שלח נא את רוחותיך!

בני האלמוות, הטהורים,

אלו שאינם מרגישים, שאינם בוכים!

אל תבחר בעלמה הענוגה,

אף לא בנפשה הרכה של הרועה!

שילר.

היה היתה פעם, שלימדתי בבית ספר בין גבעות טנסי, במקום שבו עמק המיססיסיפי הרחב והחשוך מתחיל להתקפל ולהתקמט כדי לקדם את פני הרי האלגני. הייתי אז סטודנט בפיסק, וכל אנשי פיסק חשבו שטנסי – מעבר ל"הינומה" – שייכת להם לבדם, ובזמן הפגרה היו יוצאים בחבורות נמרצות לפגוש את מפקחי בתי הספר של המחוז. צעיר ומאושר הלכתי גם אני, ולא אשכח במהרה את אותו קיץ לפני שבע-עשרה שנים.

תחילה היה סמינר מורים בעיר המחוז; שם אורחים נכבדים של המפקח לימדו את המורים שברים ואיות ומסתורין אחרים – מורים לבנים בבוקר, כושים בלילה. פיקניק פה ושם, וארוחת ערב, והעולם הגס רוכך על ידי צחוק ושיר. אני זוכר איך – אך אני סוטה מהנושא.

הגיע יום שבו כל המורים עזבו את הסמינר והחלו בציד אחר בתי ספר. למדתי משמועות (שכן אמי פחדה פחד מוות מכלי נשק) שציד ברווזים ודובים ואנשים הוא מעניין להפליא, אך אני בטוח שהאדם שמעולם לא צד בית ספר כפרי יש לו עוד מה ללמוד על תענוגות המרדף. אני רואה כעת את הדרכים הלבנות והלוהטות עולות ויורדות ומתפתלות לפני תחת שמש יולי הבוערת; אני מרגיש את העייפות העמוקה של הלב והאיברים כשעשרה, שמונה, שישה מיילים נמתחים ללא רחם קדימה; אני מרגיש את לבי צונח בכבדות כשאני שומע שוב ושוב: "יש לכם מורה? כן." אז הלכתי עוד ועוד – סוסים היו יקרים מדי – עד שנדדתי מעבר למסילות הרכבת, מעבר לקווי הכרכרות, אל ארץ של "חיות רעות" ונחשי צפע, שבה בואו של זר היה מאורע, ואנשים חיו ומתו בצלה של גבעה כחולה אחת.

פזורים על פני גבעה וגיא שכנו בקתות ובתי חווה, מנותקים מן העולם על ידי היערות והגבעות המתגלגלות לכיוון מזרח. שם מצאתי סוף סוף בית ספר קטן. ג'וזי סיפרה לי עליו; היא הייתה נערה דקה ופשוטת מראה בת עשרים, עם פנים חומות-כהות ושיער עבה וקשה. חציתי את הנחל בוטרטאון ונחתי תחת הערבות הגדולות; אחר כך הלכתי לבקתה הקטנה במגרש שבו ג'וזי נחה בדרכה לעיירה. האיכר הכחוש קיבל את פניי, וג'וזי, כששמעה את שליחותי, אמרה לי בחרדה שהם רוצים בית ספר מעבר לגבעה; שרק פעם אחת מאז המלחמה היה שם מורה; שהיא עצמה משתוקקת ללמוד – וכך המשיכה, מדברת מהר ובקול רם, ברצינות רבה ובמרץ.

למחרת בבוקר חציתי את הגבעה העגולה והגבוהה, התעכבתי להביט בהרים הכחולים והצהובים הנמתחים לעבר הקרוליות, ואז צללתי לתוך היער ויצאתי אל ביתה של ג'וזי. זה היה בית עץ דהוי בן ארבעה חדרים, השוכן ממש מתחת לפסגת הגבעה, בין עצי אפרסק. האב היה נפש שקטה ופשוטה, בער בנינוחות, ללא שמץ של גסות רוח. האם הייתה שונה – חזקה, פעלתנית ונמרצת, בעלת לשון זריזה וחסרת מנוחה, ושאפה לחיות "כמו בני אדם". היתה שם חבורה של ילדים. שני בנים עזבו. נותרו שתי נערות מתבגרות; גמדה ביישנית בת שמונה; ג'ון, גבוה, מגושם ובן שמונה-עשרה; ג'ים, צעיר יותר, מהיר יותר ונאה יותר; ושני תינוקות בגיל לא מוגדר. ואז הייתה ג'וזי עצמה. נראה שהיא הייתה מרכז המשפחה: תמיד עסוקה בשירות, או בבית, או בקטיף פירות יער; מעט עצבנית ונוטה לנזוף, כמו אמה, אך גם נאמנה, כמו אביה. היה בה עידון מסוים, צל של גבורה מוסרית לא מודעת שהייתה נותנת ברצון את כל החיים כדי להפוך את החיים לרחבים יותר, עמוקים יותר ומלאים יותר עבור בני ביתה. ראיתי הרבה מהמשפחה הזו אחר כך, ולמדתי לאהוב אותם על מאמציהם הכנים להיות הגונים ונינוחים, ועל המודעות שלהם לבורותם שלהם. לא הייתה בהם כל העמדת פנים. האם הייתה גוערת באב על היותו כה "ותרן"; ג'וזי הייתה נזפת בבנים על רשלנותם; וכולם ידעו שזה דבר קשה להוציא לחם מהצד הסלעי של הגבעה.

השגתי את בית הספר. אני זוכר את היום שבו רכבתי על סוס אל בית המפקח עם בחור לבן צעיר ונעים שרצה את בית הספר של הלבנים. הדרך עברה באפיק של נחל; השמש צחקה והמים פצחו בצלילים, ורכבנו הלאה. "כנסו", אמר המפקח, "כנסו. שבו. כן, התעודה הזו תספיק. הישארו לארוחת צהריים. כמה אתה רוצה

לחודש?" "הו", חשבתי לעצמי, "זה מזל"; אך כבר אז נפל הצל הנורא של ה"הינומה", שכן הם אכלו תחילה, ואז אני – לבדי.

מבנה בית הספר היה בקתת בולי עץ, שבה קולונל וילר נהג לאחסן את התירס שלו. היא שכנה במגרש מאחורי גדר כלונסאות ושיחי קוצים, ליד המעיין המתוק ביותר. היה שם פתח במקום שבו היה פעם דלת, ובפנים – אח מסיבי ורעוע; סדקים גדולים בין בולי העץ שימשו כחלונות. רהיטים היו נדירים. לוח שחור דהוי רבץ בפינה. שולחן הכתיבה שלי היה עשוי משלושה קרשים, מחוזק בנקודות קריטיות, ואת הכיסא שלי, ששאלתי מבעלת הבית, הייתי צריך להחזיר מדי לילה. מושבים לילדים – אלו הטרידו אותי מאוד. נרדפתי על ידי חזון מניו אינגלנד של שולחנות וכיסאות קטנים ונקיים, אך אבוי! המציאות הייתה ספסלי קרשים גסים ללא משענת, ולעתים ללא רגליים. הייתה להם מעלה אחת: הם הפכו את הנמנום למסוכן – ואולי אף קטלני, שכן על הרצפה לא ניתן היה לסמוך.

היה זה בוקר חם בסוף יולי כשבית הספר נפתח. רעדתי כששמעתי את טפיפת הרגליים הקטנות בדרך המאובקת, וראיתי את השורה ההולכת וגדלה של פנים כהות ורציניות ועיניים בהירות ומשתוקקות מולי. ראשונה באה ג'וזי ואחיה ואחיותיה. הכמיהה לדעת, להיות סטודנטית בבית הספר הגדול בנאשוויל, ריחפה ככוכב מעל האישה-ילדה הזו בתוך עבודתה ודאגותיה, והיא למדה בעקשנות. היו שם בני דואל מחוותם שמעבר לאלכסנדרה – פאני, עם פניה השחורות והחלקות ועיניה התוהות; מרתה, חומה וכהת תפיסה; האישה-ילדה היפה של אחד האחים, והצאצאים הצעירים יותר.

היו שם בני ברק – שני נערים חומים וצהובים, וילדה קטנה בעלת עיניים מתנשאות. הילדה הקטנה והשמנמנה של ראובן השמן באה, עם פנים זהובות ושיער בצבע זהב-עתיק, נאמנה ורצינית. 'ת'ני התייצבה מוקדם – נערה עליזה, מכוערת וטובת לב, שנהגה ללעוס טבק בהחבא ודאגה לאחיה הקטן בעל רגלי ה-O. כשאימה יכלה לוותר עליה, באה 'טילדי – יופי של חצות, עם עיניים כוכביות וגפיים מעוצבות; ואחיה, שהיה מכוער באותה מידה. ואז הבנים הגדולים – בני לורנס המגושמים; בני ניל העצלנים, בנים ללא אב של אם ובת; היקמן, עם שחית בכתפיו; והשאר.

שם הם ישבו, כמעט שלוש מהם, על הספסלים הגסים, פניהם נעים בין קרם בהיר לחום עמוק, הרגליים הקטנות יחפות ומתנדנדות, העיניים מלאות ציפיה, פה ושם זיק של שובבות, והידיים אוחזות בספר האיות הכחול-שחור של ובסטר. אהבתי את בית הספר שלי, והאמונה העדינה שהייתה לילדים בחוכמתו של מורם הייתה באמת מופלאה. קראנו ואייטנו יחד, כתבנו מעט, קטפנו פרחים, שרנו והקשבנו לסיפורים על העולם שמעבר לגבעה. לעתים בית הספר היה מתמעט, ואני הייתי יוצא לדרך. הייתי מבקר את מאן אדינגס, שחי בשני חדרים מלוכלכים מאוד, ושואל מדוע לוג'ין הקטנה, שפניה הבעורות נראו תמיד כלהבה עם השיער האדום-כהה הלא סרוק, נעדרה כל השבוע שעבר, או מדוע חסרו לי לעתים קרובות כל כך סמרטוטיהם המופלאים של מאק ואד. אז האב, שעבד בחוות קולונל וילר תמורת חלק ביבול, היה מספר לי איך היבולים זקוקים לבנים; והאם הדקה והמרושלת, שפניה היו יפים כשרחצה אותם, הבטיחה לי שלוג'ין חייבת לשמור על התינוק. "אבל נתחיל לשלוח אותם שוב בשבוע הבא." כשבני לורנס הפסיקו לבוא, ידעתי שהספקות של המבוגרים לגבי לימודים מספרים ניצחו שוב, ולכן, בעודי מעפיל במעלה הגבעה ונכנס עמוק ככל האפשר לתוך הבקתה, תרגמתי את קיקרו "למען המשורר ארכיאס" לאנגלית הפשוטה ביותר עם השלכות מקומיות, ובדרך כלל שכנעתי אותם – למשך שבוע בערך.

בלילות שישי הלכתי לעתים קרובות הביתה עם כמה מהילדים – לפעמים לחוות של דוק ברק. הוא היה אדם שחור גדול, קולני וכחוש, שעבד ללא הרף וניסה לקנות את שבעים וחמישה האקרים של גבעה וגיא שבהם חי; אך אנשים אמרו שהוא בוודאי ייכשל, ו"הלבנים יקבלו את הכל". אשתו הייתה אמזונה מפוארת, עם פני זעפרן ושיער מבריק, ללא מחוך ויחפה, והילדים היו חזקים ויפים. הם חיו בבקתה של חדר וחצי בשקע של החווה, ליד המעיין. החדר הקדמי היה מלא במיטות לבנות גדולות ושמונות, נקיות בקפידה; והיו תמונות זולות על הקירות, ושולחן מרכזי עיף. במטבח האחורי הזעיר הוזמנתי לעתים קרובות "להוציא ולעזור" לעצמי למנה של עוף מטוגן וביסקוויטים מחיטה, "בשר" ולחם תירס, שעועית ירוקה ופירות יער. בהתחלה הייתי קצת מודאג לקראת שעת השינה בחדר השינה היחיד והבודד, אך המבוכה נמנעה בכישרון רב. תחילה, כל הילדים נימנמו

ונרדמו, ואוחסנו בתוך ערימה גדולה של נוצות אווז; אחר כך, האם והאב חמקו בדיסקרטיות למטבח בזמן שאני נכנסתי למיטה; אז, לאחר שכיבו את האור העמום, הם פרשו לישון בחושך. בבוקר כולם כבר קמו והלכו לפני שחשבתי להתעורר. מעבר לכביש, במקום שבו חי ראובן השמן, כולם יצאו החוצה בזמן שהמורה פרש לישון, כיוון שלא יכלו להתפאר במותרות של מטבח.

ה.

על כנפי אטלנטה

הו, נַעַר שָׁחַר מֵאַטְלָנְטָה!

אך חֲצִי הַדָּבָר נֶאֱמַר;

כָּבֵלִי הָעֶבֶד וְכָבֵלִי הָאֲדוֹן

כָּאֶחָד הַתָּרוּ כָּבֵר;

קָלִילִת הַגְּזָעִים הָאֶחָת

אֶת שְׁנֵיהֶם בְּרִצּוּעָה אֶחָזָה;

הֵם קָמִים — כָּלָם קָמִים —

הַשָּׁחַר וְהַלְבָן יַחְדָּו בְּשָׁעָה זוּ.

וִיטִיר.

מדרום לצפון, אך מצפון לדרום, שוכנת עיר מאה הגבעות, מציצה מתוך צללי העבר אל הבטחת העתיד. ראיתיה בבוקר, כשסומק ראשון של יום עורר אותה למחצה; היא רבצה אפורה ושקטה על אדמתה הארגמנית של ג'ורג'יה; אז החל העשן הכחול להסתלסל מארובותיה, צלצול פעמון וצווחת צפירה פילחו את הדממה, רעש ושאון של חיים עמוסים נאספו ותפחו לאיטם, עד שסחרור הכרך הגועש נראה כדבר מוזר בארץ מנומנמת.

פעם, אומרים, אפילו אטלנטה ישנה קהה ומנומנמת למרגלות הרי האלגני, עד שטבילת הברזל של המלחמה עוררה אותה במימיה הקודרים, עוררה והטריפה אותה, והותירה אותה מאזינה לים. והים קרא לגבעות והגבעות ענו לים, עד שהעיר קמה כאלמנה, השליכה מעליה את בגדי אבלה ועמלה למען לחם חוקה; עמלה בהתמדה, עמלה בערמומיות — אולי במרירות מה, עם קורטוב של רדיפת פרסום — אך בכל זאת ברצינות אמת ובזיעה כנה.

דבר קשה הוא לחיות כשרדוף אתה על ידי רוחה של פנטזיה כוזבת; לראות את חזון האימפריה הרחב דועך לאפר ולכלוך ממשיים; לחוש את ייסורי המנוצח, ועם זאת לדעת שעם כל הרע שנפל ביום שחור אחד, הוכרע משהו שהיה ראוי לחיות, נהרג משהו שבצדק לא העז למות; לדעת שעם הצדק שניצח, ניצח גם משהו מן העוול, משהו נלוז ושפל, משהו פחות מהרחב והטוב ביותר. כל זה קשה מנשוא; ורבים הם האנשים והערים והעמים שמצאו בכך תירוץ להזעפת פנים, להרהורים קודרים ולהמתנה נרפת.

לא כאלה הם האנשים העשויים ללא חת; אלה של אטלנטה פנו בנחישות אל העתיד; ועתיד זה נשא במרומיו אופקים של ארגמן וזהב: אטלנטה, מלכת ממלכת הכותנה; אטלנטה, השער לארץ השמש; אטלנטה, לאכסיס החדשה, הטווה שתי וערב עבור העולם כולו. כך הכתירה העיר את מאה גבעותיה בבתי חרושת, ומילאה את חנויותיה במעשי ידיים מחוכמים, ומתחה נתיבי ברזל ארוכים כדי לקדם את פני מרקוריוס העסוק בבואו. והאומה כולה דיברה על חתירתה.

אולי אטלנטה לא הוטבלה על שמה של העלמה המכונפת מבויאוטיה המשמימה; אתם מכירים את הסיפור — כיצד אטלנטה שחומת העור, התמירה והפראית, הסכימה להינשא רק למי שינצח אותה במירוץ; וכיצד היפומנס הערמומי הניח שלושה תפוחי זהב בדרכה. היא נמלטה כצל, נעצרה, נרתעה מול התפוח הראשון, אך בדיוק כששלח את ידו, נמלטה שוב; ריחפה מעל השני, ואז, חומקת מאחזתו הלוהטת, טסה מעל נהר, עמק וגבעה; אך כשהשתהתה מעל השלישי, זרועותיו הקיפו אותה, ובמבטם זה בזו, התשוקה הבוערת של אהבתם חיללה את מקדש האהבה, והם קוללו. אם אטלנטה לא נקראה על שם אטלנטה, ראוי היה שכך יהיה.

אטלנטה אינה העלמה הראשונה או האחרונה שתאווה הזהב הובילה אותה לטמא את היכל האהבה; ולא רק עלמות, אלא גברים במירוץ החיים שוקעים מהאידיאלים הנעלים והנדיבים של הנעורים אל קוד המהמרים של הבורסה; ובכל חתירתה של אומתנו, האם אין בשורת העבודה מזוהמת על ידי בשורת השכר? כה נפוץ הדבר, עד שחצי מהאנשים סבורים כי זהו המצב התקין; כה חסר עוררין, עד שאנו כמעט יראים לתהות שמא תכלית המירוץ אינה זהב, שמא מטרת האדם אינה, בצדק, להיות עשיר. ואם זוהי שגגתה של אמריקה, מה נוראה הסכנה הניצבת בפני ארץ חדשה ועיר חדשה, פן אטלנטה, בהתכופפה למען זהב גרידא, תגלה שהזהב מקולל!

לא גחמת שווא של עלמה היא שהתניעה את המירוץ הקשה הזה; שממה איומה רבצה לרגלי אותה עיר לאחר המלחמה — פאודליזם, עוני, עליית המעמד השלישי, צמיתות, לידתם מחדש של החוק והסדר, ומעל לכל ובין כולם, הינומת הגזע. כמה כבד המסע לרגליים עייפות! אילו כנפיים חייבות להיות לאטלנטה כדי לרחף מעל כל הגיאיות והגבעות הללו, דרך יערות חמוצים ומים קודרים, ועל פני שממת החימר האדומה והצרובה בשמש! כמה מהירה חייבת אטלנטה להיות אם לא תתפתה לזהב לחלל את המקדש!

למקדש אבותינו יש, אומנם, אלים מעטים — יש הלועגים, "מעטים מדי". ישנו מרקוריוס החסכן של ניו אינגלנד, פלוטו של הצפון, וקרוס של המערב; ושם גם נמצא אפולו של הדרום, שנשכח למחצה, שתחת חסותו רצה העלמה — וככל שרצה היא שכחה אותו, ממש כפי ששם בבויאוטיה נשכחה ונוס. היא שכחה את האידיאל הישן של הג'נטלמן הדרומי — אותו יורש העולם החדש של החן והאדיבות של הפטריקי, האביר והאציל; שכחה את כבודו עם חולשותיו, את טוב לבו עם רשלנותו, והתכופפה לתפוחי זהב — לאנשים עסוקים וחדים יותר, חסכנים וחסרי עכבות יותר. תפוחי זהב הם יפים — אני זוכר את ימי הנעורים פורקי העול, כשמטעים בארגמן וזהב פיתו אותי לעבור גדר ושדה — וגם הסוחר שהדיח את בעל המטעים אינו פרבנו בזוי. עבודה ועושר הם המנופים הכבירים להרמת ארץ ישנה-חדשה זו; חסכנות, עמל וחיסכון הם הנתבים לתקוות חדשות ואפשרויות חדשות; ועם זאת האזהרה נחוצה, פן היפומנס הערמומי יפתה את אטלנטה לחשוב שתפוחי זהב הם מטרת המירוץ, ולא רק מקרים שבדרך.

אסור לאטלנטה להוביל את הדרום לחלום על שגשוג חומרי כאבן הבוחן לכל הצלחה; כבר עתה מתחילה העוצמה הקטלנית של רעיון זה להתפשט; היא מחליפה את הטיפוס המעודן של הדרומי ברודפי בצע גסים; היא קוברת את היופי המתוק של חיי הדרום תחת יומרה וראוונות. לכל חולי חברתי הוצע עושר כתרופת פלא — עושר כדי למגר את שרידי הפאודליזם של העבדות; עושר כדי לרומם את ה"קראקים" מהמעמד השלישי; עושר כדי להעסיק את הצמיתים השחורים, והסיכוי לעושר כדי להמשיך להריצם; עושר כתכלית וכמטרה של הפוליטיקה, וכמטבע עובר לסוחר עבור חוק וסדר; ולבסוף, במקום אמת, יופי וטוב, עושר כאידיאל של בית הספר הציבורי.

לא רק בעולם שאותו אטלנטה מייצגת נכון הדבר, אלא שהוא מאיים להיות נכון גם לגבי עולם שמתחת ומעבר לעולם ההוא — העולם השחור שמעבר להינומה. כיום אין זה משנה כמעט לאטלנטה, לדרום, מה הכושי חושב או חולם או רוצה. בחיי הנפש של הארץ הוא נמצא כיום, ומטבע הדברים יישאר כך עוד זמן רב, כמי שאין מהרהרים בו, נשכח למחצה; ועם זאת, כשיבוא היום שבו יתחיל לחשוב ולרצות ולפעול עבור עצמו — ואל יחלום איש שיום זה לא יבוא לעולם — אז החלק שישחק לא יהיה של למידה פתאומית, אלא מילים ומחשבות שלמד למלמל בילדותו הגזעית. כיום, תסיסת חתירתו למימוש עצמי היא עבור מאבק העולם הלבן כגלגל בתוך גלגל: מעבר להינומה קיימות בעיות דומות אך קטנות יותר של אידיאלים, של מנהיגים ומונהגים,

של צמיתות, של עוני, של סדר והכנעה, ודרך הכל — הינמות הגזע. מעטים יודעים על בעיות אלה, מעטים מהיודעים מבחינים בהן; ובכל זאת הן שם, ממתינות לסטודנט, לאמן ולחוזר — שדה שמישהו יגלה מתישהו. לכאן חלחל פיתוי של היפומנס; כבר בעולם קטן זה, אשר כעת בעקיפין ובעתיד במישרין חייב להשפיע על העולם הגדול לטוב או לרע, מתגבשת ההרגל לפרש את העולם בדולרים. המנהיגים הישנים של דעת הקהל הכושית, באותן קבוצות קטנות שבהן קיימת תודעה חברתית כושית, מוחלפים בחדשים; לא המטיף השחור ולא המורה השחור מנהיגים כפי שהנהיגו לפני שני עשורים. למקומותיהם נדחקים החקלאים והגננים, הסבלים והאומנים בעלי השכר הגבוה, אנשי העסקים — כל אלו בעלי הרכוש והממון. ועם כל השינוי הזה, המקביל באופן כה סקרני לזה של העולם האחר, חל גם אותו שינוי בלתי נמנע באידיאליים. הדרום מבכה כיום את היעלמותו האיטית והעקבית של טיפוס מסוים של כושי — העבד הנאמן והאדיב של ימי קדם, על יושרו הבלתי ניתן להשחתה וענוותו המכובדת. הוא חולף מן העולם בדיוק באותה שבה הטיפוס הישן של הג'נטלמן הדרומי חולף, ומסיבות לא שונות בהרבה — הטרנספורמציה הפתאומית של אידיאל חירות רחוק ויפה למציאות הקשה של רדיפת פת לחם, והאלהה של הלחם בעקבותיה.

בעולם השחור, המטיף והמורה גילמו פעם את האידיאליים של עם זה — המאבק למען עולם אחר וצודק יותר, החלום המעורפל על צדק, המסתורין של הידיעה; אך כיום הסכנה היא שאידיאליים אלה, על יופיים הפשוט והשראתם המסתורית, ישקעו פתאום לשאלה של מזומנים ותאוה לזהב. כאן ניצבת אטאלנטה הצעירה והשחורה הזו, חוגרת מותניה לקראת המירוץ שחייב להירץ; ואם עיניה עדיין נשואות אל הגבעות והשמיים כמו בימי קדם, הרי שנוכל לצפות לריצה אצילית; אך מה אם היפומנס חסר רחמים, או ערמומי, או אפילו פזיז, יניח תפוחי זהב לפנייה? מה אם העם הכושי יפונה לנטוש את המאבק למען הצדק, את אהבת הידיעה, כדי לראות בדולרים את חזות הכל בחיים? מה אם לממוניזם של אמריקה יתווסף הממוניזם הגואה של הדרום הנולד מחדש, והממוניזם של דרום זה יתחזק על ידי הממוניזם המנץ של מיליוני השחורים שהתעוררו למחצה? לאן, אם כן, נעלם החיפוש של העולם החדש אחר הטוב והיופי והאמת? האם זה, ואותו פרח חירות יפה אשר, למרות לעגם של צעירי ימינו, נבט מדם אבותינו — האם גם הוא חייב להתנוון למרדף מאובק אחר זהב, לתאוה פורקת עול עם היפומנס?

מאה גבעותיה של אטלנטה אינן מוכתרות כולן בבתי חרושת. על אחת מהן, לכיוון מערב, השמש השוקעת מבליטה שלושה בניינים בחדות על רקע השמיים. יופיה של הקבוצה טמון באחדותה הפשוטה: מדשאה ירוקה ורחבה העולה מהרחוב האדום ומשלבת ורדים ואפרסקים; מצפון ומדרום, שני אולמות פשוטים וממלכתיים; ובתווך, חבוי למחצה בקיסוס, בניין גדול יותר, חניני בעוז, מעוטר בצמצום, ולו צריח נמוך אחד. זו קבוצה מרגיעה — אדם לעולם אינו מחפש יותר; הכל כאן, הכל נהיר. שם אני חי, ושם אני שומע יום-יום את המהום החיים המרגיע. בדמדומי החורף, כשהשמש האדומה זוהרת, אני יכול לראות את הדמויות הכהות עוברות בין האולמות לצילי פעמון הלילה. בבוקר, כשהשמש זהובה, צלצל פעמון היום מביא את החיפזון והצחוק של שלוש מאות לבבות צעירים מהאולמות ומהרחוב, ומהעיר העסוקה שמתחת — ילדים כולם כהי עור ושיערם כבד — לצרף את קולותיהם הצעירים והצלולים למוזיקה של זבח הבוקר. בחצי תריסר כיתות הם מתאספים אז — כאן כדי לעקוב אחר שיר האהבה של דידו, כאן כדי להאזין לסיפורה של טרויה האלוהית; שם כדי לשוטט בין הכוכבים, שם כדי לשוטט בין בני אדם ואומות — ובמקומות אחרים, בנתיבי ידיעה שחוקים אחרים של עולם מוזר זה. שום דבר חדש, שום התקנים חוסכי זמן — פשוט שיטות עתיקות ומפוארות של חפירה למען האמת, וחיפוש אחר יופי החיים הנסתרים, ולמידת הטוב שבקיום. חידת הקיום היא תוכנית הלימודים האוניברסיטאית שהונחה לפני הפרעונים, שנלמדה בחורשות על ידי אפלטון, שהיוותה את הטריטוריום והקוואדריטוריום, ומונחת כיום לפני בני המשוחררים על ידי אוניברסיטת אטלנטה. ותוכנית לימודים זו לא תשתנה; שיטותיה יהפכו מיומנות ויעילות יותר, תוכנה עשיר יותר בזכות עמלו של החוקר וחזונו של החוזר; אך למכללה האמיתית תמיד תהיה מטרה אחת — לא להרוויח את בשר המזון, אלא לדעת את התכלית והיעד של אותם חיים שהמזון מזין.

חזון החיים העולה לפני העיניים הכהות הללו אין בו דבר שפל או אנוכי. לא באוקספורד או בלייפציג, לא בייל או בקולומביה, שוררת אווירה של החלטה נעלה יותר או חתירה חופשית יותר; הנחישות לממש עבור בני אדם, שחורים ולבנים כאחד, את האפשרויות הרחבות ביותר של החיים, לבקש את הטוב יותר ואת הטוב ביותר, להפיץ במו ידיהם את בשורת ההקרבה — כל זה הוא משא דבריהם וחלומם. כאן, בלב מדבר רחב של

מעמדות ואיסורים, בתוך העלבונות והחיכוכים והגחמות מכאיבי הלב של סלידה גזעית עמוקה, שוכנת נווה מדבר ירוקה זו, שבה זעם לווהט מתקרר, ומרירות האכזבה מומתקת על ידי המעיינות והבריזות של הפרנאסוס; וכאן גברים יכולים לשכב ולהאזין, וללמוד על עתיד מלא יותר מן העבר, ולשמוע את קול הזמן:

"Entbehren sollst du, sollst entbehren" (עליך לוותר, לוותר עליך).

הם עשו את טעויותיהם, אלו שנטעו את פיסק והווארד ואטלנטה בטרם התפזר עשן הקרב; הם עשו את טעויותיהם, אך טעויות אלו לא היו הדברים שעל פניהם צחקנו לאחרונה בקול רם מדי. הם צדקו כשביקשו לייסד מערכת חינוך חדשה על בסיס האוניברסיטה: איפה, למען השם, נבסס את הידע אם לא על הידע הרחב והעמוק ביותר? שורשי העץ, ולא עליו, הם מקורות חיון; ומראשית ההיסטוריה, מאקדמוס ועד קיימברידג', תרבות האוניברסיטה הייתה אבן הפינה הרחבה שעליה נבנה ה-א' ב' של גן הילדים.

אך בונים אלו אכן טעו בהמעטה בערך חומרת הבעיה הניצבת בפניהם; במחשבה שמדובר בעניין של שנים ועשורים; בבנייה מהירה ובהנחת יסודות רשלנית, ובהורדת רמת הידיעה, עד שפיזרו באקראי ברחבי הדרום תריסר בתי ספר תיכוניים דלי ציוד שכונו בטעות אוניברסיטאות. הם שכחו גם, ממש כפי שממשיכיהם שוכחים, את כלל חוסר השוויון: מתוך מיליון הצעירים השחורים, חלקם התאימו לידיעה וחלקם לחפירה; לחלקם היו הכישרון והיכולת של אנשי אוניברסיטה, ולחלקם הכישרון והיכולת של נפחים; ואימון אמיתי פירושו לא שכולם יהיו אנשי אקדמיה ולא שכולם יהיו אומנים, אלא שהאחד יעשה לשליח של תרבות לעם שלא למד, והאחר לפועל חופשי בין צמיתים. והניסיון להפוך את הנפח למלומד הוא טיפשי כמעט כמו התוכנית המודרנית יותר להפוך את המלומד לנפח; כמעט, אך לא לגמרי.

תפקיד האוניברסיטה אינו רק ללמד רדיפת פת לחם, או לספק מורים לבתי הספר הציבוריים או להיות מרכז של חברה מנומסת; תפקידה הוא, מעל לכל, להיות האיבר של אותו כוונן עדין בין החיים הממשיים לבין הידע המתרחב על החיים, כוונן המהווה את סוד הציוויליזציה. מוסד כזה דרוש לדרום של ימינו באופן נואש. יש לה דת, רצינית, קנאית — דת שמשני עברי ההינומה משמיטה לעיתים קרובות את הדיברות השישי, השביעי והשמיני, אך מחליפה אותם בתריסר דיברות משלימים. יש לה, כפי שאטלנטה מראה, חסכנות גוברת ואהבת עמל; אך חסר לה אותו ידע רחב על מה שהעולם יודע וידע על חיים ועשייה אנושיים, ידע שאותו תוכל להחיל על אלפי בעיות החיים הממשיים הניצבות בפניה כיום. צורך הדרום הוא ידע ותרבות — לא בכמות קטנה ומעודנת כמו לפני המלחמה, אלא בשפע רחב ופועל בעולם העבודה; ועד שיהיה לה זאת, כל תפוחי ההספרידות, יהיו זהובים ומשובצים באבני חן ככל שיהיו, לא יוכלו להצילה מקללת האוהבים מבויאוסיה.

כנפי אטלנטה הן האוניברסיטאות הבאות של הדרום. הן לבדן יכולות לשאת את העלמה אל מעבר לפיתוי של פרי הזהב. הן לא ינחו את רגליה המעופפות הרחק מהכותנה והזהב; שכן — אה, היפומנס המחשב! — האם התפוחים אינם מונחים ממש בנתיב החיים? אך הן ינחו אותה מעליהם ומעבר להם, ויותרו אותה כורעת במקדש האמת והחירות והאנושיות הרחבה, בתולה ולא מחוללת. טעות מרה טעה הדרום הישן בחינוך האנושי, בזלזול בחינוך ההמונים ובקמצנותו בתמיכה במכללות. יסודות האוניברסיטה העתיקים שלו התדלדלו ונבלו תחת נשימתה המזהמת של העבדות; וגם מאז המלחמה הם מנהלים קרב אבוד על חייהם באוויר הנגוע של אי-שקט חברתי ואנוכיות מסחרית, מנוונים בשל מות הביקורת, ורעבים מחוסר באנשים בעלי תרבות רחבה. ואם זהו הצורך והסכנה של הדרום הלבן, כמה כבדים יותר הסכנה והצורך של בני המשוחררים! כמה דוחק כאן הצורך באידיאלים רחבים ותרבות אמת, בשימור הנפש מיעדים נלוזים ויצרים קטנוניים! הבה נבנה את האוניברסיטה הדרומית — ויליאם ומרי, טריניטי, ג'ורג'יה, טקסס, טולין, ואנדרבילט והאחרות — ראויות לחיות; נבנה גם את האוניברסיטאות של הכושים — פיסק, שיסודותיה תמיד היו רחבים; הווארד, בלב האומה; אטלנטה באטלנטה, שאידיאל המלומדות שלה נשמר מעל לפיתוי המספרים. מדוע לא כאן, ואולי במקומות נוספים, ניטע עמוק ולתמיד מרכזי למידה וחיים, מכללות שבכל שנה ישלחו אל חיי הדרום כמה אנשים לבנים וכמה אנשים שחורים בעלי תרבות רחבה, סובלנות קתולית ויכולת מאומנת, שישלבו את ידיהם בידיים אחרות, ויתנו למריבה זו של הגזעים שלום הגון ומכובד?

סבלנות, ענווה, נימוסים וטעם, בתי ספר עממיים וגני ילדים, בתי ספר תעשייתיים וטכניים, ספרות וסובלנות — כל אלה נובעים מידע ותרבות, ילידיה של האוניברסיטה. כך חייבים בני אדם ואומות לבנות, לא אחרת, לא מהסוף להתחלה.

למד פועלים לעבד — אמרה חכמה היא; חכמה כשהיא מוחלת על נערים גרמנים ונערות אמריקאיות; חכמה עוד יותר כשהיא נאמרת על נערים כושים, שכן ידעם בעבודה מעוטה יותר ואין מי שילמדם. למד הוגים להגות — ידע נחוץ בעת של לוגיקה רופפת ורשלנית; ואלה שגורלם הוא החמור מכל חייבים לקבל את ההכשרה הקפדנית ביותר כדי לחשב נכונה. אם דברים אלה הם אמת, כמה אולי הוא לשאל מהו החנוך הטוב ביותר עבור נפש אחת או שבע או ששים מיליון נפשות! האם נלמד אותם מלאכה, או שנכשיר אותם באמנויות החפשייות? לא זה ולא זה, אלא שניהם גם יחד: למד את הפועלים לעבד ואת ההוגים להגות; עשה נגרים מנגרים, ופילוסופים מפילוסופים, וגונדרנים מקסילים. אך אין אנו יכולים לעצור כאן. אין אנו מכשירים בני אדם מבודדים אלא קבוצה חיה של בני אדם — יתר על כן, קבוצה בתוך קבוצה. והתוצר הסופי של הכשרתנו אסור שיהיה פסיכולוג או בנאי, אלא אדם. וכדי לעצב בני אדם, עלינו לאחז באידאליים, בתכליתות קיום רחבות, טהורות ומעוררות השקאה — לא רדיפת בצע נלוזה, לא תפוחי זהב. על הפועל לעבד למען תהלת מעשה ידיו, ולא רק למען שכר; על ההוגה להגות למען האמת, ולא למען התהלה. וכל זאת מושג רק באמצעות מאבק וכמיהה אנושית; בהכשרה וחנוך ללא הרף; בבסוס הזכות על הצדק והאמת על החפוש הבלתי מופרע אחר האמת; בבסוס בית הספר העממי על האוניברסיטה, ובית הספר המקצועי על בית הספר העממי; ובטויות מערכת שפזז, שאינה עוות, והבאתה לכדי לדה, ולא לכדי נפל.

כשהלילה יורד על עיר מאה הגבעות, רוח מתכנסת מן הימים ובאה בלחש מערבה. ולפי פקדתה, עשן בתי החרשת הנרדמים גולש מטה על הכרך האדיר ומכסה אותו כתכירה, בעוד שם באוניברסיטה הכוכבים מנצנצים מעל אולם סטון. ואומרים כי אותו ערפל אפר הוא הטוניקה של אטאלנטה, המשתהה מעל תפוחי הזהב שלה. עופי, נערתי, עופי, כי הנה בא היפומנס!

1.

על הכשרתם של גברים שחורים

אם הנפש יכולה להשליך את האבק הצדה,

ועירמה על רוח השמים לרכב,

כלום לא יהיה זה פשע — כלום לא יהיה זה פשע לה

בנבלת חמר זו נכה לשכן?

עומר ח'יאם (פיצג'רלד).

מהערבול המנצנץ של המים, שבו לפני מחשבות רבות מספור ראתה ספינת העבדים לראשונה את המגדל המרובע של ג'יימסטאון, זרמו עד ימינו שלושה זרמי מחשבה: האחד, שתפח מהעולם הגדול יותר כאן ומעבר לים, אומר כי ריבוי הצרכים האנושיים בארצות התרבות מחייב שיתוף פעולה כלל-עולמי של בני אדם לסיפוקם. מכאן צומחת אחדות אנושית חדשה, המקרבת את קצוות תבל, ואת כל בני האדם — שחורים, צהובים ולבנים. האנושות הרחבה יותר שואפת לחוש במגע זה שבין אומות חיות לבין המונים מנמנים רטט של חיים חדשים בעולם, וזועקת: "אם המגע בין החיים לשינה הוא מוות, בווה לחיים כאלה". אמת, מאחורי מחשבה זו מסתתרת מחשבה שנייה של כוח ומרות — הפיכתם של האנשים החומים לחופרים כאשר פיתוי החרוזים והבד הצבעוני אינו מספיק עוד.

המחשבה השנייה הזורמת מאותה ספינת מוות ומהנהר המתעקל היא מחשבת הדרום הישן יותר — האמונה הכנה והלוהטת כי אי-שם בין בני האדם לבין הבהמות, ברא אלוהים "דבר שלישי" (tertium quid), וקרא לו כושי — יצור מוקיון ופשוט, לעיתים אף חביב במגבלותיו, אך שנגזר עליו מראש ללכת בתוך ה"הינומה". אמת,

מאחורי המחשבה מסתתרת מחשבה שנייה – חלקם, לו יינתן להם סיכוי הולם, עשויים להפוך לבני אדם, אך מתוך הגנה עצמית גרידא איננו מעזים להניח להם, ואנו בונים סביבם חומות כה גבוהות, ותולים בינם לבין האור הינומה כה עבה, עד שלא יעלה בדעתם אפילו לנסות ולפרוץ דרכה.

ואחרונה חביבה, מטפטפת לה אותה מחשבה שלישית ואפלה יותר – מחשבתם של הדברים עצמם, המלמול המבולבל וער המקצת של אנשים שהם שחורים ומולבנים, הזועקים: "חירות, חופש, הזדמנות – העניקי לנו, הו עולם רברבן, את הסיכוי להיות בני אדם חיים!" אמת, מאחורי המחשבה מסתתרת מחשבה שנייה – נניח שחלילה העולם צודק ואנו פחות מבני אדם? נניח שהדחף המטורף הזה שבתוכנו הוא כולו שגוי, איזה דמיון כוזב מן הבלתי-אמת?

כך אנו ניצבים כאן בין מחשבות על אחדות אנושית, גם אם דרך כיבוש ועבדות; נחיתותם של גברים שחורים, גם אם נכפתה במרמה; וצרכה בלילה למען חירותם של אנשים שבעצמם עדיין אינם בטוחים בזכותם לדרוש אותה. זהו סבך המחשבות והמחשבות-השניות שבו אנו נקראים לפתור את בעיית הכשרתם של בני אדם לחיים.

מאחורי כל המוזרות הזו, המושכת כאחד את החכם ואת החובב, טמונות סכנותיה העמומות, המטילות עלינו צללים שהם בו-בזמן גרוטסקיים ונוראיים. ברור לנו שמה שהעולם מחפש במדבריות ובפרא, מצוי אצלנו בפתח הבית – כוח עבודה איתן, המותאם לאקלים סובטרופי; אם, חירשים לקולו של רוח הזמן (Zeitgeist), נסרב להשתמש באנשים אלה ולפתחם, אנו מסתכנים בעוני ובאובדן. אם, מצד שני, נאחז במחשבה-השנייה האכזרית ונשחית את הגזע שנתפס בטפרינו, נמצוץ באנוכיות את דמם ומוחם בעתיד כבעבר, מה יציל אותנו מהתנוונות לאומית? רק אותה אנוכיות שפויה יותר, שהחינוך מלמד, יכולה למצוא את זכויות הכל בתוך מערבולת העבודה.

שוב, אנו יכולים לגנות את דעותיו הקדומות של הדרום לגבי צבע העור, אך הן נותרות עובדה כה כבדה. פיתולים מוזרים כאלה של המוח האנושי קיימים ויש להתחשב בהם בפיקחות. אי אפשר לבטלם בצחוק, לא תמיד ניתן להסתער עליהם בהצלחה, ולא קל לבטלם בחקיקה. ועם זאת, אין לעודד אותם על ידי הזנחה. יש להכיר בהם כעובדות, אך כעובדות לא נעימות; דברים העומדים בדרכם של הציוויליזציה, הדת וההגינות הבסיסית. ניתן להתמודד איתם רק בדרך אחת – על ידי רוחב ושיפור התבונה האנושית, על ידי סובלנות של טעם ותרבות. וכך גם עם השאיפה והתשוקה הטבעית של בני אדם, גם אם הם שחורים, נחשלים וחסרי חן; אין לנהוג בהם בקלות ראש. לעורר בפראות מוחות חלשים ובלתי מאומנים פירושם לשחק באש אדירה; לזלזל במאמציהם פירושם לקבל בברכה קציר של פשע חיייתי ותרדמת חסרת בושה לתוך חיקנו ממש. הנחיית המחשבה ותיאום מיומן של המעשה הם בו-בזמן נתיב הכבוד והאנושיות.

וכך, בשאלה גדולה זו של פיוס בין שלושה זרמי מחשבה עצומים וסותרים בחלקם, תרופת הפלא האחת של החינוך קופצת לשפתיהם של כולם: הכשרה אנושית כזו שתנצל בצורה הטובה ביותר את עמלם של כל בני האדם מבלי לשעבדם או להפוך אותם לחיות; הכשרה שתעניק לנו את האיזון לעודד את הדעות הקדומות המהוות חומת מגן לחברה, ולמגר את אלו שבברבריות צרופה אוטומות את אוזנינו לזעקת הנשמות הכלואות בתוך ה"הינומה", ולזעמם הגואה של אנשים כבולים.

אך כשאמרנו באופן מעורפל שהחינוך יסדיר את הסבך הזה, מה ביטאנו מלבד קלישאה? הכשרה לחיים מלמדת איך לחיות; אך איזו הכשרה נדרשת למען חיים משותפים ומועילים של גברים שחורים ולבנים? לפני מאה וחמישים שנה משימתנו הייתה נראית קלה יותר. אז ד"ר ג'ונסון הבטיח לנו בנינוחות כי החינוך נחוץ אך ורק לקישוטי החיים, והוא חסר תועלת עבור "רמשים רגילים". כיום טיפסנו לגבהים שבהם נפתח לפחות את החצרות החיצוניות של הידע בפני הכל, נציג את אוצרותיו לרבים, ונבחר את המעטים שסוד האמת יתגלה בפניהם, לא רק מכוח הלידה או תאונות שוק ההון, אלא לפחות בחלקו על פי המיומנות והמטרה, הכישרון והאופי. עם זאת, אנו מתקשים מאוד ביישום תוכנית זו באותו חלק של הארץ שבו פגע נגע העבדות בצורה הקשה ביותר, ושוב אנו עוסקים בשני עמים נחשלים. ליצור כאן, בחינוך האנושי, את השילוב ההכרחי תמיד בין הקבוע למזדמן – בין האידיאל לפרקטי באיזון שמיש – היה שם, כפי שחייב להיות בכל גיל ומקום, עניין של ניסויים אינסופיים וטעויות תכופות.

בהערכה גסה נוכל להצביע על ארבעה עשורים משתנים של עבודה בחינוך הדרום מאז מלחמת האזרחים. מסיום המלחמה ועד 1876, הייתה תקופת הגישוש הבלתי ודאי והסיוע הזמני. היו בתי ספר של הצבא, בתי ספר של המיסיון, ובתי ספר של "לשכת המשוחררים" באי-סדר כאוטי שחיפשו שיטה ושיתוף פעולה. לאחר מכן הגיעו עשר שנים של מאמץ בונה ומוגדר להקמת מערכות חינוך שלמות בדרום. נוסדו מכללות ובתי ספר למורים עבור המשוחררים, ומורים הוכשרו שם לאייש את בתי הספר הציבוריים. הייתה הנטייה הבלתי נמנעת של המלחמה להמעיט בערך הדעות הקדומות של האדון ובבורות של העבד, והכל נראה כהפלגה חלקה מתוך הריסות הסערה. בינתיים, החל מעשור זה אך במיוחד בין השנים 1885 ל-1895, החלה המהפכה התעשייתית של הדרום. הארץ ראתה ניצוצות של ייעוד חדש והתעוררות של אידיאלים חדשים. מערכת החינוך השואפת להשלים את עצמה ראתה מכשולים חדשים ושדה עבודה רחב ועמוק מתמיד. המכללות לכושיו, שנוסדו בחיפזון, היו חסרות ציוד הולם, מופצות באופן לא הגיוני, ובעלות רמת יעילות ודרגה משתנות; בתי הספר למורים ובתי הספר התיכוניים עשו מעט יותר מעבודה של בית ספר עממי, ובתי הספר העממיים הכשירו רק שליש מהילדים שהיו צריכים להיות בהם, וגם אותם הכשירו לעיתים קרובות בצורה דלה. באותו זמן, הדרום הלבן, בשל המרה פתאומית מאידיאל העבדות, הפך עוד יותר לנוקשה ומבוצר בדעותיו הקדומות הגזעיות, ועיצב אותן לחוקים נוקשים ומנהגים נוקשים עוד יותר; בעוד שההתקדמות המדהימה של הלבן העני מאיימת מדי יום לקחת אפילו את הלחם והחמאה מפיותיהם של בני המשוחררים המופלים קשות. בלב הבעיה הרחבה יותר של חינוך הכושים, צצה השאלה המעשית יותר של עבודה, המבוכה הכלכלית הבלתי נמנעת הניצבת בפני עם במעבר מעבדות לחירות, ובמיוחד אלה שעושים את השינוי הזה בתוך שנה ודעות קדומות, חוסר חוק ותחרות חסרת רחמים.

בית הספר התעשייתי שצץ לתודעה בעשור זה, אך זכה להכרה מלאה בעשור שהחל ב-1895, היה התשובה שהוצעה למשבר החינוכי והכלכלי המשולב הזה, ותשובה של חוכמה ותזמון יוצאי דופן. כבר מהתחלה ניתנה כמעט בכל בתי הספר תשומת לב מסוימת להכשרה במלאכת יד, אך כעת הועלתה הכשרה זו לראשונה לדרגת חשיבות שהביאה אותה למגע ישיר עם הפיתוח התעשייתי המפואר של הדרום, וניתן לה דגש שהזכיר לאנשים השחורים כי לפני היכל הידע ניצבים שערי העמל.

אך אחרי הכל אלו הם רק שערים, וכאשר אנו מסבים את עינינו מהזמני והמזדמן בבעיית הכושים אל השאלה הרחבה יותר של ההתרוממות הקבועה והציוויליזציה של גברים שחורים באמריקה, זכותנו לחקור, בעוד התלהבות זו לקידום חומרי מגיעה לשיאה, האם בסופו של דבר בית הספר התעשייתי הוא התשובה הסופית והמספקת בהכשרת הגזע הכושי; ולשאל בעדינות, אך בכל הכנות, את התהייה החוזרת ונשנית של הדורות: הלא החיים הם יותר מהמזון, והגוף יותר מהמלבוש? ואנשים שואלים זאת כיום ביתר שאת בגלל סימנים מבשרי רע בתנועות החינוכיות האחרונות. קיימת כאן הנטייה, שנולדה מהעבדות והתעוררה לחיים מחודשים על ידי האימפריאליזם המטורף של ימינו, להתייחס לבני אדם כאל חלק מהמשאבים החומריים של הארץ שיש להכשירם רק מתוך מטרה לדיבידנדים עתידיים. דעות קדומות גזעיות, השומרות על אנשים חומים ושחורים ב"מקומם", הפכות בעינינו לבעלות ברית שימושיות לתיאוריה כזו, לא משנה כמה הן עשויות לעמעם את השאיפה ולהחליא את לבבותיהם של בני אדם נאבקים. ומעל לכל, אנו שומעים מדי יום כי חינוך המעודד שאיפות, המציב את הנעלים שבאידיאלים ומבקש כתכלית תרבות ואופי ולא רק רדיפת פת לחם, הוא זכותם של הלבנים וסכנה ואשליה עבור השחורים.

במיוחד הופנתה ביקורת נגד מאמצי החינוך הקודמים לסיוע לכושי. בארבע התקופות שציינתי, אנו מוצאים תחילה התלהבות והקרבה חסרות גבולות ותוכנית; לאחר מכן הכנת מורים למערכת חינוך ציבורית עצומה; לאחר מכן השקתה והרחבתה של אותה מערכת חינוך בתוך קשיים גוברים; ולבסוף הכשרת פועלים לתעשיות החדשות והצומחות. התפתחות זו הושמה ללעג חריף כאנומליה לוגית והיפוך מוחלט של הטבע. נאמר לנו ביומרות כי תחילה הכשרה תעשייתית וידינית הייתה צריכה ללמד את הכושי לעבוד, אחר כך בתי ספר פשוטים היו צריכים ללמד אותו קרוא וכתוב, ולבסוף, לאחר שנים, בתי ספר תיכוניים ומכללות למורים היו יכולים להשלים את המערכת, כפי שהדרישו האינטליגנציה והעושר.

שמערכת כה מושלמת מבחינה לוגית הייתה בלתי אפשרית מבחינה היסטורית — דרושה רק מעט מחשבה כדי להוכיח זאת. התקדמות בעינינו אנוש היא לעיתים קרובות יותר משיכה מאשר דחיפה, פריצה קדימה של

האדם יוצא הדופן, והרמת אחיו הקהים יותר לאיטם ובכאב אל עמדת היתרון שלו. כך לא היה זה מקרה שהוליד אוניברסיטאות מאות שנים לפני בתי הספר העממיים, שהפך את הרווארד היפה לפרח הראשון של השממה שלנו. כך גם בדרום: להמון המשוחררים בסוף המלחמה חסרה האינטליגנציה כה נחוצה לפועלים מודרניים. הם היו חייבים קודם כל את בית הספר העממי שילמד אותם קרוא, כתוב וחשבון; והיו חייבים בתי ספר גבוהים שיכשירו מורים לבתי הספר העממיים. המורים הלבנים שנהרו לדרום הלכו כדי להקים מערכת חינוך עממית כזו. מעטים החזיקו ברעיון של ייסוד מכללות; רובם בתחילה היו צוחקים על הרעיון. אך הם ניצבו, כפי שכל האנשים מאז ניצבו, מול אותו פרדוקס מרכזי של הדרום — ההפרדה החברתית בין הגזעים. באותו זמן היה זה הקרע הוולקני הפתאומי של כמעט כל היחסים בין שחורים ללבנים, בעבודה, בממשל ובחיי המשפחה. מאז צמח כוונן חדש של יחסים בעיניים כלכליים ופוליטיים — כוונן מתוחכם וקשה לתפיסה, אך גאוני באופן מוזר, המותיר עדיין את אותו תהום נורא בקו הצבע שגברים חוצים אותו על אחריותם בלבד. כך, אז והיום, ניצבים בדרום שני עולמות נפרדים; ונפרדים לא רק בתחומים הגבוהים של המגזע החברתי, אלא גם בכנסייה ובבית הספר, ברכבת ובחשמלית, בבתי מלון ובתיאטרות, ברחובות וברובעי העיר, בספרים ובעיתונים, בבתי מחסה ובבתי כלא, בבתי חולים ובבתי קברות. יש עדיין מספיק מגע לשיתוף פעולה כלכלי וקבוצתי גדול, אך ההפרדה היא כה יסודית ועמוקה שהיא מונעת לחלוטין לעת עתה בין הגזעים כל דבר הדומה לאותה הכשרה והנהגה קבוצתית סימפתטית ואפקטיבית של האחד על ידי השני, כפי שהכושי האמריקאי וכל העמים הנחשלים חייבים לקבל למען התקדמות ממשית.

זאת ראו המיסיונרים של '68 במהרה; ואם בתי ספר תעשייתיים ומקצועיים אפקטיביים לא היו ישימים לפני הקמת מערכת חינוך עממית, הרי שבמידה שווה של ודאות לא ניתן היה להקים בתי ספר עממיים הולמים עד שיהיו מורים שילמדו בהם. לבנים דרומיים לא היו מלמדים בהם; לבנים צפוניים במספר מספיק לא ניתן היה להשיג. אם הכושי היה אמור ללמוד, הוא היה חייב ללמד את עצמו, והעזרה האפקטיבית ביותר שניתן היה להושיט לו הייתה הקמת בתי ספר להכשרת מורים שחורים. למסקנה זו הגיע לאט אך בבטחה כל חוקר של המצב, עד שבו-זמנית, באזורים מרוחקים זה מזה, ללא התייעצות או תוכנית שיטתית, קמה שורה של מוסדות שנועדו לספק מורים לאלה שלא למדו. מעל ללעג המבקרים על הפגמים הברורים של הליך זה, חייבת לעמוד תמיד תשובתו הניצחת האחת: בתוך דור אחד הם הציבו שלושים אלף מורים שחורים בדרום; הם מחקו את הבערות של רוב האנשים השחורים בארץ, והם הפכו את טסקיגי לאפשרית.

בתי ספר גבוהים כאלה להכשרה נטו מטבעם להעמיק פיתוח רחב יותר: בתחילה הם היו בתי ספר עממיים ויסודיים, אחר כך חלקם הפכו לבתי ספר תיכוניים. ולבסוף, עד שנת 1900, לשלושים וארבעה מהם הייתה שנה אחת או יותר של לימודים בדרגת מכללה. התפתחות זו הושגה במהירויות שונות במוסדות שונים: המפטון היא עדיין בית ספר תיכון, בעוד שאוניברסיטת פיסק הקימה את המכללה שלה ב-1871, וסמינר ספלמן בערך ב-1896. בכל המקרים המטרה הייתה זהה — לשמור על רמת ההכשרה הנמוכה יותר על ידי מתן ההכשרה הטובה ביותר האפשרית למורים ומנהיגים; ומעל לכל, לספק לעולם השחור סטנדרטים הולמים של תרבות אנושית ואידיאלים נעלים של חיים. לא היה די בכך שמורי המורים יוכשרו בשיטות פדגוגיות טכניות; הם היו חייבים גם, ככל האפשר, להיות גברים ונשים רחבי אופקים ומשכילים, כדי להפיץ ציוויליזציה בקרב עם שבורותו לא הייתה רק באותיות, אלא בחיים עצמם.

ניתן לראות אם כן שעבודת החינוך בדרום החלה במוסדות גבוהים להכשרה, שהצמיחו כעלוותם בתי ספר עממיים, ומאוחר יותר בתי ספר תעשייתיים, ובו-זמנית שאפו לשלוח את שורשיהם עמוק מתמיד לעבר הכשרה מכללתית ואוניברסיטאית. שזו הייתה התפתחות בלתי נמנעת והכרחית, במוקדם או במאוחר, מובן מאליו; אך הייתה, ועדיין קיימת, שאלה במוחות רבים האם הצמיחה הטבעית לא נכפתה, והאם ההכשרה הגבוהה לא הייתה מוגזמת מדי או שנעשתה בשיטות זולות ובלתי מבוססות. בקרב דרומיים לבנים תחושה זו נפוצה וחד-משמעית. עיתון דרומי בולט נתן לכך ביטוי במאמר מערכת לאחרונה.

"הניסוי שנעשה להעניק לסטודנטים צבעוניים הכשרה קלאסית לא היה משביע רצון. גם אם רבים היו מסוגלים לעבור את הקורס, רובם עשו זאת בדרך של חיקוי תוכי, לומדים את מה שנלמד, אך לא נראה שהם מפנימים את האמת והחשיבות של הוראתם, ומסיימים ללא מטרה הגיונית או עיסוק בעל ערך לעתידם. כל התוכנית הוכחה כבזבז של זמן, מאמצים וכספי המדינה."

בעוד שרוב האנשים הוגנים יזהו זאת כקיצוני ומוגזם, עדיין ללא ספק רבים שואלים: האם יש מספר מספיק של כושים המוכנים להכשרה מכללתית כדי להצדיק את המשימה? האם לא נדחקים יותר מדי סטודנטים בטרם עת לעבודה זו? האם אין לכך השפעה של גרימת חוסר שביעות רצון אצל הכושי הצעיר מסביבתו? והאם בוגרים אלה מצליחים בחיים הממשיים? שאלות טבעיות כאלה אינן יכולות להיעקף, ומצד שני אומה הסקפטית מטבעה לגבי יכולת הכושים אסור שתניח תשובה שלילית ללא חקירה מדוקדקת ופתיחות סבלנית לשכנוע. אסור לנו לשכוח שרוב האמריקאים עונים על כל השאלות לגבי הכושי מראש (a priori), ושהמינימום שדיפלומטיה אנושית יכולה לעשות הוא להקשיב לראיות.

חסידי החינוך הגבוה של הכושי יהיו האחרונים להכחיש את חוסר השלמות והפגמים הבולטים של המערכת הנוכחית: יותר מדי מוסדות ניסו לעשות עבודה מכללתית, העבודה במקרים מסוימים לא נעשתה ביסודיות, ולפעמים חיפשו כמות ולא איכות. אך כל זה ניתן לומר על החינוך הגבוה בכל רחבי הארץ; זהו כמעט מקרה בלתי נמנע של צמיחה חינוכית, וזה מותיר את השאלה העמוקה יותר של הדרישה הלגיטימית להכשרה גבוהה של כושים ללא נגיעה. ושאלה אחרונה זו יכולה להיפתר רק בדרך אחת — על ידי מחקר ממקור ראשון של העובדות. אם נשאיר מחוץ לטווח הראייה את כל המוסדות שלא באמת הסמיכו סטודנטים ממסלול גבוה יותר מזה של בית ספר תיכון בניו אינגלנד, גם אם הם מכונים מכללות; אם אז ניקח את שלושים וארבעה המוסדות הנותרים, נוכל להבהיר אי-הבנות רבות על ידי כך שנשאל ביסודיות: אילו סוגי מוסדות הם? מה הם מלמדים? ואיזה סוג של אנשים הם מסמיכים?

ותחילה נוכל לומר שסוג זה של מכללה, הכולל את אטלנטה, פיסק והווארד, וילברפורס וקלאפלין, שו והשאר, הוא מיוחד, כמעט ייחודי. מבעד לעצים הזוהרים הלוחשים לפנינו בעודי כותב, אני קולט הבזקים של סלע גרניט מניו אינגלנד, המכסה קבר, שבוגרי אוניברסיטת אטלנטה הניחו שם —

"בזיכרון אסיר תודה למורה וחברם לשעבר ועל החיים הבלתי אנוכיים שחי, והעבודה הנאצלת שפעל; כדי שהם, ילדיהם, וילדי ילדיהם יבורכו."

זו הייתה המתנה של ניו אינגלנד לכושי המשוחרר: לא נדבה, אלא חבר; לא מזומנים, אלא אופי. לא כסף הוא מה שמיליונים גועשים אלה רוצים, אלא אהבה וסימפתיה, דופק של לבבות הפועמים בדם אדום; מתנה שכיום רק קרוביהם ובני גזעם יכולים להביא להמונים, אך שפעם נשמות קדושות הביאו לילדיהם המועדפים במסע הצלב של שנות השישים, אותו דבר יפה ביותר בהיסטוריה האמריקאית, ואחד הדברים המעטים שאינם נגועים ברדיפת בצע נלוזת ותהילת שווא זולה. המורים במוסדות אלה לא באו כדי להשאיר את הכושים במקומם, אלא כדי להרים אותם מתוך הזיהום של המקומות שבהם העבדות התפלשה בהם. המכללות שייסדו היו התנחלויות חברתיות; בתים שבהם טובי בני המשוחררים באו במגע קרוב וסימפטי עם טובי המסורות של ניו אינגלנד. הם חיו ואכלו יחד, למדו ועבדו, קיוו והקשיבו באור המפציע. בתוכן הפורמלי הממשי תוכנית הלימודים שלהם הייתה ללא ספק מיושנת, אך בכוחה החינוכי היא הייתה עילאית, שכן הייתה זו נגיעה של נשמות חיות.

מבתי ספר שכאלה יצאו כאלפיים כושים עם תואר בוגר. המספר כשלעצמו די בו כדי להפריך את הטיעון שפרופורציה גדולה מדי של כושים מקבלת הכשרה גבוהה. אם יחושב היחס לאוכלוסייה של כל הסטודנטים הכושים ברחבי הארץ, הן בהכשרה אקדמית והן בתיכונית, הנציב האריס מבטיח לנו כי "עליו לגדול פי חמישה מהממוצע הנוכחי שלו" כדי להשתוות לממוצע הארצי.

לפני חמישים שנה, היכולת של סטודנטים כושים במספר ניכר לשלוט בקורס מכללה מודרני הייתה קשה להוכחה. כיום היא מוכחת על ידי העובדה שארבע מאות כושים, שרבים מהם דווחו כסטודנטים מבריקים, קיבלו תואר בוגר מהרווארד, ייל, אוברלין ושבעים מכללות מובילות אחרות. אם כן, יש לפנינו כמעט אלפיים וחמש מאות בוגרים כושים, שביחס אליהם חייבת להישאל השאלה המכרעת: עד כמה הכשרתם הכשירה אותם לחיים? מובן שקשה ביותר לאסוף נתונים מספקים על נקודה שכזו — קשה להגיע לאנשים, לקבל עדות מהימנה, ולמדוד עדות זו לפי קריטריון הצלחה מקובל כלשהו. בשנת 1900, הוועידה באוניברסיטת אטלנטה נטלה על עצמה לחקור את הבוגרים הללו ופרסמה את התוצאות. ראשית ביקשו לדעת מה עושים בוגרים אלה, והצליחו לקבל תשובות מכמעט שני שלישים מהחיים. העדות הישירה אוששה כמעט בכל המקרים על

ידי דיווחי המכללות שבהן סיימו את לימודיהם, כך שברובו המכריע המידע היה ראוי לאמון. חמישים ושלושה אחוזים מבוגרים אלה היו מורים — נשיאי מוסדות, ראשי בתי ספר למורים, מנהלי מערכות חינוך עירוניות וכדומה. שבעה עשר אחוזים היו אנשי דת; שבעה עשר אחוזים נוספים עסקו במקצועות חופשיים, בעיקר כרופאים. למעלה משישה אחוזים היו סוחרים, חקלאים ובעלי מלאכה, וארבעה אחוזים שירתו בשירות המדינה. גם אם נניח שחלק ניכר מהשליש שלא נשמע קולו אינם מצליחים, עדיין מדובר ברקורד של תועלת. אישית אני מכיר מאות רבות מבוגרים אלה, והתכתבתי עם יותר מאלף; דרך אחרים עקבתי בקפידה אחר מפעל חייהם של עשרות; לימדתי חלק מהם וחלק מהתלמידים שהם לימדו, גרתי בבתיים שהם בנו, והסתכלתי על החיים דרך עיניהם. בהשוואתי אותם כמעמד לחבריי הסטודנטים בניו אינגלנד ובאירופה, אינני מהסס לומר שמעולם לא פגשתי גברים ונשים בעלי רוח רחבה יותר של נכונות לעזור, בעלי מסירות עמוקה יותר למפעל חייהם, או בעלי נחישות מקודשת יותר להצליח אל מול קשיים מרים מאשר בקרב הגברים הכושים בעלי ההשכלה האקדמית. יש ביניהם, ללא ספק, את חלקם של חסרי התקנה, הפדנטים והכסילים המלומדים, אך חלקם של אלה קטן באופן מפתיע; חסרה להם אותה תרבות הליכות שאנו מקשרים באופן אינסטינקטיבי לאנשי אוניברסיטה, תוך שאנו שוכחים שבמציאות זוהי מורשת מבתים תרבותיים, ושאיך עם המרוחק דור אחד בלבד מעבדות אינו יכול לחמוק מבוסר ומגושמות לא נעימים מסוימים, למרות ההכשרה הטובה ביותר.

לצד חזונו הרחב יותר ורגישותם העמוקה יותר, אנשים אלה היו בדרך כלל מנהיגים שקולים וזהירים. לעיתים רחוקות היו מסיתים, עמדו בפיתוי לעמוד בראש האספסוף, ועבדו בהתמדה ובנאמנות באלפי קהילות בדרום. כמורים, הם העניקו לדרום מערכת ראויה לשבח של בתי ספר עירוניים ומספר גדול של בתי ספר פרטיים למורים ואקדמיות. גברים צבעוניים בעלי השכלה אקדמית עבדו שכם אל שכם עם בוגרי מכללות לבנים בהמפטון; כמעט מראשית הדרך, עמוד השדרה של סגל ההוראה בטסקיגי הורכב מבוגרי פיסק ואטלנטה. וכיום המוסד מלא בבוגרי מכללות, החל מאשתו הנמרצת של המנהל ועד למורה לחקלאות, כולל כמעט מחצית מהמועצה המנהלת ורוב ראשי המחלקות. במקצועות החופשיים, אנשי המכללות מתפחים לאט אך בבטחה את הכנסייה הכושית, מרפאים ומונעים את פגעי המחלות, ומתחילים לספק הגנה משפטית לחירותם ורכושם של המוני העמלים. כל זו עבודה נחוצה. מי היה עושה זאת אילו הכושים לא היו עושים זאת? כיצד יכלו הכושים לעשות זאת אילו לא הוכשרו לכך בקפידה? אם אנשים לבנים זקוקים למכללות כדי לספק מורים, כמרים, עורכי דין ורופאים, האם אנשים שחורים אינם זקוקים לשום דבר מעין זה?

אם אמת הדבר שיש מספר ניכר של בני נוער כושים בארץ המסוגלים מבחינת אופי וכישרון לקבל את אותה הכשרה גבוהה שתכליתה תרבות, ואם אלפיים וחמש מאות האנשים שקיבלו משהו מהכשרה זו בעבר הוכיחו עצמם ברובם כמועילים לגזעם ולדורם, אזי עולה השאלה: איזה מקום בהתפתחות העתידית של הדרום צריכים המכללה הכושית והאדם הכושי המשכיל לתפוס? ברור שההפרדה החברתית הנוכחית והרגישות הגזעית החרפה חייבות להיכנע בסופו של דבר להשפעות התרבות, ככל שהדרום יהפוך למתורבת. אך טרנספורמציה כזו דורשת חוכמה וסבלנות יוצאות דופן. אם, בעוד ריפוי של הפצע העצום הזה מתקדם, הגזעים אמורים לחיות שנים רבות שכם אל שכם, מאוחדים במאמץ כלכלי, מצייתים לממשל משותף, רגישים למחשבה ולרגש הדדיים, ובכל זאת נפרדים באופן דק וחרשי בעיניים רבים של אינטימיות אנושית עמוקה יותר — אם התפתחות בלתי רגילה ומסוכנת זו אמורה להתקדם בתוך שלום וסדר, כבוד הדדי ואינטליגנציה גדלה, היא תדרוש כירורגיה חברתית שהיא מהעדינות והמדויקות ביותר בהיסטוריה המודרנית. היא תדרוש גברים ישרים ורחבי אופקים, הן לבנים והן שחורים, ובהישגה הסופי תנצח הציוויליזציה האמריקאית. בכל הנוגע לאנשים לבנים, עובדה זו זוכה כיום להכרה בדרום, ונראה כי רנסנס מבורך של חינוך אוניברסיטאי עומד בפתח. אך אותם קולות עצמם הקוראים "הידד" למפעל טוב זה, למרבה הפלא, שותקים ברובם או מתנגדים לחינוך הגבוה של הכושי.

למרבה הפלא! שכן דבר זה בטוח: לא ניתן לבנות ציוויליזציה בטוחה בדרום כאשר הכושי הוא פרולטריון בער ומרדן. נניח שנבקש לתקן זאת על ידי הפיכתם לפועלים ותו לא: הם אינם טיפשים, הם טעמו מעץ החיים, והם לא יחדלו לחשוב, לא יחדלו לנסות לפתור את חידת העולם. האם על ידי נטילת מוריהם ומנהיגיהם המיומנים ביותר, על ידי טריקת דלת ההזדמנויות בפני מוחותיהם הנועזים והמבריקים יותר, תגרמו להם להיות שבעי רצון מגורלם? או שמא תעבירו את הנהגתם מידי אנשים שלמדו לחשוב לידי דמגוגים חסרי הכשרה? אל לנו לשכוח שלמרות לחץ העוני, ולמרות הייאוש הפעיל ואפילו הלעג של ידידים, הדרישה להכשרה גבוהה גוברת

בהתמדה בקרב הנוער הכושי: בשנים 1875 עד 1880 היו 22 בוגרים כושים ממכללות צפוניות; בין 1885 ל-1890 היו 43, ובין 1895 ל-1900 כמעט 100 בוגרים. ממכללות כושיות דרומיות היו באותן שלוש תקופות 143, 413 ולמעלה מ-500 בוגרים. הנה, אם כן, הצמא הברור להכשרה; האם אדם שפוי כלשהו יכול לדמיין שעל ידי סירוב לתת לאותו "עשירון מוכשר" את המפתח לידע, הם יניחו בקלות את כמיהתם ויהפכו בנחת לחוטבי עצים ושואבי מים?

לא. הלוגיקה הברורה באופן מסוכן של עמדת הכושי תכריז על עצמה ביתר שאת באותו יום שבו עושר גובר וארגון חברתי מורכב יותר ימנעו מהדרום מלהיות, כפי שהוא במידה רבה כל כך, פשוט מחנה צבאי להפחדת אנשים שחורים. בזבז אנרגיה כזה אינו בר השגה אם הדרום רוצה להדביק את הציוויליזציה. וככל שהשליש השחור של הארץ גדל בחסכנות ומיומנות, אלא אם יונחה במיומנות בפילוסופיה הרחבה שלו, הוא בהכרח יהרהר יותר ויותר בעבר האדום ובהווה הזוחל והמעוקל, עד שיאחז בבשורה של מרד ונקמה וישליך את האנרגיות החדשות שלו כנגד זרם הקידמה. כבר היום המוני הכושים רואים בבהירות רבה מדי את האנומליות של עמדתם וא את העקמומיות המוסרית של עמדתם. אתם עשויים לגייס כתבי אישום חזקים נגדם, אך זעקות הנגד שלהם, אף שחסרה בהן לוגיקה פורמלית, מכילות אמיתות בוערות שאינכם יכולים להתעלם מהן לחלוטין, הן רבותי הדרומיים! אם אתם מצרים על נוכחותם כאן, הם שואלים: מי הביא אותנו? כשאתם זועקים "הצילו אותנו מחזון נישואי התערובת", הם עונים שנישואים חוקיים טובים לאין ערוך מפילגשות זנות שיטיות. ואם בזעם מוצדק אתם מאשימים את הנוודים שבהם בפגיעה בנשים, גם הם בזעם מוצדק לא פחות עשויים להשיב: האונס שביצעו רבותיכם נגד נשים שחורות חסרות ישע בניגוד לחוקיכם שלכם כתוב על מצחיהם של שני מיליון מולאטים, וכתוב בדם שאינו נמחה. ולבסוף, כשאתם מצמידים את הפשע לגזע זה כתכונה ייחודית לו, הם עונים שהעבדות הייתה הפשע העליון, והלינץ' והפקרות הם הפלות התאומות שלה; שצבע וגזע אינם פשעים, ובכל זאת הם אלה שזוכים בארץ הזו לגינוי הבלתי פוסק ביותר, בצפון, במזרח, בדרום ובמערב.

לא אומר שטיעונים אלו מוצדקים לחלוטין — לא אתעקש שאין צד שני למטבע; אך אני כן אומר שמבין תשעת מיליוני הכושים באומה זו, כמעט אין אחד מהעריסה ועד זקנה שטיעונים אלו אינם מציגים את עצמם בפניו מדי יום בדמותה של אמת איומה. אני עומד על כך ששאלת העתיד היא כיצד להרחיק בצורה הטובה ביותר את המיליונים הללו מלהרהר בעוולות העבר ובקשיי ההווה, כך שכל האנרגיות שלהם יופנו למאמץ עליון ושיתוף פעולה עם שכניהם הלבנים לעבר עתיד גדול יותר, צודק יותר ומלא יותר. ששיטה חכמה אחת לעשות זאת טמונה בחיבור הדוק יותר של הכושי לאפשרויות התעשייתיות הגדולות של הדרום — זוהי אמת גדולה. וזאת מנסים בתי הספר העממיים ובתי הספר למלאכה ומקצוע להשיג. אך אלה לבדם אינם מספיקים. יסודות הידע בגזע זה, כמו באחרים, חייבים להיות נעוצים עמוק במכללה ובאוניברסיטה אם ברצוננו לבנות מבנה יציב וקבוע. בעיות פנימיות של קידמה חברתית יבואו בהכרח — בעיות של עבודה ושכר, של משפחות ובתים, של מוסר והערכה נכונה של דברי החיים; ועם כל אלה ובעיות בלתי נמנעות אחרות של ציוויליזציה הכושי חייב להתמודד ולפתור במידה רבה בעצמו, בשל בידודו; והאם ייתכן פתרון אחר מלבד לימוד ומחשבה ופנייה לניסיון העשיר של העבר? האם אין בקרב קבוצה כזו ובמשבר כזה סכנה גדולה לאין ערוך ממוחות המוכשרים למחצה וממחשבה רדודה מאשר מהשכלת-יתר ומעידון-יתר? בוודאי יש בנו די תבונה כדי להקים מכללה כושית המאוישת ומצוידת כך שתנווט בהצלחה בין החובבן לכסיל. בקושי נצליח לשכנע אנשים שחורים שאם קיבתם מלאה, מעט חשיבות יש למוחם. הם כבר תופסים במעומעם שנתיבי השלום המתפתלים בין עמל ישר לבין גבריות מכובדת דורשים את הדרכתם של הוגים מיומנים, את החברות האוהבת והיראה בין דלת העם השחורה לבין האנשים השחורים ששחררו על ידי הכשרה ותרבות.

תפקידה של המכללה הכושית, אם כן, ברור: עליה לשמור על סטנדרטים של חינוך עממי, עליה לשאוף להתחדשות החברתית של הכושי, ועליה לסייע בפתרון בעיות של מגע ושיתוף פעולה בין-גזעי. ולבסוף, מעבר לכל זה, עליה לפתח בני אדם. מעל לסוציאליזם המודרני שלנו, ומתוך עבודת ההמון, חייב להתקיים ולהתפתח אותו אינדיבידואליזם גבוה יותר שמרכזי התרבות מגנים עליו; חייב לבוא כבוד נעלה יותר לנשמה האנושית הריבונית המבקשת להכיר את עצמה ואת העולם שסביבה; המבקשת חופש להתרחבות ולפיתוח עצמי; שתאהב ותשנא ותעמול בדרכה שלה, ללא כבלים ישנים או חדשים. נשמות כאלה בעבר נתנו השראה והדריכו עולמות, ואם לא נהיה מכושפים לחלוטין על ידי "זהב הריין" שלנו, הן יעשו זאת שוב. כאן יש לכבד את

כמיהתם של האנשים השחורים: העומק העשיר והמר של ניסיונם, האוצרות הבלתי ידועים של חייהם הפנימיים, קריעות הטבע המוזרות שראו, עשויים להעניק לעולם נקודות מבט חדשות ולהפוך את אהבתם, חייהם ועשייתם ליקרים לכל לב אנושי. ועבורם עצמם, בימים אלה הבוחנים את נשמותיהם, הסיכוי להמריא באוויר הכחול העמום מעל לעשן הוא עבור רוחם העדינה חסד וגמול על מה שהם מפסידים על פני האדמה בשל היותם שחורים.

אני יושב עם שייקספיר והוא אינו נרתע. מעבר לקו הצבע אני פוסע זרוע בזרוע עם בלזק ודיומא, היכן שגברים מחייכים ונשים מסבירות פנים גולשים באולמות מוזהבים. מתוך מערות הערב המתנדנדות בין האדמה חסונת האיברים לבין מעשי הרקמה של הכוכבים, אני מזמן את אריסטו ואורליוס ואיזו נשמה שארצה, והם באים כולם בחסד, ללא בוז או התנשאות. כך, נשוי לאמת, אני שוכן מעל ל"הינומה". האם אלו החיים שאת חומדת מאיתנו, אמריקה האבירית? האם אלו החיים שאת משתוקקת להפוך לכיעור האדום והעמום של ג'ורג'יה? האם את כה חוששת שמא, בהשקיפנו מפסגת הפסגה הזו, בין פלישת ליעמלקי, נחזה בארץ המובטחת?

ז.

על חגורת השחורים

שְׁחֹרָה אֲנִי וְנֶאֱמָה, בְּנוֹת יְרוּשָׁלַם,

כְּאֶהְיֶה קָדֵר, כִּרְיָעוֹת שְׁלֵמָה.

אֶל-תִּרְאוּנִי שְׁאֲנִי שְׁחֹרְחֶרֶת,

שְׁשִׁזְפֹתִי הַשֶּׁמֶשׁ:

בְּנֵי אֲמִי נִחְרוּ-בִי;

שְׁמִנִי נִטְרָה אֶת-הַכְּרָמִים;

כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי.

שִׁיר הַשִּׁירִים.

מהצפון רעם הגליל, והתעוררנו לראות את אדמת השני של ג'ורג'יה נמתחת חשופה ומונוטונית ימינה ושמאלה. פה ושם שכבו כפרים פזורים ונטולי חן, וגברים כחושים התבטלו בניחותא בתחנוות; אחר כך שוב בא הרצף של עצי אורן וחימר. ובכל זאת לא נמנמנו ולא קצנו במראה; שכן זוהי אדמה היסטורית. ממש לרוחב המסילה שלנו, לפני שלוש מאות ושישים שנה, נדדה שיירת הפרשים של הרנגדו דה סוטו, בחיפוש אחר זהב והים הגדול; הוא ושבויו פצועי הרגליים נעלמו שם ביערות הקדומים במערב. כאן שוכנת אטלנטה, עיר מאה הגבעות, שיש בחייה העמוסים משהו מהמערב, משהו מהדרום, ומשהו שהוא כולה שלה. ממש מהצד הזה של אטלנטה נמצאת ארץ הצ'רוקי, ובדרום-מערב, לא הרחק מהמקום שבו נצלב סם הוז, תוכלו לעמוד על נקודה שהיא כיום מרכז בעיית הכושים — המרכז של אותם תשעה מיליון בני אדם שהם מורשתה האפלה של אמריקה מהעבדות ומסחר העבדים.

לא זו בלבד שג'ורג'יה היא המוקד הגיאוגרפי של אוכלוסיית הכושים שלנו, אלא שבמובנים רבים אחרים, הן כיום והן בעבר, נדמה שבעיות הכושים התרכזו במדינה זו. אף מדינה אחרת באיחוד אינה יכולה למנות מיליון כושים בין אזרחיה — אוכלוסייה גדולה כמו אוכלוסיית העבדים של האיחוד כולו בשנת 1800; אף מדינה אחרת לא נלחמה זמן רב ובמרץ כה רב כדי לקבץ את המון האפריקאים הזה. אוגלתורפ חשב שהעבדות מנוגדת לחוק ולבשורה; אך הנסיבות שנתנו לג'ורג'יה את תושביה הראשונים לא נועדו לספק אזרחים אניני טעם ברעיונותיהם לגבי רום ועבדים. למרות איסורי הנאמנים, ג'ורג'ינים אלה, כמו כמה מצאצאיהם, מיהרו

לקחת את החוק לידיהם; וכה רפי-שכל היו השופטים, וכה שערורייתית הייתה ההברחה, וכה נלהבות היו תפילותיו של וייטפילד, עד שבמחצית המאה השמונה-עשרה הוסרו כל המגבלות, וסחר העבדים המשיך בעליצות במשך חמישים שנה ויותר.

למטה בדארין, שם התרחשו מהומות דליגל לפני כמה קיצים, נשמעה בעבר מחאה חריפה נגד העבדות מפי בני ההיילנדס הסקוטים; וגם המוראבים של אבנעזר לא אהבו את השיטה. אך רק ב"טרור ההאיטי" של טוסיין נבלם מעט הסחר בבני אדם; בעוד שהחוק הלאומי של 1808 לא הספיק כדי לעצור אותו. איך זרמו האפריקאים פנימה! — חמישים אלף בין 1790 ל-1810, ואז, מווירג'יניה ומהמבר'רים, אלפיים בשנה במשך שנים רבות נוספות. כך שלושים אלף הכושים של ג'ורג'יה ב-1790 הוכפלו בתוך עשור — היו ליותר ממאה אלף ב-1810, הגיעו למאתיים אלף ב-1820, ולחצי מיליון בזמן המלחמה. כך, כמו נחש, התפתלה אוכלוסיית השחורים כלפי מעלה.

אך עלינו למהר בדרכנו. האזור שאנו חולפים על פניו בקרבת אטלנטה הוא ארצם העתיקה של הצ'רוקי — אותה אומה אינדיאנית אמיצה שנלחמה זמן רב כל כך על מולדתה, עד שהגורל וממשלת ארצות הברית דחקו אותם מעבר למיסיסיפי. אם תרצו לרכוב איתי, עליכם להיכנס ל"קרון ג'ים קראו". לא תהיה התנגדות — כבר נמצאים שם ארבעה גברים לבנים אחרים, וילדה לבנה קטנה עם המטפלת שלה. בדרך כלל הגזעים מעורבבים שם; אך הקרון הלבן הוא לבן בלבד. כמובן שקרון זה אינו טוב כמו האחר, אך הוא נקי ונוח למדי. חוסר הנוחות טמון בעיקר בלבבותיהם של ארבעת הגברים השחורים שם — ובשלי.

אנו רועמים דרומה בצורה עניינית למדי. החימר האדום החשוף והאורנים של צפון ג'ורג'יה מתחילים להיעלם, ובמקומם מופיעה ארץ גבעות עשירה, שופעת, ופה ושם מעובדת היטב. זוהי ארצם של אינדיאני הקריק; וזמן קשה היה לג'ורג'ינים לתפוס אותה. העיירות נעשות תכופות ומעניינות יותר, ומפעלי כותנה חדשים לגמרי צצים מכל עבר. מתחת למייקון העולם נעשה אפל יותר; שכן כעת אנו מתקרבים ל"חגורה השחורה" — אותה ארץ צללים מוזרה, שבעבר אפילו עבדים חיוורו למשמע שמה, וממנה מגיעים כעת לעולם שמעבר רק מלמולים עמומים וקשים להבנה. "קרון ג'ים קראו" גדל ונעשה מעט טוב יותר; שלושה פועלי שדה גסים ושניים-שלושה בטלנים לבנים מלווים אותנו, ונער העיתונים עדיין פורש את מרכולתו בקצה האחד. השמש שוקעת, אך אנו יכולים לראות את ארץ הכותנה הגדולה עם כניסתנו אליה — האדמה כעת כהה ופורייה, כעת דקה ואפורה, עם עצי פרי ומבנים רעועים — כל הדרך עד אולבני.

באולבני, בלב החגורה השחורה, אנו עוצרים. מאתיים מייל דרומית לאטלנטה, מאתיים מייל מערבית לאוקיינוס האטלנטי, ומאה מייל צפונית למפרץ הגדול, שוכן מחוז דאגרט, עם עשרת אלפים כושים ואלפיים לבנים. נהר הפלינט מתפתל מאנדרסונוויל, ובפנייה חדה באולבני, בירת המחוז, ממנה להצטרף לצ'אטאהוצ'י וליים. אנדרו ג'קסון הכיר את הפלינט היטב, וצעד לרוחבו פעם כדי לנקום את טבח האינדיאנים בפורט מימס. זה היה ב-1814, זמן לא רב לפני קרב ניו אורלינס; ובחוזזה הקריק שבא בעקבות המערכה הזו, כל מחוז דאגרט, וקרקע עשירה רבה אחרת, הועברו לג'ורג'יה. ובכל זאת, מתיישבים נרתעו מהאדמה הזו, שכן האינדיאנים היו מסביב, והם היו שכנים לא נעימים באותם ימים. הפאניקה של 1837, שג'קסון הוריש לזוהר ביוון, הפנתה את בעלי המטעים מהאדמות המדולדלות של וירג'יניה, הקרוליינות ומזרח ג'ורג'יה, לעבר המערב. האינדיאנים הועברו לטריטוריה האינדיאנית, ומתיישבים נהרו לאדמות הנחשקות הללו כדי לשקם את הונום האבוד. ברדיוס של מאה מייל סביב אולבני, נמתחה ארץ פורייה גדולה, עשירה ביערות אורן, אלון, מילה, היקורי וצפצפה; לוחטת מהשמש ולחה מאדמת הביצה השחורה והעשירה; וכאן הונחה אבן הפינה של ממלכת הכותנה.

אולבני היא כיום עיירה דרומית שלווה בעלת רחובות רחבים, עם שורת חנויות ומסבאות, ושורות בתים מאגפות — לבנים בדרך כלל בצפון, ושחורים בדרום. שישה ימים בשבוע העיירה נראית קטנה מדי עבור עצמה, ולוקחת תנומות תכופות ומושכות. אך ביום שבת פתאום כל המחוז מקיא את עצמו אל המקום, ושיטפון מושלם של איכרות שחורה זורם ברחובות, ממלא את החנויות, חוסם את המדרכות, חונק את צירי התנועה ומשתלט לחלוטין על העיירה. הם אנשי כפר שחורים, חסונים וגסים, טובי לב ופשטים, דברנים להפליא, ובכל זאת שקטים ומהורהרים הרבה יותר מההמונים של חבל הריין, נאפולי או קרקוב. הם שותים

כמויות ניכרות של וויסקי, אך אינם משתכרים מאוד; הם מדברים וצוחקים בקול רם לעיתים, אך רק לעיתים רחוקות רבים או נלחמים. הם הולכים הלך ושוב ברחובות, פוגשים ומפטטים עם חברים, בוהים בחלונות הראווה, קונים קפה, סוכריות זולות ובגדים, ועם דמדומים נוסעים הביתה — מאושרים? ובכן לא, לא בדיוק מאושרים, אבל הרבה יותר מאושרים מאשר אילו לא היו באים.

כך אולבני היא בירה אמיתית — עיירת מחוז דרומית טיפוסית, מרכז חייהם של עשרת אלפים נשמות; נקודת המגע שלהם עם העולם החיצון, מרכז החדשות והרכילות שלהם, השוק שלהם לקנייה ומכירה, ללוות ולהלוות, מעיין הצדק והחוק שלהם. פעם הכרנו את חיי הכפר כה טוב ואת חיי העיר כה מעט, עד שתיארנו את חיי העיר כחיים של אזור כפרי צפוף. כעת העולם כמעט שכח מהו הכפר, ועלינו לדמיין עיר קטנה של אנשים שחורים המפוזרים לרחוב ולמרחק על פני שלוש מאות מיילים רבועים בודדים של אדמה, ללא רכבת או חשמלית, בלב הכותנה והתירס, וחלקות רחבות של חול ואדמה קודרת.

נהיה חם למדי בדרום ג'ורג'יה ביולי — סוג של חום עמום ונחוש שנראה עצמאי לחלוטין מהשמש; לכן לקח לנו כמה ימים לאזור מספיק אומץ כדי לעזוב את המרפסת ולהסתכן ביציאה לדרכי הכפר הארוכות, כדי שנוכל לראות את העולם הלא ידוע הזה. לבסוף יצאנו לדרך. זה היה בערך בעשר בבוקר, יום בהיר עם רוח קלה, ורכבנו בניחותא דרומה בעמק הפלינט. חלפנו על פני הבקתות הפזורות דמויות הקופסה של פועלי המפעל ללבנים, ועל פני שורת המגורים הארוכה המכונה בבדיחות "התיבה", ומהר מאוד היינו בשטח פתוח ובגבולות המטעים הגדולים של ימים עברו. שם נמצא "המקום של ג'ו פילדס"; טיפוס גס וישן היה הוא, והרג "כושים" רבים בימיו. שנים-עשר מייל השתרע המטע שלו בעבר — ברונות של ממש. כמעט הכל נעלם כעת; רק פיסות זניחות שייכות למשפחה, והשאר עבר לידי יהודים וכושים. אפילו הפיסות שנותרו ממושכנות בכבודות, וכמו שאר האדמה, מעובדות על ידי אריסים. הנה אחד מהם כעת — גבר חום גבוה, עובד חרוץ ושתיין כבד, חסר השכלה אך בקי בתורת החקלאות, כפי שמעידים יבוליו המנידים ראשם. בית הלוחות החדש והמדכא הזה הוא שלו, והוא רק עתה עבר מאותה בקתה מכוסה טחב שם, עם החדר המרובע היחיד שלה.

מהווילונות בביתו של בנטון, בהמשך הדרך, פנים כהות ונאוות בוהות בזרים; שכן כרכרות חולפות אינן מחזה שבכל יום כאן. בנטון הוא אדם צהוב אינטליגנטי עם משפחה גדולה למדי, והוא מנהל מטע שנשדד על ידי המלחמה וכעת הוא משענתה השבורה של האלמנה. הוא יכול היה להיות אמיד, כך אומרים; אך הוא מתהולל יותר מדי באולבני. ורוח העזובה וההזנחה המעורפלת שנולדה מהאדמה עצמה נדמה שהתנחלה באקרים האלו. בעבר היו כאן מנפטות כותנה ומכונות; אך הן נרקבו והלכו.

כל הארץ נראית אומללה ועזובה. כאן נמצאים שרידי המטעים העצומים של משפחות שלדון, פלוט ורנסון; אך נשמתם חלפה. הבתים שוכנים בחצי חורבה, או שנעלמו כליל; הגדרות עפו, והמשפחות נודדות בעולם. תהפוכות מוזרות פקדו את האדונים דאז. שם נמתחים האקרים הרחבים של בילדד ריסור; הוא מת בזמן המלחמה, אך המשגיח שהתנשא מיהר לשאת את האלמנה. אחר כך הוא הלך, וגם שכניו, וכעת נותר רק האריס השחור; אך יד-הצל של נכד-אחיו של האדון או בן-דודו או נושהו נשלחת מהמרחק האפור לגבות את שכר הדירה המופקע ללא רחם, וכך האדמה מוזנחת וענייה. רק אריסים שחורים יכולים לשרוד שיטה כזו, והם עושים זאת רק כי הם חייבים. עשרה מייל רכבנו היום ולא ראינו פנים לבנות.

תחושת דיכאון בלתי נשלטת נופלת עלינו לאט, למרות אור השמש הצעקני ושדות הכותנה הירוקים. זוהי, אם כן, ממלכת הכותנה — הצל של חלום מופלא. ואיפה המלך? אולי זהו הוא — החורש המזיע, המעבד את שמונים האקרים שלו עם שתי פרדות כחושות, ומנהל קרב קשה נגד החוב. כך אנו יושבים מהרהרים, עד שבעודנו פונים בפינה בדרך החולית, נגלה לעין לפתע מחזה נאה יותר — בקתה נקייה השוכנת בנחת לצד הדרך, ולידה חנות קטנה. גבר גבוה ושזוף קם מהמרפסת כשאנו קוראים לו, ויוצא אל כרכרתנו. גובהו שישה רגל, פניו רציניות ומחייכות בכובד ראש. הוא הולך זקוף מדי מכדי להיות אריס — כן, הוא הבעלים של מאתיים וארבעים אקרים. "האדמה נשחקה מאז ימי השגשוג של שמונה עשרה מאות וחמישים", הוא מסביר, והכותנה במחיר נמוך. שלושה אריסים שחורים חיים במקומו, ובחנותו הקטנה הוא מחזיק מלאי קטן של טבק, טבק להרחה, סבון וסודה עבור השכונה. הנה בית המנפטה שלו עם מכונות חדשות שזה עתה הותקנו. שלושה

מאות חבילות כותנה עברו דרכו בשנה שעברה. שני ילדים הוא שלח ללמוד בחוץ. כן, הוא אומר בעצב, הוא מתקדם, אבל הכותנה ירדה לארבעה סנט; אני יודע איך החוב יושב ובוהה בו.

בכל מקום שבו נמצא המלך, הפארקים והארמונות של ממלכת הכותנה לא נעלמו כליל. אנו צוללים גם עכשיו לתוך חורשות גדולות של אלון ואורן מיתמר, עם צמחייה נמוכה של הדס ושיחים. זה היה ה"בית-המעון" של משפחת תומפסון — ברוני עבדים שנהגו בכרכרה וארבעה סוסים בעבר העליז. הכל דממה עכשיו, ואפר, ועשבים שוטים. הבעלים השקיע את כל הונו בתעשיית הכותנה העולה של שנות החמישים, ועם ירידת המחירים של שנות השמונים הוא ארז את חפציו והסתלק לו. שם נמצאת חורשה אחרת, עם מדשאה לא מטופחת, מגנוליות גדולות ושבילים מכוסים עשב. הבית הגדול עומד בחצי חורבה, דלת הכניסה הגדולה שלו בוהה בריקנות ברחוב, וחלקו האחורי שופץ בצורה גרוטסקית עבור האריס השחור שלו. כושי מרופט ובנוי היטב הוא, חסר מזל ובלתי נחוש. הוא חופר קשה כדי לשלם שכר דירה לנערה הלבנה שבבעלותה שארית המקום. היא התחתנה עם שוטר וגרה בסוואנה.

מדי פעם אנו מגיעים לכנסיות. הנה אחת כעת — כנסיית הרועה, הם קוראים לה — מבנה ענק דמוי אסם מסויד בלבן, הניצב על כלונסאות אבן, ונראה כאילו הוא רק נח כאן לרגע וניתן לצפות שיתחיל לדדות בהמשך הדרך כמעט בכל עת. ובכל זאת הוא המרכז של מאה בקתות מגורים; ולפעמים, ביום ראשון, חמש מאות איש מקרוב ומרחוק מתאספים כאן ומדברים ואוכלים ושרים. יש בית ספר בקרבת מקום — צריף מאוורר וריק מאוד; אך אפילו זהו שיפור, שכן בדרך כלל בית הספר מתקיים בכנסייה. הכנסיות נעות בין בקתות עץ למבנים כמו זה של "הרועה", ובתי הספר נעים מכלום ועד לבית הקטן הזה שיושב בצניעות על קו המחוז. זהו בית לוחות זעיר, אולי עשרה על עשרים, ובתוכו שורה כפולה של ספסלים גסים לא מוקצעים, נשענים לרוב על רגליים, לפעמים על קופסאות. מול הדלת נמצא שולחן כתיבה מתוצרת בית. בפניה אחת שרידים של תנור, ובשנייה לוח כהה. זהו בית הספר העליז ביותר שראיתי בדאגרטי, מלבד בעיר. מאחורי בית הספר נמצא בית אגודה בן שתי קומות שטרם הושלם. אגודות נפגשות שם — אגודות "לטיפול בחולים וקבורת המתים"; ואגודות אלו גדלות ומשגשגות.

הגענו לגבולות דאגרטי, ועמדנו לפנות מערבה לאורך קו המחוז, כשכל המראות הללו צוינו בפנינו על ידי איש זקן וטוב לב, שחור, לבן שיער וכן שבעים. ארבעים וחמש שנים הוא חי כאן, וכעת מפרנס את עצמו ואת אשתו הזקנה בעזרת השור הקשור שם וצדקת שכנוי השחורים. הוא מראה לנו את החווה של משפחת היל ממש מעבר לקו המחוז בבייקר — אלמנה ושני בנים חסונים, שגידלו עשר חבילות (אין צורך להוסיף "כותנה" כאן למטה) בשנה שעברה. יש גדרות וחזירים ופרות, וממנון הצעיר בעל הקול הרך ועור הקטיפה, שהתהלך בחצי-ביישנות כדי לברך את הזרים, גאה בביתו. אנו פונים כעת מערבה לאורך קו המחוז. גזעי אורנים ענקיים ומפורקים מתנשאים מעל שדות הכותנה הירוקים, מקרקשים באצבעותיהם הערומות והמעוקדות לעבר גבול היער החי שמעבר. יש מעט יופי באזור זה, רק סוג של הפקרות גולמית המרמזת על כוח — הוד עירום, כביכול. הבתים חשופים וישרים; אין ערסלים או כיסאות נוח, ומעט פרחים. לכן כאשר, כמו כאן אצל רודון, רואים גפן נצמדת למרפסת קטנה, וחלונות ביתיים מציצים מעל הגדרות, נושמים לרווחה. אני חושב שמעולם לא הבנתי קודם לכן באמת את מקומה של הגדר בציוויליזציה. זוהי ארץ הלא-מגודרים, שבה שפופות משני העברים עשרות בקתות מכוערות בנות חדר אחד, נטולות שמחה ומלוכלכות. כאן שוכנת בעיית הכושים בלכלוכה ועוניה העירומים. וכאן אין גדרות. אך מדי פעם הגדרות המצולבות אוונכי הכלונסאות הישרים נגלים לעין, ואז אנו יודעים שמגע של תרבות קרוב. כמובן שהריסון גוהגן — אדם צהוב ושקט, צעיר, חלק פנים וחרוץ — כמובן שהוא אדון לכמה מאות אקרים, ואנו מצפים לראות חזיון של חדרים מטופחים ומיטות שמנות וילדים צוחקים. שכן, האם אין לו גדרות נאות? ואלה שם מעבר, מדוע שיבנו גדרות על אדמת האריסות המופקעת? זה רק יעלה את שכר הדירה שלהם.

אנו ממשיכים להתפתל, דרך חול ואורנים והבזקים של מטעים ישנים, עד שנגלה לעין צביר מבנים — עץ ולבנים, מפעלי טחינה ובתים, ובקתות פזורות. זה נראה ממש כמו כפר. ככל שהתקרבו יותר ויותר, השתנה המראה: המבנים היו רקובים, הלבנים נפלו מהם, המפעלים שתקו והחנות הייתה סגורה. רק בבקתות הופיע פה ושם מעט חיים עצלים. יכולתי לדמיין את המקום תחת כישוף מוזר כלשהו, והייתי קרוב בדעתי לחפש אחר הנסיכה. איש שחור זקן ומרופט, ישר, פשוט וחסר דאגה, סיפר לנו את הסיפור. המכשף מהצפון —

הקפיטליסט — מיהר לכאן בשנות השבעים כדי לחזר אחר האדמה הכהה והביישנית הזו. הוא קנה מייל רבוע או יותר, ולמשך זמן מה פועלי השדה שרו, המנפטות גנחו והמפעלים זמזמו. אז בא שינוי. בנו של הסוכן מעל בכספים וברח איתם. אז הסוכן עצמו נעלם. לבסוף הסוכן החדש גנב אפילו את הספרים, והחברה בזעם סגרה את עסקיה ואת בתיה, סירבה למכור, והניחה לבתים ולרהיטים ולמכונות להחליד ולהירקב. כך מטעי ווטרס-לורינג הושתקו על ידי כישוף של חוסר יושר, ועומדים כמעין תוכחה כחושה לאדמה מצולקת.

משום מה אותו מטע סיים את מסענו לאותו יום; שכן לא יכולתי להשתחרר מהשפעתה של אותה תמונה שקטה. חזרה לעבר העיירה גלשנו, על פני האורנים הישרים ודמויי החוטים, על פני בריכה כהה משובצת עצים שבה האוויר היה כבד מבושם מתוק ומת. חרמשוני לבנים דקיקי רגליים חלפו על פנינו, ופרחי הכותנה בצבע ארגמן נראו עליזים על רקע הגבעולים הירוקים והסגולים. נערת כפר עידרה בשדה, חבושה בטורבן לבן ושחורת איברים. כל זאת ראינו, אך הכישוף עדיין רבץ עלינו.

איזו ארץ סקרנית היא זו — כמה היא מלאה בסיפורים שלא סופרו, בטרגדיה ובצחוק, ובמורשת העשירה של חיי אנוש; מוצלת בעבר טרגי, ומלאה בהבטחה לעתיד! זוהי החגורה השחורה של ג'ורג'יה. מחוז דאגרט'י הוא הקצה המערבי של החגורה השחורה, ואנשים קראו לו פעם מצרים של הקונפדרציה. הוא מלא בעניין היסטורי. ראשית ישנה הביצה, במערב, שם נהר הצ'יקאסאוואטצ'י זורם בקדרות דרומה. צל של מטע ישן שוכן בקצהו, עזוב ואפל. אחר כך באה הבריכה; טחב אפור תלוי ומים מלוחים מופיעים, ויערות מלאים בעופות מים. במקום אחד היער בוער, מעלה עשן בכעס אדום עמום; אך לאיש לא אכפת. אז הביצה הופכת ליפה; דרך מוגבהת, שנבנתה על ידי אסירים כושים כבולים, צוללת לתוכה, ויוצרת נתיב מוקף חומה וכמעט מכוסה בירוק חי. עצים רחבי צמרת צומחים מתוך שפע פראי של צמחייה נמוכה; צללים ירוקים כהים נמוגים לתוך הרקע השחור, עד שהכל הופך למסה אחת של צמחייה סובטרופית סבוכה, מופלאה בהדרה הפראי והמוזר. פעם חצינו נחל שחור ושקט, שבו העצים העצובים והמטפסים המתפתלים, כולם נוצצים בצהוב וירוק אש, נראו כמו קתדרלה עצומה — מעין מילאנו ירוקה הבנויה מיער פרא. וכשחציתי, נדמה היה לי שאני רואה שוב את אותה טרגדיה עזה מלפני שבעים שנה. אוסאולה, המנהיג האינדיאני-כושי, קם בביצות פלורידה, נשבע לנקמה. קריאת המלחמה שלו הגיעה לבני הקריק האדומים של דאגרט'י, וקריאת המלחמה שלהם הדהדה מהצ'אטאהוצ'י ועד לים. גברים ונשים וילדים נמלטו ונפלו לפנייהם כששטפו לתוך דאגרט'י. באותם צללים החליק בחשאי לוחם כהה וצבוע בכיעור — עוד אחד ועוד אחד, עד ששלוש מאות זחלו לתוך הביצה הבוגדנית. אז הבוץ המטעה שנסגר סביבם קרא לאנשים הלבנים מהמזרח. עד למותניהם במים, הם נלחמו תחת העצים הגבוהים, עד שקריאת המלחמה הושתקה והאינדיאנים החליקו חזרה למערב. פלא קטן שהיער אדום.

אחר כך באו העבדים השחורים. יום אחר יום נשמע בקרקעות הביצה העשירות הללו קשקוש הרגליים הכבולות הצועדות מווירג'יניה וקרוליינה לג'ורג'יה. יום אחר יום הדהדו מהפלינט לצ'יקאסאוואטצ'י שירי קשי-הלב, יללת היתומים מהאם והקללות המלומלות של האומללים, עד שבשנת 1860 קמה במערב דאגרט'י אולי ממלכת העבדים העשירה ביותר שהעולם המודרני ידע אי פעם. מאה וחמישים ברונים פיקדו על עבודתם של כמעט ששת אלפים כושים, שלטו על חוות עם תשעים אלף אקרים של אדמה מעובדת, שערכה הוערך אפילו בזמנים של אדמה זולה בשלושה מיליוני דולרים. עשרים אלף חבילות של כותנה מנופסת הגיעו מדי שנה לאנגליה, החדשה והישנה; ואנשים שהגיעו לשם פושטי רגל עשו כסף והתעשרו. בתוך עשור אחד תפוקת הכותנה גדלה פי ארבעה וערך האדמות שולש. היו אלה ימי הזוהר של הנובו-ריש, וחיים של פזרנות חסרת דאגה בקרב האדונים. ארבעה ושישה סוסים גזעיים מקוצצי זנב הריצו את כרכרותיהם לעיירה; הכנסת אורחים פתוחה ובילויים עליזים היו הכלל. פארקים וחורשות תוננו, עשירים בפרחים ובגפנים, ובמרכז עמד "הבית הגדול" הנמוך ורחב המסדרונות, עם המרפסת והעמודים ואחי הענק.

ובכל זאת, עם כל זה היה משהו נלוז, משהו מאולץ — סוג של חוסר מנוחה קדחתני ופזיזות; שכן, האם כל המפגן והראוותנות הללו לא נבנו על גניחה? "האדמה הזו הייתה גיהנום קטן", אמר לי אדם מרופט, חום ורציני פנים. ישבנו ליד נפחייה בצד הדרך, ומאחורינו הייתה חורבה חשופה של בית אדון כלשהו. "ראיתי כושים נופלים מתים בתלם, אבל בעטו בהם הצידה, והמחרשה מעולם לא עצרה. למטה בבית המשמר, שם זרם הדם."

עם יסודות כאלה, ממלכה חייבת בבוא הזמן להתערער וליפול. האדונים עברו למייקון ואוגוסטה, והותירו רק את המשגיחים חסרי האחריות על האדמה. והתוצאה היא חורבה כזו, "מעון הבית" של ליד: אלונים מתנועעים ענקיים, מרבד דשא, הדסים וערמונים, כולם קרועים ופראיים; עמוד שער בודד ניצב במקום שבו הייתה פעם כניסה לטירה; סדן חלוד ישן שוכב בתוך מפוחי עור רקובים ועצים בחורבותיה של נפחיה; אחוזה ישנה רחבה ומשוטטת, חומה ומלוכלכת, מלאה כעת בנכדיהם של העבדים ששירתו פעם על שולחנותיה; בעוד משפחת האדון הצטמצמה לשתי נשים בודדות, החיות במייקון וניזונות ברעב משיירה של רזנות. כך אנו ממשיכים לרכוב, על פני שערי רפאים ובתים נופלים — על פני החוות המשגשגות פעם של משפחות סמית', גאנדי ולאגור — ומוצאים הכל רעוע וחצי הרוס, אפילו שם היכן שאישה לבנה בודדה, שריד לימים אחרים, יושבת לבדה בהדרה בלב מיילים של כושים ונוסעת לעיירה בכרכרתה העתיקה מדי יום.

זו אכן הייתה מצרים של הקונפדרציה — האסם העשיר שממנו זרמו תפוחי אדמה, תירס וכותנה אל כוחות הקונפדרציה הרעבים והמרופטים בעודם נלחמים למען מטרה שאבדה זמן רב לפני 1861. מוגנת ובטוחה, היא הפכה למקום מקלט עבור משפחות, עושר ועבדים. אך כבר אז החל האונס האכזרי והחסר רחמים של האדמה לתת את אותותיו. תת-הקרקע של החימר האדום כבר החלה להציץ מעל האדמה הפורייה. ככל שהעבדים נדחקו חזק יותר, כך חקלאותם הייתה רשלנית וקטלנית יותר. ואז באה מהפכת המלחמה והשחרור, המבוכה של תקופת השיקום — וכעת, מהי מצרים של הקונפדרציה, ואיזו משמעות יש לה לטובת האומה או לרוע מזלה?

זוהי ארץ של ניגודים חדים ותערובת מוזרה של תקווה וכאב. כאן יושבת קוואדרונית (בת תערובת) יפת תואר כחולת עיניים המסתירה את רגליה היחפות; היא נישאה רק בשבוע שעבר, ושם בשדה נמצא בעלה הצעיר והכהה, מעדר כדי לפרנסה, תמורת שלושים סנט ליום ללא מזון. מעבר לדרך נמצא גייטסבי, חום וגבוה, אדון לאלפיים אקרים שנרכשו והוחזקו בפיקחות. שם נמצאת חנות המנוהלת על ידי בנו השחור, נפחיה ומנפטה. חמישה מיילים מתחת לכאן נמצאת עיירה בבעלות ובשליטה של אדם לבן אחד מניו אינגלנד. הוא הבעלים של שטח השווה כמעט למחוז ברוד איילנד, עם אלפי אקרים ומאות פועלים שחורים. בקתותיהם נראות טוב מהרוב, והחוזה, עם המכונות והדשנים שלה, עסקית הרבה יותר מכל חווה אחרת במחוז, אף על פי שהמנהל מנהל משא ומתן קשוח על השכר. כשאנו פונים כעת ומביטים חמישה מיילים מעל, שם בקצה העיירה נמצאים חמישה בתי בושת — שניים של שחורות ושלושה של לבנות; ובאחד מבתי הלבנות הוסתר נער שחור חסר ערך באופן גלוי מדי לפני שנתיים; לכן הוא נתלה בעוון אונס. וכאן נמצאת גם הגדר הגבוהה והמסוידת של ה"מכלאה", כפי שנקרא כלא המחוז; האנשים הלבנים אומרים שהוא תמיד מלא בפושעים שחורים — האנשים השחורים אומרים שרק נערים צבעוניים נשלחים לכלא, ולא בגלל שהם אשמים, אלא בגלל שהמדינה זקוקה לפושעים כדי להשלים את הכנסתה באמצעות עבודת הכפייה שלהם.

היהודי הוא היורש של ברון העבדים בדאגרטי; ובעודנו רוכבים מערבה, לצד שדות תירס רחבי ידיים ומטעים גרומים של אפרסק ואגס, אנו רואים מכל עבר בתוך מעגל היער האפל את ארץ כנען. פה ושם נשמעים סיפורים על פרויקטים לעשיית ממון, שנולדו בימים המהירים של תקופת השיקום — חברות "פיתוח", חברות יין, מפעלי טחינה ובתי חרושת; רובם נכשלו, והיהודי זכה בירושה. זוהי ארץ יפה, דאגרטי זו, מערבית לפלינט. היערות נפלאים, האורנים החמורים נעלמו, ואלו הם "חורשות האלונים", עם שפע עצי ההיקורי, האשור, האלון והדקל שלהם. אך מעטה של חוב תלוי מעל הארץ היפה; הסוחרים חייבים לסיטונאים, בעלי המטעים חייבים לסוחרים, האריסים חייבים לבעלי המטעים, והפועלים כורעים ומתכופפים תחת נטל כל זה. פה ושם אדם הרים את ראשו מעל המים העכורים הללו. חלפנו על פני חוות בקר מגודרת אחת עם עשב ובקר רועה, שנראתה ביתית מאוד אחרי תירס וכותנה אינסופיים. פה ושם ישנם בעלי קרקע שחורים חופשיים: ישנו ג'קסון הכחוש והשחור-עמום, עם מאה האקרים שלו. "אני אומר, 'תסתכל למעלה! אם לא תסתכל למעלה לא תוכל לעלות למעלה'", מעיר ג'קסון בפילוסופיות. והוא עלה. האסמים הנקיים של קארטר הכהה היו מסבים כבוד לניו אינגלנד. אדונו עזר לו להתחיל, אך כשהאיש השחור מת בסתיו האחרון, בניו של האדון תבעו מיד בעלות על העיזבון. "והלבנים האלה יקבלו אותו, גם", אמר בן לווייתני הצהוב.

אני פונה מאקרים מטופחים אלו בתחושה נוחה שהכושי מתקדם. אולם גם אז, ככל שאנו ממשיכים, השדות מתחילים להאדים והעצים נעלמים. שורות של בקתות ישנות מופיעות מלאות באריסים ופועלים — חסרי

שמחה, חשופים ומלוכלכים ברובם, אם כי פה ושם דווקא הגיל והריקבון הופכים את התמונה לצוירית. נער שחור מברך אותנו לשלום. הוא בן עשרים ושתיים, ורק עתה נישא. עד לשנה שעברה היה לו מזל טוב כשוכר; אז מחיר הכותנה ירד, והשריף תפס ומכר את כל רכושו. לכן הוא עבר לכאן, היכן שהשכירות גבוהה יותר, האדמה ענייה יותר והבעלים בלתי מתפשר; הוא שוכר פרדה בשווי ארבעים דולר תמורת עשרים דולר לשנה. נער מסכן! – עבד בגיל עשרים ושתיים. מטע זה, הנמצא כעת בבעלות זר, היה חלק מעיזבון בולטון המפורסם. לאחר המלחמה הוא עובד במשך שנים רבות על ידי כנופיות של אסירים כושים – ואסירים שחורים אז היו נפוצים אף יותר מהיום; זו הייתה דרך לגרום לכושים לעבוד, ושאלת האשמה הייתה משנית. סיפורים קשים על אכזריות והתעללות בבני החורין הכבולים מסופרים, אך רשויות המחוז היו חירשות עד ששוק העבודה החופשית כמעט נהרס עקב הגירה המונית. אז הם הוציאו את האסירים מהמטעים, אך לא לפני שאחד האזורים היפים ביותר של "חורשות האלונים" נחרב ונאנס לכדי שממה אדומה, שממנה רק ינקי או מהגר יכלו לסחוט עוד דם מאריסים מקוללי חובות.

אין פלא שלוק בלאק, איטי, קהה ומיואש, מדדה לעבר כרכרתו ומדבר בחוסר תקווה. מדוע שיתאמץ? כל שנה מוצאת אותו עמוק יותר בחובות. כמה מוזר שג'ורג'יה, המקלט המפורסם בעולם לחייבים עניים, כובלת את אנשיה לעצלות ולחוסר מזל ללא רחם כפי שעשתה אנגליה אי פעם! האדמה הענייה גונחת מכאבי הלידה שלה, ומניבה בקושי מאה פאונד של כותנה לאקר, היכן שלפני חמישים שנה הניבה פי שמונה מכר. מיבולו הדל משלם האריס בין רבע לשליש כשכירות, ואת רוב השאר בריבית על מזון ואספקה שנקנו באשראי. עשרים שנה עמל אותו איש שחור זקן ושקוע לחיים תחת אותה שיטה, וכעת, משנרד לרמת פועל יום, הוא מפרנס את אשתו וזן את עצמו משכרו שערך דולר וחצי לשבוע, המתקבל רק בחלק מהשנה.

חוות האסירים של בולטון כללה בעבר את המטע השכן. כאן שוכנו האסירים בכלא העץ הגדול שעדיין עומד על תלו. מקום קודר הוא נותר, עם שורות של בקתות מכוערות מלאות באריסים זעופים ובורים. "איזה שחר דירה אתם משלמים כאן?" שאלתי. "אני לא יודע – מה זה, סם?" "כל מה שאנחנו מייצרים," ענה סם. זהו מקום מדכא – חשוף, נטול צל, ללא קסם של זיכרונות עבר, רק זיכרון של עבודת כנוס אנושית – כעת, אז ולפני המלחמה. הם אינם מאושרים, האנשים השחורים הללו שאנו פוגשים ברחבי האזור הזה. יש מעט מאותה עליצות פוחזת ומשחקיות שאנו נוהגים לקשר לכושי המטעים. במקרה הטוב, טוב הלב הטבעי מושחז בתלונה או שהשתנה לזעפנות וקדרות. ופה ושם הוא מתפרץ בזעם מוסתר אך לווהט. אני זוכר שחור אחד גדול ואדום עיניים שפגשנו בצד הדרך. ארבעים וחמש שנים הוא עמל בחווה זו, התחיל בלי כלום, ועדיין אין לו כלום. אמנם הוא העניק לארבעה ילדים חינוך של בית ספר עממי, ואולי אם חוק הגדרות החדש לא היה מתיר יבולים לא מגודרים במערב דאגריטי, הוא היה יכול לגדל מעט צאן ולהתקדם. במצב הנוכחי, הוא שקוע בחובות ללא מוצא, מאוכזב וממורמר. הוא עצר אותנו כדי לשאול על הנער השחור באולבני, שנאמר ששוטר ירה בו למוות בגלל שדיבר בקול רם על המדרכה. ואז הוא אמר לאט: "שרק אדם לבן יגע בי, והוא ימות; אני לא מתפאר בזה – אני לא אומר את זה בקול רם מסביב, או לפני הילדים – אבל אני מתכוון לזה. ראיתי אותם מצליפים באבי ובאימי הזקנה בשורות הכותנה ההן עד שהדם זרם; בשם—" והמשכנו הלאה.

כעת סירס, שפגשנו אחר כך מתבטל תחת עצי האלון השמננים, היה עשוי מחומר אחר לגמרי. מאושר? – ובכן, כן; הוא צחק והשליך חלוקי נחל, וחשב שהעולם הוא כפי שהוא. הוא עבד כאן שנים עשרה ואין לו דבר מלבד פרדה ממושכנת. ילדים? כן, שבעה; אך הם לא היו בבית הספר השנה – לא יכלו להרשות לעצמם ספרים ובגדים, ולא יכלו לוותר על עבודתם. הנה חלק מהם הולכים לשדות עכשיו – שלושה בנים גדולים רכובים על פרדות, ונערה חסונה עם רגליים חומות יחפות. בערות רשלנית ועצלות כאן, שנאה עזה ונקמנות שם; אלו הם הקצוות של בעיית הכושים שפגשנו באותו יום, ובקושי ידענו איזה מהם עדיף בעינינו.

פה ושם אנו פוגשים דמויות מובחנות ויוצאות דופן לחלוטין. אחד יצא מתוך פיסת קרקע שזה עתה בוערה, כשהוא עושה עיקוף רחב כדי להימנע מנחשים. הוא היה איש זקן, שקוע לחיים, עם פנים חומות משוכות ובעלות אופי. הייתה לו מעין מוזרות עצורה והומור גס שאי אפשר לתאר; רצינות צינית מסוימת שתעתעה בך. "הכושים קינאו בי שם במקום השני," הוא אמר, "אז אני והזקנה ביקשנו את פיסת היער הזו, וביערתי אותה בעצמי. לא הרווחתי כלום במשך שנתיים, אבל אני מניח שיש לי יבול עכשיו." הכותנה נראתה גבוהה ועשירה, ושיבחנו אותה. הוא קד קידה עמוקה, ואז השתחוה כמעט עד לאדמה, ברצינות בלתי ניתנת לערעור שנראתה

כמעט חשודה. אחר כך המשיך, "הפרדה שלי מתה בשבוע שעבר," – אסון בארץ זו המקביל לשריפה הרסנית בעיר – "אבל אדם לבן השאיל לי אחרת." אז הוסיף, כשהוא מתבונן בנו, "הו, אני מסתדר עם הלבנים." העברנו את נושא השיחה. "דובים? צבאים?" הוא ענה, "ובכן, הייתי אומר שיש ויש, והוא שחרר צרור של קללות נועזות בעודו מספר סיפורי ציד מהביצה. השארנו אותו עומד דומם באמצע הדרך מביט אחרינו, ועם זאת נראה כמי שאינו מבחין בנו.

אדמת "וויסל", הכוללת את פיסת הקרקע שלו, נקנתה זמן קצר לאחר המלחמה על ידי סינדיקט אנגלי, "חברת הכותנה והתירס של דיקסי". הסוכן שלהם הפגין סגנון ראוותני מופלא, עם משרתיו וכרכרתו הרתומה לשישה סוסים; כל כך עד שהעסק נחת במהרה בפשיטת רגל ללא מוצא. איש אינו גר בבית הישן כעת, אך אדם מגיע מדי חורף מהצפון וגובה את דמי השכירות הגבוהים שלו. אינני יודע מהם המרגשים יותר – בתים ריקים וישנים כאלו, או בתיים של בני האדונים. סיפורים עצובים ומרים טמונים מאחורי הדלתות הלבנות ההן – סיפורי עוני, מאבק ואכזבה. מהפכה כגון זו של '63 היא דבר נורא; אלו שקמו עשירים בבוקר ישנו לעיתים במיטות של פושטי יד. קבצנים וספרים המוניים קמו לשלוט עליהם, וילדיהם סטו מן הדרך. ראו את הבית קודר הצבע שם, עם בקתותיו וגדרותיו ויבוליו העליזים! אין שמחה בתוכו; בחודש שעבר הבן האובד של האב הנאבק כתב הביתה מהעיר וביקש כסף. כסף! מניין הוא היה אמור להגיע? וכך הבן קם בלילה והרג את תינוקו, והרג את אשתו, וירה בעצמו למוות. והעולם המשיך הלאה.

אני זוכר שפניתי בעיקול הדרך לצד פיסת יער חינונית ופלג מים שר. בית נמוך וארוך פנה אלינו, עם מרפסת ועמודים נישאים, דלת אלון גדולה ומדשאה רחבה המבריקה בשמש הערב. אך זגוגיות החלונות נעלמו, העמודים היו אכולי תולעים, וגג מכוסה טחב קרס פנימה. בחצי סקרנות הצצתי מבעד לדלת שיצאה מצריה, וראיתי היכן, על הקיר מעבר למסדרון, היה כתוב באותיות שהיו פעם עליזות המילה הדהויה "ברוכים הבאים".

ניגוד גמור לחלק הדרום-מערבי של מחוז דאגרטי הוא הצפון-מערבי. מיוער במתינות באלון ואורן, אין בו דבר מאותו שפע חצי-טרופי של הדרום-מערב. כמו כן, יש בו פחות סימנים לעבר רומנטי, ויותר לתפיסת קרקעות מודרנית ושיטתית ועשיית ממון. אנשים לבנים בולטים כאן יותר, ואיכר ועבודת שכירי יום מחליפים במידה מסוימת את בעל הבית הנעדר ואת האריס החנוק משכירות מופקעת. ליבולים אין לא את השפע של האדמה העשירה יותר ולא את סימני ההזנחה שנראים כה לעיתים, והיו גדרות ושדות מרעה פה ושם. רוב האדמה הזו הייתה ענייה, ומתחת לרמת העניין של ברון העבדים לפני המלחמה. מאז, קרוביו העניים ומהגרים זרים תפסו אותה. רווחי האיכר קטנים מדי מכדי לאפשר הרבה לשכר עבודה, ובכל זאת הוא לא ימכור חוות קטנות. הנה הכושי סנפורד; הוא עבד ארבע עשרה שנים כמשגיח על אדמת לדסון, ו"שילם על דשנים מספיק כדי לקנות חווה", אך הבעלים לא ימכור לו כמה אקרים.

שני ילדים – בן ובת – מעדרים במרץ בשדות בחווה שבה עובד קורליס. הוא חלק פנים וחום, ומגדר את חזיריו. הוא נהג להפעיל מנפדת כותנה מצליחה, אך ה"טראסט" של שמן זרעי הכותנה כפה מחיר ניפוט כה נמוך עד שהוא אומר שזה בקושי משתלם לו. הוא מצביע על בית ישן ומפואר מעבר לדרך כביתו של "אבא וויליס". אנו רוכבים לשם בלהיטות, שכן "אבא וויליס" היה משה השחור, הגבוה והחזק שהנהיג את הכושים במשך דור, והנהיג אותם היטב. הוא היה מטיף בפטיסטי, וכשמת, אלפיים אנשים שחורים ליוו אותו לקבר; וכעת הם נושאים דרשת הספד לזכרו בכל שנה. אלמנתו חיה כאן – אישה קטנה ומצומקת בעלת תווי פנים חדים, שקדה קידה מוזרה כשבירכנו אותה. בהמשך הדרך חי ג'ק דלסון, האיכר הכושי המשגשג ביותר במחוז. זוהי שמחה לפגוש אותו – איש שחור גדול, רחב כתפיים ויפה תואר, אינטליגנטי ועליז. שש מאות וחמישים אקרים בבעלותו, ויש לו אחד עשר אריסים שחורים. בית נקי ומסודר השוכן בגינת פרחים, וחנות קטנה ניצבת לצידו.

אנו חולפים על פני אדמת מנסון, היכן שאלמנה לבנה אמיצה שוכרת ונאבקת; ועל פני אלף ומאה האקרים של מטע סנט, עם המשגיח הכושי שלו. אז אופי החוות מתחיל להשתנות. כמעט כל האדמות שייכות ליהודים רוסים; המשגיחים לבנים, והבקתות הן בתי לוחות חשופים הפזורים פה ושם. דמי השכירות גבוהים, ופועלי יום ופועלי "חזזה" מצויים בשפע. זהו מאבק קשוח וקשה למחיה כאן, ולמעטים יש זמן לדבר. עיפיים מהרכיבה הארוכה, אנו נכנסים בשמחה לגילונסוויל. זהו צביר שקט של בתי חווה הניצבים על פרשת דרכים, כאשר אחת

מחנאותיו סגורה והשנייה מוחזקת על ידי מטיף כושי. מספרים סיפורים גדולים על זמנים עמוסים בגילונסוויל לפני שכל מסילות הברזל הגיעו לאולבני; כעת זהו בעיקר זיכרון. ברכיבה במורד הרחוב, אנו עוצרים אצל המטיף ומתיישבים לפני הדלת. זו הייתה אחת מאותן תמונות שלא ניתן לשכוח במהרה: בית קטן, רחב ונמוך, שגגו האימהי השתרע מעל ונתן מחסה למרפסת קטנה ונעימה. שם ישבנו, לאחר הנסיעה הארוכה והחמה, שותים מים קרירים – בעל החנות הקטן והדברן שהוא בן לווייתי היומי; האישה השחורה הזקנה והשתקנית המטליאה מכנסיים ומבלי להוציא מילה; הדמות המרופטת של חוסר מזל חסר ישע שקפצה רק כדי לראות את המטיף; ולבסוף אשת המטיף הנקייה והמכובדת, שמנמנה, צהובה ואינטליגנטית. "בעלי קרקע?" אמרה האישה; "ובכן, רק הבית הזה." ואז הוסיפה בשקט. "קנינו שבע מאות אקרים שם מעבר, ושילמנו עליהם; אבל הם רימו אותנו ולקחו אותם. סלס היה הבעלים." "סלס!" הדדה חוסר המזל המרופט, שנשען על המעקה והקשיב, "הוא רמאי גמור. עבדתי בשבילו שלושים ושבעה ימים באביב הזה, והוא שילם לי בהמחאות קרטון שהיו אמורות להיפרד במזומן בסוף החודש. אבל הוא מעולם לא פרע אותן – המשיך לדחות אותי. ואז השריף בא ולקח את הפרדה שלי ואת התירס והרהיטים –" "רהיטים? אבל רהיטים פטורים מעיקול לפי החוק." "ובכן, הוא לקח אותם בכל זאת," אמר האיש קשה הפנים.

ח.

על החיפוש אחר גיזת הזהב

אך החיה אָמְרָה בְּלִבָּהּ, "עַד אֲשֶׁר יִדְוּמוּ הָרְחִים הַטּוֹחֲנוֹת,

הָעֶשֶׂר יִהְיֶה עֶפְרָעָר, אֶפְרָיִם יִבֹּשׁ יִהְיֶה הַמִּשְׁתָּה!

"עַל הַמַּעֲטִים הַחֲזָקִים וְהָעֲרוּמִים

חֲסָדִים צִינִיִּים אֶפְזָר;

אֶפְטִים אֶת כָּרֶסֶם בְּעוֹדָף עַד אֲשֶׁר תָּמוּת רוּחָם;

מִהַסְבָּלָיִם וְהַשְּׁפָלִים

אֶקַּח אֶת הַשְּׁמָחוֹת אֲשֶׁר יִדְעוּ;

הֵם יִרְעֲבוּ לַהֲבָלִים וַיִּוְסִיפוּ לִלְקֹת רַעֲבִים.

שָׁגְעוּן יִהְיֶה בָעָם, קִנְאוֹת זֹעָה יִתְעוֹרְרוּ;

יָדָם אֶחָ אֶחָ יִזְעַק אֶל אֶחָ מֹל שָׁמַיִם מִתִּים וְרִיקִים."

וויליאם ווהן מודי.

האם ראית אי פעם שדה כותנה לבן בשיא הקציר? – גיזת הזהב שלו מרחפת מעל האדמה השחורה כענן כסוף המוקף ירוק כהה, אותותיו הלבנים והנועזים מתנופפים כקצף גלים מקרוליינה ועד טקסס, לרוחבו של אותו ים שחור ואנושי. לעיתים חשדתי שמא כאן השאיר האיל המכונף כריסומאלוס את אותה גיזה שאחריה יצאו יאסון והארגונאוטים בנדודים מעורפלים אל המזרח המסתורי לפני שלושת אלפים שנה; ובוודאי ניתן לרקום אנלוגיה נאה ולא מופרכת של כשפים ושיני דרקון, דם ואנשים חמושים, בין החיפוש העתיק לזה המודרני אחר גיזת הזהב בים השחור.

וכעת נמצאה גיזת הזהב; לא רק נמצאה, אלא שבמקום הולדתה היא נארגת. שכן זמזום מפעלי הכותנה הוא הדבר החדש והמשמעותי ביותר ב"דרום החדש" של ימינו. לכל אורך הקרוליינות וג'ורג'יה, ועד למקסיקו, מתנשאים בנייני הלבנים האדומים והכחושים הללו, חשופים ופשוטים, ובכל זאת כה עמוסים ורועשים עד שנראה כי אינם שייכים לארץ האיטית והמנומנמת הזו. אולי צמחו משיני דרקון. כך ממלכת הכותנה עדיין חיה; העולם עדיין קד בפני שרביטה. אפילו השווקים שפעם התריסו כנגד המתעשר החדש זחלו אחד אחד מעבר לימים, ואז לאט ובחוסר רצון, אך בוודאות, החלו לנוע לעבר ה"חגורה השחורה".

כמובן, ישנם המנידים ראשם בידענות ואומרים לנו שבירתה של ממלכת הכותנה עברה מהחגורה השחורה ללבנה – שהכושי של ימינו אינו מגדל יותר ממחצית מיבול הכותנה. אנשים כאלה שוכחים שיבול הכותנה הוכפל, ויותר מהוכפל, מאז עידן העבדות, ושגם אם נקבל את טענתם, הכושי עדיין שולט בממלכת כותנה גדולה מזו שעליה בנתה הקונפדרציה את תקוותיה. כך הכושי מהווה כיום את אחת הדמויות המרכזיות בתעשייה עולמית אדירה; וזה, כשלעצמו ולאור העניין ההיסטורי, הופך את פועלי השדה של ארץ הכותנה לראויים למחקר.

לעיתים רחוקות אנו חוקרים את מצבו של הכושי כיום ביושר ובקפידה. כה קל יותר להניח שאנו יודעים הכל. או אולי, לאחר שכבר הגענו למסקנות במוחנו, אנו נרתעים מכך שעובדות יערערו אותן. ובכל זאת, כמה מעט אנו יודעים באמת על מיליונים אלו – על חייהם היומיומיים ועל כמיהותיהם, על שמחותיהם וצערם הפשוטים, על מגרעותיהם האמיתיות ומשמעות פשעיהם! את כל זה נוכל ללמוד רק במגע קרוב עם ההמונים, ולא באמצעות טיעונים סיסטמטיים המכסים מיליוני אנשים המופרדים בזמן ובמרחב, ושונים מאוד בהכשרתם ובתרבותם. היום, אם כן, קורא יקר, נפנה את פנינו אל החגורה השחורה של ג'ורג'יה ונבקש פשוט לדעת את מצבם של פועלי החווה השחורים במחוז אחד שם.

כאן חיו בשנת 1890 עשרת אלפים כושים ואלפיים לבנים. הארץ עשירה, אך האנשים עניים. מילת המפתח של החגורה השחורה היא חוב; לא אשראי מסחרי, אלא חוב במובן של חוסר יכולת מתמשכת מצד מרבית האוכלוסייה לגרום להכנסה לכסות את ההוצאות. זוהי מורשת ישירה של הדרום מכלכלת הבזבז של משטר העבדות; אך הדבר הודגש והגיע למשבר עם שחרור העבדים. ב-1860 היו במחוז דאגרט ששת אלפים עבדים, שערכם לפחות שניים וחצי מיליון דולר; חוותיו הוערכו בשלושה מיליונים – מה שיוצר חמישה וחצי מיליון של רכוש, שערכו היה תלוי במידה רבה בשיטת העבדות ובביקוש הספקולטיבי לאדמה שהייתה פעם עשירה להפליא אך כבר דולדלה חלקית על ידי עיבוד רשלני ומתיש. המלחמה פירושה היה התרסקות פיננסית; במקום חמישה וחצי המיליונים של 1860, נותרו ב-1870 רק חוות שערכן פחות משני מיליונים. לכך נוספה תחרות גוברת בגידול כותנה מצד האדמות העשירות של טקסס; נפילה מתמדת במחיר הרגיל של הכותנה שבאה בעקבות זאת, מכ-ארבעה עשר סנט לפאונד ב-1860 ועד שהגיעה לארבעה סנט ב-1898. מהפכה פיננסית כזו היא שסיבכה את בעלי חגורת הכותנה בחובות. ואם מצב האדון היה רע, מה עלה בגורל האיש?

המטעים במחוז דאגרט בימי העבדות לא היו מרשימים ואריסטוקרטיים כמו אלו של וירג'יניה. ה"בית הגדול" היה קטן יותר ובדרך כלל בן קומה אחת, ושכן קרוב מאוד לבקתות העבדים. לעיתים בקתות אלו נמתחו משני הצדדים ככנפיים; לעיתים רק בצד אחד, יוצרות שורה כפולה, או גובלות בדרך שפנתה לתוך המטע מהצד המרכזי. צורתן וסידורן של בקתות הפועלים ברחבי החגורה השחורה כיום זהים לימי העבדות. חלקם חיים באותן בקתות ממש, אחרים בבקתות שנבנו מחדש על חורבות הישנות. כולן מפוזרות בקבוצות קטנות על פני האדמה, מתרכזות סביב איזה "בית גדול" רעוע שבו גר האריס הראשי או הסוכן. האופי הכללי וסידור המגורים

נותר ברובם ללא שינוי. היו במחוז, מחוץ לעיירה המאוגדת אולבני, כאלף וחמש מאות משפחות כושיות ב-1898. מתוך כל אלו, רק משפחה אחת בודדת התגוררה בבית בן שבעה חדרים; רק לארבע עשרה היו חמישה חדרים או יותר. הרוב חיים בבתי בני חדר אחד או שניים.

גודל וסידור הבתים של עם אינם מדד בלתי הוגן למצבם. אם נחקור לעומק את בתי הכושים הללו, נמצא הרבה שאינו משביע רצון. לכל אורך הארץ ניצבת בקתת החדר האחד – פעם עומדת בצל הבית הגדול, פעם בווה בדרך המאובקת, פעם מתנשאת כהה וקודרת בתוך הירוק של שדות הכותנה. היא כמעט תמיד ישנה וחשופה, בנויה מלוחות גסים, ללא טיח או תקרה פנימית. אור ואוויר מסופקים על ידי הדלת היחידה והחור המרובע בקיר עם תריס העץ שלו. אין זכוכית, מרפסת או עיטור חיצוני. בפנים יש אח, שחור ומעושן, ובדרך כלל לא יציב מרוב שנים. מיטה או שתיים, שולחן, ארגז עץ וכמה כיסאות מרכיבים את הריהוט; בעוד שכרזת הצגה אקראית או עיתון מהווים את קישוטי הקירות. מדי פעם ניתן למצוא בקתה כזו שנשמרת נקייה להפליא, עם אח מהבילה ושמחה ודלת מכניסת אורחים; אך הרוב מלוכלכות ורעועות, מריחות מאכילה ושינה, מאווררות רע, והן הכל מלבד בית.

מעל לכל, הבקתות צפופות. התרגלנו לקשר צפיפות לבתים בערים כמעט באופן בלעדי. זאת בעיקר משום שיש לנו כה מעט ידע מדויק על חיי הכפר. כאן במחוז דאגרטי ניתן למצוא משפחות בנות שמונה ועשר נפשות המאכלסות חדר אחד או שניים, ועל כל עשרה חדרים מגורים של כושים ישנם עשרים וחמישה בני אדם. בשיכוני העוני הגרועים ביותר של ניו יורק אין יותר מעשרים ושלושה בני אדם על כל עשרה חדרים. כמובן, חדר אחד קטן וסגור בעיר, ללא חצר, הוא במובנים רבים גרוע מחדר כפרי יחיד וגדול יותר. במובנים אחרים הוא טוב יותר; יש לו חלונות זכוכית, ארובה הגונה ורצפה אמינה. היתרון הגדול היחיד של האיכר הכושי הוא שהוא יכול לבלות את רוב חייו מחוץ למאורתו, בשדות הפתוחים.

ישנן ארבע סיבות עיקריות לבתים אומללים אלו: ראשית, מנהג ארוך שנולד מהעבדות הקצה בתים כאלו לכושים; לפועלים לבנים היו מציעים תנאים טובים יותר, ואולי, מסיבה זו ודומות לה, הם היו מספקים עבודה טובה יותר. שנית, הכושים, הרגילים לתנאים כאלו, אינם דורשים בדרך כלל טוב יותר; הם אינם יודעים מהו בית טוב יותר. שלישית, בעלי הקרקעות כמעמד טרם הגיעו להבנה שזוהי השקעה עסקית טובה להעלות את רמת החיים בקרב הפועלים בשיטות איטיות ונבונות; שפועל כושי הדורש שלושה חדרים וחמישים סנט ליום ייתן עבודה יעילה יותר וישאיר רווח גדול יותר מאשר עמל מיואש המצופף את משפחתו בחדר אחד ועובד תמורת שלושים סנט. לבסוף, בתנאי חיים כאלו יש מעט תמריצים לגרום לפועל להפוך לחקלאי טוב יותר. אם הוא שאפתן, הוא עובר לעיר או מנסה עבודה אחרת; כאיכר-אריס אופקו כמעט חסר תקווה, ובעסקו בזה כפתרון זמני, הוא לוקח את הבית שניתן לו ללא מחאה.

בבתים כאלו, אם כן, חיים איכרים כושים אלו. המשפחות הן קטנות וגדולות כאחד; ישנם אריסים יחידים רבים – אלמנות ורווקים, ושרידים של קבוצות מפורקות. שיטת העבודה וגודל הבתים שניהם נוטים לפירוק קבוצות משפחתיות: הילדים הבוגרים עוזבים כפועלי חוזה או מהגרים לעיר, האחות הולכת לעבוד כמשרתת; וכך מוצאים משפחות רבות עם המוני תינוקות, וזוגות רבים שזה עתה נישאו, אך יחסית מעט משפחות עם בנים ובנות מתבגרים ובוגרים. הגודל הממוצע של משפחות כושיות ללא ספק קטן מאז המלחמה, בעיקר עקב דחק כלכלי. ברוסיה למעלה משליש מהחתנים ולמעלה ממחצית הכלות הם מתחת לגיל עשרים; כך היה גם אצל הכושים לפני המלחמה. כיום, לעומת זאת, מעטים מאוד מהבנים ופחות מחמישית מהנערות הכושיות מתחת לגיל עשרים נשואים. הגברים הצעירים נישאים בין הגילאים עשרים וחמש ושלושים וחמש; הנשים הצעירות בין עשרים ושלושים. דחייה כזו נובעת מהקושי להשתכר מספיק כדי לגדל ולכלכל משפחה; וזה ללא ספק מוביל, באזורי הכפר, לאי-מוסריות מינית. אולם צורתה של אי-מוסריות זו היא לעיתים נדירות מאוד זנות, ופחות ממה שניתן היה לדמיין לידה מחוץ לנישואין. במקום זאת, היא לובשת צורה של פרידה ונטישה לאחר שקבוצה משפחתית כבר נוצרה. מספר הפרודים הוא שלושים וחמישה לאלף – מספר גדול מאוד. יהיה זה כמובן לא הוגן להשוות מספר זה לסטטיסטיקות של גירושין, שכן רבות מהנשים הפרודות הללו הן למעשה אלמנות, לו נודעה האמת, ובמקרים אחרים הפרידה אינה קבועה. אף על פי כן, כאן טמונה הסכנה המוסרית הגדולה ביותר. יש מעט מאוד זנות בקרב כושים אלו, ולמעלה משלושה רבעים מהמשפחות, כפי שנמצא בחקירה מבית לבית, ראויות להיות מסווגות כאנשים הגונים עם כבוד רב לטהרת הנשים. כמובן, רעיונות

ההמון לא היו מתאימים לניו אינגלנד, וישנם הרגלים ומושגים משוחררים רבים. אך שיעור הלידות מחוץ לנישואין ללא ספק נמוך יותר מאשר באוסטריה או באיטליה, והנשים כמעמד הן צנועות. מוקד הזיהום ביחסים המיניים הוא נישואין קלים ופרידה קלה. אין זו התפתחות פתאומית, וגם לא פרי השחרור. זוהי מורשת ברורה מהעבדות. בימים ההם סם, בהסכמת אדונו, "התחבר" למרי. לא היה צורך בטקס, ובחיים העמוסים של המטעים הגדולים של החגורה השחורה בדרך כלל ויתרו עליו. אם כעת האדון נזקק לעבודתו של סם במטע אחר או בחלק אחר של אותו מטע, או אם עלה בדעתו למכור את העבד, חיי הנישואין של סם עם מרי נקטעו בדרך כלל ללא גינונים, ואז היה זה בבירור האינטרס של האדון ששניהם ייקחו בני זוג חדשים. מנהג נפוץ זה של מאתיים שנה לא נעקר בשלושים שנה. כיום נכדו של סם "מתחבר" לאישה ללא רישיון או טקס; הם חיים יחד בצורה הגונה וישרה, והם, לכל דבר ועניין, בעל ואישה. לעיתים איחודים אלו לעולם אינם נשברים עד המוות; אך במקרים רבים מדי מריבות משפחתיות, רוח נדודים, מחזר מתחרה, או אולי בתכיפות גבוהה יותר הקרב חסר הסיכוי לכלכל משפחה, מובילים לפירוד, ומשק בית שבור הוא התוצאה. הכנסייה הכושית עשתה רבות כדי לעצור מנהג זה, וכעת רוב טקסי הנישואין נערכים על ידי הכמרים. אף על פי כן, הרעה עדיין מושרשת עמוק, ורק העלאה כללית של רמת החיים תרפא אותה סופית.

בהתבוננות כעת על האוכלוסייה השחורה במחוז ככלל, ניתן לאפיין אותה כענייה ובורה. אולי עשרה אחוזים מהווים את המעמד המבוסס ואת טובי הפועלים, בעוד לפחות תשעה אחוזים הם מופקרים ומושחתים לחלוטין. השאר, מעל שמונים אחוזים, הם עניים ובורים, ישרים למדי ובעלי כוונות טובות, עמלים, ובמידת מה חסרי יוזמה, עם מידה מסוימת אך לא רבה של מתירנות מינית. קווי מעמד כאלה אינם קבועים כלל; הם משתנים, ניתן כמעט לומר, יחד עם מחיר הכותנה. את דרגת הבורות לא קל לבטא. ניתן לומר, למשל, שכמעט שני שלישים מהם אינם יודעים קרוא וכתוב. זהו ביטוי חלקי בלבד של המציאות. הם בורים לגבי העולם שסביבם, לגבי הארגון הכלכלי המודרני, לגבי תפקיד הממשל, לגבי ערך הפרט ואפשרויותיו – לגבי כמעט כל אותם דברים שהעבדות, מתוך הגנה עצמית, נאלצה למנוע מהם ללמוד. הרבה ממה שהילד הלבן סופג מהאטמוספירה החברתית המוקדמת ביותר שלו מהווה את הבעיות המבלבלות של שנות בגרותו של הילד השחור. אמריקה אינה מילה נרדפת ל"הזדמנות" עבור כל בניה.

קל לנו ללכת לאיבוד בפרטים כשאנו מנסים לתפוס ולהבין את מצבו האמיתי של המון בני אנוש. לעיתים קרובות אנו שוכחים שכל יחידה בהמון היא נשמה אנושית פועמת. בורה ככל שתהיה, ומוכת עוני, שחורה ומשונה באיבריה, בדרכיה ובמחשבתה; ועדיין היא אוהבת ושונאת, עמלה ומתעייפת, צוחקת ובוכה את דמעותיה המרות, ומביטה בכמיהה מעורפלת ונוראה אל האופק הקשוח של חייה – כל זאת, בדיוק כמוך וכמוני. אלפי השחורים הללו אינם עצלנים במציאות; הם חסרי דאגה לעתיד ורשלנים; הם מתעקשים לשבור את מונוטוניות העמל במבט חטוף אל עולם העיר הגדול ביום שבת; יש להם את הבטלנים והנבלים שלהם; אך הרוב המכריע שלהם עובד ברציפות ובנאמנות עבור תמורה, ותחת נסיבות שהיו מוציאות מאמץ וולונטרי דומה ממעט מאוד מעמדות פועלים מודרניים אחרים, אם בכלל. למעלה משמונים ושמונה אחוזים מהם – גברים, נשים וילדים – הם חקלאים. ואכן, זוהי כמעט התעשייה היחידה. רוב הילדים מקבלים את השכלתם לאחר ש"היבולים הונחו בצד", ומעטים מאוד הם אלה שנשארים בבית הספר לאחר שהחלה עבודת האביב. עבודת ילדים מצויה כאן בכמה ממופיעה הגרועים ביותר, כזו המטפחת בורות ומעכבת התפתחות פיזית. אצל הגברים הבוגרים במחוז יש גיוון מועט בעבודה: שלושה עשר מאות הם חקלאים, ומאתיים הם פועלים, עגלונים וכדומה, כולל עשרים וארבעה בעלי מלאכה, עשרה סוחרים, עשרים ואחד מטיפים וארבעה מורים. צמצום זה של החיים מגיע לשיאו בקרב הנשים: שלוש עשרה מאות וחמישים מהן הן פועלות חווה, מאה הן משרתות וכובסות, מה שמותיר שישים וחמש עקרות בית, שמונה מורות ושש תופרות.

בקרב עם זה אין מעמד של פנאי. לעיתים קרובות אנו שוכחים שבארה"ב למעלה ממחצית מהצעירים והמבוגרים אינם נמצאים בעולם כדי להרוויח הכנסה, אלא מקימים בתים, לומדים על העולם או נחים לאחר חום המאבק. אך כאן תשעים ושישה אחוזים עמלים; אין איש עם פנאי להפוך את הבקתה החשופה והעצובה לבית, אין זקנים לשבת לצד האש ולהנחיל מסורות מהעבר; מעט מהילדות המאושרת וחסרת הדאגות ומנעורי החלומות. המונוטוניות הקהה של העמל היומי נשברת רק על ידי עליזותם של חסרי המחשבה והטיול של יום שבת לעיר. העמל, כמו כל עמל חווה, הוא מונוטוני, וכאן יש מעט מכונות ומעט כלים להקל על עבודת הפרך המעיקה. אך עם כל זאת, זוהי עבודה באוויר הפתוח והנקי, וזהו דבר מה בעידן שבו אוויר צח הוא מצרך נדיר.

האדמה ככלל עדיין פורייה, למרות ניצול לרעה ממושך. במשך תשעה או עשרה חודשים ברציפות היבולים יגיעו אם יתבקשו: ירקות גינה באפריל, תבואה במאי, מלונים ביוני ויולי, חציר באוגוסט, בטטות בספטמבר, וכותנה מאז ועד חג המולד. ועדיין, על שני שלישים מהאדמה יש רק יבול אחד, וזה מותיר את העמלים בחובות. מדוע זה כך?

הרחק במורד דרך בייסן, היכן שהשדות השטוחים והרחבים מאוגפים ביערות אלון אדירים, נמצא מטע; אלפי אקרים הוא נהג להשתרע, פה ושם, ומעבר ליער הגדול. שלוש עשרה מאות בני אנוש נשמעו כאן לקריאתו של אחד – היו שלו בגופם, ובמידה רבה בנשמתם. אחד מהם חי שם עדיין – איש נמוך וחסון, פניו החומות-קהות חרושות ומכווצות, ושערו המקורזל לבן-אפור. היבולים? נסבלים בקושי, הוא אמר; נסבלים בקושי. מתקדם? לא – הוא לא מתקדם בכלל. סמית' מאלבני "מספק" לו, ושכר הדירה שלו הוא שמונה מאות פאונד של כותנה. לא יכול להרוויח כלום בזה. מדוע לא קנה אדמה? הממ! דרוש כסף כדי לקנות אדמה. והוא פונה לדרכו. חופשי! הדבר המעורר רחמים ביותר בתוך כל החורבן השחור של ימי המלחמה, בתוך ההון השבור של האדונים, התקוות הנפולות של אמהות ונערות, ונפילתה של אימפריה – הדבר המעורר רחמים ביותר בכל זה היה בן החורין השחור שהשליך את מעדרו כי העולם קרא לו חופשי. מה פירוש לעג כזה של חופש? אף לא סנט של כסף, אף לא אינץ' של אדמה, אף לא מלוא הפה מזון – אפילו לא בעלות על הסמרטוטים שעל גבו. חופשי! ביום שבת, פעם או פעמיים בחודש, האדון הישן, לפני המלחמה, נהג לחלק קצבת בייקון וקמח תירס לכושים שלו. ולאחר שהלהט הראשון של החופש פג, וחוסר האונים האמיתי שלו התחוויר לבן החורין, הוא חזר והרים את מעדרו, והאדון הישן עדיין חילק לו את הבייקון וקמח התירס שלו. הצורה המשפטית של השירות הייתה תיאורטית שונה מאוד; בפועל, עבודה לפי מכסה או "אריסות" החליפו את העמל היומי בכנופיות; והעבד הפך בהדרגה לאריס על בסיס חלקים מהיבול בשמו, אך לפועל עם שכר בלתי מוגדר למעשה.

מחירי הכותנה המשיכו לרדת, ובהדרגה עזבו בעלי הקרקעות את מטעיהם, ושלטון הסוחר החל. הסוחר של החגורה השחורה הוא מוסד סקרן – חלקו בנקאי, חלקו בעל בית וחלקו עריץ. חנותו, שבעבר ניצבה לרוב בצומת דרכים והפכה למרכז של כפר שבועי, עברה כעת לעיר; ואחריה עוקב האריס השחור. הסוחר מחזיק הכל – בגדים ונעליים, קפה וסוכר, חזיר וקמח תירס, מוצרי שימורים ופירות יבשים, עגלות ומחרשות, זרעים ודשן – ומה שאין לו במלאי הוא יכול לתת לך עבורו הזמנה לחנות שמעבר לדרך. כאן, אם כן, מגיע האריס, סם סקוט, לאחר שהתקשר בחוזה עם סוכן של בעל בית נעדר כלשהו לשכירת ארבעים אקרים של אדמה; הוא ממשש את כובעו בעצבנות עד שהסוחר מסיים את שיחת הבוקר שלו עם קולונל סונדרס, וקורא: "ובכן, סם, מה אתה רוצה?". סם רוצה שהוא "יספק" לו – כלומר, שיקדים לו מזון וביגוד לשנה, ואולי זרעים וכלים, עד שיבולו יגודל ויימכר. אם סם נראה כמושא מתאים, הוא והסוחר הולכים לעורך דין, וסם חותם על משכון על הפרדה והעגלה שלו בתמורה לזרעים וקצבת מזון לשבוע. ברגע שעלי הכותנה הירוקים מופיעים מעל האדמה, ניתן משכון נוסף על ה"יבול". בכל יום שבת, או במרווחים ארוכים יותר, סם פונה לסוחר לקבלת ה"קצבה" שלו; משפחה בת חמש נפשות מקבלת בדרך כלל כ-30 פאונד של בייקון שמן וכמה בושלים של קמח תירס בחודש. בנוסף לכך, יש לספק בגדים ונעליים; אם סם או משפחתו חולים, ישנן הזמנות לרוקח ולרופא; אם הפרדה זקוקה לפרזול, הזמנה לנפח וכו'. אם סם הוא עובד חרוץ והיבולים מבטיחים, לעיתים קרובות מעודדים אותו לקנות עוד – סוכר, בגדים נוספים, אולי עגלה קלה (באגי). אך לעיתים רחוקות מעודדים אותו לחסוך. כאשר מחיר הכותנה עלה לעשרה סנט בסתיו האחרון, הסוחרים הממולחים של מחוז דאגרטי מכרו אלף עגלות באגי בעונה אחת, רובן לאנשים שחורים.

במחוז דאגרטי, ג'ורג'יה, ניתן לראות בקלות את תוצאות הניסוי הזה של הצטופפות לשם הגנה. רק עשרה אחוזים מהאוכלוסייה הבוגרת נולדו במחוז, ובכל זאת השחורים עולים במספרם על הלבנים ביחס של ארבעה או חמישה לאחד. אין ספק כי עצם מספרם מעניק לשחורים ביטחון – חופש אישי מפני יחס שרירותי, הגורם למאות פועלים לדבוק בדאגרטי למרות השכר הנמוך והמצוקה הכלכלית. אך שינוי קרב ובא, ולאט אך בבטחה, אפילו כאן, פועלי החקלאות נסחפים אל העיר ומשאירים מאחוריהם את המרחבים העצומים. מדוע זה קורה? מדוע אין הכושים הופכים לבעלי קרקע ומקימים מעמד איכרים שחור בעל אדמות, דבר שהיה במשך דור ויותר חלומם של פילנתרופים ומדינאים?

עבור הסוציולוג המביט מחלון הרכבת, עבור האיש המבקש להבין ולהכיר את הדרום על ידי הקדשת שעות הפנאי המעטות של טיול חופשה להתרת סבך של מאות שנים – עבור אנשים כאלה, לעיתים קרובות ניתן לסכם את כל הבעיה של פועל השדה השחור במילה אחת של הדודה אופליה: "חסר יוזמה!" הם הבחינו שוב ושוב בסצנות דומות לזו שראיתי בקיץ האחרון. רכבנו לאורך הכביש הראשי לעיר בסופו של יום חם וארוך. זוג בחורים שחורים צעירים חלפו על פנינו בעגלה רתומה לפרדה, ובה כמה בושלים של תירס בתפזורת. האחד נהג, רכון קדימה באדישות, מרפקיו על ברכיו – תמונה עליזה ורשלנית של חוסר אחריות. השני ישן עמוק בתחתית העגלה. כשחלפנו על פניהם הבחנו בקלח תירס נופל מהעגלה. הם לא ראו זאת – לא הם. מרחק קצר לאחר מכן הבחנו בקלח נוסף על הקרקע; ובין אותה פרדה זוחלת לעיר ספרנו עשרים ושישה קלחי תירס. חסרי יוזמה? כן, ההתגלמות של חוסר היוזמה. ובכל זאת, עקבו אחר הנערים הללו: הם אינם עצלנים; מחר בבוקר הם יקומו עם הנץ החמה; הם עובדים קשה כשהם עובדים, והם עובדים ברצון. אין להם דרכים נלוזות ואנוכיות של רדיפת בצע, אלא דווקא בוז מעודן למזומן גרידא. הם יתבטלו מול פניך ויעבדו מאחורי גבך ביושר טוב לב. הם יגנבו אבטיח, ויחזירו לך את ארנקך האבוד בשלמותו. פגמם הגדול כפועלים טמון בהיעדר תמריץ מעבר להנאה הפשוטה ממאמץ גופני. הם רשלנים כי לא מצאו שזה משתלם להיות זהירים; הם חסרי דאגה לעתיד כי חסרי הדאגה מבין מכריהם מסתדרים בערך כמו הזהירים. מעל לכל, הם אינם מבינים מדוע עליהם להתאמץ באופן חריג כדי להשביח את אדמתו של האדם הלבן, או לפטם את פרדתו, או לשמור על התירס שלו. מן הצד השני, בעל הקרקע הלבן טוען שכל ניסיון לשפר את הפועלים הללו על ידי הגברת האחריות, או שכר גבוה יותר, או בתים טובים יותר, או אדמה משלהם, סופו להיכשל. הוא מראה למבקר מהצפון את האדמה המצולקת והאומללה; את האחוזות ההרוסות, את הקרקע המותשת והאקרים המשועבדים, ואומר: זהו חופש הכושים!

והנה קורה שלכל אחד מהצדדים, לאדון ולפועל, יש מספיק טיעונים לטובתו כדי להקשות עליהם להבין זה את זה. הכושי מאניש במעומעם בדמות האדם הלבן את כל תחלואיו ופורענויותיו; אם הוא עני, הרי זה משום שהאדם הלבן גוזל את פרי עמלו; אם הוא בור, הרי זה משום שהאדם הלבן אינו נותן לו זמן או אמצעים ללמוד; ואכן, אם קורה לו כל אסון, הרי זה בגלל מזימות נסתרות כלשהן של "הלבנים". מן העבר השני, האדונים ובני האדונים מעולם לא הצליחו להבין מדוע הכושים, במקום להתייבב כפועלי יום עבור לחם ובגד, נדבקים ברצון אווילי לעלות בעולם, ומדוע הם זעופים, לא מרוצים ורשלנים, במקום שבו אבותיהם היו מאושרים, אילמים ונאמנים. "הרי לכם הכושים יש חיים קלים יותר משלי", אמר סוחר מבולבל מאולבני ללקוח השחור שלו. "כן", הוא השיב, "וכך גם לחזירים שלך."

אם נצא, אם כן, מנקודת המוצא של פועל השדה הבלתי מרוצה וחסר היוזמה, הבה נחקור כיצד נאבקו אלפי השחורים של דאגרט' כדי לעלות ממצבו לעבר האידיאל שלהם, ומהו אותו אידיאל. כל מאבק חברתי בא לידי ביטוי בצמיחתם, תחילה של מעמדות כלכליים ואחר כך חברתיים, בקרב אוכלוסייה הומוגנית. כיום, המעמדות הכלכליים הבאים מובחנים בבירור בקרב כושים אלו:

"עשירון תחתון" של פועלי מכסה (croppers), עם מעט נתמכים; ארבעים אחוזים שהם אריסים (metayers) ושלוחים ותשעה אחוזים של אריסים למחצה ופועלים בשכר. נותרו חמישה אחוזים של שוכרים בכסף ושישה אחוזים של בעלי קרקע – ה"עשירייה העליונה" של האדמה. פועלי המכסה נטולי הון לחלוטין, אפילו במובן המצומצם של מזון או כסף שיחזיק אותם מזמן הזריעה ועד הקציר. כל שהם מספקים הוא עמלם; בעל הקרקע מספק אדמה, בהמות עבודה, כלים, זרעים ובית; ובסוף השנה מקבל הפועל שלישי עד חצי מהיבול. מחלקו, לעומת זאת, יורדים התשלום והריבית על המזון והביגוד שהוקדמו לו במהלך השנה. כך יש לנו פועל ללא הון וללא שכר, ומעסיק שהונו הוא במידה רבה שכרם של עובדיו. זהו הסדר בלתי מספק, הן למשכיר והן לשוכר, והוא נהוג בדרך כלל על אדמה דלה עם בעלים הנתונים בלחץ קשה.

מעל פועלי המכסה נמצא המון האוכלוסייה השחורה המעבדת את האדמה באחריותה שלה, משלמת שכר דירה בכותנה ונתמכת על ידי שיטת שיעבוד היבול. לאחר המלחמה הייתה שיטה זו מושכת עבור בני החורין בשל החופש הרב יותר שבה והאפשרות ליצירת עודף. אך עם יישום שיטת עיקול היבול, הידרדרות האדמה ועבודות החוב, מצב האריסים שקע לרמה אחידה וקהה של עמל ללא תמורה למעשה. בעבר היה לכל האריסים הון כלשהו, ולעיתים ניכר; אך בעלות על קרקע של בעלים נפקדים, דמי חכירה מאמירים וכותנה

מאכזבת הפשיטו אותם כמעט מכל, וכנראה שלא יותר מחצי מהם כיום הם בעלי הפרדות שלהם. המעבר מפועל מכסה לאריס הושג על ידי קביעת שכר הדירה. והנה, אם שכר הדירה שנקבע היה סביר, היה זה תמריץ לאריס להתאמץ. מן הצד השני, אם שכר הדירה היה גבוה מדי, או אם האדמה הידרדרה, התוצאה הייתה ייאוש ובלוימת מאמצי האיכרים השחורים. אין ספק שהמקרה השני הוא הנכון; שבמחוז דאגרט, כל יתרון כלכלי של מחיר הכותנה בשוק ושל מאמצי האריס נוצל על ידי בעלי הקרקע והסוחרים, ונבלע בשכר הדירה ובריבית. אם עלה מחיר הכותנה, עלה שכר הדירה אף יותר; אם ירדה הכותנה, שכר הדירה נותר על כנו או ירד בחוסר רצון. אם האריס עבד קשה וגידל יבול גדול, שכר הדירה שלו הועלה בשנה שלאחר מכן; אם באותה שנה כשל היבול, התיירס שלו הוחרם והפרדה שלו נמכרה בגין חוב. היו כמובן חריגים לכך – מקרים של חסד אישי וסבלנות; אך ברוב המכריע של המקרים, הכלל היה לסחוט את הפרוטה האחרונה מהמון פועלי החווה השחורים.

האריס הממוצע משלם בין עשרים לשלושים אחוזים מיבולו כשכר דירה. התוצאה של שכר דירה מופקע כזה יכולה להיות רק רעה – ניצול לרעה והזנחה של הקרקע, הידרדרות באופיים של הפועלים ותחושה נרחבת של עוול. "בכל מקום שהארץ ענייה", קרא ארתור יאנג, "היא נמצאת בידי אריסים", ו"מצבם עלוב יותר מזה של פועלי יום". הוא דיבר על איטליה לפני מאה שנה; אך הוא יכול היה לדבר על מחוז דאגרט היום. ובמיוחד נכון כיום מה שהצהיר כי היה נכון בצרפת לפני המהפכה: "האריסים נחשבים למעט יותר ממשרתים אישיים, הניתנים להחלפה לפי רצון, ומחויבים לציית בכל דבר לרצון בעלי הבית." במישור נמוך זה נאבקים כיום מחצית מהאוכלוסייה השחורה של מחוז דאגרט – אולי יותר ממחצית ממיליוני השחורים של ארץ זו.

דרגה אחת מעל אלו נוכל להציב את אותם פועלים המקבלים שכר כספי עבור עבודתם. חלקם מקבלים בית ואולי חלקת גינה; אז מוקדמת להם אספקת מזון וביגוד, ושכר קבוע מסוים ניתן בסוף השנה, הנע בין שלושים לשישים דולר, שמהם יש לשלם על האספקה בתוספת ריבית. כ-18 אחוזים מהאוכלוסייה שייכים למעמד זה של אריסים למחצה, בעוד 22 אחוזים הם פועלים המשתכרים לפי חודש או שנה, ומספקים לעצמם "אספקה" מחסכוניתיהם או בדרך כלל יותר מסוחר כלשהו הלוקח על עצמו את הסיכון לקבלת התשלום. פועלים כאלה מקבלים בין שלושים וחמישה לחמישים סנט ליום במהלך עונת העבודה. הם בדרך כלל צעירים לא נשואים, חלקם נשים; וכשהם נישאים הם שוקעים למעמד האריסים, או לעיתים רחוקות יותר הופכים לשוכרים.

השוכרים תמורת דמי שכירות כספיים קבועים הם הראשונים מבין המעמדות העולים, ומהווים חמישה אחוזים מהמשפחות. היתרון היחיד של מעמד קטן זה הוא החופש שלהם לבחור את יבוליהם, והאחריות המוגברת הנובעת מניהול עסקאות כספיות. בעוד שחלק מהשוכרים אינם שונים בהרבה במצבם מהאריסים, הרי שבאופן כללי הם אנשים נבונים ואחראים יותר, והם אלו שהופכים בסופו של דבר לבעלי קרקע. אופיים הטוב יותר ופיקחותם הרבה מאפשרים להם להשיג, אולי לדרוש, תנאים טובים יותר בשכר הדירה; חוות שכורות, הנעות בין ארבעים למאה אקרים, נושאות דמי שכירות ממוצעים של כחמישים וארבעה דולר לשנה. האנשים המנהלים חוות כאלו אינם נותרים שוכרים זמן רב; או שהם שוקעים למעמד האריסים, או שבעקבות סדרת יבולים מוצלחת הם עולים לדרגת בעלי קרקע.

ב-1870 ספרי המס של דאגרט לא דיווחו על אף כושי כבעל קרקע. אם היו כאלה באותה עת – וייתכן שהיו בודדים – אדמתם הוחזקה כנראה בשמו של פטרונו לבן כלשהו, שיטה שלא הייתה נדירה בתקופת העבדות. ב-1875 החלה בעלות על קרקע עם שבע מאות וחמישים אקרים; עשר שנים לאחר מכן עלה נתון זה ליותר מששת אלפים וחמש מאות אקרים, לתשעת אלפים אקרים ב-1890 ולעשרת אלפים ב-1900. סך הרכוש המוערך עלה באותה תקופה משמונים אלף דולר ב-1875 למאתיים וארבעים אלף דולר ב-1900.

שתי נסיבות מסבכות את ההתפתחות הזו ומקשות במובנים מסוימים על הוודאות לגבי המגמות האמיתיות; אלו הן הפאניקה של 1893 ומחיר הכותנה הנמוך ב-1898. בנוסף לכך, שיטת הערכת הרכוש במחוזות הכפריים של ג'ורג'יה מיושנת מעט ובעלת ערך סטטיסטי מוטל בספק; אין מערכי מס, וכל אדם מגיש הצהרה בשבועה למקבל המס. כך דעת הקהל משחקת תפקיד נכבד, וההצהרות משתנות באופן מוזר משנה לשנה. בוודאי שנתונים אלו מראים את הכמות הקטנה של הון צבור בקרב הכושים, ואת התלות הגדולה הנובעת מכך של רכושם בשגשוג זמני. יש להם מעט אמצעים לצלוח שנים בודדות של מיתון כלכלי, והם נתונים לחסדי שוק

הכותנה הרבה יותר מהלבנים. וכך בעלי הקרקע, למרות מאמציהם המופלאים, הם למעשה מעמד חולף, המדולדל ללא הרף על ידי אלו הנושרים חזרה למעמד השוכרים או האריסים, ומתרחב על ידי מצטרפים חדשים מההמונים. מתוך מאה בעלי קרקע ב-1898, מחציתם קנו את אדמתם מאז 1893, רבע בין 1890 ל-1893, חמישית בין 1884 ל-1890, והשאר בין 1870 ל-1884. בסך הכל, מאה שמונים וחמישה כושים היו בעלי קרקע במחוז זה מאז 1875.

אילו כל בעלי הקרקע השחורים שהחזיקו אי פעם באדמה כאן היו שומרים עליה או משאירים אותה ביד אנשים שחורים, היו השחורים מחזיקים קרוב לשלושים אלף אקרים במקום חמישה עשר האלף שהם מחזיקים כעת. ועדיין, חמישה עשר אלף אקרים אלו הם הישג מכובד – הוכחה בעלת משקל רב לערכו וליכולתו של העם הכושי. אילו ניתנה להם נקודת זינוק כלכלית בעת השחרור, אילו היו בקהילה נאורה ועשירה המבקשת באמת את טובתם, אולי היינו יכולים לכנות תוצאה כזו קטנה או אפילו חסרת חשיבות. אך עבור כמה אלפי פועלי שדה עניים ובורים, מול עוני, שוק נופל ולחץ חברתי, לחסוך ולצבור הון של מאתיים אלף דולר בתוך דור אחד פירושו היה מאמץ אדיר. עלייתה של אומה, דחיפתו קדימה של מעמד חברתי, פירושה מאבק מר, קרב קשה ומייסר עם העולם, כזה שמעטים מהמעמדות המועדפים יותר מכירים או מעריכים.

מתוך התנאים הכלכליים הקשים של חלק זה של החגורה השחורה, רק שישה אחוזים מהאוכלוסייה הצליחו לעלות לדרגת בעלות איכרית; ואלו אינם מיוצבים כולם בבטחה, אלא מספרם גדל ומתכווץ עם תנודות שוק הכותנה. תשעים וארבעה אחוזים מלאים נאבקו למען אדמה ונכשלו, ומחציתם יושבים בצמיתות חסרת תקווה. עבור אלו קיימת דרך מילוט אחת נוספת שאליה פנו במספרים גדלים והולכים, והיא ההגירה לעיר. מבט חטוף על התפלגות האדמות בקרב הבעלים השחורים חושף עובדה זו באופן מסקרן. ב-1898 ההחזקות היו כדלקמן: פחות מארבעים אקרים, ארבעים ותשע משפחות; ארבעים עד מאתיים וחמישים אקרים, שבע עשרה משפחות; מאתיים וחמישים עד אלף אקרים, שלוש עשרה משפחות; אלף אקרים ומעלה, שתי משפחות. והנה, ב-1890 היו ארבעים וארבע החזקות, אך רק תשע מהן היו מתחת לארבעים אקרים. הגידול הגדול בהחזקות, אם כן, הגיע בקניית נחלות קטנות ליד העיר, שבהן בעליהן באמת שותפים לחיי העיר; זהו חלק מהנהירה לעיר. ועבור כל בעל קרקע שמייהר כך להתרחק מהתנאים הצרים והקשים של חיי הכפר, כמה פועלי שדה, כמה אריסים, כמה שוכרים הרוסים הצטרפו לאותה תהלוכה ארוכה? האם אין זה פיצוי מוזר? חטא המחוזות הכפריים נפקד על העיר, והפצעים החברתיים של חיי העיר כיום עשויים, כאן במחוז דאגרטי ואולי במקומות רבים קרובים ורחוקים, לחפש את ריפויים הסופי מחוץ לחומות העיר.

ט.

על בני האדון והעבד

חיים דורכים על חיים, ולב על לב;

אנו נדחקים קרוב מדי בכנסיה ובשוק

כדי לנצר חלום או קבר בנפרד.

גברת בראונינג.

התופעה העתיקה של מגע בין גזעים שונים של בני אדם עתידה לקבל ביטוי חדש במהלך המאה החדשה. ואכן, מאפיין עידננו הוא המגע של התרבות האירופית עם העמים הבלתי-מפותחים של העולם. מה שלא נאמר על תוצאות מגע כזה בעבר, הוא בוודאי מהווה פרק בפעולה האנושית שלא נעים להביט עליו לאחור. מלחמה, רצח, עבדות, השמדה והוללות – זו הייתה שוב ושוב התוצאה של הבאת הציביליזציה והבשורה המבורכת לאיי הים ולעובדי האילים שאינם כפופים לחוק. גם אין זה משקיט לחלוטין את המצפון של העולם המודרני כשאומרים לו בשביעות רצון שכל זה היה נכון וראוי, הניצחון שנגזר מראש של הכוח על החולשה, של הצדק על הרשע, של נעלים על נחותים. זה בוודאי היה מרגיע אילו ניתן היה להאמין לכל זה בקלות; ועם זאת ישנן עובדות מכוערות רבות מדי מכדי שניתן יהיה להסביר הכל בביטול כזה. אנו מרגישים ויודעים שישנם הבדלים

עדינים רבים בפסיכולוגיה הגזעית, אינספור שינויים שהמדידות החברתיות הגולמיות שלנו אינן מסוגלות עדיין לעקוב אחריהם בדייקנות, המסבירים הרבה מההיסטוריה ומההתפתחות החברתית. יחד עם זאת, אנו יודעים ששיקולים אלו מעולם לא הסבירו או הצדיקו כראוי את ניצחון הכוח הגס והערמומיות על חולשה ותמימות.

זהו, אם כן, מאבקם של כל האנשים המכובדים של המאה העשרים לראות שבתחרות העתידית בין הגזעים, "הישרדות הכשירים ביותר" תהיה ניצחון הטוב, היפה והאמת; שנוכל לשמר עבור הציביליזציה העתידית את כל מה שבאמת עדין, נאציל וחזק, ולא להמשיך לתת פרס לתאוות בצע, חוצפה ואכזריות. כדי להביא תקווה זו לידי מימוש, אנו נאלצים מדי יום לפנות יותר ויותר למחקר מצפוני של תופעות המגע בין הגזעים – מחקר כן והוגן, שאינו מזויף וצבוע על ידי רצונותינו או פחדינו. ויש לנו בדרום שדה מחקר משובח ככל שהעולם מציע – שדה שהמדען האמריקאי הממוצע רואה בו דבר מה שמתחת לכבודו, והאדם הממוצע שאינו מדען יודע עליו הכל, אך עם זאת תחום לימוד שבשל הסיבוכים הגזעיים העצומים שבהם נראה שאלוהים עומד להעניש אומה זו, חייב לתבוע יותר ויותר את תשומת ליבנו המיושבת, את מחקרנו ואת מחשבתנו. עלינו לשאול, מהם היחסים הממשיים בין לבנים לשחורים בדרום? ועלינו לקבל תשובה שאינה התנצלות או חיפוש אשמים, אלא סיפור פשוט וללא כחל ושרק.

בחיים המודרניים של ימינו, המגע בין בני האדם ויחסיהם זה לזה מתחלקים לכמה קווי פעולה ותקשורת עיקריים: ראשית, הקרבה הפיזית של הבית ומקומות המגורים, האופן שבו שכונות מתקבצות והסמיכות בין שכונות. שנית, ובעידננו הוא החשוב ביותר, היחסים הכלכליים – השיטות שבהן יחידים משתפים פעולה לצורך פרנסה, לסיפוק הדדי של צרכים, לייצור עושר. לאחר מכן, קיימים היחסים הפוליטיים, שיתוף הפעולה בשליטה חברתית, בממשל של קבוצות, בהטלת נטל המסים ובתשלומם. במקום הרביעי קיימות הצורות הפחות מוחשיות אך חשובות ביותר של מגע ומסחר אינטלקטואלי, חילופי רעיונות דרך שיחה וועידה, דרך כתבי עת וספריות; ומעל לכל, ההתהוות ההדרגתית עבור כל קהילה של אותו "דבר שלישי" (tertium quid) מוזר שאנו מכנים דעת קהל. קשורות לכך במידה רבה הצורות השונות של מגע חברתי בחיי היומיום, בנסיעות, בתיאטראות, במפגשים ביתיים, בנישואין ובחיתון. לבסוף, קיימות הצורות המשתנות של פעילות דתית, של הוראת מוסר ושל מאמץ פילנתרופי. אלו הן הדרכים העיקריות שבהן בני אדם החיים באותן קהילות באים במגע זה עם זה. תפקידי הנוכחי הוא, אפוא, להצביע מנקודת מבטי כיצד הגזע השחור בדרום נפגש ומתערבב עם הלבנים בעיניינים אלו של חיי היומיום.

ראשית, לגבי המגורים הפיזיים. בדרך כלל ניתן לשרטט כמעט בכל קהילה דרומית קו-צבע פיזי על המפה, שבצידו האחד גרים לבנים ובצידו האחר כושים. הפתלתלות והמורכבות של קו-הצבע הגיאוגרפי משתנה, כמובן, בקהילות שונות. אני מכיר כמה עיירות שבהן קו ישר המשוורט באמצע הרחוב הראשי מפריד בין תשע עשירות מהלבנים לתשע עשירות מהשחורים. בעיירות אחרות, היישוב הישן של הלבנים הוקף ברצועה רחבה של שחורים; במקרים אחרים קמו יישובים קטנים או גרעינים של שחורים בתוך אוכלוסייה לבנה מקיפה. בדרך כלל בערים לכל רחוב יש את הצבע המובהק שלו, ורק לעיתים רחוקות הצבעים נפגשים בקרבה רבה. אפילו בכפר משהו מהפרדה זו ניכר באזורים קטנים יותר, וכמובן בתופעות הגדולות יותר של ה"חגורה השחורה".

כל ההפרדה הזו לפי צבע אינה תלויה במידה רבה באותו קיבוץ טבעי לפי מעמדות חברתיים המשותף לכל הקהילות. שכונת עוני של כושים עשויה להיות בקרבה מסוכנת לרבע מגורים של לבנים, בעוד שזה די נפוץ למצוא שכונת עוני לבנה נטועה בלב רובע כושי מכובד. דבר אחד, עם זאת, קורה לעיתים רחוקות: העלית של הלבנים והעלית של הכושים כמעט לעולם אינם גרים בקרבה כלשהי. כך קורה שכמעט בכל עיירה ועיר דרומית, הן הלבנים והן השחורים רואים בדרך כלל את הגרוע שבאחר. זהו שינוי עצום מהמצב בעבר, כאשר דרך המגע הקרוב של האדון ומשרת הבית ב"בית הגדול" הפטריארכלי, ניתן היה למצוא את המיטב של שני הגזעים במגע קרוב ובסימפתיה, בעוד שבאותו זמן הדלות והסבב הקהה של עמל פועלי השדה הורחקו מראייתם ומשמיעתם של בני המשפחה. קל לראות כיצד אדם שראה את העבדות כך מחדרי האורחים של אביו, ורואה את החירות ברחובותיה של עיר גדולה, נכשל בתפיסה או בהבנה של התמונה החדשה בכללותה. מן הצד השני, האמונה המבוצרת של המון הכושים שלאנשים הלבנים בדרום אין את האינטרסים הטובים

ביותר של האדם השחור בלבם, התעצמה בשנים המאוחרות יותר בשל המגע היומיומי המתמשך של המעמד הטוב יותר של השחורים עם הנציגים הגרועים ביותר של הגזע הלבן.

בבואנו כעת ליחסים הכלכליים בין הגזעים, אנו נמצאים על קרקע שהפכה מוכרת דרך מחקר, דיונים רבים ומאמץ פילנתרופי לא קטן. ועם זאת, עם כל זה ישנם אלמנטים חיוניים רבים בשיתוף הפעולה של כושים ולבנים לעבודה ולעושר שמתעלמים מהם בקלות רבה מדי או שאינם מובנים לעומק. האמריקאי הממוצע יכול בקלות לדמיין ארץ עשירה הממתינה לפיתוח ומלאה בפועלים שחורים. עבורו הבעיה הדרומית היא פשוט זו של הפיכתם לפועלים יעילים מתוך חומר גלם זה, על ידי מתן המיומנות הטכנית הנדרשת ועזרת הון מושקע. הבעיה, עם זאת, אינה פשוטה כלל וכלל, מהעובדה הברורה שפועלים אלו אומנו במשך מאות שנים כעבדים. הם מציגים, אם כן, את כל היתרונות והחסרונות של אימון כזה; הם מלאי רצון וטובי מזג, אך אינם סומכים על עצמם, אינם חוסכים לעתיד ואינם זהירים. אם כעת הפיתוח הכלכלי של הדרום עומד להידחק עד סף הניצול, כפי שנראה סביר, הרי שיש לנו המון פועלים המושלכים לתחרות חסרת רחמים עם פועלי העולם, אך מוגבלים על ידי אימון שהוא ההפך הגמור מזה של הפועל הדמוקרטי המודרני הסומך על עצמו. מה שהפועל השחור זקוק לו הוא הדרכה אישית זהירה, מנהיגות קבוצתית של אנשים עם לב בחזם, כדי לאמן אותם לראיית הנולד, לזהירות וליושר. אין צורך בתיאוריות מורכבות על הבדלים גזעיים כדי להוכיח את הנחיצות של אימון קבוצתי כזה לאחר שהמוח של הגזע נוטרל על ידי מאתיים וחמישים שנה של חינוך מתמיד לכניעה, רשלנות וגניבה. לאחר השחרור, הייתה זו חובתו הפשוטה של מיישור לקחת על עצמו את המנהיגות הקבוצתית הזו ואת האימון של הפועל הכושי. לא אעצור כאן כדי לחקור חובתו של מי זה היה – האם של האדון-לשעבר הלבן שהרוויח מעמל ללא שכר, או של הפילנתרופ הצפוני שהתמדתו הביאה למשבר, או של הממשלה הלאומית שצו שלה שחרר את העבדים; לא אעצור כדי לשאול חובתו של מי זה היה, אך אני מתעקש שהייתה זו חובתו של מיישור לדאוג לכך שפועלים אלו לא יושארו לבד וללא הדרכה, ללא הון, ללא אדמה, ללא מיומנות, ללא ארגון כלכלי, ללא אפילו הגנה בסיסית של חוק, סדר והגינות – הושארו בארץ גדולה, לא כדי להתבסס להתפתחות פנימית איטית וזהירה, אלא נועדו להיות מושלכים כמעט מיד לתחרות חסרת רחמים וחדה עם מיטב הפועלים המודרניים תחת מערכת כלכלית שבה כל משתתף נלחם עבור עצמו, ולעיתים קרובות מדי ללא כל התחשבות בזכויותיו או ברווחתו של שכנו.

שכן אסור לנו לשכוח שהמערכת הכלכלית של הדרום כיום, שבאה במקום המשטר הישן, אינה אותה מערכת כמו זו של הצפון התעשייתי הישן, של אנגליה או של צרפת, עם איגודי העובדים שלהן, חוקיהן המגבילים, מנהגי המסחר הכתובים והבלתי כתובים שלהן וניסיון הממושך. היא, במקום זאת, עותק של אותה אנגליה של תחילת המאה התשע-עשרה, לפני חוקי המפעלים – אנגליה שסחטה רחמים מהוגי דעות והציתה את חמתו של קרלייל. שרביט השלטון שעבר מידיהם של הג'נטלמנים הדרומיים בשנת 1865, בחלקו בכוח ובחלקו בשל קוצר רוחם שלהם, מעולם לא חזר אליהם. במקום זאת הוא עבר לאותם אנשים שהגיעו לקבל אחריות על הניצול התעשייתי של "הדרום החדש" – בניהם של לבנים עניים המוצתים בצמא חדש לעושר ולכוח, יאנקים חסכנים ותאבי בצע, ומהגרים חסרי מצפון. לידיהם של אנשים אלו נפלו פועלי הדרום, לבנים ושחורים; וזאת לצערם. עבור הפועלים ככאלה, אין ב"קברניטי התעשייה" החדשים הללו לא אהבה ולא שנאה, לא סימפטיה ולא רומנטיקה; זוהי שאלה קרה של דולרים ודיבידנדים. תחת מערכת כזו כל עמל נדון לסבול. אפילו הפועלים הלבנים אינם עדיין אינטליגנטיים, חסכנים ומאומנים מספיק כדי להחזיק מעמד מול הפלישות החזקות של ההון המאורגן. התוצאות גם בקרבם הן שעות עמל ארוכות, שכר נמוך, עבודת ילדים וחוסר הגנה מפני נשך ומרמה. אך בקרב הפועלים השחורים כל זה מוחמר, ראשית, על ידי דעה קדומה גזעית הנעה בין ספק וחשדנות בקרב האלמנט הטוב ביותר של הלבנים לבין שנאה מטורפת בקרב הגרועים שבהם; ושנית, זה מוחמר, כפי שאמרתי קודם, על ידי המורשת הכלכלית העלובה של בני החורין מהעבדות. עם אימון כזה קשה לבן החורין ללמוד לתפוס את ההזדמנויות שכבר נפתחו בפניו, והזדמנויות חדשות ניתנות לו לעיתים רחוקות, אלא עוברות בחסד ללבנים.

כשהוא ננטש על ידי האלמנטים הטובים ביותר של הדרום עם מעט הגנה או פיקוח, הוא הפך בחוק ובמנהג לקורבן של האנשים הגרועים וחסרי המצפון ביותר בכל קהילה. שיטת שיעבוד היבול המרוקנת את שדות הדרום מאוכלוסייה אינה רק תוצאה של חוסר יושר מצד הכושים, אלא היא גם תוצאה של חוקים שתוכננו בערמומיות לגבי משכנתאות, שיעבודים ועבירות, שיכולים לשמש אנשים חסרי מצפון כדי ללכוד ולהפיל ברשת

את הבלתי-זהירים עד שהמילוט בלתי אפשרי, המשך העמל הוא פארכה, והמחאה היא פשע. ראיתי, בחגורה השחורה של ג'ורג'יה, כושי בור וישר הקונה ומשלם על חווה בתשלומים שלוש פעמים נפרדות, ואז לנוכח החוק וההגיונות האמריקאי היוזם שמכר לו אותה שלשל לכיסו את הכסף ואת שטר המכר והשאיר את האדם השחור ללא אדמה, לעבוד על אדמתו שלו תמורת שלושים סנט ליום. ראיתי חקלאי שחור השוקע בחובות לבעל חנות לבן, ואותו בעל חנות הולך לחוותו ומפשיט אותה מכל פריט סחיר יחיד – פרדות, מחרשות, יבולים מאוחסנים, כלים, רהיטים, מצעים, שעונים, מראה – וכל זאת ללא שריף או פקיד, לנוכח החוק לפטור על נכסי הבית, ומבלי למסור לאדם אחראי יחיד שום דין וחשבון. ותהליכים כאלו יכולים לקרות, ויקרו, בכל קהילה שבה מעמד של פועלים בורים מוצב על ידי מנהג ודעה קדומה גזעית מחוץ לתחום הסימפתיה והאחוזה הגזעית. כל עוד האלמנטים הטובים ביותר של קהילה אינם חשים מחויבות להגן, לאמן ולדאוג לחברים החלשים יותר בקבוצתם, הם משאירים אותם להיטרף על ידי נוכלים ונבלים אלו.

מצב כלכלי אומלל זה אינו אומר עיכוב של כל התקדמות בדרום השחור, או היעדר מעמד של בעלי בתים ומכונאים שחורים אשר, למרות החסרונות, צוברים רכוש והופכים לאזרחים טובים. אך זה אומר שמעמד זה אינו קרוב בגודלו למה שמערכת כלכלית הוגנת יותר הייתה יכולה ליצור בקלות, שאלו השורדים בתחרות מוגבלים כך שהם משיגים הרבה פחות ממה שמגיע להם, ומעל לכל, שהרכב המעמד המצליח מושאר ליד המקרה ולתאונה, ולא לשום ניפוי אינטליגנטי או שיטות בחירה סבירות. כתרופה לכך, יש רק הליך אפשרי אחד. עלינו לקבל חלק מהדעה הקדומה הגזעית בדרום כעובדה – מצערת בעוצמתה, אומללה בתוצאותיה ומסוכנת לעתיד, אך עם זאת עובדה קשיחה שרק הזמן יכול למחוק. איננו יכולים לקוות, אם כן, בדור זה, או במשך כמה דורות, שניתן יהיה להביא את המון הלבנים לקחת על עצמם את המנהיגות הקרובה, הסימפתית והמלאה בהקרבה עצמית של השחורים, שמצבם הנוכחי תובע ברהיטות כה רבה. מנהיגות כזו, הוראה חברתית ומופת כאלו, חייבים לבוא מהשחורים עצמם. במשך זמן מה אנשים פקפקו אם הכושי יכול לפתח מנהיגים כאלו; אך כיום איש אינו חולק ברצינות על היכולת של כושים אינדיבידואלים להטמיע את התרבות ואת השכל הישר של הציביליזציה המודרנית, ולהעביר אותם, במידה מסוימת לפחות, לחבריהם. אם זה נכון, הרי שכאן נמצא הנתב אל מחוץ למצב הכלכלי, וכאן נמצאת הדרישה המוחלטת למנהיגים שחורים מאומנים בעלי אופי ואינטליגנציה – אנשי מיומנות, אנשי מאור ומנהיגות, בוגרי מכללות, קברניטי תעשייה שחורים ושגרירים של תרבות; אנשים המבינים ויודעים לעומק את הציביליזציה המודרנית, ויכולים לאחוז בקהילות הכושיות ולהעלות ולאמן אותן מכוח המופת והדוגמה, הסימפתיה העמוקה וההשראה של דם ואידיאלים משותפים. אך אם אנשים כאלו אמורים להיות אפקטיביים עליהם לקבל כוח כלשהו – עליהם לקבל גיבוי ממיטב דעת הקהל של קהילות אלו, ולהיות מסוגלים להפעיל למען מטרותיהם ושאיופיהם כלי נשק כאלו שניסיון העולם לימד שהם חיוניים להתקדמות אנושית.

מבין כלי נשק כאלו הגדול ביותר, אולי, בעולם המודרני הוא כוחה של הקלפי; וזה מביא אותי לשיקול של הצורה השלישית של מגע בין לבנים ושחורים בדרום – פעילות פוליטית.

ביחס של המוח האמריקאי כלפי זכות הבחירה של הכושים ניתן לעקוב בדייקנות יוצאת דופן אחר התפיסות הרווחות של ממשל. בשנות החמישים היינו קרובים מספיק להדי המהפכה הצרפתית כדי להאמין באופו די מלא בזכות בחירה אוניברסלית. טענו, כפי שחשבנו אז באופן די לוגי, ששום מעמד חברתי אינו טוב כל כך, ישר כל כך וחסר אינטרסים כל כך עד שניתן לסמוך עליו לחלוטין עם הגורל הפוליטי של שכניו; שבכל מדינה הבוררים הטובים ביותר של רווחתם שלהם הם האנשים המושפעים ממנה ישירות; כתוצאה מכך רק על ידי חימוש כל יד בקלפי – בזכות לקול במדיניות המדינה – ניתן להשיג את הטוב המרבי למספר המרבי של אנשים. בוודאי שהיו התנגדויות לטיעונים אלו, אך חשבנו שענינו עליהן בקיצור ובצורה משכנעת; אם מישו התלונן על בורותם של המצביעים, ענינו: "חנכו אותם". אם אחר התלונן על שוחדנותם, השבנו: "שללו מהם את זכות הבחירה או השליכו אותם לכלא". ולבסוף, לאנשים שפחדו מדמגוגים ומהעקמומיות הטבעית של חלק מבני האדם, התעקשנו שהזמן והניסיון המר ילמדו את קשי-העורף ביותר. בתקופה זו הועלתה שאלת זכות הבחירה של הכושים בדרום. כאן היה עם חסר הגנה שהפך פתאום לחופשי. כיצד היו אמורים להיות מוגנים מפני אלו שלא האמינו בחירותם והיו נחושים לסכל אותה? לא בכוח, אמר הצפון; לא על ידי אפוטרופוסות ממשלתיות, אמר הדרום; אם כן דרך הקלפי, ההגנה היחידה והלגיטימית של עם חופשי, אמר השכל הישר של האומה. איש לא חשב, בזמנו, שהעבדים-לשעבר יוכלו להשתמש בקלפי בתבונה או ביעילות

רבה; אך הם כן חשבו שהחזקת כוח כה גדול בידי מעמד גדול באומה תאלץ את חבריהם לחנך מעמד זה לשימוש מושכל בו.

בינתיים, מחשבות חדשות פקדו את האומה: תקופת הנסיגה המוסרית והתחבולנות הפוליטית הבלתי נמנעת, הבאה תמיד בעקבות מלחמה, השיגה אותנו. השערוריות הפוליטיות הפכו כה בוטות, עד שאנשים מכובדים החלו להדיר רגליהם מהפוליטיקה, וכתוצאה מכך היא הפכה למפוקפקת. אנשים החלו להתגאות בכך שאין להם דבר וחצי דבר עם הממשל שלהם, ולהסכים בשתיקה עם אלו שראו במשרה ציבורית הטבה פרטית. במצב מנטלי זה, היה קל לעצום עין מול דיכוי הקול הכושי בדרום, ולייעץ לכושים בעלי כבוד עצמי להתרחק מהפוליטיקה לחלוטין. האזרחים ההגונים והמכובדים של הצפון, שהזניחו את חובותיהם האזרחיות שלהם, לעגו לחשיבות המופרזת שייחס הכושי לזכות הבחירה. כך קרה בקלות שיותר ויותר בני המעמד הטוב בקרב הכושים נשמעו לעצות מחוץ וללחצים מבית, וחדלו לגלות עניין בפוליטיקה, כשהם מותירים לאדישים ולמושחתים שבגזעם את מימוש זכויותיהם כבוחרים. הקול השחור שעוד נותר לא היה מאומן או משכיל, אלא הושחת עוד יותר על ידי שוחד גלוי וחסר בושה, או על ידי כוח ומרמה; עד שהבוחר הכושי הורעל לחלוטין במחשבה שפוליטיקה היא שיטה לרווח אישי באמצעים בזויים.

ולבסוף, כעת, היום, כשאנו מתעוררים לעובדה שהמשכיותם של המוסדות הרפובליקניים ביבשת זו תלויה בטיהור הקלפי, בהכשרה האזרחית של הבוחרים ובהעלאת ההצבעה לדרגת חובה קדושה שאזרח פטריוט המזניח אותה עושה זאת על אחריותו ועל אחריות צאצאיו – ביום זה, כשאנו שואפים לתחייה של סגולה אזרחית, מה נאמר לבוחר השחור בדרום? האם נמשיך לומר לו שפוליטיקה היא צורה בזויה וחסרת תועלת של פעילות אנושית? האם נמריץ את המעמד הטוב ביותר בקרב הכושים לגלות פחות ופחות עניין בממשל, ולוותר על זכותם לעניין כזה ללא מחאה? אינני אומר מילה נגד כל המאמצים הלגיטימיים לטהר את הקלפי מבורות, עוני ופשע. אך מעטים העמידו פנים שהתנועה הנוכחית לשלילת זכות הבחירה בדרום נועדה למטרה כזו; כמעט בכל מקרה הוצהר בגלוי ובכנות כי מטרת חוקי שלילת הזכויות היא סילוקו של האדם השחור מהפוליטיקה.

והנה, האם זהו עניין משני שאין לו השפעה על השאלה העיקרית של ההתפתחות התעשייתית והאינטלקטואלית של הכושי? האם אנו יכולים לכוון בדרום מסה של פועלים, בעלי מלאכה ובעלי קרקע שחורים, שעל פי חוק ודעת קהל אין להם שום קול בעיצוב החוקים שעל פיהם הם חיים ועובדים? האם הארגון המודרני של התעשייה, המניח מראש ממשל דמוקרטי חופשי ואת כוחם ויכולתם של מעמדות הפועלים לכפות כבוד לרווחתם – האם מערכת זו יכולה להתקיים בדרום כאשר מחצית מכוח העבודה שלו היא חסרת קול במועצות הציבוריות וחסרת ישע בהגנתה שלה? כיום, לאדם השחור בדרום אין כמעט דבר לומר על גובה המסים שיוטלו עליו, או על אופן הוצאתם; על זהותם של מוציאי החוק אל הפועל, וכיצד יעשו זאת; על זהותם של מחוקקי החוקים, וכיצד יחוקקו. זהו מצב מעורר רחמים שבו יש לעשות מאמצים קדחתניים בעתות משבר כדי לגרום למחוקקים במדינות מסוימות אפילו להקשיב להצגה מכובדת של צדו של האדם השחור במחלוקת עכשווית. מדי יום הולך הכושי ורואה בחוק ובצדק לא ערובה להגנה, אלא מקור להשפלה ודיכוי. החוקים נכתבים בידי אנשים שיש להם עניין מועט בו; הם מבוצעים בידי אנשים שאין להם שום מניע להתייחס לאנשים השחורים באדיבות או בהתחשבות; ולבסוף, מפר החוק הנאשם נשפט לא על ידי חבריו למעמד, אלא לעיתים קרובות מדי בידי אנשים שיעדיפו להעניש עשרה כושים חפים מפשע מאשר להניח לאשם אחד להימלט.

אהיה האחרון להכחיש את החולשות והמגרעות הגלויות של העם הכושי; אהיה האחרון למנוע סימפטיה מהדרום הלבן במאמציו לפתור את בעיותיו החברתיות המורכבות. אני מודה בחופשיות שייתכן, ולעיתים אף עדיף, שעם שאינו מפותח בחלקו יישלט בידי הטובים שבשכניו החזקים והטובים יותר למען טובתו שלו, עד לעת שבה יוכל לצאת ולהילחם את מלחמות העולם לבדו. כבר הצבעתי על הצורך הנואש של הכושי המשוחרר בהדרכה כלכלית ורוחנית כזו, ואני מוכן בהחלט להודות שאילו נציגי דעת הקהל הדרומית הלבנה הטובה ביותר היו הכוחות השולטים והמדריכים בדרום כיום, התנאים שצוינו היו מתמלאים באופן סביר. אך הנקודה שעליה עמדתי ואותה אני מדגיש שוב, היא שהדעה הטובה ביותר בדרום כיום אינה הדעה השולטת. להותיר את הכושי חסר ישע וללא קלפי כיום פירושו להפקיר אותו לא להדרכתם של הטובים ביותר, אלא לניצולם ולהשחתתם של הגרועים ביותר; וזה נכון לגבי הדרום לא יותר מאשר לגבי הצפון – לגבי הצפון לא

יותר מאשר לגבי אירופה: בכל ארץ, בכל מדינה תחת תחרות חופשית מודרנית, להניח מעמד כלשהו של אנשים חלשים ובזויים, בין אם הם לבנים, שחורים או כחולים, לחסדיהם הפוליטיים של עמיתיהם החזקים, העשירים ובעלי האמצעים הרבים יותר, זהו פיתוי שטבע האדם עמד בו לעיתים רחוקות, ורק לעיתים רחוקות יעמוד בו בעתיד.

יתרה מכך, המעמד הפוליטי של הכושי בדרום קשור קשר הדוק לשאלת הפשיעה בקרב הכושים. אין ספק שהפשיעה בקרב הכושים עלתה במידה ניכרת בשלושים השנים האחרונות, ושבמשכנות העוני של הערים הגדולות הופיע מעמד פלילי מובחן בקרב השחורים. בהסבר התפתחות מצערת זו, עלינו לציין שני דברים: (1) שהתוצאה הבלתי נמנעת של השחרור הייתה הגדלת הפשיעה ומספר הפושעים, ו-(2) שמערכת המשטרה בדרום תוכננה במקורה כדי לשלוט בעבדים. באשר לנקודה הראשונה, אל לנו לשכוח שתחת מערכת עבדות קפדנית כמעט ולא יכול להיות קיים דבר כזה פשע. אך כאשר החלקיקים האנושיים הללו, המורכבים באופן כה מגוון, מושלכים לפתע לכל עבר אל ים החיים, חלקם שוחים, חלקם שוקעים וחלקם נותרים תלויים, נדחפים מעלה או מטה על ידי זרמי המקרה של עולם עמוס וממהר. מהפכה כלכלית וחברתית כה גדולה כפי ששטפה את הדרום ב-63' פירושה היה ניפוי של הבלתי-כשירים והנלוזים מקרב הכושים, תחילתה של התמימות לדרגות חברתיות. והנה, קבוצה עולה של אנשים אינה מורמת מהקרקע כיחידה אחת כמסה מוצקה וחסרת תנועה, אלא נמתחת כלפי מעלה כצמח חי ששורשיו עדיין דבוקים ברקב האדמה. הופעתו של הפושע הכושי הייתה, אם כן, תופעה שיש לצפות לה; ובעוד שהיא מעוררת חרדה, היא לא צריכה לעורר הפתעה.

כאן שוב, התקווה לעתיד הייתה תלויה באופן מיוחד בטיפול זהיר ועדין בפושעים הללו. עבירותיהם בתחילה היו עבירות של עצלנות, רשלנות ודחף, ולא של זדון או רשעות חסרת רסן. עבירות כאלו הצריכו טיפול מבחין, תקיף אך שיקומי, ללא רמז לעוול ותוך הוכחה מלאה של אשמה. לטיפול כזה בפושעים, לבנים או שחורים, לא היו לדרום הכלים, לא בתי כלא הולמים ולא מוסדות שיקום; מערכת המשטרה שלו אורגנה כדי להתמודד עם שחורים בלבד, והניחה בשתיקה שכל אדם לבן הוא מעצם טבעו (ipso facto) חלק מאותה משטרה. כך צמחה מערכת משפט כפולה, שטעתה בצד הלבן בותרנות יתר ובחסינות מעשית של פושעים שדמם על ידיהם, וטעתה בצד השחור בחומרה יתרה, בעוול ובחוסר הבחנה. שכן, כפי שאמרתי, מערכת המשטרה של הדרום תוכננה במקור כדי לעקוב אחר כל הכושים, לא רק אחר פושעים; וכאשר שוחררו הכושים וכל הדרום היה משוכנע בחוסר האפשרות של עבודה כושית חופשית, התחבולה הראשונה והכמעט אוניברסלית הייתה להשתמש בבתי המשפט כאמצעי לשעבוד מחדש של השחורים. לא הייתה זו שאלת פשיעה, אלא שאלה של צבע, שהכריעה את הרשעתו של אדם כמעט בכל אשמה. כך החלו הכושים לראות בבתי המשפט מכשירי עוול ודיכוי, ובמורשעים בהם קדושים מעונים וקורבנות.

כעת, כשהופיע הפושע הכושי האמיתי, ובמקום גניבות קטנות ושוטטות התחלנו לראות שוד דרכים, פריצות, רצח ואונס, הייתה לכך השפעה מוזרה משני צדי קו-הצבע: הכושים סירבו להאמין לעדויות של עדים לבנים או להגינותם של מושבעים לבנים, כך שהגורם המרתיע הגדול ביותר מפני פשע – דעת הקהל של המעמד החברתי של האדם עצמו – אבד, והפושע נתפס כמי שנצלב ולא כמי שנתלה כדין. מן העבר השני הלבנים, שהורגלו באדישות לגבי אשמתם או חפותם של כושים נאשמים, נסחפו ברגעים של יצר מעבר לחוק, להיגיון ולהגינות. מצב כזה מחויב להגדיל את הפשיעה, ואכן הגדיל אותה. לרשעות הטבעית ולשוטטות מתווספים מדי יום מניעים של מרד ונקמה המעוררים את כל הפראות החבויה של שני הגזעים והופכים תשומת לב שלווה לפיתוח כלכלי לבלתי אפשרית לעיתים קרובות.

אך הבעיה העיקרית בכל קהילה המקוללת בפשיעה אינה ענישת הפושעים, אלא מניעת הכשרתם של הצעירים לפשע. וגם כאן, התנאים המיוחדים של הדרום מנעו אמצעי זהירות ראויים. ראיתי נערים בני שתים-עשרה עובדים כבולים בשרשראות ברחובותיה הציבוריים של אטלנטה, ממש מול בתי הספר, בחברת פושעים זקנים וקשוחים; וערבוב חסר הבחנה זה של גברים, נשים וילדים הופך את כנופיות-השרשראות (chain-gangs) לבתי ספר מושלמים לפשע והוללות. המאבק להקמת מוסדות שיקום, שנמשך בווירג'יניה, ג'ורג'יה ומדינות אחרות, הוא הסימן המעודד היחיד להתעוררותן של כמה קהילות לתוצאות האובדניות של מדיניות זו.

עם זאת, אלו הם בתי הספר הציבוריים שיכולים להפוך, מחוץ לבתים, לאמצעי הגדול ביותר להכשרת אזרחים הגונים ומכובדים. היינו כה עסוקים לאחרונה בדיון על בתי ספר מקצועיים ועל השכלה גבוהה, עד שמצבה מעורר הרחמים של מערכת החינוך הציבורית בדרום כמעט נעלם מהעין. מתוך כל חמישה דולרים המושקעים בחינוך הציבורי במדינת ג'ורג'יה, בתי הספר הלבנים מקבלים ארבעה דולרים והכושים דולר אחד; וגם אז, מערכת החינוך הציבורית הלבנה, למעט בערים, היא גרועה וזועקת לרפורמה. אם זה נכון לגבי הלבנים, מה לגבי השחורים? אני הולך ומשתכנע, ככל שאני מתבונן במערכת הכשרת בתי הספר העממיים בדרום, שהממשלה הלאומית חייבת להתערב בקרוב ולסייע לחינוך העממי בדרך כלשהי. כיום, רק במאמצים הכבירים ביותר מצד האנשים החושבים בדרום נמנע קיצוץ חלקו של הכושי בקרן בתי הספר לכדי פרוטות בכמה וכמה מדינות; והתנועה הזו לא רק שאינה מתה, אלא שבקהילות רבות היא צוברת כוח. מה בשם ההיגיון מצפה אומה זו מעם המאומן בדוחק, הנתון בלחץ של תחרות כלכלית קשה, ללא זכויות פוליטיות ועם מתקני חינוך עממי עלובים באופן מגוחך? למה היא יכולה לצפות מלבד פשע ואדישות, המאוזנים פה ושם על ידי מאבקים העיקשים של בני המזל והנחשים יותר, המוחזקים בעצמם על ידי התקווה שבבוא העת המדינה תחזור לשפיותה?

עד כה ביקשתי להבהיר את היחסים הפיזיים, הכלכליים והפוליטיים בין הכושים והלבנים בדרום כפי שתפסתי אותם, כולל – מהסיבות שפורטו – את נושאי הפשיעה והחינוך. אך לאחר כל שנאמר על עניינים מוחשיים אלו של מגע אנושי, עדיין נותר חלק חיוני לתיאור נאות של הדרום שקשה לתארו או לקבעו במונחים המובנים בקלות לזרים. זוהי, בקיצור, האטמוספירה של הארץ, המחשבה והרגש, אלף ואחת הפעולות הקטנות המרכיבות את החיים. בכל קהילה או אומה, אלו הם הדברים הקטנים שהם החמקמקים ביותר לתפיסה ועם זאת החיוניים ביותר לכל מושג ברור של חיי הקבוצה כיחידה אחת. מה שנכון לגבי כל הקהילות נכון במיוחד לגבי הדרום, שבו – מחוץ להיסטוריה הכתובה ומחוץ לחוק המודפס – מתחוללת זה דור סערה ומצוקה עמוקה של נשמות אנוש, תסיסה עזה של רגש ופרפורי רוח מורכבים כפי שחווה עם כלשהו אי פעם. בתוך ומחוץ לצעיף הצבע הקודר פעלו כוחות חברתיים עצומים – מאמצים לשיפור אנושי, תנועות לעבר התפוררות וייאוש, טרגדיות וקומדיות בחיים החברתיים והכלכליים, ותנודה, התעלות ושקיעה של לבבות אנוש שהפכו ארץ זו לארץ של יגון ושמחה מעורבים, של שינוי, התרגשות ואי-שקט.

מרכזו של תוהו ובוהו רוחני זה היה מאז ומתמיד מיליוני בני החורין השחורים ובניהם, שגורלם קשור באופן כה גורלי לזה של האומה. ועם זאת, הצופה המזדמן המבקר בדרום רואה בתחילה מעט מכל זה. הוא מבחין בתדירות הגוברת של פנים כהות בעודו רוכב בדרכים – אך פרט לכך הימים חולפים בעצלתיים, השמש זורחת, ועולם קטן זה נראה מאושר ומרוצה כמו עולמות אחרים שבהם ביקר. ואכן, בשאלת השאלות – בעיית הכושים – הוא שומע כה מעט עד כי נדמה כמעט שישנה קנוניה של שתיקה; עיתוני הבוקר מזכירים זאת לעיתים רחוקות, וגם אז בדרך כלל באופן אקדמי ומאולץ, ולמעשה נדמה שכמעט כולם שוכחים ומתעלמים מהחצי הכהה של הארץ, עד שהמבקר המופתע נוטה לשאול אם בכלל יש כאן בעיה כלשהי. אך אם הוא משתהה מספיק זמן מגיעה היקיצה: אולי בסערת יצרים פתאומית המותירה אותו נשימתו נעתקת מעוצמתה המרה; סביר יותר שבתחושה המתגבשת בהדרגה של דברים שלא הבחין בהם בתחילה. לאט אך בבטחה מתחילות עיניו לקלוט את צלליו של קו-הצבע: כאן הוא פוגש המוני כושים ולבנים; לפתע הוא מודע לכך שאינו יכול למצוא אף פנים כהות אחת; או שוב, בסיומו של יום נדודים, הוא עשוי למצוא עצמו באספה זרה כלשהי שבה כל הפנים צבועים בחום או שחור, ושם יש לו את התחושה המעורפלת והלא נוחה של הזר. הוא מבין לבסוף שבשקט, ללא התנגדות, העולם שסביבו זורם על פניו בשני נחלים גדולים: הם מבעבעים תחת אותה שמש, הם מתקרבים ומערבבים את מימיהם בחוסר דאגה לכאורה – ואז הם נפרדים וזורמים רחוק זה מזה. זה נעשה בשקט; שום טעויות אינן נעשות, ואם אחת כזו מתרחשת, זרועם המהירה של החוק ושל דעת הקהל נחבטת מטה לרגע, כמו כאשר לפני ימים אחדים נעצרו גבר שחור ואישה לבנה על ששוחחו יחד ברחוב וייטהול באטלנטה.

והנה, אם יתבונן אדם בקפידה, הוא יראה שבין שני העולמות הללו, למרות המגע הפיזי הרב וההתערבבות היומיומית, אין כמעט כל שיתוף של חיי רוח או נקודת מעבר שבה מחשבותיהם ורגשותיהם של גזע אחד יכולים לבוא במגע ישיר ובסימפתיה עם המחשבות והרגשות של האחר. לפני המלחמה ומיד אחריה, כאשר כל העליות של הכושים היו משרתי בית במשפחות הלבנות הטובות ביותר, היו קשרי אינטימיות, חיבה ולעיתים

קרבת דם בין הגזעים. הם חיו באותו בית, חלקו את חיי המשפחה, לעיתים קרובות פקדו את אותה כנסייה, ושוחחו זה עם זה. אך התרבות הגוברת של הכושי מאז פירושה היה באופן טבעי התפתחותם של מעמדות גבוהים יותר: ישנם מספרים גדלים של כמרים, מורים, רופאים, סוחרים, מכונאים וחקלאים עצמאיים, שהם בטבעם ובהכשרתם האריסטוקרטית והמנהיגים של השחורים. ביניהם, לעומת זאת, לבין האלמנט הטוב ביותר של הלבנים, אין כמעט כל מסחר אינטלקטואלי. הם הולכים לכנסיות נפרדות, הם חיים ברובעים נפרדים, הם מופרדים בקפדנות בכל האספות הציבוריות, הם נוסעים בנפרד, והם מתחילים לקרוא עיתונים וספרים שונים. לרוב הספריות, ההרצאות, הקונצרטים והמוזיאונים, כושים אינם מורשים להיכנס כלל, או שהם מורשים בתנאים המכאיבים במיוחד לגאוותם של אותם מעמדות שאלמלא כן היו עשויים להימשך אליהם. העיתון היומי מתעד את מעשי העולם השחור מרחוק ללא התחשבות יתרה בדיוק; וכן הלאה, לאורך כל הקטגוריה של אמצעי התקשורת האינטלקטואלית – בתי ספר, ועידות, מאמצים לשיפור חברתי וכדומה – בדרך כלל נכון הדבר שדווקא נציגי שני הגזעים, שלמען תועלת הדדית ורווחת הארץ צריכים היו להיות בהבנה ובסימפטיה מלאה, הם זרים עד כדי כך שצד אחד חושב שכל הלבנים צרי אופק ובעלי דעות קדומות, והשני חושב שהכושים המשכילים הם מסוכנים וחצופים. יתרה מכך, בארץ שבה עריצות דעת הקהל וחוסר הסובלנות לביקורת כה חזקים מסיבות היסטוריות ברורות כמו בדרום, מצב כזה קשה ביותר לתיקון. האדם הלבן, בדיוק כמו הכושי, כבול וחסום על ידי קו-הצבע, ותוכניות רבות של ידידות ופילנתרופיה, של סימפטיה רחבת אופקים ואחוזה נדיבה בין השניים נפלו כנפלים משום שאיזה טרדן דחק את שאלת הצבע לקדמת הבמה והפעיל את הכוח העצום של החוק הבלתי כתוב נגד המחדשים.

אין זה הכרחי שאוסיף רבות בנוגע למגע החברתי בין הגזעים. דבר לא בא להחליף את אותה סימפטיה ואהבה מעודנות יותר בין כמה אדונים ומשרתי בית, אשר השרטוט הקיצוני והבלתי מתפשר של קו-הצבע בשנים האחרונות גרם להן להיעלם כמעט לחלוטין. בעולם שבו ישנה משמעות כה רבה ללחץ יד לאדם ולשבת לצדו, להביט בכנות בעיניו ולהרגיש את לבו פועם בדם אדום; בעולם שבו סיגר חברתי או כוס תה יחדיו משמעותם רבה יותר מאשר אולמות חקיקה ומאמרים בכתבי עת ונאומים – ניתן לתאר את ההשלכות של ההיעדר הכמעט מוחלט של גינונים חברתיים כאלה בין גזעים מנוכרים, שהפרדתם משתרעת אפילו על פארקים וחשמליות.

כאן לא יכולה להתקיים כל אותה "ירידה חברתית אל העם" – פתיחת הלב והיד של הטובים ביותר אל הגרועים ביותר, מתוך הכרה נדיבה באנושיות משותפת ובגורל משותף. מן הצד השני, בעניינים של מתן צדקה פשוט, שבהם לא יכולה להיות שאלה של מגע חברתי, ובסיוע לזקנים ולחולים, הדרום, כאילו נדחף על ידי תחושה של מגבלותיו המצערות, נדיב עד להפריז. הקבצן השחור לעולם אינו מגורש ללא הרבה יותר מפת לחם, וקריאה לעזרה עבור האומללים נענית בתגובה מהירה. אני זוכר חורף קר אחד באטלנטה, כאשר נמנעתי מלתרום לקרן סיוע ציבורית מחשש שהכושים יופלו לרעה; לאחר מכן שאלתי חבר: "האם היו אנשים שחורים שקיבלו עזרה?" "מה זאת אומרת", הוא אמר, "כולם היו שחורים."

ועם זאת, אין בכך כדי לגעת בגרעין הבעיה. קידמה אנושית אינה שאלה פשוטה של מתן צדקה, אלא של סימפטיה ושיתוף פעולה בין מעמדות שייבזו לצדקה. והנה ארץ שבה, בנתיבי החיים הגבוהים יותר, בכל השאיפה הנעלה לטוב ולנאצל ולאמת, קו-הצבע בא להפריד בין ידידים ושותפים טבעיים לעבודה; בעוד שבתחתית הקבוצה החברתית, במסבאה, במאורת ההימורים ובבית הבושת, אותו קו מידלדל ונעלם.

ביקשתי לצייר תמונה ממוצעת של היחסים הממשיים בין בני האדון והעבד בדרום. לא טייחתי דברים למען המדיניות, שכן אני חושש שכבר הרחקנו לכת מדי בדבר הזה. מן העבר השני, ביקשתי בכנות שלא תשתררב פנימה הגזמה לא הוגנת. אינני מטיל ספק בכך שבכמה קהילות דרומיות התנאים טובים מאלו שצינתי; בעוד שאינני בטוח פחות שבקהילות אחרות הם גרועים בהרבה.

גם הפרדוקס והסכנה שבמצב זה אינם חדלים לעניין ולהביך את המצפון הטוב ביותר של הדרום. דתיים עמוקים ודמוקרטיים נלהבים כפי שהם המוני הלבנים, הם חשים בחדות את העמדה הכוזבת שבה בעיות הכושים מציבות אותם. עם ישר-לב ונדיב ביסודו אינו יכול לצטט את מצוות הנצרות המבטלות את המעמדות, או להאמין בשוויון הזדמנויות לכל אדם, מבלי להגיע לתחושה הולכת וגוברת עם כל דור ששרטוטו הנוכחי של

קו-הצבע הוא סתירה מוחלטת לאמונותיהם ולהצהרותיהם. אך באותה תדירות שהם מגיעים לנקודה זו, מצבו החברתי הנוכחי של הכושי ניצב כאיום וכאות מבשר רעות אפילו בפני הפתוחים ביותר שבמחשבה: אילו לא היה דבר להאשים בו את הכושי מלבד שחרותו או תכונות פיזיות אחרות, הם טוענים, הבעיה הייתה פשוטה יחסית; אך מה נוכל לומר על בורותו, חוסר יוזמתו, עוניו ופשיעתו? האם קבוצה המכבדת את עצמה יכולה לקיים יותר מאשר את המינימום האפשרי של שותפות עם אנשים כאלה ולשרוד? והאם נניח לסנטימנטליות תפלה למחוק את תרבות אבותינו או את תקוות ילדינו? הטיעון כפי שהוצג כך הוא בעל עוצמה רבה, אך הוא אינו חזק ולו במעט מהטיעון של הכושים החושבים: נניח, הם משיבים, שמצב המונינו רע; בוודאי שיש לכך מצד אחד סיבה היסטורית הולמת, וראיות שאינן משתמעות לשתי פנים לכך שמספר לא מבוטל של אנשים, למרות חסרונות עצומים, עלו לרמת הציביליזציה האמריקאית. וכאשר, על ידי הרחקה ודעה קדומה, אותם כושים מסווגים יחד עם הנמוכים שבעמם וזוכים ליחס כמותם, פשוט משום שהם כושים, מדיניות כזו לא רק מייאשת את החיסכון והתבונה בקרב אנשים שחורים, אלא מעניקה פרס ישיר בדיוק לדברים שעליהם אתם מתלוננים – חוסר יעילות ופשעה. שרטטו קווים של פשע, של חוסר מיומנות, של שחיתות, באופן הדוק ובלתי מתפשר ככל שתחפצו, שכן את הדברים הללו יש להוקיע; אך קו-צבע לא רק שאינו משיג מטרה זו, אלא מסכל אותה.

מול שני טיעונים כאלו, עתידו של הדרום תלוי ביכולתם של נציגי ההשקפות המנוגדות הללו לראות, להעריך ולהזדהות זה עם עמדתו של זה – שהכושי יבין עמוק יותר מכפי שהוא מבין כיום את הצורך ברוממות המוני עמו, שהלבנים יבינו בצורה חיה יותר מכפי שהבינו עד כה את ההשפעה המשתקת והרת האסון של דעה קדומה גזעית המסווגת את פיליס ויטלי וסם הוז באותו מעמד בזוי.

אין זה מספיק שהכושים יצהירו שדעה קדומה גזעית היא הסיבה היחידה למצבם החברתי, ולא שהדרום הלבן ישיב שמצבם החברתי הוא הסיבה העיקרית לדעה הקדומה. שניהם פועלים כסיבה ותוצאה הדדיות, ושינוי באחד מהם לבדו לא יביא את התוצאה הרצויה. שניהם חייבים להשתנות, או שאיש מהם לא יוכל להשתפר במידה ניכרת. הכושי אינו יכול לשאת את המגמות הריאקציונריות הנוכחיות ואת השרטוט חסר ההיגיון של קו-הצבע ללא הגבלה מבלי שייוצרו ייאוש ונסיגה. ומצבו של הכושי הוא לעולם התירוץ לאפליה נוספת. רק על ידי איחוד של תבונה וסימפתיה מעבר לקו-הצבע בתקופה קריטית זו של הרפובליקה ינצחו הצדק והזכות,

"כְּדִי שֶׁהַדְּעִת וְהַנְּפֹשׁ, בְּהִתְאַמָּה יִחְדּוּ,

יִצְרוּ מוֹזִיקָה אֶחָת כְּמִקְדָּם,

אֶךְ אֲדִירָה יוֹתֵר."

י.

על אמונת האבות

פְּנִים עֲמוּמִים שֶׁל יוֹפִי הָרוֹדְפִים אֶת כָּל הָעוֹלָם,

פְּנִים נְאוּוִים שֶׁל יוֹפִי, נְאוּוִים מְכֻדֵי לְרֹאוֹת,

בְּמָקוֹם בּוֹ הַכּוֹכְבִים הָאֲבוֹדִים מִן הַשָּׁמַיִם מוֹטְלִים, —

שָׁם, שָׁם לְבַדּוֹ עֲבוֹרֶךְ

תִּשְׁכַּן שְׁלֹה לְבָנָה.

יוֹפִי, פְּנִים עֲגוּמִים שֶׁל יוֹפִי, מִסְתוּרִין, פָּלֵא,

מֶה הֵם חֲלוּמוֹת אֵלּוֹ לְפָנֵי אֲנָשִׁים פִּטְפֻטָּנִים וְכִסְיִלִּים

הצועקים ברעשים קטנים תחת רעם

העֲדָנִים הַנֶּטְחָנִים לְחֹל,

לְמַעַט חֹל.

פיונה מקלאוד.

זה היה בלב הכפר, רחוק מהבית, רחוק מבית האומנה שלי, בליל ראשון חשוך. הדרך נדדה מבקתת העץ הרחבה שלנו במעלה ערוץ נחל אבני, על פני שדות חיטה ותיירס, עד שיכולנו לשמוע במעומם מעבר לשדות מקצב שיר עולה – רך, מרטיט, רב-עוצמה, שתפח ודעך בעצב באוזנינו. הייתי אז מורה כפרי, שהגיע זה עתה מהמזרח, ומעולם לא ראיתי "תחייה" (revival) של כושים דרומיים. אמנם אצלנו בברקשייר אולי לא היו קשיחים ורשמיים כמו אלו שבסאפוק של ימי קדם; ובכל זאת, היינו שקטים ומאופקים מאוד, ואיני יודע מה היה קורה באותם בקרים צלולים של שבת אילו מיהו היה קוטע את הדרשה בצעקה פראית, או מפסיק את התפילה הארוכה ב"אמן!" קולני. לכן, הדבר המדהים ביותר עבורי, כשניגשתי אל הכפר ואל הכנסייה הפשוטה הקטנה שניצבה במרומים, היה אווירת ההתרגשות העזה שאחזה במון של שחורים. מעין טרור עצור נתלה באוויר ונדמה היה שהוא אוחז בנו – טירוף פיתי, דיבוק דמוני, שהעניק מציאות נוראה לשיר ולמילה. דמותו השחורה והמסיבית של המטיף התנדנדה ורעדה כשהמילים הצטופפו על שפתיו ועפו לעברנו ברהיטות יוצאת דופן. האנשים נאנחו ופרפרו, ואז האישה החומה שקועת הלחיים שלצדי זינקה לפתע ישר לאוויר וצרחת כנשמה אבודה, בעוד מסביב עלו יללה, גניחה וזעקה, וסצנה של תשוקה אנושית כפי שלא העליתי על דעתי מעולם.

אלו שלא חזו כך בטירוף של תחייה כושית בערבות הנידחות והבתוליות של הדרום, יכולים רק להבין במעומם את הרגש הדתי של העבד; כפי שהן מתוארות, סצנות כאלו נראות גרוטסקיות ומצחיקות, אך כפי שהן נראות במציאות, הן מעוררות אימה. שלושה דברים אפיינו את דתו של העבד: המטיף, המוזיקה והטירוף (The Frenzy). המטיף הוא האישיות הייחודית ביותר שפיתח הכושי על אדמת אמריקה. מנהיג, פוליטיקאי, נואם, "בוס", תכנן, אידיאליסט – את כל אלה הוא מגלם, ותמיד הוא גם מרכז של קבוצת אנשים, לעיתים עשרים ולעיתים אלף במספר. השילוב של פיקחות מסוימת עם רצינות עמוקה, של טקט עם יכולת עילאית, העניקו לו את בכורתו ועזרו לו לשמר אותה. הטיפוס, כמובן, משתנה בהתאם לזמן ולמקום, מאיי הודו המערבית במאה השש-עשרה ועד לנוי אינגלנד במאה התשע-עשרה, ומהשפלות של המיססיסיפי ועד לערים כמו ניו אורלינס או ניו יורק.

המוזיקה של הדת הכושית היא אותה מלודיה קצבית ונוגה, עם מקצבי המינור הנוגעים ללב, אשר למרות קריקטורות וחילול, נותרת עדיין הביטוי המקורי והיפה ביותר לחיים ולכמיהה אנושית שנולד עד כה על אדמת אמריקה. היא צמחה מיערות אפריקה, שם עדיין ניתן לשמוע את מקבילתה, והותאמה, שונתה והועצמה על ידי חיי הנפש הטרגיים של העבד, עד שתחת לחץ החוק והשוט, היא הפכה לביטוי האמיתי היחיד לצער, לייאוש ולתקווה של עם.

לבסוף, הטירוף של ה"צעקה" (Shouting), כאשר רוח ה' חלפה על פני המאמין, ואחזה בו, והפכה אותו למטורף מחדווה על-טבעית, היה המרכיב החיוני האחרון בדת הכושית והאחד שהאמינו בו בדבקות רבה יותר מכל השאר. הוא השתנה בביטוי מארשת פנים שקטה ומוקסמת או מלמול וגניחה נמוכה ועד להתפרקות מטורפת של להט פיזי – רקיעות, צרחות וצעקות, ריצה הנה ושוב ונופף פראי בזרועות, בכי וצחוק, חזיון וטרנס. כל זה אינו חדש בעולם, אלא עתיק כדת עצמה, כדלפי ועין-דור. אחיזה כה איתנה הייתה לכך בכושי, עד שבמשך דורות רבים האמינו בביטחון שללא התגלות נראית זו של האל, לא תיתכן התייחדות אמיתית עם הנסתר.

אלו היו מאפייני החיים הדתיים של הכושים כפי שהתפתחו עד לזמן השחרור. מכיוון שתחת הנסיבות המיוחדות של סביבת האדם השחור הם היו הביטוי היחיד לחייו הנעלים יותר, הם בעלי עניין עמוק לחוקר התפתחותו, הן מבחינה חברתית והן מבחינה פסיכולוגית. קווי חקירה אטרקטיביים רבים מתקבצים כאן. מה פירוש העבדות עבור הפרא האפריקאי? מה היה יחסו כלפי העולם והחיים? מה נראה לו טוב ורע – אלוהים ושטן? לאן פנו כמיהותיו ומאבקיו, ומה היו הסיבות לייסורי לבו ולאכזבותיו? תשובות לשאלות כאלו יכולות לבוא רק מתוך לימוד הדת הכושית כהתפתחות, דרך שינוייה ההדרגתיים מעבודת האלילים של חוף הזהב ועד לכנסייה הכושית הממוסדת של שיקגו.

יתרה מכך, צמיחתם הדתית של מיליוני בני אדם, גם אם הם עבדים, אינה יכולה להיות ללא השפעה רבת-עוצמה על בני דורם. המתודיסטים והבפטיסטים של אמריקה חייבים הרבה ממצבם להשפעה השקטה אך החזקה של מיליוני המומרים הכושים שלהם. במיוחד ניכר הדבר בדרום, שם התיאולוגיה והפילוסופיה הדתית נמצאות בשל כך בפיגור רב אחרי הצפון, ושם דתם של הלבנים העניים היא העתק פשוט של המחשבה והשיטות הכושיות. המון המנוני ה"בשורה" (gospel) ששטף את הכנסיות האמריקאיות וכמעט הרס את חוש השיר שלנו, מורכב במידה רבה מחיקויים נחותים של מלודיות כושיות שנעשו על ידי אוזניים שקלטו את הצלצול אך לא את המוזיקה, את הגוף אך לא את הנשמה, של שירי היובל (Jubilee songs). מכאן ברור שלימוד הדת הכושית אינו רק חלק חיוני מההיסטוריה של הכושי באמריקה, אלא חלק מעורר עניין בהיסטוריה האמריקאית כולה.

הכנסייה הכושית של היום היא המרכז החברתי של חיי הכושים בארצות הברית, והביטוי המובהק ביותר של האופי האפריקאי. קחו כנסייה טיפוסית בעיירה קטנה בווירג'יניה: זוהי "הבפטיסטית הראשונה" – מבנה לבנים מרווח המכיל חמש מאות איש או יותר, בגימור נאה של עץ אורן מג'ורג'יה, עם שטיח, עוגב קטן וחלונות ויטראז'. מתחתיו נמצא אולם אספות גדול עם ספסלים. בניין זה הוא מועדון המרכזי של קהילה המונה אלף כושים או יותר. ארגונים שונים נפגשים כאן – הכנסייה עצמה, בית הספר של יום ראשון, שתיים או שלוש אגודות ביטוח, אגודות נשים, אגודות סתרים ואסיפות עם מסוגים שונים. מופעי בידור, סעודות והרצאות נערכים לצד חמישה או שישה טקסים דתיים שבועיים קבועים. סכומי כסף ניכרים נאספים ומוצאים כאן, נמצאת תעסוקה למובטלים, מוצגים זרים, מופצות חדשות ומחולקת צדקה. באותו זמן, מרכז חברתי, אינטלקטואלי וכלכלי זה הוא מרכז דתי בעל עוצמה רבה. שחיתות מוסרית, חטא, גאולה, גן עדן, גיהנום ואובדן נצחי מוטפים פעמיים בכל יום ראשון לאחר סיום עונת היבולים; ומעטים מאוד בקהילה מעזים לעמוד בפני ההמרה. מאחורי הדת הרשמית יותר, הכנסייה ניצבת לעיתים קרובות כמשמרת אמיתית של המוסר, כמחזקת של חיי המשפחה וכסמכות הסופית לגבי מהו טוב ומהו ראו.

כך ניתן לראות בכנסייה הכושית כיום, המשוחזרת במיקרוקוסמוס, את כל העולם הגדול שממנו מנותק הכושי בשל דעה קדומה גזעית ומצב חברתי. בכנסיות הערים הגדולות אותה נטייה ניכרת ובמובנים רבים מודגשת. כנסייה גדולה כמו "ביתאל" בפילדלפיה מונה למעלה מאחד עשר מאות חברים, מבנה המכיל אלף וחמש מאות איש וערכו מוערך במאה אלף דולר, תקציב שנתי של חמשת אלפים דולר, וממשל המורכב מכומר עם כמה מטיפים מקומיים מסייעים, מועצה מבצעת ומחוקקת, מועצות פיננסיות וגובי מס; אסיפות כנסייה כלליות לחקיקת חוקים; קבוצות משנה המונהגות על ידי מנהיגי כיתות, פלוגת מיליציה ועשרים וארבע אגודות עזר. פעילותה של כנסייה כזו היא עצומה ומרחיקת לכת, והבישופים העומדים בראש ארגונים אלו ברחבי הארץ הם בין השליטים הכושים החזקים ביותר בעולם.

כנסיות כאלו הן באמת ממשלים של בני אדם, וכתוצאה מכך חקירה קצרה חושפת את העובדה המעניינת כי בדרום, לפחות, כמעט כל כושי אמריקאי הוא חבר כנסייה. חלקם, אמנם, אינם רשומים באופן קבוע, ומעטים אינם פוקדים את הטקסים כדרך קבע; אך למעשה, עם מוקצה חייב שיהיה לו מרכז חברתי, והמרכז עבור עם זה הוא הכנסייה הכושית. מפקד האוכלוסין של 1890 הראה כמעט עשרים וארבעה אלף כנסיות כושיות במדינה, עם סך חברים רשומים של למעלה משני מיליונים וחצי, או עשרה חברי כנסייה בפועל על כל עשרים ושמונה אנשים, ובכמה מדינות דרומיות אחד מכל שני אנשים. מלבד אלה ישנו מספר גדול של אנשים אשר, למרות שאינם רשומים כחברים, פוקדים ולוקחים חלק ברבות מפעילויות הכנסייה. קיימת כנסייה כושית

מאורגנת על כל שישים משפחות שחורות באומה, ובכמה מדינות על כל ארבעים משפחות, המחזיקה, בממוצע, ברכוש בשווי אלף דולר כל אחת, או קרוב לעשרים ושישה מיליון דולר בסך הכל.

כזה היה, אם כן, פיתוחה הנרחב של הכנסייה הכושית מאז השחרור. השאלה כעת היא: מה היו השלבים העוקבים של היסטוריה חברתית זו ומהן המגמות הנוכחיות? ראשית, עלינו להבין ששום מוסד כדוגמת הכנסייה הכושית לא היה יכול להתרומם ללא יסודות היסטוריים מוגדרים. יסודות אלו נוכל למצוא אם נזכור שההיסטוריה החברתית של הכושי לא החלה באמריקה. הוא הובא מסביבה חברתית מוגדרת – חיי השבט הפוליגמיים תחת הנהגת הצ'יף והשפעתו הכבירה של הכוהן. דתו הייתה פולחן טבע, עם אמונה עמוקה בהשפעות סובבות בלתי נראות, טובות ורעות, ופולחנו נעשה באמצעות כשפים וזבחים. השינוי הגס הראשון בחיים אלו היו ספינת העבדים ושדות הסוכר של איי הודו המערבית. ארגון המטע החליף את השבט והחמולה, והאדון הלבן החליף את הצ'יף בסמכויות גדולות ורודניות בהרבה. עמל כפוי ומתמשך הפך לכלל החיים, הקשרים הישנים של יחסי דם וקרבה נעלמו, ובמקום המשפחה הופיעה פוליגמיה ופוליאנדריה חדשה, אשר במקרים מסוימים הגיעה כמעט לכדי הפקרות מינית. זו הייתה מהפכה חברתית איומה, ועם זאת נשתמרו כמה עקבות מחיי הקבוצה הקודמים, והמוסד העיקרי שנותר היה הכוהן או ה"רופא" (Medicine-man). הוא הופיע בשלב מוקדם במטע ומצא את תפקידו כמרפא חולים, כפרשן של הנסתר, כמנחם האבלים, כנוקם העל-טבעי של העוול, וכמי שביטא באופן גס אך ציורי את הכמיהה, האכזבה והטינה של עם גנוב ומדוכא. כך, כפייטון, רופא, שופט וכוהן, בתוך הגבולות הצרים שהתירה מערכת העבדות, צמח המטיף הכושי, ותחתיו הכנסייה הראשונה לא הייתה בתחילה נוצרית כלל ואף לא מאורגנת בבירור; היא הייתה מעין התאמה וערוב של טקסי אלילות בקרב חברי כל מטע, וכונתה באופן גולמי "וודאיזם". המגע עם האדונים, המאמץ המיסיונרי ומניעי כדאיות העניקו לטקסים אלו ציפוי מוקדם של נצרות, ולאחר חלוף דורות רבים הפכה הכנסייה הכושית לנוצרית.

יש לציין שני דברים אופייניים בנוגע לכנסייה. ראשית, היא הפכה כמעט לחלוטין לבפטיסטית ומתודיסטית באמונתה; שנית, כמוסד חברתי היא קדמה בעשורים רבים לתא המשפחתי הכושי המונוגמי. מעצם נסיבות ראשיתה, הכנסייה הייתה מוגבלת למטע והורכבה בעיקר מסדרה של יחידות מנותקות; למרות שמאוחר יותר הותר חופש תנועה מסוים, מגבלה גיאוגרפית זו הייתה תמיד חשובה והיוותה סיבה אחת להתפשטות האמונה הבפטיסטית המבוזרת והדמוקרטית בקרב העבדים. באותו זמן, הטקס הוויזואלי של הטבילה קסם מאוד למזגם המיסטי. כיום הכנסייה הבפטיסטית היא עדיין הגדולה ביותר במספר חבריה בקרב הכושים, ומונה מיליון וחצי מאמינים. הבאות בתור מבחינת פופולריות היו הכנסיות שאורגנו בשיתוף עם הכנסיות הלבנות השכנות, בעיקר הבפטיסטית והמתודיסטית, עם מעט אפיסקופלית ואחרות. המתודיסטים עדיין מהווים את הזרם השני בגודלו, עם קרוב למיליון חברים. אמונתם של שני זרמים מובילים אלו התאימה יותר לכנסיית העבדים בשל החשיבות שהעניקו לרגש וללהט דתי. החברות הכושיות בזרמים אחרים הייתה תמיד קטנה וחסרת חשיבות יחסית, למרות שהאפיסקופלים והפרסביטריאנים צוברים תאוצה בקרב המעמדות המשכילים יותר כיום, והכנסייה הקתולית מתקדמת באזורים מסוימים. לאחר השחרור, ועוד מוקדם יותר בצפון, ניתקו הכנסיות הכושיות במידה רבה את הזיקות שהיו להן לכנסיות הלבנות, אם מבחירה ואם מכפייה. הכנסיות הבפטיסטיות הפכו לעצמאיות, אך המתודיסטים נאלצו להתאחד בשלב מוקדם לצורכי ממשל אפיסקופלי. הדבר הוליד את הכנסייה המתודיסטית האפריקאית הגדולה, הארגון הכושי הגדול בעולם, את כנסיית ציון והמתודיסטית הצבועה, ואת הוועידות והכנסיות השחורות בזרם זה ובזרמים אחרים.

העובדה השנייה שצוינה, דהיינו שהכנסייה הכושית קדמה לבית הכושי, מובילה להסבר של הרבה מן הפרדוקסלי במוסד שיתופי זה ובמוסר של חבריו. אך במיוחד היא מובילה אותנו לראות במוסד זה ביטוי ייחודי לחיי האתיקה הפנימיים של עם, במובן שרק לעיתים רחוקות הוא נכון במקום אחר. נפנה, אם כן, מההתפתחות הפיזית החיצונית של הכנסייה אל חיי האתיקה הפנימיים החשובים יותר של האנשים המרכיבים אותה. הכושי כבר תואר פעמים רבות כ"חיה דתית" – יצור בעל טבע רגשי עמוק הפונה אינסטינקטיבית לעבר העל-טבעי. כשהוא ניחן בדמיון טרופי עשיר ובהערכה חדה ועדינה לטבע, האפריקאי שהועתק ממקומו חי בעולם המאוכלס באלים ושדים, אלפים ומכשפות; עולם מלא בהשפעות מוזרות – בטוב שיש להתחנן אליו, וברע שיש לפייסו. העבדות, אם כן, הייתה עבורו הניצחון האפל של הרע עליו. כל כוחות השאול השנואים נאבקו נגדו, ורוח של מרד ונקמה מילאה את לבו. הוא גייס את כל משאבי עבודת האלילים לעזרתו – גירוש

שדים וכישוף, פולחן ה"אובי" (Obi) המסתורי על טקסיו הברבריים, לחשים, זבחי דם ואף, פה ושם, קורבנות אדם. אורגיות חצות מוזרות והשבעות מיסטיות זומנו, האישה-המכשפה וכוהן הוודו הפכו למרכזי חיי הקבוצה הכושית, ואותו נימי של אמונה טפלה מעורפלת המאפיין את הכושי חסר ההשכלה עד היום הועמק וחוזק.

למרות הצלחות כמו אלו של ה"מרונים" (Maroons) העזים, השחורים הדנים ואחרים, רוח המרד דעכה בהדרגה תחת המרץ הבלתי נלאה והכוח העדיף של אדוני העבדים. עד אמצע המאה השמונה-עשרה שקע העבד השחור, בנהמות חרישיות, למקומו בתחתיתה של מערכת כלכלית חדשה, והיה בשל באופן לא מודע לפילוסופיית חיים חדשה. שום דבר לא התאים למצבו אז טוב יותר מאשר דוקטרינות הכניעה הסבילה המגולמות בנצרות שנלמדה זה מקרוב. אדוני העבדים הבינו זאת בשלב מוקדם, וסייעו בשמחה לתעמולה דתית בגבולות מסוימים. המערכת הממושכת של דיכוי והשפלת הכושי נטתה להדגיש את יסודות אופיו שהפכו אותו לרכוש יקר ערך: אדיבות הפכה לענווה, עוצמה מוסרית התדרדרה לכדי כניעה, והערכת היופי הטבעית והמעודנת הפכה ליכולת אינסופית לסבל אילם. הכושי, באיבוד שמחת העולם הזה, נאחז בשקיקה בתפיסות שהוצעו לו לגבי העולם הבא; רוח ה' הנוקמת המצווה על סבלנות בעולם הזה, תחת צער ומצוקה עד היום הגדול שבו ינהיג את בניו הכהים הביתה – זה הפך לחלומו המנחם. מטיפו חזר על הנבואה, ופייטניו שרו –

"ילדים, כולנו נהיה חופשיים

כאשר יופיע האדון!"

הפטאליזם הדתי העמוק הזה, שצויר ביד אמן ב"אוהל הדוד תום", הוליד במהרה, כפי שכל אמונה פטאליסטית מולידה, את הנהנתן לצד הקדוש המעונה. תחת חיי המוסר הרופפים של המטע, שבו הנישואין היו פארסה, העצלות – מעלה, והרכוש – גניבה, דת של השלמה וכניעה התדרדרה בקלות, בקרב מוחות פחות מאומצים, לפילוסופיה של הוללות ופשע. רבים מהמאפיינים הגרועים ביותר של המוני הכושים כיום נבטו בתקופה זו של צמיחת האתיקה של העבד. כאן נהרס הבית תחת צלה של הכנסייה ממש, הלבנה והשחורה; כאן השתרשו הרגלי רפיון הידיים, וייאוש קודר תפס את מקום המאבק חדור התקווה.

עם תחילת תנועת ביטול העבדות והצמיחה ההדרגתית של מעמד כושים חופשיים חל שינוי. אנו נוטים לעיתים קרובות להזניח את השפעתו של בן החורין לפני המלחמה, בשל מיעוט מספרו והמשקל הקטן שהיה לו בהיסטוריה של האומה. אך אל לנו לשכוח שהשפעתו העיקרית הייתה פנימית – היא הופעלה על העולם השחור; ושם הוא היה המנהיג האתי והחברתי. בעודם מצטופפים בכמה מרכזים כמו פילדלפיה, ניו יורק וניו אורלינס, שקעו המוני בני החורין בעוני ובאדישות; אך לא כולם. המנהיג הכושי החופשי קם בשלב מוקדם ומאפיינו העיקרי היה רצינות עזה ורגש עמוק בשאלת העבדות. החירות הפכה עבורו לדבר ממשי ולא לחלום. דתו הפכה לאפלה ומרוכזת יותר, ולאיתיקה שלו השתרבב צליל של נקמה, לשיריו – יום של חשבון קרוב לבוא. "בואו של האדון" עבר לצד הזה של המוות, והפך לדבר שיש לקוות לו עוד בימינו. דרך עבדים נמלטים ודיון בלתי ניתן לריסון, תשוקה זו לחירות אחזה במיליוני השחורים שעדיין היו בכבלים, והפכה לאידיאל החיים היחיד שלהם. הפייטנים השחורים קלטו צלילים חדשים, ולעיתים אף העזו לשיר –

"הו חירות, הו חירות, הו חירות מעלי!"

לפני שאהיה עבד

אקבר בקברי,

ואלך הביתה אל אלוהיי

ואהיה חופשי."

במשך חמישים שנה שינתה הדת הכושית את פניה והזהתה עם חלום ביטול העבדות, עד שמה שהיה שיגעון רדיקלי בצפון הלבן ומזימה אנרכיסטית בדרום הלבן הפך לדת עבור העולם השחור. לפיכך,

כשהשחרור הגיע סוף סוף, הוא נתפס בעיני בן החורין כביאתו הממשית של האדון. דמיונו הלוהט התעורר כפי שלא התעורר מעולם לקול צעידת הצבאות, דם ואבק הקרב, וזעקתה וסחרחרתה של התהפוכה החברתית. הוא עמד אילם וחסר תנועה בפני הסערה: מה לו ולה? האם לא הייתה זו ידו של האדון, ונפלאה היא בעיניו? בתוך שמחה ובלבול ממה שקרה, הוא עמד בהמתנה לניסים חדשים עד שעידן הריאקציה הבלתי נמנע שטף את האומה והביא את משבר ההווה.

קשה להסביר בביור את השלב הקריטי הנוכחי של הדת הכושית. ראשית, עלינו לזכור שבעודם חיים במגע הדוק עם אומה מודרנית גדולה, ושותפים, אם כי באופן בלתי מושלם, לחיי הנפש של אותה אומה, השחורים מושפעים בהכרח באופן ישיר יותר או פחות מכל הכוחות הדתיים והאתיים המניעים כיום את ארצות הברית. עם זאת, שאלות ותנועות אלו מאפילות ומתגמדות מול השאלה החשובה עבורם מכל – מעמדם האזרחי, הפוליטי והכלכלי. עליהם לדון ללא הרף ב"בעיית הכושים" – לחיות, לנוע ולהתקיים בתוכה, ולפרש כל דבר אחר לאורה או בחשכתה. עם זאת באות גם בעיות ייחודיות של חייהם הפנימיים – מעמד האישה, תחזוקת הבית, חינוך הילדים, צבירת עושר ומניעת פשיעה. כל זה מחייב תקופה של תסיסה אתית עזה, של חשבון נפש דתי ואי-שקט אינטלקטואלי. מתוך החיים הכפולים שכל כושי אמריקאי חייב לחיות, ככושי וכאמריקאי, כמי שנסחף בזרם המאה התשע-עשרה בעודו נאבק במערבולות המאה החמש-עשרה – מתוך כך חייבת לצמוח מודעות עצמית מכאיבה, תחושת אישיות כמעט חולנית והססנות מוסרית הקטלנית לביטחון העצמי. העולמות שבתוך ומחוץ לצעיף הצבע משתנים, ומשתנים במהירות, אך לא באותו קצב ולא באותו אופן; ודבר זה חייב לייצר קריעה ייחודית של הנשמה, תחושת ספק ובלבול מיוחדת. חיים כפולים כאלו, עם מחשבות כפולות, חובות כפולות ומעמדות חברתיות כפולות, חייבים להוליד מילים כפולות ואידיאלים כפולים, ולפתות את המוח להעמדת פנים או למרד, לצביעות או לרדיקליות.

במילים ובביטויים מסופקים כאלו ניתן אולי לצייר בצורה הברורה ביותר את הפרדוקס האתי הייחודי הניצב בפני הכושי של היום וצובע ומשנה את חייו הדתיים. בתחושה שזכויותיו ואידיאליו היקרים ביותר נרמסים, שמצפון הציבור אטום מתמיד לקריאתו הצודקת, ושכל כוחות הריאקציה של הדעות הקדומות, תאוות הבצע והנקמה צוברים מדי יום כוח חדש ובעלי ברית טריים, הכושי ניצב בפני דילמה שאינה מעוררת קנאה. מתוך מודעות לחוסר האונים שלו ומתוך פסימיות, הוא הופך לעיתים קרובות למר נפש ונוקם; ודתו, במקום פולחן, היא תלויה וקללה, יללה ולא תקווה, לעג ולא אמונה. מן העד השני, סוג אחר של מוח, ממולח יותר, חד יותר וגם פתלתל יותר, רואה דווקא בעוצמת התנועה נגד הכושים את חולשותיה הגלויות, ובפלפול ישועי אינו נרתע משיקולים אתיים בניסיון להפוך חולשה זו לעוצמה עבור האדם השחור. כך יש לנו שני זרמי מחשבה ושיאפיות אתיות גדולים שכמעט אינם ניתנים ליישוב; הסכנה של האחד טמונה באנרכיה, ושל השני בצביעות. סוג אחד של כושי עומד כמעט מוכן לקלל את אלוהים ולמות, והשני נמצא לעיתים קרובות מדי כבוגד בצדק וכפחדן מול כוח; האחד נשוי לאידיאלים רחוקים, גחמניים, שאולי אינם ניתנים להגשמה; השני שוכח שהחיים הם יותר מאוכל והגוף יותר מלבוש. אך בסופו של דבר, האם אין זה פשוט ייסורי העידן המתורגמים לצבע שחור – ניצחוננו של השקר אשר כיום, בתרבותו המזויפת, ניצב מול כיעורו של המתנקש האנרכיסט?

כיום, שתי קבוצות הכושים, האחת בצפון והשנייה בדרום, מייצגות את הנטיות האתיות המנוגדות הללו: הראשונה נוטה לרדיקליות, השנייה לפשרה צבועה. אין זה צער סרק שבו הדרום הלבן מתאבל על אובדן הכושי של פעם – המשרת הישן, הכן, הישר והפשוט שייצג את העידן הדתי הקודם של כניעה וענווה. עם כל עצלותו והיעדר אלמנטים רבים של גבריות אמיתית, הוא היה לפחות פתוח לב, נאמן וכן. היום הוא נעלם, אך מי אשם בהיעלמותו? האם אין אלו אותם אנשים ממש המתאבלים עליו? האם אין זו הנטייה, שנולדה מהשיקום ומהריאקציה, להקים חברה על חוסר חוק ומרמה, להתעסק בסיבים המוסריים של עם ישר וישר מטבעו, עד שהלבנים מאיימים להפוך לעריצים חסרי רסן והשחורים לפושעים וצבועים? מרמה היא ההגנה הטבעית של החלש נגד החזק, והדרום השתמש בה במשך שנים רבות נגד כובשיו; היום עליו להיות מוכן לראות את הפרולטריון השחור שלו מפנה את אותו כלי נשק פיזיות נגדו. וכמה טבעי הדבר! מותם של דנמרק וסי ונט טרנר הוכיח לכושי מזמן את חוסר התוחלת הנוכחי שבהגנה פיזית. הגנה פוליטית הופכת פחות ופחות זמינה, והגנה כלכלית עדיין יעילה רק באופן חלקי. אך ישנה הגנה גלויה בהישג יד – הגנת המרמה והחנופה, השכנוע והשקר. זוהי אותה הגנה שבה השתמשו איכרים בימי הביניים ושהותירה את חותמה על אופיים למשך מאות שנים. כיום, הכושי הצעיר בדרום המבקש להצליח אינו יכול להיות גלוי לב וישר, ישר ובטוח

בעצמו, אלא הוא מתפתה מדי יום להיות שקט וזהיר, פוליטי וערמומי; עליו להחניף ולהיות נעים הליכות, לספוג עלבונות קטנים בחיך, לעצום עין מול עוול; במקרים רבים מדי הוא רואה יתרון אישי במרמה ובשקר. על מחשבותיו האמיתיות, על שאיפותיו האמיתיות, יש לשמור בלחישות; אסור לו לבקר, אסור לו להתלונן. סבלנות, ענוה ופיקחות חייבות, אצל צעירים שחורים אלו, להחליף דחף, גבריות ואומץ. עם הקרבה זו יש פתח כלכלי, ואולי שלום וקצת שגשוג. בלי זה יש מהומות, הגירה או פשיעה. ומצב זה אינו ייחודי לדרום ארצות הברית; האם אין זו הדרך היחידה שבה גזעים לא מפותחים זכו בזכות לחלוק את התרבות המודרנית? מחיר התרבות הוא שקר.

מן הצד השני, בצפון הנטייה היא להדגיש את הרדיקליות של הכושי. כשהוא מגורש מזכותו הטבעית בדרום על ידי מצב שכל סיב בטבעו הגלוי והתקיף מתקומם נגדו, הוא מוצא עצמו בארץ שבה הוא בקושי יכול להשתכר למחיה הגונה בתוך התחרות הקשה ואפליית הצבע. באותו זמן, באמצעות בתי ספר וכתבי עת, דיונים והרצאות, הוא מתעורר ומזדקק מבחינה אינטלקטואלית. הנשמה, שהייתה כלואה ומדוכאת זמן רב, מתרחבת לפתע בחירות שנמצאה מחדש. מה הפלא שכל נטייה פונה להקצנה – תלונה רדיקלית, תרופות רדיקליות, הוקעה מרה או שתיקה זועמת. חלק שוקעים, חלק עולים. הפושע והנהנתן עוזבים את הכנסייה לטובת מאורת ההימורים ובית הבושת, וממלאים את משכנות העוני של שיקגו ובלטימור; המעמדות הטובים יותר מבדלים עצמם מחיי הקבוצה של לבנים ושחורים כאחד, ומקימים אריסטוקרטיה, תרבותית אך פסימיסטית, שביקורתה המרה עוקצת אך אינה מצביעה על דרך מילוט. הם בבז כלפי הכניעה וההתרפסות של כושי הדרום, אך אינם מציעים שום אמצעי אחר שבו מיעוט עני ומדוכא יכול להתקיים לצד אדוניו. בתחושה עמוקה וחדה של המגמות וההזדמנויות של העידן שבו הם חיים, נשמתם מרה על הגורל המוריד את הצעף ביניהם לבין העולם; ועצם העובדה שמרירות זו היא טבעית ומוצדקת רק משרתת את העצמתה והופכת אותה למטריפה יותר.

בין שני הסוגים הקיצוניים של העמדה האתית שביקשתי להבהיר כך, מתנוודד המון מיליוני הכושים, בצפון ובדרום; וחייהם ופעילותם הדתית נוטלים חלק בקונפליקט חברתי זה שבתוך שורותיהם. כנסיותיהם מתפצלות – לעיתים לקבוצות של מאמינים קרים ואופנתיים, שאינם נבדלים בשום אופן מקבוצות לבנות דומות מלבד בצבע עורם; לעיתים למוסדות חברתיים ועסקיים גדולים המספקים את הצורך במידע ובשעשוע של חבריהם, תוך התחמקות זהירה משאלות לא נעימות בתוך העולם השחור ומחוצה לו, ומטיפים למעשה אם לא במפורש: Dum vivimus, vivamus (בעודנו חיים, הבה נחיה).

אך מאחורי כל זה עדיין שורה בשתיקה הרגש הדתי העמוק של הלב הכושי האמיתי, העוצמה הגועשת והבלתי מודרכת של נשמות אנוש חזקות שאיבדו את כוכב המנחה של העבר ומחפשות בלילה הגדול אידיאל דתי חדש. יום אחד תבוא ההתעוררות, כאשר המרץ העצור של עשרה מיליון נשמות ישטוף ללא מעצור אל עבר המטרה, אל מחוץ לגיא צלמוות, שבו כל מה שהופך את החיים לראויים – חירות, צדק וזכות – מסומן בתווית "ללבנים בלבד".

יא.

על מות הבכור

הו אַחות, אַחות, בְּכוֹרָה הַיָּלֹד,

הַיָּדִים הָאוֹחֶזוֹת וְהַרְגָּלִים הַפּוֹסְעוֹת בְּעֵקֶבּוֹתֶיךָ,

קוֹל דְּמֵי הַיָּלֹד הַזּוֹעֵקִים עֲדִין,

מִי זָכְרֵנִי? מִי שָׁכַחְנִי?

אֶת שְׁכַחְתִּי, הוֹ סְנוֹנִית הַקֵּץ,

אֶךְ הָעוֹלָם יִכְלֶה בְּעֵת אֲשַׁכַּח אֲנִי.

"בן ילד לך", שר פיסת הנייר הצהובה שרפרפה אל חדרי בבוקר אוקטובר חום אחד. אז התערב פחד האבהות בפראות עם חדוות היצירה; תהיתי כיצד הוא נראה ומהי תחושתו – מהן עיניו, וכיצד שיערו מתפתל ומתקמט. ובייראה חשבתי עליה – היא שישנה עם המוות כדי לקרוע בן-זכר מתחת ללבה, בעוד אני נדדתי בלא דעת. נחפזתי אל אשתי וילדי, משנן לעצמי בחצי תמיהה, "אישה וילד? אישה וילד?" – נחפז מהר ומהר יותר מסירה ומקרונות קיטור, ועם זאת נאלץ תמיד להמתין להם בקוצר רוח; הרחק מהעיר קשת-הקול, הרחק מהים המנצנץ אל גבעות ברקשייר שלי היושבות בעצב ושומרות על שערי מסצ'וסטס.

במעלה המדרגות רצתי אל האם החיוורת והתינוק המייבב, אל המקדש שעל מזבחו הציעו חיים את עצמם, לבקשתי, כדי לזכות בחיים – וזכו. מהו היצור הקטנטן חסר הצורה הזה, היללה שזה עתה נולדה מעולם לא ידוע – שכולו ראש וקול? אני מטפל בו בסקרנות, ומתבונן במבוכה במיצמוצו, בנשימתו ובעיטושו. לא אהבתי אותו אז; הוא נראה כדבר המגוחך לאהוב; אך אותה אהבתי, את האם-הנערה שלי, זו שראיתי כעת נפתחת כזוהר הבוקר – האישה שעברה טרנספיגורציה. דרכה הגעתי לאהוב את היצור הזעיר ככל שהתחזק; ככל שנשמתו הקטנה נפתחה בציוץ, בזעקה ובמילה חצויה, וככל שעניו קלטו את הברק וההבזק של החיים. כמה יפה הוא היה, עם בשרו בגוון הזית ותלתלי הזהב הכהים, עיניו הממזגות כחול וחום, איבריו הקטנים והמושלמים, והקימור הרך והחושני שדמה של אפריקה יצק בתווי פניו! החזקתי אותו בזרועותיי, לאחר שהתרחקנו מאוד מביתנו הדרומי – החזקתי אותו, והבטתי באדמה האדומה והלוהטת של ג'ורג'יה ובעיר חסרת הנשימה של מאה הגבעות, וחשתי אי-שקט עמום. מדוע היה שיערו צבוע בזהב? אות רע היה שיער זהב בחיי. מדוע לא מחץ החום שבעיניו את הכחול והמית אותו? – שהרי חומות היו עיני אביו, ועיני אבי-אביו. וכך, בארץ קו-הצבע, ראיתי את צלו של הצעיף נופל על תינוקי.

בתוך הצעיף הוא נולד, אמרתי; ושם בתוכו הוא יחיה – כושי ובנו של כושי. נושא בראש הקטן ההוא – אה, במרירות! – את הגאוה הבלתי מוכנעת של גזע ניצוד; נאחז ביד הקטנה והגומתית ההיא – אה, בלאות! – בתקווה שאינה חסרת סיכוי אך היא נטולת תקווה; וראה בעיניים הבהירות והתוהות הללו המציעות לנשמת ארץ שחירותה היא עברונו לעג וחופשה הוא שקר. ראיתי את צל הצעיף חולף מעל תינוקי, ראיתי את העיר הקרה מתנשאת מעל האדמה האדומה כדם. הצמדתי את פניי אל לחיו הקטנה, הראיתי לו את ילדי-הכוכבים ואת האורות המנצנצים כשהחלו להבזיק, והשקטתי בשיר-ערש את האימה חסרת המילים של חיי.

כה חסון וסמכותי הוא גדל, כה מלא בחיים תוססים, כה רוטט מהחוכמה הבלתי מדוברת של חיים המרוחקים אך שמונה עשר חודשים מן החיים-הכוללים – לא היינו רחוקים מסגידה להתגלות אלוהית זו, אשתי ואני. חייה שלה נבנו ועוצבו על הילד; הוא צבע כל חלום שלה והפך כל מאמץ שלה לאידיאל. שום ידיים מלבד ידיה לא ייגעו ויקשטו את האיברים הקטנים הללו; שום שמלה או מלמלה לא ייגעו בהם אם לא ייגעו אצבעותיה; שום קול מלבד קולה לא יוכל לשדלו אל ארץ החלומות, והיא והוא יחד דיברו שפה רכה ולא ידועה ובה התייחדו. גם אני הרהרתי מעל מיטתו הלבנה והקטנה; ראיתי את עוצמת זרועי שלי נמתחת הלאה מבעד לעידינים דרך עוצמתו החדשה; ראיתי את חלום אבותיי השחורים מתקדם בצעד נוסף בפנטזיה הפראית של העולם; שמעתי בקולו התינוקי את קולו של הנביא שעתיד לקום בתוך הצעיף.

וכך חלמנו ואהבנו ותכננו בסתיו ובחורף, ובלהט המלא של האביב הדרומי הארוך, עד שהרוחות החמות התגלגלו מהמפרץ המצחין, עד שהוורדים רעדו והשמש הדוממת והקשוחה הרעידה את אורה הנורא מעל גבעות אטלנטה. ואז לילה אחד רגליו הקטנות פסעו בעייפות אל המיטה הלבנה הקטנה, והידיים הזעירות רעדו; ופנים חמים וסמוקים התהפכו על הכרית, וידענו שהתינוק חולה. עשרה ימים הוא שכב שם – שבוע חטוף ושלושה ימים אינסופיים, דועך, הולך ודועך. בשמחה סעדה אותו האם בימים הראשונים, וצחקה אל תוך העיניים הקטנות שחייכו בחזרה. ברוך ריחפה אז סביבו, עד שהחיוך נס והפחד רבץ לצד המיטה הקטנה.

אז היום לא תם, והלילה היה אימה ללא חלום, והשמחה והשינה חמקו מאיתנו. אני שומע כעת את הקול ההוא בחצות הקורא לי מתוך טראנס עמום וחסר חלומות – זועק, "צל המוות! צל המוות!" החוצה אל אור הכוכבים זחלתי, לעורר את הרופא המאפיר – צל המוות, צל המוות. השעות רעדו הלאה; הלילה הקשיב; השחר הנורא

החליק כיצור עייף על פני אור המנורה. אז שנינו לבדנו הבטנו בילד כשהוא פונה אלינו בעיניים גדולות, ופורש את ידיו הדקיקות כחוסים – צל המוות! ולא הוצאנו מילה, ופנינו משם.

הוא מת לעת ערב, כשהשמש רבצה כיגון עמוק מעל הגבעות המערביות, עוטה צעיף על פניה; כשהרוחות לא דיברו, והעצים, העצים הירוקים הגדולים שאהב, עמדו ללא תנועה. ראיתי את נשימתו פועמת מהר ומהר יותר, עוצרת, ואז נשמתו הקטנה זינקה ככוכב הנודד בלילה והותירה עולם של חשיכה בעקבותיה. היום לא השתנה; אותם עצים גבוהים הציצו בחלונות, אותו עשב ירוק נצנץ בשמש השוקעת. רק בחדר המוות התפתל הדבר מעורר הרחמים ביותר בעולם – אם שכולה.

אינני משתמט. אני כהה לעבודה. אני משתוקק לחיים מלאי מאמץ. אינני פחדן, שיירתע בפני הסתערותה הגסה של הסערה, ואף לא אירתע בפני צלו הנורא של הצעיף. אך הקשב, הו מוות! האם אין חיי אלה קשים מספיק – האם הארץ העמומה הזו המותחת את קורי הלעג שלה סביבי אינה קרה מספיק – האם כל העולם שמעבר לארבעת הקירות הקטנים הללו אינו חסר רחמים מספיק, שחייב היית להיכנס הנה – אתה, הו מוות? סביב ראשי הסערה הרועמת הכתה כקול חסר לב, והיער המטורף פעם בקלילות החלשים; אך מה היה אכפת לי, בתוך ביתי לצד אשתי ובני התינוק? האם קינאת כל כך בפניה אחת קטנה של אושר שהיית חייב להיכנס לשם – אתה, הו מוות?

חיים מושלמים היו לו, כולם שמחה ואהבה, עם דמעות להבהירם – מתוקים כיום קיץ על גדות ההוזטוניק. העולם אהב אותו; הנשים נישקו את תלתליו, הגברים הביטו בכובד ראש בעיניו המופלאות, והילדים ריחפו ופרפרה סביבו. אני יכול לראותו כעת, משתנה כשמיים מצחוק נוצץ להזעפות פנים כהות, ואז למחשבה תוהה בעודו מתבונן בעולם. הוא לא ידע קו-צבע, יקיר מסכן – והצעיף, אף שהטיל עליו צל, טרם החשיך חצי משמשו. הוא אהב את הגברת הלבנה, הוא אהב את המיניקת השחורה שלו; ובעולמו הקטן התהלכו נשמות בלבד, ללא צבע וללא כסות. אני – יפה, כל בני האדם – גדולים יותר וטהורים יותר בזכות הרוחב האינסופי של אותם חיים קטנים אחדים. היא שבפשטות הראייה שלה רואה מעבר לכוכבים אמרה כשפרח: "הוא יהיה מאושר שם; הוא תמיד אהב דברים יפים". ואני, הבור בהרבה, ועיוור בגלל הרשת שארגתי בעצמי, יושב לבדי שוזר מילים וממלמל: "אם הוא עדיין קיים, והוא שם, וישנו שם, הלוואי שיהיה מאושר, הו גורל!"

עליז היה בוקר קבורתו, עם ציפור ושיר ופרחים ריחניים. העצים לחשו לעשב, אך הילדים ישבו בפנים מושתקים. ועם זאת זה נראה כיום רפאים לא מציאותי – חזיון תעתועים של החיים. נדמה היה שאנו מקרקשים ברחוב לא ידוע מאחורי צרור לבן וקטן של פרחים, עם צלו של שיר באוזנינו. העיר העמוסה המה סביבנו; הם לא אמרו הרבה, אותם גברים ונשים חיוורי פנים וממהרים; הם לא אמרו הרבה – הם רק הציצו ואמרו, "ניגרים!"

לא יכולנו להטמינו באדמה שם בג'ורג'יה, כי האדמה שם אדומה באופן מוזר; לכן נשאנו אותו צפונה, עם פרחיו וידין הקטנות המקופלות. לשווא, לשווא! – כי היכן, אלוהים! תחת שמך הכחולים והרחבים ינוח תינוקי הכהה בשלום – היכן ששוכנת יראת כבוד, וטוב, וחירות שהיא חופשית?

כל אותו יום וכל אותו לילה רבצה שמחה נוראה בלבי – לא, אל תאשימוני אם אני רואה את העולם כך בחשכה מבעד לצעיף – ונשמת לי תמיד ואומרת, "לא מת, לא מת, אלא נמלט; לא עבד, אלא חופשי". שום נבזות מרה לא תבחיל כעת את לב התינוק שלו עד שימות מוות חי, שום לעג לא ישגע את ילדותו המאושרת. כסיל הייתי לחשוב או לרצות שנשמה קטנה זו תגדל חנוקה ומעוותת בתוך הצעיף! יכולתי לדעת שאותו מבט עמוק ובלתי-עולמי שצף מדי פעם על פני עיניו הציץ הרחק מעבר ל"עכשיו" הצר הזה. האם בתנוחת ראשו הקטן המעוטר בתלתלים לא שכנה כל אותה גאווה פראית של קיום שאביו בקושי הצליח למחוץ בלבו שלו? שהרי לשם מה, באמת, יזדקק כושי לגאווה בתוך ההשפלות המתוכננת של חמישים מיליון חברים? היטב מיהרת, בני, לפני שהעולם כינה את שאיפתך חוצפה, החשיב את אידיאליך כבלתי ניתנים להשגה, ולימד אותך להתכופף ולהשתחוות. טוב בהרבה הריק חסר השם הזה שעוצר את חיי מאשר ים של יגון עבורך.

מילים בטלות; הוא אולי היה נושא את משאו באומץ רב מאיתנו – אכן, ומוצא אותו קל יותר יום אחד; שהרי בוודאי, בוודאי אין זה הסוף. בוודאי עוד יפציע בוקר אדיר כלשהו שיסיר את הצעיף וישלח את הכלואים

לחופשי. לא עבורי – אני אמות בכבלי – אלא עבור נשמות צעירות ורעננות שלא ידעו את הלילה ומתעוררות לבוקר; בוקר שבו בני אדם שואלים על העובד לא "האם הוא לבן?" אלא "האם הוא יכול לעבוד?"; כשבני אדם שואלים אמנים לא "האם הם שחורים?" אלא "האם הם יודעים?". בוקר כזה עשוי להיות, בעוד שנים רבות וארוכות. אך כעת מיילל, על אותו חוף אפל בתוך הצעיף, אותו קול עמוק: "עליך לוותר!" ועל הכל ויתרתי לפי אותה פקודה, ובמעט תלונה – על הכל מלבד אותה דמות צעירה ויפה השוכבת בקור כה רב נשואה למוות בקן שבניתי.

אם מישהו היה חייב ללכת, מדוע לא אני? מדוע לא אוכל לנוח מאי-שקט זה ולישון מיקיצה רחבה זו? האם לא היה כור המצרף של העולם, הזמן, בידיו הצעירות, והאם זמני שלי אינו דועך? האם ישנם כה הרבה פועלים בכרם שהבטחה יפה זו של גוף קטן זה יכלה להיזרק בקלות כזו? האומללים מבני גזעי הממלאים את סמטאות האומה יושבים ללא אב וללא אם; אך האהבה ישבה לצד עריסתו, ובאוזנו המתינה החוכמה לדבר. אולי כעת הוא מכיר את האהבה-הכוללת, ואינו זקוק להיות חכם. ישן, אם כן, ילד – ישן עד שאישן אני ואתעורר לקול תינוק ולמכתם הבלתי פוסק של רגליים קטנות – מעל לצעיף.

יב.

על אלכסנדר קראמל

אֶז מִן הַשָּׁחַר נִדְמָה הִיָּה כִּי בָּאוּ, אֶךְ בְּעֵמָעוֹם

כַּמַּעֲבָר לְגִבּוּלוֹת תִּבְלִי,

כִּהָד אַחֲרוֹן שֶׁל זַעֲקָה גְּדוֹלָה,

צִלִּילִים, כָּאלוֹ עִיר נְאוּה הִיָּתָה לְקוֹל אֶחָד

סָבִיב לְמֶלֶךְ הַשֵּׁב מִמֶּלְחֻמוֹתָיו.

טניסון.

זהו סיפורו של לב אנושי – מעשה בנער שחור שלפני שנים רבות מאוד החל להיאבק בחיים כדי שיוכל להכיר את העולם ולהכיר את עצמו. בשלושה ניסיונות הוא פגש באותן דיונות אפלות שנפרשו אפורות וקודרות בפני עיניו המשתאות של הילד: פיתוי השנאה, שניצב מול השחר האדום; פיתוי הייאוש, שהחשיך את שעת הצהריים; ופיתוי הספק, הזוחל תמיד עם דמדומי הערב. מעל לכל, עליכם לשמוע על העמקים שחצה – גיא ההשפלה וגיא צלמוות.

ראיתי את אלכסנדר קראמל לראשונה בטקס סיום בוויילברפורס, בתוך המולת הקהל והדוחק. גבוה, שברירי ושחור הוא עמד, בכבוד פשוט ובארשת מובהקת של חינוך טוב. שוחחתי עמו בנפרד, במקום שבו סערת הנאמים הצעירים והנמרצים לא יכלה להזיק לנו. דיברתי אליו בנימוס, אחר כך בסקרנות, ואז בלהיטות, כשהתחלתי לחוש את עדינות אופיו – אדיבותו הרגועה, מתיקות כוחו והמיזוג הנאה שבו בין התקווה לאמת של החיים. אינסטינקטיבית קדתי בפני איש זה, כפי שקדים בפני נביאי העולם. הוא נראה כחוצה כלשהו, שבא לא מן העבר הארגמני ולא מן העתיד האפור, אלא מן ה"עכשיו" הפועם – אותו עולם לועג שנראה לי בבת אחת כה בהיר ואפל, כה נשגב ונקלה. שמונים שנה נדד באותו עולם שלי, בתוך הצעיף.

הוא נולד עם פשרת מיזורי ושכב גוסס בתוך הדי המלחמה במנילה ובאל-קאני: זמנים סוערים לחיות בהם, זמנים שאפל להביט עליהם לאחור, ואפל עוד יותר לצפות מהם קדימה. הנער שחור-הפנים שהשתהה מעל הבוץ והגולות שלו לפני שבעים שנה ראה אופקים מתמיהים כשהביט במורד העולם. ספינת העבדים עדיין גנחה על פני האוקיינוס האטלנטי, זעקות עמומות הכבידו על משב הרוח הדרומי, והאב השחור הגדול לחש

סיפורי אכזריות מטורפים באוזניים הצעירות הללו. מפתח הדלת הנמוך צפתה האם בשתיקה בבנה המשחק, ועם רדת החשיכה חיפשה אותו בלהיטות שמא הצללים ישאו אותו אל ארץ העבדים.

כך פעל מוחו הצעיר, נרתע ועיצב בסקרנות חזון של חיים; ובמרכז אותו חזון ניצבה תמיד דמות כהה אחת לבדה – תמיד עם הארשת הקשה והעבה של אותו אב מר, ודמות שצנחה בקפלים עצומים וחסרי צורה. כך צמח פיתוי השנאה והטיל צל על הילד הגדל – גולש בלאט אל תוך צחוקו, דוהה אל תוך משחקו, ואוחז בחלומותיו ביום ובלילה בסערה גסה ופראית. וכך שאל הנער השחור את השמיים, השמש והפרח את ה"למה?" שלעולם לא נענה; וככל שגדל, לא אהב לא את העולם ולא את דרכיו הגסות.

פיתוי מוזר עבור ילד, אולי תחשבו; ובכל זאת בארץ רחבת ידיים זו כיום, מיליון ילדים כהים מהרהרים מול אותו פיתוי ממש, וחשים את זרועותיו הקרות והמצמררות. עבורם, אולי, מישוה ימים יום אחד את הצעיף – יבוא ברכות ובשמחה אל תוך אותם חיים קטנים ועצובים ויבריש את השנאה המכבידה הלאה, בדיוק כפי שבריה גרין פסע אל תוך חייו של אלכסנדר קראמל. ובפני האיש הישיר וטוב הלב, הצל נראה אפל פחות. לבריה גרין היה בית ספר במחוז אוניידה שבניו יורק, עם עשרים נערים שובבים. "אני הולך להביא הנה נער שחור כדי לחנכו", אמר בריה גרין, כפי שרק תמהוני ולוחם למען ביטול העבדות היה מעז לומר. "אוהו!" צחקו הנערים. "כן-", אמרה אשתו; ואלכסנדר בא. פעם אחת לפני כן חיפש הנער השחור בית ספר, נדד, בקור וברעב, ארבע מאות מיילים במעלה ניו המפשייר החופשית, אל כנען. אך האיכרים יראי השמיים רתמו תשעים זוגות שוורים אל בית הספר של הלוחמים לביטול העבדות וגררו אותו אל מרכז הביצה. הנער השחור השתרך לו משם הלאה.

המאה התשע-עשרה הייתה המאה הראשונה של הסימפטיה האנושית – העידן שבו התחלנו להבחין באחרים, בתמיהה-מה, באותו ניצוץ אלוהי נעלה שאנו מכנים "עצמי"; כשאכרים ואיכרים, ונוודים וגנבים, ומיליונרים ו—לעתים—כושים, הפכו לנשמות פועמות שחיהן החמים והרוטטים נגעו בנו כה מקרוב עד שכמעט נעתקה נשימתנו מהפתעה, בזעקנו: "גם אתה! האם ראית גם אתה את היגון ואת המים העכורים של חוסר התקווה? האם ידעת חיים?" ואז, חסרי אונים, הצצנו אל אותם עולמות-אחרים, ויללנו: "הו עולם העולמות, כיצד יעשה אותם האדם לאחד?"

כך, באותו בית ספר קטן באוניידה, באה לאותם תלמידים התגלות של מחשבה וכמיהה תחת עור שחור אחד, עליה לא חלמו לפני כן. ואל הנער הבודד בא שחר חדש של סימפטיה והשראה. הדבר הצללי וחסר הצורה – פיתוי השנאה שריחף בינו לבין העולם – הפך חלש יותר ופחות מאיים. הוא לא נעלם לחלוטין, אלא התפזר ונותר סמיך בשוליים. מבעדו ראה הילד כעת לראשונה את הכחול והזהב של החיים – הדרך שטופת השמש שרצה בין שמיים וארץ עד שבקו חיוור ורוטט אחד הם נפגשו והתנשקו. חזון של חיים בא אל הנער הגדל – מיסטי, מופלא. הוא הרים את ראשו, התמתח, ונשם עמוק מן האוויר החדש והרענן. שם, מאחורי היערות, שמע קולות מוזרים; ואז, מנצנצים מבעד לעצים, ראה הרחק הרחק את ההמונים השחומים של אומה הקוראת – קוראת בעמימות, קוראת בקול גדול. הוא שמע את צלצול שלשלאותיהם השנוא; הוא חש אותם מתכווצים וזוחלים, ובתוכו עלתה מחאה ונבואה. והוא חגר את מותניו ללכת במורד העולם.

קול וחזון קראו לו להיות כומר – חוזה שיוביל את אלו שלא נקראו אל מחוץ לבית העבדים. הוא ראה את ההמון חסר המנהיג פונה אליו כערבול של מים מטורפים – הוא פרש את ידיו בלהיטות, ואז, בעודו פורש אותן, לפתע שטף על פני החזון פיתוי הייאוש.

הם לא היו אנשים רעים – בעיית החיים אינה בעייתם של הרעים – הם היו אנשים רגועים וטובים, בישופים של הכנסייה האפוסטולית של אלוהים, ושואפים אל הצדק. הם אמרו באיטיות: "זה הכל טבעי מאוד – זה אפילו ראוי לשבח; אך הסמינר התיאולוגי הכללי של הכנסייה האפיסקופלית אינו יכול לקבל כושי". וכשאותה דמות דקה, חצי-גרוטסקית, עדיין פקדה את דלתותיהם, הם הניחו את ידיהם בטוב לב, בחצי עצב, על כתפיו ואמרו: "עכשיו—כמובן, אנחנו—אנחנו יודעים איך אתה מרגיש לגבי זה; אבל אתה רואה שזה בלתי אפשרי—כלומר—ובכן—זה בטרם עת. מתישהו, אנו מקווים—מקווים בכנות—שכל ההבחנות הללו ייעלמו; אך כעת העולם הוא כפי שהוא".

זה היה פיתוי הייאושי; והאיש הצעיר נלחם בו בעקשנות. כצל כבד ריחף ליד אותם אולמות, מפציר, טוען, דורש קבלה בחצי כעס, עד שבאה ה"לא" הסופית; עד שבני אדם הדפו את המטריד משם, תייגו אותו ככסיל, כבלתי הגיוני וכחסר שיקול דעת, כמורד שווא נגד חוק האלוהים. ואז מתוך אותו חזון מפואר דעך כל הזוהר לאיטו, והותיר ארץ אפורה וקשוחה המתגלגלת תחת ייאוש קודר. אפילו הידיים הטובות שנפרשו אליו מתוך מעמקי אותו בוקר עמום נראו רק כחלק מהצללים הסגולים. הוא ראה אותן בקור ושאל: "מדוע עלי להתאמץ בחד מיוחד כאשר דרכו של עולם סגורה בפניי?" אך הידיים המשיכו להמריצו בעדינות – ידיו של ג'ון ג'יי הצעיר, בנו הנועז של אותו אב נועז; ידיהם של האנשים הטובים מבוסטון, אותה עיר חופשית. ובכל זאת, כשדרך לכהונת הכנסייה נפתחה בפניו לבסוף, הענן נותר שם; ואפילו כשבסנט פול הישנה הרים הבישוף הישיש את זרועותיו הלבנות מעל הדיאקון הכושי – אפילו אז המשא לא הוסר מלב זה, כי זוהר חלף מן הארץ.

ועם זאת, האש שבה עבר אלכסנדר קראמל לא בערה לשווא. באיטיות ובמתנות רבה יותר שב אל תוכנית חייו. בביקורתיות רבה יותר למד את המצב. עמוק מתחת לעבדות ולשעבוד של העם הכושי ראה את חולשותיהם הגורליות, שאותן הדגישו שנים ארוכות של יחס רע. המחסור באופי מוסרי חזק, בצדק בלתי מתפשר, היה לדעתו מגרעתם הגדולה, וכאן יתחיל. הוא יאסוף את הטובים שבעמו אל תוך קפלה אפיסקופלית קטנה ושם ינהיג, ילמד וייתן להם השראה, עד שהשאור יתפשט, עד שהילדים יגדלו, עד שהעולם יקשיב, עד ש—עד ש—ואז על פני חלומה הבליח זוהר דועך כלשהו של אותו חזון נעורים ראשון – רק זוהר דועך, כי זוהר חלף מן הארץ.

יום אחד – היה זה ב-1842, והאביב נאבק בעליזות ברוחות מאי של ניו אינגלנד – הוא עמד לבסוף בקפלה שלו בפרובינדנס, כומר של הכנסייה. הימים חלפו, ואיש הדת הצעיר והכהן עמל; הוא כתב את דרשותיו בזהירות; הוא נשא את תפילותיו בקול רך ורציני; הוא פקד את הרחובות ופנה לעוברי האורח; הוא ביקר את החולים וכרע ברך לצד הגוססים. הוא עבד ועמל, שבוע אחר שבוע, יום אחר יום, חודש אחר חודש. ובכל זאת, מחודש לחודש התמעטה הקהילה, משבוע לשבוע הדהדו הקירות החלולים בחדות רבה יותר, מיום ליום הקריאות הפכו פחותות ופחותות, ומיום ליום ניצב הפיתוי השלישי ברור יותר ויותר בתוך הצעיף; פיתוי, כביכול, עדין ומחייך, עם שמץ של לעג בטונו החלקלקים. תחילה הוא בא במקרה, במקצב של קול: "אה, אנשים צבעוניים? כן". או אולי בבירור רב יותר: "למה אתה מצפה?" בקול ובמחווה שכן הספק – פיתוי הספק. כמה שנא אותו, וזעק נגדו בזעם! "כמובן שהם מסוגלים", קרא; "כמובן שהם יכולים ללמוד ולהתאמץ ולהשיג—" ו"כמובן", הוסיף הפיתוי ברכות, "הם אינם עושים דבר מעין זה". מכל שלושת הפיתויים, זה פגע בעמוק מכל. שנאה? הוא כבר גדל מעבר לדבר ילדותי שכזה. ייאוש? הוא חישל את זרוע ימינו נגדו, ונלחם בו במרץ של נחישות. אך להטיל ספק בערך עבודת חייו – להטיל ספק בגורלו וביכולתו של הגזע שנשמתו אהבה כיוון שהיה שלו; למצוא דלות אדישה במקום מאמץ נלהב; לשמוע את שפתיו שלו לוחשות, "לא אכפת להם; הם אינם יכולים לדעת; הם צאן לטבח—מדוע תשלך פניניך בפני חזירים?" – זה, זה נראה יותר משיכול אדם לשאת; והוא סגר את הדלת, ושקע על מדרגות המזבח, והשליך את גלימתו על הרצפה והתפתל.

קרני שמש הערב גרמו לאבק לרקוד בקפלה הקודרת כאשר קם. הוא קיפל את בגדי הכהונה שלו, הניח את ספרי המזמורים וסגר את התנ"ך הגדול. הוא יצא אל הדמדומים, הביט לאחור על דוכן המטיפ הקטן והצר בחיך עייף, ונעל את הדלת. אז צעד בזריזות אל הבישוף, וסיפר לבישוף את מה שהבישוף כבר ידע. "נכשלת", אמר פשוט. ושואב אומץ מן הווידוי, הוסיף: "מה שאני צריך הוא קהל רחב יותר. יש כאן מעט יחסית כושים, ואולי אינם מהסוג הטוב ביותר. עלי ללכת למקום שבו השדה רחב יותר, ולנסות שוב". לכן שלח אותו הבישוף לפילדלפיה, עם מכתב לבישוף אונדרדונק.

הבישוף אונדרדונק התגורר בראש שש מדרגות לבנות – גבה קומה, בעל פנים אדומות, ומחברם של כמה קונטרסים מרתקים על השלשלת האפוסטולית. היה זה לאחר ארוחת הערב, והבישוף התקין עצמו לשעה נעימה של הגות, כשפעמון הדלת חייב היה לצלצל, ואל תוך חדרו של הבישוף חייבים היו להתפרץ מכתב וכושי דק וגמלוני. הבישוף אונדרדונק קרא את המכתב במהירות והזעיף פנים. למרבה המזל, דעתו כבר הייתה ברורה בנקודה זו; הוא החליק את מצחו והביט בקראמל. אז אמר, לאט ובחשיבות: "אקבל אותך לדיוקסיה זו בתנאי אחד: שום כומר כושי לא יוכל לשבת בוועידת הכנסייה שלי, ושום כנסייה כושית לא תבקש ייצוג שם".

לפעמים אני מדמיין לעצמי את התמונה הזו: הדמות השחורה השברירית, הממוללת בעצבנות את כובעה בפני כרסו המסיבית של הבישוף אונדרדונק; מעילו המרופט מושלך על רקע עץ הכהה של מדפי הספרים, שם "חיי הקדושים המעונים" של פוקס נח בנחת לצד "חובת האדם השלמה". נדמה לי שאני רואה את עיניו הרחבות של הכושי נודדות מעבר לבד המהודר של הבישוף אל המקום שבו דלתות הזכוכית של הארון זוהרות באור השמש. זבוב כחול קטן מנסה לחצות את חור המנעול הפעור. הוא צועד בזריזות לעברו, מציץ אל התהום במין סוג של הפתעה, ומחכך את מחושיו בהרהור; אז הוא בוחן את מעמקיו, ומשמוצא אותם חסרי תחתית, נסוג לאחור. הכומר כהה-הפנים מוצא עצמו תוהה אם גם הזבוב פגש את גיא ההשפלה שלו, ואם יצלול לתוכו – והנה! הוא פורש את כנפיו הזעירות ומזמזם לו בעליזות אל הצד השני, מותיר את הצופה חסר כנפיים ולבד.

אז נפל עליו כל כובד משאו. הקירות העשירים התרחקו, ולפניו נפרשה הערבה הקרה והגסה המתפתלת לאורך החיים, חצויה לשניים בידי רכס גרניט עבה אחד – כאן, גיא ההשפלה; שם, גיא צלמוות. ואיני יודע איזה מהם אפל יותר – לא, אינני יודע. אך זאת אני יודע: באותו גיא של השפלים עומדים כיום מיליון אנשים שחומים, שהיו מוכנים ברצון

"...לשאת שוטים, קלון של זמן,

עוולות נוגש, בוזם של גאוותנים,

מכאוב אהבה דחויה, סחבת דין,

גבהות שררה, ובעיטות הבוז

אשר סופג מופת סבלני מיד נבלים," —

כל זאת ויותר היו נושאים אילו רק ידעו שזוהי הקרבה ולא דבר פחות ערך מזה. כך גאתה המחשבה בתוך אותו חזה שחור ובודד. הבישוף כחכח בגרונו באופן רמזני; ואז, משזכר שבאמת אין לו מה לומר, נמנע בהתחשבות מלומר דבר, רק ישב והקיש ברגלו בחוסר סבלנות. אך אלכסנדר קראמל אמר, לאט ובכבדות: "לעולם לא אכנס לדיוקסיה שלך בתנאים כאלה". ובאומרו זאת, פנה ועבר אל גיא צלמוות. יכולתם להבחין רק בגסיסה הפיזית, בגוף המרוסק ובשיעול הטורדני; אך בנשמה זו שכן מוות עמוק מזה. הוא מצא קפלה בניו יורק – כנסיית אביו; הוא עמל עבודה בעוני וברעב, בזוי על ידי חבריו הכמרים. כמעט בייאוש, נדד מעבר לים, קבצן בידיים מושטות. אנגלים לחצו אותן – וילברפורס וסטנלי, ת'רוול ואינגלס, ואפילו פראוד ומקולי; סר בנג'מין ברודי הציע לו לנוח זמן-מה בקווינז קולג' שבקיימברידג', ושם השתהה, נאבק על בריאות גופו ונפשו, עד שקיבל את תוארו ב-53'. עדיין חסר מנוחה ולא מסופק, פנה אל אפריקה, ובמשך שנים ארוכות, בתוך שרצי מבריחי העבדים, חיפש שמיים חדשים וארץ חדשה.

זהו סיפורו של לב אנושי – מעשה בנער שחור שלפני שנים רבות מאוד החל להיאבק בחיים כדי שיוכל להכיר את העולם ולהכיר את עצמו. בשלושה ניסיונות הוא פגש באותן דיונות אפלות שנפרשו אפורות וקודרות בפני עיניו המשתאות של הילד: פיתוי השנאה, שניצב מול השחר האדום; פיתוי הייאוש, שהחשיך את שעת הצהריים; ופיתוי הספק, הזוחל תמיד עם דמדומי הערב. מעל לכל, עליכם לשמוע על העמקים שחצה – גיא ההשפלה וגיא צלמוות.

ראיתי את אלכסנדר קראמל לראשונה בטקס סיום בוילברפורס, בתוך המולת הקהל והדוחק. גבוה, שברירי ושחור הוא עמד, בכבוד פשוט ובארשת מובהקת של חינוך טוב. שוחחתי עמו בנפרד, במקום שבו סערת הנאומים הצעירים והנמרצים לא יכלה להזיק לנו. דיברתי אליו בנימוס, אחר כך בסקרנות, ואז בלהיטות, כשהתחלתי לחוש את עדינות אופיו – אדיבותו הרגועה, מתיקות כוחו והמיזוג הנאה שבו בין התקווה לאמת של החיים. אינסטינקטיבית קדתי בפני איש זה, כפי שקדים בפני נביאי העולם. הוא נראה כחוזר כלשהו, שבא לא מן העבר הארגמני ולא מן העתיד האפור, אלא מן ה"עכשיו" הפועם – אותו עולם לועג שנראה לי בבת אחת כה בהיר ואפל, כה נשגב ונקלה. שמונים שנה נדד באותו עולם שלי, בתוך הצעיף.

הוא נולד עם פשרת מיזורי ושכב גוסס בתוך הדי המלחמה במנילה ובאל-קאני: זמנים סוערים לחיות בהם, זמנים שאפל להביט עליהם לאחור, ואפל עוד יותר לצפות מהם קדימה. הנער שחור-הפנים שהשתהה מעל הבוץ והגולות שלו לפני שבעים שנה ראה אופקים מתמיהים כשהביט במורד העולם. ספינת העבדים עדיין גנחה על פני האוקיינוס האטלנטי, זעקות עמומות הכבידו על משב הרוח הדרומי, והאב השחור הגדול לחש סיפורי אכזריות מטורפים באוזניים הצעירות הללו. מפתח הדלת הנמוך צפתה האם בשתיקה בבנה המשחק, ועם רדת החשיכה חיפשה אותו בלהיטות שמא הצללים ישאו אותו אל ארץ העבדים.

כך פעל מוחו הצעיר, נרתע ועיצב בסקרנות חזון של חיים; ובמרכז אותו חזון ניצבה תמיד דמות כהה אחת לבדה – תמיד עם הארשת הקשה והעבה של אותו אב מר, ודמות שצנחה בקפלים עצומים וחסרי צורה. כך צמח פיתוי השנאה והטיל צל על הילד הגדל – גולש בלאט אל תוך צחוקו, דוהה אל תוך משחקו, ואוחז בחלומותיו ביום ובלילה בסערה גסה ופראית. וכך שאל הנער השחור את השמיים, השמש והפרח את ה"למה?" שלעולם לא נענה; וככל שגדל, לא אהב לא את העולם ולא את דרכיו הגסות.

פיתוי מוזר עבור ילד, אולי תחשבו; ובכל זאת בארץ רחבת ידיים זו כיום, מיליון ילדים כהים מהרהרים מול אותו פיתוי ממש, וחשים את זרועותיו הקרות והמצמררות. עבורם, אולי, מישוה ירים יום אחד את הצעיף – יבוא ברכות ובשמחה אל תוך אותם חיים קטנים ועצובים ויבריש את השנאה המכבידה הלאה, בדיוק כפי שבריה גרין פסע אל תוך חיו של אלכסנדר קראמל. ובפני האיש הישיר וטוב הלב, הצל נראה אפל פחות. לבריה גרין היה בית ספר במחוז אוניידה שבניו יורק, עם עשרים נערים שובבים. "אני הולך להביא הנה נער שחור כדי לחנכו", אמר בריה גרין, כפי שרק תמהוני ולוחם למען ביטול העבדות היה מעז לומר. "אוהו!" צחקו הנערים. "כן", אמרה אשתו; ואלכסנדר בא. פעם אחת לפני כן חיפש הנער השחור בית ספר, נדד, בקור וברעב, ארבע מאות מיילים במעלה ניו המפשייר החופשית, אל כנען. אך האיכרים יראי השמיים רתמו תשעים זוגות שוורים אל בית הספר של הלוחמים לביטול העבדות וגררו אותו אל מרכז הביצה. הנער השחור השתרך לו משם הלאה.

המאה התשע-עשרה הייתה המאה הראשונה של הסימפטיה האנושית – העידן שבו התחלנו להבחין באחרים, בתמיהה-מה, באותו ניצוץ אלוהי נעלה שאנו מכנים "עצמי"; כשאכרים ואיכרים, ונוודים וגנבים, ומיליונרים ו—לעתים—כושים, הפכו לנשמות פועמות שחייהן החמים והרוטטים נגעו בנו כה מקרוב עד שכמעט נעתקה נשימתנו מהפתעה, בזעקנו: "גם אתה! האם ראית גם אתה את היגון ואת המים העכורים של חוסר התקווה? האם ידעת חיים?" ואז, חסרי אונים, הצצנו אל אותם עולמות-אחרים, ויללנו: "הו עולם העולמות, כיצד יעשה אותם האדם לאחד?"

כך, באותו בית ספר קטן באוניידה, באה לאותם תלמידים התגלות של מחשבה וכמיהה תחת עור שחור אחד, עליה לא חלמו לפני כן. ואל הנער הבודד בא שחר חדש של סימפטיה והשראה. הדבר הצללי וחסר הצורה – פיתוי השנאה שריחף בינו לבין העולם – הפך חלש יותר ופחות מאיים. הוא לא נעלם לחלוטין, אלא התפזר ונותר סמיך בשוליים. מבעדו ראה הילד כעת לראשונה את הכחול והזהב של החיים – הדרך שטופת השמש שרצה בין שמיים וארץ עד שבקו חיוור ורוטט אחד הם נפגשו והתנשקו. חזון של חיים בא אל הנער הגדל – מיסטי, מופלא. הוא הרים את ראשו, התמתח, ונשם עמוק מן האוויר החדש והרענן. שם, מאחורי היערות, שמע קולות מוזרים; ואז, מנצנצים מבעד לעצים, ראה הרחק הרחק את ההמונים השחומים של אומה הקוראת – קוראת בעמימות, קוראת בקול גדול. הוא שמע את צלצול שלשלאותיהם השנוא; הוא חש אותם מתכווצים וזוחלים, ובתוכו עלתה מחאה ונבואה. והוא חגר את מותניו ללכת במורד העולם.

קול וחזון קראו לו להיות כומר – חוזה שיוביל את אלו שלא נקראו אל מחוץ לבית העבדים. הוא ראה את ההמון חסר המנהיג פונה אליו כערבול של מים מטורפים – הוא פרש את ידיו בלהיטות, ואז, בעודו פורש אותן, לפתע שטף על פני החזון פיתוי הייאוש.

הם לא היו אנשים רעים – בעיית החיים אינה בעייתם של הרעים – הם היו אנשים רגועים וטובים, בישופים של הכנסייה האפוסטולית של אלוהים, ושואפים אל הצדק. הם אמרו באיטיות: "זה הכל טבעי מאוד – זה אפילו ראוי לשבח; אך הסמינר התיאולוגי הכללי של הכנסייה האפיסקופלית אינו יכול לקבל כושי". וכשאותה דמות דקה, חצי-גרוטסקית, עדיין פקדה את דלתותיהם, הם הניחו את ידיהם בטוב לב, בחצי עצב, על כתפיו

ואמרו: "עכשיו—כמובן, אנחנו—אנחנו יודעים איך אתה מרגיש לגבי זה; אבל אתה רואה שזה בלתי אפשרי—כלומר—ובכן—זה בטרם עת. מתישהו, אנו מקווים—מקווים בכנות—שכל ההבחנות הללו ייעלמו; אך כעת העולם הוא כפי שהוא".

זה היה פיתוי הייאוש; והאיש הצעיר נלחם בו בעקשנות. כצל כבד ריחף ליד אותם אולמות, מפציר, טוען, דורש קבלה בחצי כעס, עד שבאה ה"לא" הסופית; עד שבני אדם הדפו את המטריד משם, תייגו אותו ככסיל, כבלתי הגיוני וכחסר שיקול דעת, כמורד שווא נגד חוק האלוהים. ואז מתוך אותו חזון מפואר דעך כל הזוהר לאיטו, והותיר ארץ אפורה וקשוחה המתגלגלת תחת ייאוש קודר. אפילו הידיים הטובות שנפרשו אליו מתוך מעמקי אותו בוקר עמום נראו רק כחלק מהצללים הסגולים. הוא ראה אותן בקור ושאל: "מדוע עלי להתאמץ בחסד מיוחד כאשר דרכו של עולם סגורה בפניי?" אך הידיים המשיכו להמריצו בעדינות – ידיו של ג'ון ג'יי הצעיר, בנו הנועז של אותו אב נועז; ידיהם של האנשים הטובים מבוסטון, אותה עיר חופשית. ובכל זאת, כשדרך לכהונת הכנסייה נפתחה בפניו לבסוף, הענן נותר שם; ואפילו כשבסנט פול הישנה הרים הבישופ הישיש את זרועותיו הלבנות מעל הדיאקון הכושי – אפילו אז המשא לא הוסר מלב זה, כי זוהר חלף מן הארץ.

ועם זאת, האש שבה עבר אלכסנדר קראמל לא בערה לשווא. באיטיות ובמתינות רבה יותר שב אל תוכנית חייו. בביקורתיות רבה יותר למד את המצב. עמוק מתחת לעבדות ולשעבוד של העם הכושי ראה את חולשותיהם הגורליות, שאותן הדגישו שנים ארוכות של יחס רע. המחסור באופי מוסרי חזק, בצדק בלתי מתפשר, היה לדעתו מגרעתם הגדולה, וכאן יתחיל. הוא יאסוף את הטובים שבעמו אל תוך קפלה אפיסקופלית קטנה ושם ינהיג, ילמד וייתן להם השראה, עד שהשאר יתפשט, עד שהילדים יגדלו, עד שהעולם יקשיב, עד ש—עד ש—ואז על פני חלומה הבליח זוהר דועך כלשהו של אותו חזון נעורים ראשון – רק זוהר דועך, כי זוהר חלף מן הארץ.

יום אחד – היה זה ב-1842, והאביב נאבק בעליזות ברוחות מאי של ניו אינגלנד – הוא עמד לבסוף בקפלה שלו בפרובידנס, כומר של הכנסייה. הימים חלפו, ואיש הדת הצעיר והכהן עמל; הוא כתב את דרשותיו בזהירות; הוא נשא את תפילותיו בקול רך ורציני; הוא פקד את הרחובות ופנה לעוברי האורח; הוא ביקר את החולים וכרע ברך לצד הגוססים. הוא עבד ועמל, שבוע אחר שבוע, יום אחר יום, חודש אחר חודש. ובכל זאת, מחודש לחודש התמעטה הקהילה, משבוע לשבוע הדהדו הקירות החלולים בחדות רבה יותר, מיום ליום הקריאות הפכו פחותות ופחותות, ומיום ליום ניצב הפיתוי השלישי ברור יותר ויותר בתוך הצעיף; פיתוי, כביכול, עדין ומחייך, עם שמץ של לעג בטונו החלקלקים. תחילה הוא בא במקרה, במקצב של קול: "אה, אנשים צבעוניים? כן". או אולי בבירור רב יותר: "למה אתה מצפה?" בקול ובמחווה שכן הספק – פיתוי הספק. כמה שנא אותו, זעק נגדו בזעם! "כמובן שהם מסוגלים", קרא; "כמובן שהם יכולים ללמוד ולהתאמץ ולהשיג—" ו"כמובן", הוסיף הפיתוי ברכות, "הם אינם עושים דבר מעין זה". מכל שלושת הפיתויים, זה פגע בעמוק מכל. שנאה? הוא כבר גדל מעבר לדבר ילדותי שכזה. ייאוש? הוא חישל את זרוע ימינו נגדו, ונלחם בו במרץ של נחישות. אך להטיל ספק בערך עבודת חייו – להטיל ספק בגורלו וביכולתו של הגזע שנשמתו אהבה כיוון שהיה שלו; למצוא דלות אדישה במקום מאמץ נלהב; לשמוע את שפתיו שלו לוחשות, "לא אכפת להם; הם אינם יכולים לדעת; הם צאן לטבח—מדוע תשלך פניניך בפני חזירים?" – זה, זה נראה יותר משיכול אדם לשאת; והוא סגר את הדלת, ושקע על מדרגות המזבח, והשליך את גלימתו על הרצפה והתפתל.

קרני שמש הערב גרמו לאבק לרקוד בקפלה הקודרת כאשר קם. הוא קיפל את בגדי הכהונה שלו, הניח את ספרי המזמורים וסגר את התנ"ך הגדול. הוא יצא אל הדמדומים, הביט לאחור על דוכן המטיפ הקטן והצר בחיור עייף, ונעל את הדלת. אז צעד בזריזות אל הבישופ, וסיפר לבישופ את מה שהבישופ כבר ידע. "נכשלת", אמר פשוט. ושואב אומץ מן הווידוי, הוסיף: "מה שאני צריך הוא קהל רחב יותר. יש כאן מעט יחסית כושים, ואולי אינם מהסוג הטוב ביותר. עלי ללכת למקום שבו השדה רחב יותר, ולנסות שוב". לכן שלח אותו הבישופ לפילדלפיה, עם מכתב לבישופ אונדרדונק.

הבישופ אונדרדונק התגורר בראש שש מדרגות לבנות – גבה קומה, בעל פנים אדומות, ומחברם של כמה קונטרסים מרתקים על השלשלת האפוסטולית. היה זה לאחר ארוחת הערב, והבישופ התקין עצמו לשעה נעימה של הגות, כשפעמון הדלת חייב היה לצלצל, ואל תוך חדרו של הבישופ חייבים היו להתפרץ מכתב

וכושי דק וגמלוני. הבישוף אונדרדונק קרא את המכתב במהירות והזעיף פנים. למרבה המזל, דעתו כבר הייתה ברורה בנקודה זו; הוא החליק את מצחו והביט בקראמל. אז אמר, לאט ובחשיבות: "אקבל אותך לדיוקסיה זו בתנאי אחד: שום כומר כושי לא יוכל לשבת בוועידת הכנסייה שלי, ושום כנסייה כושית לא תבקש ייצוג שם".

לפעמים אני מדמין לעצמי את התמונה הזו: הדמות השחורה השברירית, הממוללת בעצבנות את כובעה בפני כרסו המסיבית של הבישוף אונדרדונק; מעילו המרופט מושלך על רקע עץ הכהה של מדפי הספרים, שם "חיי הקדושים המעונים" של פוקס נח בנחת לצד "חובת האדם השלמה". נדמה לי שאני רואה את עיניו הרחבות של הכושי נודדות מעבר לבד המהודר של הבישוף אל המקום שבו דלתות הזכוכית של הארון זוהרות באור השמש. זבוב כחול קטן מנסה לחצות את חור המנעול הפעור. הוא צועד בזריזות לעברו, מציץ אל התהום במין סוג של הפתעה, ומחכך את מחושיו בהרהור; אז הוא בוחן את מעמקיו, ומשמוצא אותם חסרי תחתית, נסוג לאחור. הכומר כהה-הפנים מוצא עצמו תוהה אם גם הזבוב פגש את גיא ההשפלה שלו, ואם יצלול לתוכו – והנה! הוא פורש את כנפיו הזעירות ומזמזם לו בעליזות אל הצד השני, מותיר את הצופה חסר כנפיים ולבד.

אז נפל עליו כל כובד משאו. הקירות העשירים התרחקו, ולפניו נפרשה הערבה הקרה והגסה המתפתלת לאורך החיים, חצויה לשניים בידי רכס גרניט עבה אחד – כאן, גיא ההשפלה; שם, גיא צלמוות. ואיני יודע איזה מהם אפל יותר – לא, אינני יודע. אך זאת אני יודע: באותו גיא של השפלים עומדים כיום מיליון אנשים שחומים, שהיו מוכנים ברצון

"...לשאת שוטים, קלון של זמן,

עוולות נוגש, בוזם של גאוותנים,

מכאוב אהבה דחוויה, סחבת דין,

גבהות שררה, ובעיטות הבוז

אשר סופג מופת סבלני מיד נבלים," —

כל זאת ויותר היו נושאים אילו רק ידעו שזוהי הקרבה ולא דבר פחות ערך מזה. כך גאתה המחשבה בתוך אותו חזה שחור ובודד. הבישוף כחכח בגרונו באופן רמזני; ואז, משנזכר שבאמת אין לו מה לומר, נמנע בהתחשבות מלומר דבר, רק ישב והקיש ברגלו בחוסר סבלנות. אך אלכסנדר קראמל אמר, לאט ובכבדות: "לעולם לא אכנס לדיוקסיה שלך בתנאים כאלה". ובאומרו זאת, פנה ועבר אל גיא צלמוות. יכולתם להבחין רק בגסיסה הפיזית, בגוף המרוסק ובשיעול הטורדני; אך בנשמה זו שכן מוות עמוק מזה. הוא מצא קפלה בניו יורק – כנסיית אביו; הוא עמל עבודה בעוני וברעב, בזוי על ידי חבריו הכמרים. כמעט בייאוש, נדד מעבר לים, קבצן בידים מושטות. אנגלים לחצו אותן – וילברפורס וסטנלי, ת'ירוול ואינגלס, ואפילו פראוד ומקולי; סר בנג'מין ברודי הציע לו לנוח זמן-מה בקווינז קולג' שבקיימברידג', ושם השתהה, נאבק על בריאות גופו ונפשו, עד שקיבל את תוארו ב-53'. עדיין חסר מנוחה ולא מסופק, פנה אל אפריקה, ובמשך שנים ארוכות, בתוך שרצי מבריחי העבדים, חיפש שמיים חדשים וארץ חדשה.

כך גישש האיש אחר האור; כל זה לא היה חיים – אלו היו נדודי-עולם של נשמה המחפשת את עצמה, מאמצו של מי שחיפש לשווא את מקומו בתבל, רדופת צלו של מוות שהוא יותר ממוות – דעיכתה של נשמה שהחמיצה את ייעודה. עשרים שנה נדד – עשרים שנה ויותר; ועדיין השאלה הנוקבת והצורמת המשיכה לכרסם בתוכו: "בשם אלוהים, לשם מה אני על פני האדמה?" בקהילה הצרה בניו יורק נשמתו נראתה מכווצת וחנוקה. באוויר המעודן והישן של האוניברסיטה האנגלית הוא שמע את המיליונים המייללים מעבר לים. בביצות המערב-אפריקאיות הפראיות, מוכות הקדחת, הוא עמד חסר אונים ולבד.

לא תתמהו על עלייתו לרגל המוזרה – אתם אשר במרוץ החיים המהיר, בין הפרדוקס הקר והחזון המופלא, ניצבתם מול החיים ושאלתם את חידתם פנים אל פנים. ואם מצאתם שחידה זו קשה לקריאה, זכרו שאותו נער

שחור מוצא אותה קשה מעט יותר; אם קשה לכם למצוא ולעמוד מול חובתכם, עבורו זה קשה בשמץ יותר; אם לבכם נחלש בדם ובאבק הקרב, זכרו שעבורו האבק סמיך יותר והקרב עז יותר. אין פלא שהנודדים נופלים! אין פלא שאנו מצביעים על גנב ורוצח, על פרוצה רדופה, ועל ההמון הבלתי נגמר של מתים ללא לוויה! גיא צלמוות מחזיר לעולם רק מעטים מעולי הרגל שלו.

אך את אלכסנדר קראמל הוא החזיר. מתוך פיתוי השנאה, צרוב מאש הייאוש, מנצח את הספק, ומחושל על ידי הקרבה כנגד ההשפלה, הוא פנה לבסוף הביתה מעבר למים, עניו וחזק, עדין ונחוש. הוא הרכין ראש בפני כל הלעג והדעות הקדומות, בפני כל שנאה ואפליה, באותה אדיבות נדירה שהיא שריון של נשמות טהורות. הוא נלחם בקרב בני עמו, הנמוכים, החמדנים והרשעים, באותה צדקנות בלתי מתפשרת שהיא חרבם של הישרים. הוא מעולם לא היסס, הוא רק לעיתים רחוקות התלונן; הוא פשוט עבד, נותן השראה לצעירים, מוכיח את הזקנים, עוזר לחלשים, מדריך את החזקים.

כך הוא גדל, והביא תחת השפעתו הרחבה את כל הטוב שבאלו המהלכים בתוך הצעיף. אלו החיים מחוץ לו לא ידעו ולא חלמו על אותה עוצמה מלאה שבפנים, אותה השראה אדירה שגזירת הקסטה העמומה קבעה כי רוב בני האדם לא יכירו. וכעת, משהלך לעולמו, אני מסיר את הצעיף וקורא: ראו! הנשמה שלזכרה היקר אני מביא מנחה קטנה זו. אני עדיין יכול לראות את פניו, כהים וחרושי קמטים עמוקים תחת שיערו כשלג; מאירים ומחשיכים, פעם בהשראה לעתיד, פעם בכאב תמים מול רשעות אנושית כלשהי, פעם בצער על זיכרון קשה מן העבר. ככל שפגשתי את אלכסנדר קראמל, כך חשתי כמה מאבד אותו עולם שידע עליו מעט כל כך. בעידן אחר הוא היה עשוי לשבת בין זקני הארץ בטוגה מעוטרת ארגמן; בארץ אחרת אמהות היו עשויות לשיר עליו ליד העריסות.

הוא עשה את עבודתו – הוא עשאה באצילות ובטוב; ועם זאת אני מצטער שפה הוא עבד לבד, עם מעט כל כך של חמלה אנושית. שמו כיום, בארץ רחבת ידיים זו, משמעותו מועטה, והוא מגיע לחמישים מיליון אוזניים ללא קטורת של זיכרון או רצון להידמות לו. ובכך טמונה הטרגדיה של העידן: לא שבני האדם עניים – כל בני האדם מכירים משהו מן העוני; לא שבני האדם רשעים – מי הוא הטוב? לא שבני האדם בערים – מהי האמת? אלא שבני אדם יודעים מעט כל כך על בני אדם.

הוא ישב בוקר אחד כשהוא צופה אל הים. הוא חייך ואמר: "השער חלוד על ציריו". באותו לילה, עם עליית הכוכבים, באה רוח נאנחת מן המערב לנשוף בשער ולהותירו פתוח למחצה, ואז הנשמה שאהבתי נמלטה כלהבה מעבר לימים, ובמקומה התיישב המוות.

אני תוהה היכן הוא היום? אני תוהה אם באותו עולם עמום שמעבר, כשנכנס פנימה בגלישה, קם על כיסא חיזור כלשהו מלך – יהודי כהה ומנוקב, היודע את פרפורי הארורים עלי אדמות, ואמר, בעודו מניח את הכישרונות סחוט-הלב הללו: "יִישָׁר כּוּחַ!" בעוד סביב-סביב ישבו כוכבי הבוקר ושרו.

יג.

על בואו של ג'ון

מה הם מביאים באישון לילה,

לצד נהר-הים?

הם מביאים את לב האדם אשר

שום רגע לילי לא ישכן בו;

אשר לא ישקט לעולם עם הרוח,

ולא ייבש עם הטל;

השקט אותו, אל; שלותך רחבה

לְכֹסוֹת גַּם רוּחוֹת.

הִנֵּה מוֹסִיף לְךָ.

גב' בראונינג.

רחוב קרלייל נמתח מערבה ממרכז ג'ונסטון, חוצה גשר שחור גדול, יורד בגבעה ועולה בה שוב, חולף על פני חנויות קטנות ואיטליזים, עובר בתים חד-קומתיים, עד שלפתע הוא נעצר אל מול מדשאה ירוקה ורחבת ידיים. זהו מקום רחב ושלי, ושני בניינים גדולים משתרטים בו על רקע המערב. כאשר לעת ערב הרוחות מתגברות מן המזרח, ומעטה כבד של עשן העיר תלוי בלאות מעל העמק, אזי המערב האדום זוהר כארץ חלומות במורד רחוב קרלייל, ולקול צלצול פעמון ארוחת הערב, הוא מטיל את דמויות הסטודנטים החולפות כצלליות כהות על פני השמיים. גבוהים ושחורים הם נעים לאיטם, ונדמים באור המאיים כרוחות רפאים עמומות המזהירות את העיר. אולי כאלה הם; שכן זהו מכן וולס, ולסטודנטים השחורים הללו יש מעט מאוד מגע עם העיר הלבנה שמתחתם.

ואם תבחינו, לילה אחר לילה, ישנה דמות כהה אחת הממהרת תמיד אחרונה ומאוחרת אל האורות המנצנצים של אולם סוויין – שכן ג'ונס לעולם אינו מגיע בזמן. בחור ארוך וגמלוני הוא, שחום ושיערו נוקשה, שנראה כמי שצומח הישר מתוך בגדיו, ופוסע במין הליכה מתנדנדת וחצי-מתנצלת. הוא נהג להציף ללא הרף את חדר האוכל השקט בגלי עליצות כשהיה מתגנב למקומו לאחר שהפעמון כבר הקיש לתפילה; הוא נראה כה מגושם להפליא. ועם זאת, מבט אחד בפניו גרם לאדם לסלוח לו על הרבה – אותו חיוך רחב וטוב לב שלא היה בו שמץ של מלאכותיות או תחבולה, אלא נראה כנובע מטוב מזג ומסיפוק אמיתי מהעולם.

הוא הגיע אלינו מאלטמהה, הרחק משם, תחת עצי האלון המפותלים של דרום-מזרח ג'ורג'יה, שם הים מזמר לחולות והחולות מקשיבים עד שהם שוקעים חצי-טובעים תחת המים, צצים רק פה ושם כאיים ארוכים ונמוכים. האנשים הלבנים באלטמהה העידו על ג'ון שהוא ילד טוב – חורש מצוין, עובד טוב בשדות האורז, מועיל בכל מקום ותמיד נוח לבריות ומנומס. אך הם הנידו בראשם כאשר אמו רצתה לשלוח אותו לבית הספר. "זה יקלקל אותו – יהרוס אותו", אמרו; ודיברו כאילו ידעו. אך מחצית טובה מהאנשים השחורים ליוותה אותו בגאווה אל התחנה, ונשאה את מזוודתו הקטנה והמוזרה וחבילות רבות. ושם הם לחצו ולחצו את ידו, והנערות נישקו אותו בביישנות והנערים טפחו לו על גבו. אז הגיעה הרכבת, והוא צבט את אחותו הקטנה באהבה, וכרך את זרועותיו הגדולות סביב צוואר אמו, ואז נעלם בשריקה ושאגה אל תוך העולם הצהוב הגדול שליטה והבזיק סביב העולה לרגל המהסס. במעלה החוף הם מיהרו, חולף על פני הכיכרות ועצי הדקל של סוואנה, דרך שדות הכותנה ודרך הלילה המייגע, אל מילייל, והגיעו עם בוקר אל הרעש וההמולה של ג'ונסטון.

ואלו שעמדו מאחור, באותו בוקר באלטמהה, וצפו ברכבת הנושאת ברעש את החבר למשחק, האח והבן אל העולם הגדול, החזיקו מאז במילה אחת שחזרה על עצמה – "כשג'ון יבוא". אילו מסיבות יערכו אז, ואילו נאומים יישאו בכנסיות; אילו רהיטים חדשים יהיו בחדר האורחים – אולי אפילו חדר אורחים חדש; ויהיה בית ספר חדש, עם ג'ון כמורה; ואז אולי חתונה גדולה; כל זה ויותר – כשג'ון יבוא. אך האנשים הלבנים הנידו בראשם.

בתחילה הוא היה אמור לבוא בחג המולד – אך החופשה התבררה כקצרה מדי; ואז, בקיץ הבא – אך הזמנים היו קשים והלימודים יקרים, ולכן, במקום זאת, הוא עבד בג'ונסטון. וכך נסחפו הדברים לקיץ הבא, ולאחריו – עד שהחברים למשחק התפזרו, ואמו האפירה, ואחותו עלתה לעבוד במטבח של השופט. ועדיין האגדה נותרה בעינה – "כשג'ון יבוא".

שם אצל השופט דווקא חיבבו את הפזמון הזה; שכן גם להם היה ג'ון – נער בהיר שיער וחלק פנים, ששיחק ימי קיץ ארוכים רבים עד תומם עם בן-שמו הכהה יותר. "כן, אדוני! ג'ון נמצא בפרינסטון, אדוני", אמר השופט רחב הכתפיים והאפור מדי בוקר בעודו צועד אל בית הדואר. "מראה ליאנקים מה ג'נטלמן דרומי יכול לעשות",

הוסיף; וצעד חזרה לביתו עם מכתביו ועיתוניו. בבית הגדול בעל העמודים הם התעכבו זמן רב על המכתב מפרינסטון – השופט ואשתו השברירית, אחותו ובנותיו הגדלות. "זה יעשה ממנו גבר", אמר השופט, "קולג' הוא המקום לכך." ואז שאל את המלצרית הקטנה והביישנית, "ובכן, ג'ני, מה שלום הג'ון שלך?" והוסיף בהרהור, "חבל מאוד, חבל מאוד שאמך שלחה אותו משם – זה יקלקל אותו." והמלצרית תהתה בלבה.

כך, בכפר הדרומי המרוחק, העולם המתין, חצי במודע, לבואם של שני הצעירים, וחלם בדרכו המגומגמת על דברים חדשים שייעשו ומחשבות חדשות שכולם יחשבו. ועם זאת, היה זה מוזר שמעטים חשבו על שני ג'ונים – שכן האנשים השחורים חשבו על ג'ון אחד, והוא היה שחור; והאנשים הלבנים חשבו על ג'ון אחר, והוא היה לבן. ואף לא עולם אחד חשב את מחשבת העולם האחר, אלא רק במין אי-שקט עמום.

בג'ונסטון, במכון, תהינו זמן רב לגבי מקרהו של ג'ון ג'ונס. במשך זמן רב נראה היה שהחומר אינו מתאים לשום סוג של עיצוב. הוא היה רועש וסוער, תמיד צוחק ושר, ולעולם לא מסוגל לעבוד ברציפות על דבר מה. הוא לא ידע כיצד ללמוד; לא היה לו מושג מהי יסודיות; ועם האיחורים שלו, רשלנותו וטוב-מזגו המדהים, היינו אובדי עצות. לילה אחד ישבנו בישיבת סגל, מודאגים ורציניים; שכן ג'ונס שוב הסתבר. התעלול האחרון היה מוגזם מדי, ולכן הצבענו בחגיגות "שג'ונס, בשל הפרות סדר חוזרות וחוסר תשומת לב לעבודה, יושעה עד סוף הסמסטר."

נדמה היה לנו שהפעם הראשונה שבה החיים פגעו בג'ונס כדבר רציני באמת הייתה כשהדיקן אמר לו שעליו לעזוב את בית הספר. הוא בהה באיש אפור השיער בתימהון, בעיניים גדולות. "אבל—אבל", גמגם, "אבל—טרם סיימתי את לימודי!" אז הסביר הדיקן לאט ובבירור, מזכיר לו את האיחורים ואת הרשלנות, את השיעורים הדלים והעבודה המוזנחת, את הרעש והפרות הסדר, עד שהבחור השפיל את ראשו במבוכה. אז אמר במהירות, "אבל לא תגידו לאמא ולאחותי, —לא תכתבו לאמא, נכון? כי אם לא תכתבו, אלך לעיר ואעבוד, ואחזור בסמסטר הבא ואראה לכם מה אני יכול." הדיקן הבטיח נאמנה, וג'ון העמיס את מזוודתו הקטנה על כתפו, מבלי להקדיש מילה או מבט לנערים המצחקקים, וצעד במורד רחוב קרלייל אל העיר הגדולה, בעיניים מפוכחות ובפנים חתומות ורציניות.

אולי רק דמיינו זאת, אך בדרך כלשהי נדמה היה לנו שהמבט הרציני שפשט על פניו הנעריים באותו אחר צהריים לא עזב אותם עוד. כשחזר אליו, הוא ניגש לעבודה בכל כוחו הגולמי. זה היה מאבק קשה, שכן דברים לא באו לו בקלות – מעט זיכרונות מצטופפים מחיים מוקדמים ומלימודים באו לעזרתו בדרכו החדשה; אך כל העולם שאליו חתר היה מעשה ידיו, והוא בנה אותו לאט ובקושי. כשהאור הפציע בהיסוס על יצירותיו החדשות, הוא ישב מהופנט ודומם מול החזון, או שוטט לבדו בקמפוס הירוק, מציץ מבעד ומעבר לעולם האנושי אל תוך עולם של מחשבה. והמחשבות לעיתים הטרידו אותו קשות; הוא לא הצליח להבין מדוע המעגל אינו ריבוע, וחישב אותו עד לחמישים ושש ספרות אחרי הנקודה העשרונית בחצות לילה אחד – והיה ממשיך הלאה, אלמלא דפקה אם-הבית להורות על כיבוי אורות. הוא חטף הצטננויות קשות כששכב על גבו בשדות בלילות, מנסה להבין את מערכת השמש; היו לו ספקות כבדים לגבי המוסר שבנפילת רומא, והוא חשד קשות בגרמנים שהם גנבים ונוכלים, חרף ספרי הלימוד שלו; הוא הרבה רכות על כל מילה יוונית חדשה, ותהה מדוע זו משמעותה ומדוע אינה יכולה להביע משהו אחר, ואיך זה ודאי הרגיש לחשוב את כל הדברים ביוונית. כך חשב ותהה לעצמו – עוצר נבוך במקום שבו אחרים דילגו בעליצות, ופוסע בבטחה דרך הקשיים שבהם השאר עצרו ונכנעו.

כך צמח בגופו ובנפשו, ויחד איתו נדמה היה שבגדיו גדלים ומתארגנים; שרוולי המעיל התארכו, חפתים הופיעו, והצווארונים הפכו פחות מוכתמים. פה ושם מגפיו הבריקו, וגאוה חדשה זחלה לתוך הליכתו. ואנחנו, שראינו מדי יום מחשבה חדשה גדלה בעיניו, התחלנו לצפות לדבר מה מהנער השקדן הזה. כך הוא עבר מהמכינה אל הקולג', ואנחנו שצפינו בו חשנו בארבע שנים נוספות של שינוי, שכמעט התמירו את האיש הגבוה והרציני שקד בפנינו בבוקר טקס הסיום. הוא עזב את עולם המחשבה המוזר שלו וחזר לעולם של תנועה ובני אדם. כעת הוא הביט סביבו בחדות בפעם הראשונה, ותהה כיצד ראה כה מעט קודם לכן. הוא החל לחוש לאט, כמעט לראשונה, את הצעיף המונח בינו לבין העולם הלבן; הוא הבחין כעת לראשונה בדיכוי שלא נתפס כדיכוי קודם לכן, בהבדלים שפעם נראו טבעיים, בהגבלות ובעלבונות שבימי נעוריו חלפו ללא

תשומת לב או התקבלו בצחוק. הוא חש כעס כעת כשלא קראו לו "אדוני", הוא קפץ את אגרופיו בקרונות ה"ג'ים קרו", והתרעם על קו-הצבע שסגר עליו ועל בני עמו. נימה של סרקזם השתרבבה לדיבורו, ומרירות עמומה לחייו; והוא ישב שעות ארוכות תהה ותכנן דרך לעקוף את העיוותים הללו. מדי יום מצא עצמו נרתע מהחיים החנוקים והצרים של עיירת הולדתו. ועם זאת, הוא תמיד תכנן לחזור לאלטמהה – תמיד תכנן לעבוד שם. ובכל זאת, ככל שהתקרב היום, הוא היסס יותר ויותר בחרדה חסרת שם; ואפילו ביום שלאחר קבלת התואר הוא אחז בלהיטות בהצעת הדיקן לשלוח אותו צפונה עם הרביעייה במהלך חופשת הקיץ, לשיר עבור המכון. "נשימת אוויר לפני הצלילה", אמר לעצמו בחצי התנצלות.

היה זה אחר צהריים בהיר של ספטמבר, ורחובות ניו יורק היו מרהיבים באנשים נעים. הם הזכירו לג'ון את הים, בעודו יושב בכיור וצופה בהם, כה משתנים ללא שינוי, כה בהירים ואפלים, כה רציניים ועליזים. הוא בחן את בגדיהם העשירים והנטולים פגם, את הדרך שבה נשאו את ידיהם, את צורת כובעיהם; הוא הציץ אל תוך הכרכרות הממהרות. אז, נשען לאחור באנחה, אמר, "זהו העולם." פתאום אחז בו הדחף לראות לאן העולם הולך; שכן רבים מהעשירים והזהירים יותר נראו ממהרים כולם לכיוון אחד. לכן, כשצער גבוה ובהיר שיער וגברת קטנה ופטפטנית חלפו על פניו, הוא קם בחצי היסוס ועקב אחריהם. במעלה הרחוב הם הלכו, חולפים על פני חנויות וחנויות עליזות, חוצים כיכר רחבה, עד שעם מאה אחרים נכנסו דרך השער הגבוה של בניין גדול.

הוא נדחף לעבר הקופה עם האחרים, וחש בכיסו את שטר חמשת הדולרים החדש ששמר. נדמה היה שאין באמת זמן להיסוס, לכן הוא שלף אותו באומץ, הגיש אותו לפקיד העסוק, וקיבל פשוט כרטיס אך ללא עודף. כשהבין לבסוף ששילם חמישה דולרים כדי להיכנס למקום שאינו יודע מהו, הוא עמד קפוא בתדהמה. "הזהר", אמר קול נמוך מאחוריו; "אסור לך לעשות לינץ' בג'נטלמן הצבעוני רק בגלל שהוא עומד בדרכך, ונערה הביטה בשובבות בעיני מלווה בהיר השיער. צל של הטרדה חלף על פני המלווה. "אתם לא תבינו אותנו בדרום," אמר בחצי חוסר סבלנות, כאילו הוא ממשיך ויכוח. "עם כל ההצהרות שלכם, לעולם לא רואים בצפון יחסים כה לבביים ואינטימיים בין לבנים לשחורים כפי שהם עניין שבשגרה אצלנו. הרי אני זוכר שחבר המשחקים הקרוב ביותר שלי בילדות היה כושי קטן שנקרא על שמי, ובטח שאין שניים, —ובכן!" האיש השתתק בבת אחת והסמיק עד שורשי שיערו, שכן שם, ממש ליד מושבי האורקסטרה השמורים שלו, ישב הכושי שבו נתקל במסדרון. הוא היסס והחוויר מכעס, קרא לסדרן ומסר לו את כרטיסו, בכמה מילים תקיפות, והתיישב באיטיות. הגברת שינתה בזריזות את נושא השיחה.

כל זאת ג'ון לא ראה, שכן ישב במין חצי-ערפול כשהוא קשוב לסביבתו; היופי העדין של האולם, הבושם העמום, רבבות האנשים הנעים, הלבוש העשיר והזמזום הנמוך של הדיבורים – כל אלו נראו כחלק מעולם כה שונה משלו, כה יפה יותר באופן מוזר מכל מה שהכיר, עד שישב בארץ חלומות, ונרתע כאשר, לאחר דממה, עלתה גבוה וצלולה המוזיקה של הברבור של לונהגרין. היופי האינסופי של היללה השתהה וסחף כל שריר בגופו, והעמיד את כולו בכיוון אחד. הוא עצם את עיניו ואחז בידיות הכיסא, נוגע בבלי דעת בזרועה של הגברת. והגברת נסוגה. כמיהה עמוקה גאתה בכל לבו לעלות עם אותה מוזיקה צלולה מתוך הלכלוך והאבק של אותם חיים נחותים שהחזיקו אותו כלוא ומטונף. לו רק יכול היה לחיות שם למעלה באוויר החופשי שבו ציפורים שרות ולשקיעות אין שמץ של דם! מי קרא לו להיות העבד ומושא הלעג של כולם? ואם קרא, איזו זכות הייתה לו לקרוא כשעולם כזה פתוח בפני בני אדם?

אז השתנה המקצב, והרמוניה מלאה ואדירה יותר גאתה והתפשטה. הוא הביט בהרהור לרוחב האולם, ותהה מדוע האישה היפה כסופת-השיער נראית כה אדישה, ומה עשוי האיש הקטן ללחוש. הוא לא היה רוצה להיות אדיש ובטל, חשב לעצמו, שכן עם המוזיקה הרגיש את תנועת הכוח בתוכו. לו רק הייתה לו יצירת-מופת כלשהי, שירות-חיים כלשהו, קשה – אכן, מר וקשה, אך ללא ההתרפסות והעבדות המבחילות, ללא הפגיעה האכזרית שהקשיחה את לבו ונשמתו. כשלבסוף זחל עצב רך על פני הכינורות, עלה בו חזון של בית רחוק, עיניה הגדולות של אחותו ופניה הכהות והמשוכות של אמו. ולבו שקע מתחת למים, ממש כשם שחול הים שוקע על גדות אלטמהה, רק כדי להיות מורם אל על שוב עם אותה יללה שמימית אחרונה של הברבור, שרטטה ודעכה אל תוך השמיים.

המוזיקה הותירה את ג'ון יושב דומם ומרותק כל כך, עד שבמשך זמן מה לא הבחין בסדרן הטופח לו קלות על כתפו ואומר בנימוס: "התוכל לבוא איתי לכאן, בבקשה, אדוני?" מופתע מעט, הוא קם במהירות בטפיחה האחרונה, ובפנותו לעזוב את מושבו, הביט היישר בפניו של הצעיר בהיר-השיער. בפעם הראשונה זיהה הצעיר את חבר ילדותו הכהה, וג'ון ידע כי זהו בנו של השופט. ג'ון הלבן נרתע, הרים את ידו, ואז קפא בכיסאו; ג'ון השחור חייך חיוך קל, ואז קשוח, והלך בעקבות הסדרן במורד המעבר. המנהל הצטער, מאוד מאוד הצטער – אך הסביר כי חלה טעות כלשהי במכירת מושב שכבר הוקצה לג'נטלמן אחר; הוא יחזיר את הכסף, כמובן – ואכן חש את העניין עמוקות, וכן הלאה, ו—לפני שסיים ג'ון כבר נעלם, פוסע במהירות לרוחב הכיכר ובמורד הרחובות הרחבים, וכשחלף על פני הפארק רכס את מעילו ואמר: "ג'ון ג'ונס, אתה טיפש מלידה". אחר כך הלך למקום לינתו וכתב מכתב, וקרע אותו; כתב אחר, והשליכו לאש. אז חטף פיסת נייר וכתב: "אמא ואחות יקרות – אני בא – ג'ון".

"אולי", אמר ג'ון כשהתיישב ברכבת, "אולי אני אשם בעצמי בכך שאני נאבק בגורלי הגלוי רק משום שהוא נראה קשה ולא נעים. הנה חובתי לאלטממה ברורה לפניי; אולי הם יתנו לי לעזור בפתרון בעיות הכושים שם – ואולי לא. 'ובכן אבוא אל המלך אשר לא כדת, וכאשר אבדתי אבדתי'". ואז הרהר וחלם, ותכנן מפעל חיים; והרכבת טסה דרומה.

למטה באלטממה, לאחר שבע שנים ארוכות, כל העולם ידע שג'ון בא. הבתים קורצפו ונשטפו – מעל לכל, אחד מהם; הגינות והחצרות היו מסודרות באופן חריג, וג'וני קנתה שמלת כותנה חדשה. בתחבולות ובמשא ומתן כלשהו, שוכנעו כל המתודיסטים והפרסביטריאנים הכהים להצטרף לקבלת פנים אדירה בכנסייה הבפטיסטית; וככל שהתקרב היום, התעוררו דיונים חמים בכל פינה לגבי היקפם וטיבם המדויק של הישגיו של ג'ון. הייתה שעת צהריים ביום אפור ומעונן כשהוא הגיע. העיר השחורה נהרה אל התחנה, עם מעט לבנים בשוליים – המון מאושר, עם קריאות "בוקר טוב" ו"מה נשמע", צחוק, בדיחות ודחיפות. האם ישבה שם בחלון וצפתה; אך האחות ג'ני עמדה על הרציף, ממששת בעצבנות את שמלתה, תמירה וגמישה, עם עור חום ורך ועיניים אוהבות המציצות מתוך סבך פראי של שיער. ג'ון קם בקדרות כשהרכבת עצרה, שכן חשב על קרון ה"גלים קרו"; הוא פסה אל הרציף ונעצר: תחנה קטנה ומלוכלכת, קהל שחור ראוותני ומזוהם, חצי מייל של צריפים רעועים לאורך תעלת בוך מתפתלת. תחושה מוחצת של נמיכות וצרות אופקים אחזה בו; הוא חיפש לשווא את אמו, נישק בקרירות את הנערה הגבוהה והזרה שקראה לו אח, אמר מילה קצרה ויבשה פה ושם; אז, מבלי להשתהות ללחיצות ידיים או לרכילות, החל לפסוע בשתיקה במעלה הרחוב, מרים את כובעו רק בפני הדודה הזקנה והלהוטה האחרונה, לתדהמתה המוחלטת. האנשים היו מבולבלים בבירור. האיש השתק והקר הזה – זה היה ג'ון? היכן חיוכו ולחיצת היד הלבבית שלו? "נראה קצת נפול", אמר המטיף המתודיסטי בהרהור. "נראה שחצן נורא, התלוננה אחות בפטיסטית. אך מנהל הדואר הלבן משולי הקהל ביטא את דעת אנשיו בבירור. "הניגר הארור הזה", אמר בעודו מעמיס את הדואר ומסדר את הטבק שלו, "הלך לצפון והתמלא עד גדותיו ברעיונות שטותיים; אבל הם לא יעבדו באלטממה". והקהל התפזר.

מפגש קבלת הפנים בכנסייה הבפטיסטית היה כישלון. הגשם הרס את הבשר על האש, והרעמים החמיצו את החלב בגלידה. כשבא זמן הנאומים בלילה, הבית היה דחוס עד אפס מקום. שלושת המטיפים הכינו את עצמם במיוחד, אך משום מה התנהגותו של ג'ון נראתה כמשליכה שמיכה על הכל – הוא נראה כה קר וטרוד, והייתה לו ארשת כה מוזרה של איפוק, עד שהאח המתודיסטי לא הצליח להתלהם בנושא שלו ולא זכה לאף "אמן" אחד; על התפילה הפרסביטריאנית ענו רק בחלוש, ואפילו המטיף הבפטיסטי, אף שעורר התלהבות קלה, התבלבל כל כך במשפט האהוב עליו עד שנאלץ לסיים את דבריו חמש עשרה דקות מוקדם ממה שהתכוון. האנשים נעו באי-נוחות במושביהם כשג'ון קם להשיב. הוא דיבר לאט ובשיטתיות. העידן הנוכחי, אמר, דורש רעיונות חדשים; היינו שונים מאוד מאותם אנשים של המאות השבע-עשרה והשמונה-עשרה – עם רעיונות רחבים יותר של אחווה אנושית וגורל. אז דיבר על עליית הצדקה והחינוך העממי, ובמיוחד על הפצת העושר והעבודה. השאלה הייתה, אם כן, הוסיף בהרהור כשהוא מביט בתקרה הנמוכה ודהויית הצבע, איזה חלק יקחו הכושים של ארץ זו במאמץ של המאה החדשה. הוא שרטט בקווים מעורפלים את בית הספר התעשייתי החדש שעשוי לקום בין אורנים אלו, הוא דיבר בפירוט על העבודה הפילנתרופית והצדקה שניתן לארגן, על כסף שניתן לחסוך עבור בנקים ועסקים. לבסוף דחק לאחדות, והסתייג במיוחד ממריבות דתיות ועדתיות. "כיום", אמר בחיוך, "לעולם לא אכפת אם אדם הוא בפטיסטי או מתודיסטי, או בכלל איש כנסייה, כל עוד הוא

טוב וישר. מה זה משנה אם אדם הוטבל בנהר או בקערת רחצה, או בכלל לא? הבה נעזוב את כל הקטנוניות הזו, ונביט גבוה יותר". אז, מבלי לחשוב על דבר נוסף, התיישב לאיטו. דממה מכאיבה אחזה בהמון הצפוף. מעט הבינו ממה שאמר, שכן דיבר בשפה לא ידועה, למעט המילה האחרונה על טבילה; את זאת הם ידעו, והם ישבו דוממים מאוד בעוד השעון מתקתק. אז לבסוף בקעה נהמה חנוקה מ"פינת האמן", ואיש זקן וכפוף קם, פסע מעל המושבים, וטיפס ישר אל הדוכן. הוא היה מקומט ושחור, עם שיער אפור דליל וקבוצתי; קולו וידיו רעדו כשיתוק; אך על פניו נחה ההבעה המרותקת והעזה של קנאי דתי. הוא אחז בתנ"ך בידיו המחוספסות והעצומות; פעמיים הרים אותו ללא מילים, ואז פשוט התפרץ במילים, ברהיטות גסה ונוראה. הוא רעד, התנוודד והתכופף; ואז התנשא במלוא הודו, עד שהאנשים נאנקו ובכו, יללו וצעקו, וצרחו פראית עלתה מהפינות שבהן כל הרגש האצור של השעה התאסף והתפרץ לאוויר. ג'ון מעולם לא ידע בבירור מה אמר הזקן; הוא רק הרגיש עצמו מוקע ללעג ולגינוי צורב על שרמס את הדת האמיתית, והוא הבין בתדהמה שבלי דעת הניח ידיים גסות על דבר מה שבעולם קטן זה נחשב לקדוש. הוא קם בשתיקה, ויצא אל תוך הלילה. הוא ירד לכיוון הים, באור כוכבים מקוטע, חצי מודע לנערה שעקבה אחריו בביישנות. כשעמד לבסוף על המצוק, פנה אל אחותו הקטנה והביט בה בצער, נזכר בכאב פתאומי כמה מעט מחשבה הקדיש לה. הוא כרך את זרועו סביבה והניח לסערת דמעותיה להתפרק על כתפו.

זמן רב עמדו יחד, מציצים אל המים האפורים וחסרי המנוח.

"ג'ון, היא אמרה, 'האם זה גורם לכל אחד להיות—אומלל כשמתחילים ללמוד ולדעת המון דברים?'"

הוא השתהה וחייך. "אני חושש שכן", אמר.

"וג'ון, אתה שמח שלמדת?'"

"כן", באה התשובה, לאט אך בהחלטיות.

היא צפתה באורות המנצנצים על פני הים, ואמרה בהרהור, "הלואי שהייתי אומללה, —ו—ו", כשהיא כורכת את שתי זרועותיה סביב צווארו, "אני חושבת שאני קצת כזו, ג'ון".

מספר ימים לאחר מכן צעד ג'ון אל בית השופט כדי לבקש את הזכות ללמד בבית הספר של הכושים. השופט עצמו פגש אותו בדלת הקדמית, בהה בו במבט נוקשה מעט, ואמר בגסות: "לך מסביב לדלת המטבח, ג'ון, וחכה". כשהוא יושב על מדרגות המטבח, בהה ג'ון בתירס, מבולבל לחלוטין. מה לעזאזל עבר עליו? כל צעד שעשה העליב מישהו. הוא בא כדי להציל את בני עמו, ועוד לפני שעזב את התחנה הוא פגע בהם. הוא ביקש ללמד אותם בכנסייה, וחילל את רגשותיהם העמוקים ביותר. הוא חינך את עצמו להיות מנומס כלפי השופט, ואז כשל ונכנס דרך דלתו הקדמית. וכל הזמן הזה הוא התכוון לטוב, —ובכל זאת, ובכל זאת, איכשהו הוא מצא שזה כה קשה ומוזר להשתלב שוב בסביבתו הישנה, למצוא את מקומו בעולם שסביבו. הוא לא הצליח לזכור שהיו לו קשיים כלשהם בעבר, כשהחיים היו שמחים ועליזים. העולם נראה אז חלק וקל. אולי, —אך אחותו באה לדלת המטבח בדיוק אז ואמרה שהשופט ממתין לו.

השופט ישב בחדר האוכל בין דואר הבוקר שלו, והוא לא ביקש מג'ון לשבת. הוא ניגש ישר לעניין. "באת בשביל בית הספר, אני מניח. ובכן ג'ון, אני רוצה לדבר איתך בגלוי. אתה יודע שאני חבר של בני עמך. עזרתי לך ולמשפחתך, והייתי עושה יותר אם לא היית מקבל את הרעיון לעזוב. עכשיו, אני מחבב את האנשים הצבעוניים, ומזדהה עם כל שאיפותיהם הסבירות; אבל אתה ואני יודעים, ג'ון, שבמדינה הזו הכושי חייב להישאר נחות, ולעולם אינו יכול לצפות להיות שווה לאנשים לבנים. במקומם, בני עמך יכולים להיות ישרים ומנומסים; ואלוהים יודע, אעשה מה שאוכל כדי לעזור להם. אבל כשהם רוצים להפוך את הטבע, ולשלוט באנשים לבנים, ולהתחתן עם נשים לבנות, ולשבת בטרקלין שלי, אז, חי אלוהים! אנחנו נחזיק אותם למטה גם אם נצטרך לעשות לינץ' לכל ניגר בארץ. עכשיו, ג'ון, השאלה היא, האם אתה, עם ההשכלה שלך והרעיונות הצפוניים שלך, הולך לקבל את המצב וללמד את הכושים להיות משרתים ופועלים נאמנים כפי שהיו אבותיכם, —הכרתי את אביך, ג'ון, הוא היה שייך לאחי, והוא היה ניגר טוב. ובכן—ובכן, האם אתה הולך להיות

כמוהו, או שאתה הולך לנסות להכניס רעיונות שטותיים של התקדמות ושוויון לראשי האנשים האלה, ולגרום להם להיות חסרי שביעות רצון ואומללים?"

"אני הולך לקבל את המצב, השופט הנדרסון, ענה ג'ון, בקיצור נמרץ שלא נעלם מעיני הזקן החד. הוא היסט לרגע, ואז אמר בקצרה, "טוב מאוד, —ננסה אותך לזמן מה. בוקר טוב".

חודש ימים לאחר פתיחת בית הספר לכושים חזר ג'ון האחר הביתה, גבוה, עליז ועקשן. האם בכתה, האחיות שרו. כל העיר הלבנה שמחה. השופט היה איש גאה, והיה זה מראה נאה לראות את השניים צועדים יחד ברחוב הראשי. ובכל זאת לא הכל התנהל על מי מנוחות ביניהם, שכן הצעיר לא יכול היה ולא רצה להסתיר את הבוז שלו כלפי העיירה הקטנה, וניכר היה שלבו נתון לניו יורק. השאיפה היחידה שטיפח השופט הייתה לראות את בנו ראש עיריית אלטמהה, נציג בבית המחוקקים, ו—מי יודע?—מושל ג'ורג'יה. לכן הוויכוח ביניהם התלהט לעיתים קרובות. "למען השם, אבא, היה אומר הצעיר אחרי ארוחת הערב, בעודו מצית סיגר ועומד ליד האח, "אתה בטח לא מצפה מבחור צעיר כמוני להשתקע לצמיתות בעיירה—בעיירה השכוחה הזו שאין בה כלום חוץ מבוז וכושים?" "ציפיתי", היה השופט עונה בלקוניות; ובאותו יום מסוים נראה היה מהזעף המצטבר שהוא עומד להוסיף משהו תקיף יותר, אך שכנים כבר החלו להיכנס כדי להעריץ את בנו, והשיחה נסחפה.

"שמעתי שהג'ון הזה מעורר שם דברים בבית הספר של הכושים, התנדב מנהל הדואר לומר לאחר שתיקה.

"מה עכשיו?" שאל השופט בחדות.

"אוי, שום דבר מיוחד, —רק הארשת הנעלית והדרכים המתנשאות שלו. נדמה לי ששמעתי משהו על זה שהוא נותן הרצאות על המהפכה הצרפתית, שוויון, ודברים כאלה. הוא מה שאני קורא לו ניגר מסוכן".

"שמעת אותו אומר משהו לא לעניין?"

"לא, לא בדיוק, —אבל סאלי, המשרתת שלנו, סיפרה לאשתי המון שטויות. חוץ מזה, אני לא צריך לשמוע: ניגר שלא יגיד 'אדוני' לאיש לבן, או—"

"מי זה הג'ון הזה?" התפרץ הבן.

"למה, זה ג'ון השחור הקטן, הבן של פגי, —חבר המשחקים הישן שלך".

פניו של הצעיר הסמיקו בכעס, ואז הוא צחק.

"אה, אמר, "זה הכושי שניסה לדחוף את עצמו למושב ליד הגברת שליוויתי—"

אך השופט הנדרסון לא חיכה לשמוע עוד. הוא היה עצבני כל היום, וכעת למשמע הדברים קם עם שבועה חנוקה, לקח את כובעו ומקלו, וצעד היישר אל בית הספר.

עבור ג'ון, זו הייתה דרך ארוכה וקשה להניע את הדברים בצריף הישן והרעוע ששיכן את בית הספר שלו. הכושים היו מפולגים לקבוצות בעדו ונגדו, ההורים היו רשלנים, הילדים לא סדירים ומלוכלכים, וספרים, עפרונות ולוחות כתיבה היו חסרים ברובם. אף על פי כן, הוא נאבק בתקווה, ונדמה היה שהוא רואה סוף סוף שמץ של שחר. הנוכחות הייתה גדולה יותר והילדים היו נקיים בשמץ השבוע. אפילו כיתת המתקשים בקריאה הראתה התקדמות מעודדת מעט. לכן ג'ון התקין עצמו בסבלנות מחודשת באותו אחר צהריים.

"עכשיו, מנדי, אמר בעליזות, "זה טוב יותר; אבל את לא חייבת לקטוע את המילים שלך ככה: 'אם—ה—איש—הולך'. הרי אפילו אחיך הקטן לא היה מספר סיפור ככה, נכון?"

"לא, אדוני, הוא לא יכול לדבר".

"בסדר; עכשיו בואי ננסה שוב: 'אם האיש—"

"ג'ון!"

כל בית הספר נרתע בהפתעה, והמורה חצי-קם, כשפניו האדומות והכעוסות של השופט הופיעו בפתח הפתוח.

"ג'ון, בית הספר הזה סגור. אתם הילדים יכולים ללכת הביתה ולצאת לעבודה. האנשים הלבנים של אלטמה לא מוציאים את כספם על אנשים שחורים כדי שימלאו את ראשם בחוצפה ובשקרים. החוצה! אני אנעל את הדלת בעצמי".

בבית הגדול בעל העמודים, הבן הגבוה שוטט חסר מטרה לאחר עזיבתו הפתאומית של אביו. בתוך הבית היה מעט שיעניין אותו; הספרים היו ישנים ומשמימים, העיתון המקומי רדוד, והנשים פרשו עם כאבי ראש ועבודות תפירה. הוא ניסה לישון צהריים, אך היה חם מדי. לכן יצא לטייל בשדות, מתלונן במרירות: "אלוהים אדירים! כמה זמן יימשך המאסר הזה!" הוא לא היה בחור רע, —רק קצת מפונק ורודף תענוגות, ועקשן כמו אביו הגאה. הוא נראה צעיר שנעים להביט בו, כשישב על גדם עץ שחור גדול בשולי האורנים, מנדנד את רגליו בבטלה ומעשן. "באמת, אין פה אפילו בחורה ששווה לפתח איתה פלירטוט מכובד", רטן. בדיוק אז קלטה עינו דמות תמירה וגמישה הממהרת לעברו בשביל הצר. הוא הביט בעניין בתחילה, ואז פרץ בצחוק ואמר: "ובכן, אני מצהיר, אם זו לא ג'ני, עוזרת המטבח החומה הקטנה! באמת, אף פעם לא שמתי לב איזה גוף חטוב יש לה. שלום, ג'ני! הרי לא נישקת אותי מאז שחזרתי הביתה," אמר בעליזות. הנערה הצעירה בהתה בו בהפתעה ובמבוכה, —גמגמה משהו לא ברור, וניסתה לעבור. אך מצב רוח שרירותי אחז בבטלן הצעיר, והוא תפס בזרועה. מבוהלת, היא חמקה על פניו; ובמין שובבות הוא פנה ורץ אחריה בין האורנים הגבוהים.

שם, לכיוון הים, בקצה השביל, בא ג'ון לאיטו בראש מורכן. הוא פנה בלאות מבית הספר לכיוון הבית; ואז, במחשבה להגן על אמו מפני המכה, יצא לקראת אחותו השבה מעבודתה כדי לבשר לה את בשורת פיטוריו. "אלך מכאן," אמר לאט; "אלך מכאן ואמצא עבודה, ואשלח לקרוא להן. איני יכול לחיות כאן עוד." ואז הכעס העז, הקבור, גאה בגרונו. הוא הניף את זרועותיו ומיהר בטירוף במעלה השביל.

הים החום הגדול רבץ דומם. האוויר בקושי נשם. היום הגווע רחץ את אלוני הסבך והאורנים האדירים בשחור וזהב. מן הרוח לא באה כל אזהרה, אף לא לחישה מן השמיים נטולי העננים. היה שם רק איש שחור הממהר ובלבו כאב, שאינו רואה שמש ולא ים, אלא נרתע כמי שהתעורר מחלום לקול זעקה מבוהלת שהעירה את האורנים, למראה אחותו הכהה נאבקת בזרועותיו של איש גבוה ובהיר שיער.

הוא לא אמר מילה, אלא אחז בענף שנפל והכה אותו בכל השנאה האצורה של זרועו השחורה והגדולה, והגופה שכבה לבנה ודוממת תחת האורנים, טבולה כולה באור שמש ובדם. ג'ון הביט בה בחלום, ואז צעד חזרה אל הבית בזריזות, ואמר בקול רך, "מאמי, אני הולך מכאן — אני הולך להיות חופשי."

היא הביטה בו במבט מעורפל וגמגמה, "לצפון, מותק, אתה הולך שוב לצפון?"

הוא הביט החוצה אל המקום שבו נצנץ כוכב הצפון חיוור מעל המים, ואמר, "כן, מאמי, אני הולך — לצפון."

אז, ללא מילה נוספת, יצא אל הסמטה הצרה, מעלה דרך האורנים הישרים, אל אותו שביל מתפתל, והתיישב על גדם העץ השחור הגדול, מביט בדם במקום שבו שכבה הגופה. שם, בעבר האפור, שיחק עם אותו נער מת, משתוללים יחד תחת העצים החגיגיים. הלילה העמיק; הוא חשב על הנערים בג'ונסטון. הוא תהה מה עלה בגורלו של בראון, ומה עם קארי? וג'ונס — ג'ונס? הרי הוא היה ג'ונס, והוא תהה מה יאמרו כולם כשידעו, כשידעו, באותו חדר אוכל ארוך וגדול עם מאות העיניים העליזות. אז, כשזוהר אור הכוכבים התגנב עליו, הוא חשב על התקרה המוזהבת של אותו אולם קונצרטים כביר, ושמע את מוזיקת הברבור המתוקה והעמומה מתגנבת לעברו. הסכת! האם הייתה זו מוזיקה, או המולתם וצעקותיהם של אנשים? כן, בוודאי! צלולה וגבוהה

עלתה המנגינה המתוקה והעמומה וריפרפה כיצור חי, עד שהאדמה עצמה רעדה כמו תחת דהרת סוסים והמיית אנשים זועמים.

הוא נשען לאחור וחיך לעבר הים, משם עלתה המנגינה המוזרה, הרחק מהצללים האפלים שבהם שכן שאון הסוסים הדוהרים, דוהר והולך. במאמץ התעורר, רכן קדימה, והביט בהתמדה במורד השביל, מזמזם חרש את "שיר הכלה" –

"בחדווה מובלים, צועדים הם לשם."

בין העצים בדמדומי הבוקר העמומים הוא צפה בצלליהם המרקדים ושמע את סוסייהם רועמים לעברו, עד שלבסוף באו שוטפים כסערה, והוא ראה בחזית את אותו איש כסוף שיער וכחוש, שעניו רשפו אדום מחמה. או, כמה ריחם עליו – ריחם עליו – ותהה אם הוא נושא את החבל המפותל והכרוך. אז, כשהסערה התפרצה סביבו, קם לאיטו על רגליו והפנה את עיניו העצומות לעבר הים.

והעולם שרק באוזניו.

יד.

על שירי היגון

אֲנִי פוֹסֵעַ בְּחֶצֶר הַכֶּנֶסִּיָּה

לְהַנִּיחַ אֶת הַגּוֹף הַזֶּה לְנוֹחַ;

אֲנִי מְכִיר אֶת זְרִיחַת הַלְבָנָה, אֲנִי מְכִיר אֶת זְרִיחַת הַכּוֹכָבִים;

אֲנִי פוֹסֵעַ בְּאוֹר הַלְבָנָה, אֲנִי פוֹסֵעַ בְּאוֹר הַכּוֹכָבִים;

אֲשַׁכֵּב בְּקֶבֶר וְאֶפְרֹשׁ אֶת זְרוּעוֹתַי,

אֵלַי אֶל הַמִּשְׁפָּט עִם עָרֵב יוֹם,

וְנִשְׁמָתִי וְנִשְׁמַתְךָ יִפְגְּשׁוּ בְּאוֹתוֹ הַיּוֹם,

כְּשֶׁאֲנִיחַ אֶת הַגּוֹף הַזֶּה לְנוֹחַ.

שיר כושים.

אלו שהלכו בחושך שרו שירים בימים עברו – שירי יגון – כי לבם היה עייף. ועל כן, לפני כל מחשבה שכתבתי בספר זה, הצבתי משפט, הד רודף של אותם שירים עתיקים ומוזרים שבהם דיברה נשמת העבד השחור אל בני האדם. מאז שהייתי ילד, השירים הללו ריגשו אותי באופן מוזר. הם הגיעו מהדרום, לא ידועים לי, אחד אחד, ועם זאת מיד זיהיתי אותם כשייכים לי ולשלי. שנים לאחר מכן, כשהגעתי לנאשוויל, ראיתי את ההיכל הגדול שנבנה מהשירים הללו מתנשא מעל העיר החיוורת. בעיניי, אולם ה"ג'ובילי" נראה תמיד כעשוי מהשירים עצמם, ולבניו היו אדומות מדם ומאבק של עמל. מתוכם עלו עבורי בבוקר, בצהריים ובערב, פרצי מלודיה נפלאים, מלאים בקולות אחי ואחיותי, מלאים בקולות העבר.

מעט יופי נתנה אמריקה לעולם, מלבד ההוד הגולמי שאלוהים עצמו טבע בחזה; הרוח האנושית בעולם החדש הזה התבטאה במרץ ובתושייה יותר מאשר ביופי. וכך, ביד המקרה הגורלי, שיר העם של הכושי – הזעקה הקצבית של העבד – עומד כיום לא רק כמוזיקה האמריקאית היחידה, אלא כביטוי היפה ביותר של חוויה

אנושית שנולד בצד זה של הימים. הוזנחו השירים, הם היו, ועודם, חצי-בזויים, ומעל לכל טעו בהם והבינו אותם שלא כהלכה בעקביות; אך למרות זאת, הם עדיין נותרים כירושה הרוחנית הייחודית של האומה והמתנה הגדולה ביותר של העם הכושי.

עוד בשנות השלושים של המאה ה-19 הרעידה המלוויה של שירי עבדים אלו את האומה, אך השירים נשכחו במהרה למחצה. חלקם, כמו "ליד האגם בו שחה הערבה", הפכו למנגינות שגורות ומקורם נשכח; אחרים זכו לקריקטורה על בימות ה"מינסטרל" וזכרם גווע. לאחר מכן, בזמן המלחמה, הגיע ניסוי פורט רויאל המיוחד לאחר כיבוש הילטון הד, ואולי בפעם הראשונה פגש הצפון את העבד הדרומי פנים אל פנים ולב אל לב ללא עד שלישי. איי הים של קרוליינה, שם נפגשו, היו מלאים באנשים שחורים מטיפוס פרימיטיבי, שנגעו ועוצבו פחות על ידי העולם שסביבם מכל קבוצה אחרת מחוץ ל"חגורה השחורה". המראה שלהם היה גס, שפתם מצחיקה, אך לבם היה אנושי ושירתם הרעידה אנשים בעוצמה אדירה. תומאס וונטוורת' היג'נסון מיהר לספר על שירים אלו, ומיס מקיים ואחרים הפצירו בעולם להכיר ביופיים הנדיר. אך העולם הקשיב רק בחצי אמון, עד שזמרי הג'ובילי של פיסק שרו את שירי העבדים כה עמוק לתוך לב העולם, עד שהוא לעולם לא יוכל לשכוח אותם שוב לחלוטין.

היה פעם בנו של נפח שנולד בקאדיז, ניו יורק, אשר בתהפוכות הזמן לימד בבית ספר באוהיו ועזר להגן על סינסינטי מפני קירבי סמית'. אחר כך נלחם בצ'נסלורסוויל ובגטיסברג ולבסוף שירת בלשכת המשוחררים בנאשוויל. כאן הקים כיתת בית ספר של יום ראשון לילדים שחורים בשנת 1866, ושר איתם ולימדם לשיר. ואז הם לימדו אותו לשיר, וברגע שתהילת שירי הג'ובילי עברה לנשמתו של ג'ורג' ל. ווייט, הוא ידע שמפעל חייו הוא לתת לכושים הללו לשיר לעולם כפי ששרו לו. כך בשנת 1871 החל מסעם של זמרי הג'ובילי של פיסק. צפונה לסינסינטי הם רכבו – ארבעה נערים שחורים חצי-לבונים וחמש נערות-נשים – בהובלת איש עם מטרה ויעד. הם עצרו בוויילברפורס, העתיק שבבתי הספר לכושים, שם בירך אותם בישוף שחור. אחר כך הלכו, נאבקים בקור וברעב, מגורשים ממלונות, וזוכים ללעג עליז, תמיד צפונה; ותמיד קסם שירתם המשיך להרטיט לבבות, עד שפרץ של מחיאות כפיים במועצה הקונגרסיונלית באוברלין גילה אותם לעולם. הם הגיעו לניו יורק והנרי וורד ביצ'ר העז לקבל את פניהם, למרות שהיומונים המטרופוליטניים לגלו על "זמרי הניגר" שלו. כך כבשו שיריהם עד ששרו בכל הארץ ומעבר לים, לפני מלכה וקיסר, בסקוטלנד ואירלנד, בהולנד ובשווייץ. שבע שנים הם שרו, והביאו מאה וחמישים אלף דולר כדי להקים את אוניברסיטת פיסק.

מאז ימיהם חיקו אותם – לעיתים לטובה, על ידי הזמרים של המפטון ואטלנטה, לעיתים לרעה, על ידי רביעיות נודדות. הקריקטורה ניסתה שוב לקלקל את היופי המוזר של המוזיקה, ומילאה את האוויר בלחנים מושפלים רבים שאוזניים גסות בקושי מבדילות בינם לבין הדבר האמיתי. אך שיר העם הכושי האמיתי עדיין חי בלבבותיהם של אלו ששמעו אותם מושרים באמת ובלבבותיהם של בני העם הכושי.

מהם השירים הללו, ומה משמעותם? אני מבין מעט במוזיקה ואיני יכול לומר דבר במושגים טכניים, אך אני יודע דבר מה על בני אדם, ובידעי אותם, אני יודע שהשירים הללו הם המסר הרהוט של העבד לעולם. הם אומרים לנו בימים נלהבים אלו שהחיים היו שמחים עבור העבד השחור, חסרי דאגות ומאושרים. אני יכול להאמין בכך בקלות לגבי חלקם, לגבי רבים. אך לא כל הדרום של העבר, גם אם יקום לתחייה, יוכל להכחיש את העדות נוגעת-הלב של השירים הללו. הם המוזיקה של עם לא מאושר, של ילדי האכזבה; הם מספרים על מוות וסבל וכמיהה שאינה מובעת במילים לעולם אמיתי יותר, על נדודים ערפיליים ודרכים נסתרות.

השירים הם אכן ניפויים של מאות שנים; המוזיקה עתיקה בהרבה מהמילים, ובה אנו יכולים לעקוב פה ושם אחרי סימני התפתחות. סבתה של סבי נתפסה על ידי סוחר הולנדי מרושע לפני מאתיים שנה; ובבואה לעמקי ההדסון וההוסטוניק, שחורה, קטנה וגמישה, היא רעדה והתכווצה ברוחות הצפון הקשות, הביטה בגעגועים בגבעות, ולעיתים קרובות זימזמה מלוויה אליילית לילד שבין ברכיה, כך: "דו-נה, דו-נה..." הילד שר זאת לילדיו והם לילדי ילדיהם, וכך מאתיים שנה נדד השיר עד אלינו ואנו שרים אותו לילדינו, בידוענו מעט כמעט כמו אבותינו מה משמעות מילותיו, אך בידוענו היטב את משמעות המוזיקה שלו.

זו הייתה מוזיקה אפריקאית פרימיטיבית; ניתן לראותה בצורה רחבה יותר במזמור המוזר המבשר את "בואו של ג'ון".

"תוכלו לקבור אותי במזרח,

תוכלו לקבור אותי במערב,

אך אשמע את קול החצוצרה באותו הבוקר,"

—קול הגלות.

עשרה שירי-מופת, פחות או יותר, ניתן לקטוף מיער המלודיות – שירים שמוצאם הכושי אינו מוטל בספק ושזכו לתפוצה רחבה, ושירים האופייניים במיוחד לעבד. את אחד מאלו הזכרתי זה עתה. שיר אחר שצילינו פותחים ספר זה הוא "איש אינו יודע את הצרות שראיתי". כאשר, מוכת עוני פתאומי, סירבה ארצות הברית לקיים את הבטחותיה לקרקע למשחררים, ירד גנרל-בריגדיר לאיי הים כדי למסור את הבשורה. אישה זקנה בשולי ההמון החלה לשיר את השיר הזה; כל ההמון הצטרף אליה, מתנדנד. והחיל בכך.

השיר השלישי הוא שיר הערש של המוות שכל בני האדם מכירים – "התנדנדי נמוך, מרכבה מתוקה" – שתיבותיו פותחות את סיפור חייו של "אלכסנדר קראמל". אחר כך ישנו שיר המים הרבים, "זרם, ירדן, זרם", מקהלה אדירה עם מקצבים מינוריים. היו שירים רבים של הנמלט כמו זה הפותח את "כנפי אטלנטה", והשיר המוכר יותר "הייתי מאזין". השביעי הוא שיר הקץ וההתחלה – "אדוני, איזו קינה! כשהכוכבים יתחילו ליפול"; קטע ממנו מוצב לפני "שחר החירות". שיר הגישוש – "דרכי מעורפלת" – פותח את "משמעות הקידמה"; התשיעי הוא שיר הפרק הזה – "יעקב הנאבק, היום מפציע", – המנון של מאבק רווי תקווה. שיר המופת האחרון הוא שיר השירים – "חמוק מכאן", – שצמח מתוך "אמונת האבות".

ישנם שירי עם כושיים רבים אחרים המרשימים ומאפיינים כמו אלו, כפי שניתן לראות בפרקים השלישי, השמיני והתשיעי; ואני בטוח שאחרים יכלו בקלות לבצע בחירה על פי עקרונות מדעיים יותר. ישנם גם שירים שנראים כרחוקים צעד אחד מהטיפוסים הפרימיטיביים יותר: ישנו הלקט דמוי המבוך, "ניצוצות בהירים", שמשפט ממנו עומד בראש "החגורה השחורה"; מזמור הפסחא, "אבק, אבק ואפר"; הקינה, "אמי המריאה והלכה הביתה"; ואותו פרץ מלודיה המרחף מעל "פטירת הבכור" – "אני מקווה שאמי תהיה שם באותו עולם יפה במרומים".

אלו מייצגים צעד שלישי בהתפתחות שיר העבדים, שבו "תוכלו לקבור אותי במזרח" הוא הראשון, ושירים כמו "צעד קדימה" (פרק שישי) ו"חמוק מכאן" הם השני. הראשון הוא מוזיקה אפריקאית, השני אפרו-אמריקאית, בעוד השלישי הוא מיזוג של מוזיקה כושית עם המוזיקה שנשמעה בארץ המאמצת. התוצאה היא עדיין כושית באופן מובהק ושיטת המיזוג מקורית, אך האלמנטים הם גם כושיים וגם קווקזיים. ניתן ללכת רחוק יותר ולמצוא צעד רביעי בהתפתחות זו, שבו שירי אמריקה הלבנה הושפעו באופן מובהק משירי העבדים או שילבו משפטים שלמים של מלודיה כושית, כמו "נהר סוואני" ו"ג'ון השחור הזקן". זה לצד זה עם הצמיחה הלכו גם ההשפלות והחיקויים – שירי ה"מינסטרל" הכושיים, רבים ממזמורי ה"גוספל", וכמה משירי ה"קו"ן העכשוויים – מסה של מוזיקה שבה הטירון עלול בקלות לאבד את דרכו ולעולם לא למצוא את המלודיות הכושיות האמיתיות.

בשירים אלו, אמרתי, דיבר העבד אל העולם. מסר כזה הוא מטבעו עטוף וחצי-רהוט. מילים ומוזיקה איבדו זה את זה ומשפטים חדשים וריקים של תיאולוגיה המובנת במעומעם תפסו את מקום הרגש הישן. מדי פעם אנו קולטים מילה מוזרה של שפה לא ידועה, כמו ה"מיו האדיר", המופיע כנהר המוות; לעיתים קרובות יותר מילים קלות או חרוזים פשוטים מצורפים למוזיקה בעלת מתיקות יוצאת דופן. שירים חילוניים טהורים הם מעטים במספר, בחלקם משום שרבים מהם הפכו למזמורים על ידי שינוי מילים, בחלקם משום שהחגיגות נשמעו רק לעיתים נדירות על ידי הזר, והמוזיקה נתפסה פחות. כמעט בכל השירים, עם זאת, המוזיקה היא עצובה במובהק. עשרת שירי המופת שהזכרתי מספרים במילה ובמוזיקה על צרה וגלות, על מאבק והסתתרות; הם מגששים לעבר כוח בלתי נראה כלשהו ונאנחים למנוחה בסוף הדרך.

המילים שנותרו לנו אינן חסרות עניין, וכשהן מנוקות מסיגים ברורים, הן מסתירות הרבה שירה ומשמעות אמיתית מתחת לתיאולוגיה מוסכמת ואקסטזה חסרת משמעות. כמו כל עם פרימיטיבי, העבד עמד קרוב ללב הטבע. החיים היו "יום גועש ומתגלגל" כמו האוקיינוס האטלנטי החום של איי הים; ה"שממה" הייתה ביתו של אלוהים, וה"עמק הבווד" הוביל לדרך החיים. "החורף יסתיים בקרוב" היה תיאור החיים והמוות עבור דמיון טרופי. סופות הרעמים הפראיות והפתאומיות של הדרום עוררו יראה והרשימו את הכושים – לעיתים הרעם נראה להם "מתאבל", לעיתים סמכותי:

"אדוני קורא לי,

הוא קורא לי ברעם,

החצוצרה משמיעה זאת בנשמתי."

העמל המונוטוני והחשיפה לאיתני הטבע מצוירים במילים רבות. ניתן לראות את החורשים בתלם החם והלח, שרים:

"אין גשם שירטיב אתכם,

אין שמש שתשרוף אתכם,

הו, התקדם, המאמין,

אני רוצה ללכת הביתה."

האיש הזקן השפוף והכפוף קורא, בקינה משולשת:

"הו אלוהים, שמור עלי לבל אשקע,"

והוא נוזף בשטן הספק היכול ללחוש:

"ישוע מת ואלוהים הלך משם."

ובכל זאת רעב הנשמה נמצא שם, חוסר המנוחה של הפרא, קינת הנודד, והתלונה מובעת במשפט קטן אחד: "הלוואי שהייתי יכול לשבת ולנוח".

על המחשבות הפנימיות של העבדים ויחסייהם זה עם זה העיבה תמיד צל היראה, כך שאנו זוכים רק להצצות פה ושם, וגם אצלם, להשמטות ושתיקות רהוטות. על אם וילד שרים, אך לעיתים נדירות על אב; נמלט ונודד עייף קוראים לרחמים וחיבה, אך יש מעט מאוד חיזור וחתונה; הסלעים וההרים מוכרים היטב, אך הבית אינו מוכר. מיזוג מוזר של אהבה וחוסר אונים שר דרך הפזמון החוזר:

"שם אמי הזקנה,

נאבקת בגבעה זמן כה רב;

הגיע הזמן שתחצה לצד השני,

תגיע הביתה בקרוב."

במקום אחר עולה הקריאה של "חסר האם" וה"פרידה, פרידה, ילדי היחיד".

שירי אהבה הם נדירים ומתחלקים לשתי קטגוריות – הקלילים והשטותיים, והעצובים. על אהבה עמוקה ומוצלחת ישנה שתיקה מבשרת רעות, ובאחד העתיקים שבשירים אלו ישנו עומק של היסטוריה ומשמעות: "אתה לא תתגעגע אלי כשאלך?" אישה שחורה אמרה על השיר, "אי אפשר לשיר אותו בלי לב מלא ורוח מוטרדת". אותו קול שר כאן ששר בשיר העם הגרמני: "עכשיו אני הולך אל המעיין, אך לא אשתה". מהמוות הראה הכושי מעט פחד, אלא דיבר עליו בטבעיות ואף בחיבה כעל מעבר פשוט של המים, אולי – מי יודע? – חזרה ליערותיו העתיקים שוב. ימים מאוחרים יותר שינו את הפטליזם שלו, ובין האבק והלכלוך שר העמל:

"אבק, אבק ואפר, עופו מעל קברי,

אך האדון ישא את נשמתי הביתה."

הדברים שנשאלו בבירור מהעולם הסובב עוברים שינוי אופייני כשהם נכנסים לפי העבד. במיוחד נכון הדבר לגבי משפטים מהתנ"ך. "בכי, בת ציון השבויה" הופך באופן מוזר ל"ציון, בכי בנמיכות", והאופנים של יחזקאל מסתובבים לכל עבר בחלום המיסטי של העבד, עד שהוא אומר: "יש גלגל קטן שמסתובב בתוך לבי".

כמו בימי קדם, מילות המזמורים הללו אולתרו על ידי פייטן מוביל בכת הדתית. נסיבות ההתאספות, עם זאת, המקצב של השירים והמגבלות של המחשבה המותרת, הגבילו את השירה לרוב לשורות בודדות או כפולות, והן רק לעיתים רחוקות התרחבו לבתים מרובעים או לסיפורים ארוכים יותר, אם כי ישנם כמה דוגמאות למאמצים מתמשכים, בעיקר עיבודים של התנ"ך. שלוש סדרות קצרות של פסוקים משכו אותי תמיד – האחת שעומדת בראש פרק זה, שעל שורה אחת ממנה אמר תומאס וונטוורת' היגינסון בצדק, "מעולם, כך נדמה לי, מאז שהאדם חי וסבל לראשונה, לא הובעה כמיהתו האינסופית לשלום באופן קורע לב יותר". השנייה והשלישית הן תיאורים של יום הדין האחרון – האחת אלתור מאוחר, עם כמה עקבות של השפעה חיצונית:

"הו, הכוכבים ביסודות נופלים,

והלבנה מטפטפת והופכת לדם,

והפדויים של ה' חוזרים אל אלוהים,

ברוך שם ה'."

והשנייה, תמונה מוקדמת וביתית יותר מארצות החוף הנמוכות:

"מיכאל, גרור את הסירה לחוף,

אז תשמעו את השופר שהם תוקעים בו,

אז תשמעו את קול החצוצרה,

חצוצרה נשמעת בכל העולם,

חצוצרה נשמעת לעשיר ולעני,

חצוצרה משמיעה את הג'ובילי,

חצוצרה נשמעת עבורך ועבורי."

דרך כל היגון של שירי היגון נושמת תקווה – אמונה בצדק הסופי של הדברים. המקצבים המינווריים של הייאוש משתנים לעיתים קרובות לניצחון וביטחון רגוע. לעיתים זו אמונה בחיים, לעיתים אמונה במוות, לעיתים ביטחון בצדק ללא גבול בעולם יפה כלשהו מעבר. אך תהא אשר תהא, המשמעות תמיד ברורה: שאי פעם, אי שם,

בני אדם ישפטו בני אדם על פי נשמתם ולא על פי עורם. האם תקווה כזו מוצדקת? האם שירי היגון שרים אמת?

ההנחה ההולכת ומתעצמת בדממה בעידן זה היא שתקופת המבחן של הגזעים חלפה, וכי הגזעים הנחשלים של ימינו הם בעלי חוסר יעילות מוכח ואינם ראויים להצלה. הנחה שכזו היא יהירותם של עמים חסרי יראת כבוד כלפי הזמן ובורים במעשי בני האדם. לפני אלף שנים, הנחה כזו, שהייתה אפשרית בקלות, הייתה מקשה על הטוטונוי להוכיח את זכותו לחיים. לפני אלפיים שנה, דוגמטיות כזו, שהייתה מתקבלת בברכה, הייתה מבטלת בבזז את הרעיון שגזעים בהירים יובילו אי פעם את התרבות. הידע הסוציולוגי כה לא מאורגן באופן מצער, עד שמשמעות הקידמה, משמעות ה"מהיר" וה"איטי" בעשייה האנושית, וגבולות היכולת האנושית לשלמות, הם ספינקסים עטופי צעיף וחסרי מענה על גדות המדע. מדוע שר איסכילוס אלפיים שנה לפני ששייקספיר נולד? מדוע שגשגה התרבות באירופה, והבהבה, להטה ומתה באפריקה? כל עוד העולם עומד אילם בהכנעה מול שאלות כאלו, האם תכריז אומה זו על בורותה ועל דעותיה הקדומות הטמאות על ידי שלילת חופש ההזדמנויות מאלו שהביאו את שירי היגון אל מושבי הכוח?

ארצכם? כיצד הפכה לשלכם? לפני שנחתו ה"צליינים" אנחנו היינו כאן. כאן הבאנו את שלוש מתנותינו וערבבנו אותן בשלכם: מתנה של סיפור ושיר – מלוויה רכה ומרטיטה בארץ חסרת הרמוניה וצליל; מתנת הזיעה והכוח הפיזי כדי להדוף את השממה, לכבוש את האדמה ולהניח את היסודות לאימפריה כלכלית אדירה זו, מאתיים שנה מוקדם יותר מכפי שידיכם החלשות היו יכולות לעשות זאת; השלישית, מתנת הרוח. סביבנו התרכזה היסטוריית הארץ במשך שלוש מאות שנים; מלב האומה קראנו לכל מה שהיה טוב ביותר כדי לחנוק ולהכניע את כל מה שהיה גרוע ביותר; אש ודם, תפילה וקורבן, שטפו בנחשולים על פני העם הזה, והם מצאו שלום רק במזבחות של אלוהי הצדק. ומתנת הרוח שלנו לא הייתה פסיבית בלבד. באופן פעיל שזרנו את עצמנו בשתי וערב של אומה זו – נלחמנו בקרבותיהם, חלקנו ביגונם, ערבבנו את דמנו בדמם, ודור אחר דור הפצרנו בעם עקשן וחסר דאגה שלא יבזז לצדק, לחסד ולאמת, פן תוכה האומה בקללה. שירנו, עמלנו, עליצותנו ואזהרתנו ניתנו לאומה זו באחוות דמים. האם מתנות אלו אינן ראויות לנתינה? האם אין זה עמל ומאבק? האם אמריקה הייתה אמריקה ללא עמה הכושי?

כך גם התקווה ששרה בשירי אבותי מושרת היטב. אם אי שם בתוך הסחרור והתוהו ובוהו של הדברים שוכן הטוב הנצחי, רחום אך סמכותי, אזי בבוא העת ובשעתו הטובה הוא יקרע את הצעיף והכלואים יצאו לחופשי. חופשיים, חופשיים כקרני השמש המטפטפות בבוקר אל תוך חלונותי הגבוהים, חופשיים כקולות הצעירים והרעננים שם למטה הנובעים אליי ממחילות הלבנים והטיח – גואים בשיר, גדושים בחיים, טרבל רוטט ובס מעמיק. ילדיי, ילדיי הקטנים, שרים אל השמש, וכך הם שרים:

"הו, יעקב נאבק, היום מפציע,

אני לא אניח לך ללכת עד שתברכני."

והנוסע חוגר את מותניו, ומפנה פניו אל עבר הבוקר, ויוצא לדרכו.

אחרית דבר

שמע את קריאתי, אלוהים הקורא; תן שספרי זה לא ייפול כנפל אל שממת העולם. הלוואי שינבטו מעלי הדפים הללו, רחום וחנון, עוז מחשבה ומעשה שקול כדי לקצור את הקציר המופלא. תן שאוזניו של עם אשם תצילנה מן האמת, ושבעים מיליונים יאנחו לצדקה המרוממת גויים, ביום קודר זה שבו אחוות אדם היא לעג ומלכודת. כך, בשעתך הטובה, יתיר ההיגיון האינסופי את הסבך, והסימנים העקומים הללו על עלה שברירי לא יהיו אכן

הסוף

*** סוף האלקטרוני של פרויקט גוטנברג: נשמותיהם של בני העם השחור ***

תקציר רישיון פרויקט גוטנברג (Project Gutenberg)

מהדורות מעודכנות יחליפו את הקודמות.

יצירת העבודות ממהדורות מודפסות שאינן מוגנות על פי חוקי זכויות היוצרים של ארה"ב פירושה שאיש אינו מחזיק בזכויות יוצרים על עבודות אלו בארצות הברית. לכן, הקרן (ואתם!) יכולים להעתיק ולהפיץ אותן בארצות הברית ללא רשות וללא תשלום תמלוגים. כללים מיוחדים חלים על העתקה והפצה של עבודות אלקטרוניות של פרויקט גוטנברג כדי להגן על המושג והסימן המסחרי של הפרויקט.

עיקרי הרישיון המלא:

1. **תנאי שימוש:** בקריאת או שימוש ביצירה זו, אתם מסכימים לכל תנאי הרישיון. אם אינכם מסכימים, עליכם להפסיק את השימוש ולהשמיד את העותקים שברשותכם.
2. **סימן מסחרי:** "Project Gutenberg" הוא סימן מסחרי רשום. השימוש בו מוגבל לאלו המסכימים לתנאי הרישיון.
3. **זכויות יוצרים:** רוב היצירות באוסף הן בנחלת הכלל (Public Domain) בארה"ב. אם אתם נמצאים בארה"ב, איננו טוענים לזכות למנוע מכם להעתיק, להפיץ או ליצור עבודות נגזרות, כל עוד הוסרו ההתייחסויות לפרויקט גוטנברג.
4. **חוקים מקומיים:** אם אתם מחוץ לארה"ב, עליכם לבדוק את חוקי זכויות היוצרים במדינתכם לפני הורדה או הפצה של היצירה.
5. **הפצה בתשלום:** מותר לגבות תשלום עבור עותקים רק תחת תנאים מסוימים, הכוללים תשלום תמלוגים של 20% מהרווח הגולמי לקרן הארכיון הספרותי של פרויקט גוטנברג.
6. **הגבלת אחריות:** היצירה מסופקת "כפי שהיא" (AS-IS). הקרן והמתנדבים אינם אחראים לנזקים, שגיאות בטקסט, וירוסים או פגמים אחרים, למעט זכות מוגבלת להחלפה או החזר כספי תוך 90 יום במקרה של פגם.
7. **תרומות:** פרויקט גוטנברג תלוי בתמיכת הציבור ובתרומות כדי להמשיך בפעילותו להנגשת יצירות בנחלת הכלל בפורמט דיגיטלי ללא עלות.

אודות הקרן:

קרן הארכיון הספרותי של פרויקט גוטנברג היא מלכ"ר (ארגון ללא מטרת רווח) הממוקם במיסיסיפי ובמדינת יוטה, ארה"ב. למידע נוסף, ליצירת קשר או למתן תרומות, ניתן לבקר באתר: www.gutenberg.org/donate

אחרית דבר

שמע את קריאתי, אלוהים הקורא; תן שספרי זה לא ייפול כנפל אל שממת העולם. הלוואי שיבטו מעלי הדפים הללו, רחום וחנן, עוז מחשבה ומעשה שקול כדי לקצור את הקציר המופלא. תן שאוזניו של עם אשם תצילנה מן האמת, ושבעים מיליונים יאנחו לצדקה המרוממת גויים, ביום קודר זה שבו אחוות אדם היא לעג ומלכודת. כך, בשעתך הטובה, יתיר ההיגיון האינסופי את הסבך, והסימנים העקומים הללו על עלה שברירי לא יהיו אכן

הסוף

*** סוף ספר האלקטרוני של פרויקט גוטנברג: נשמותיהם של בני העם השחור ***

תקציר רישיון פרויקט גוטנברג (Project Gutenberg)

מהדורות מעודכנות יחליפו את הקודמות.

יצירת העבודות ממהדורות מודפסות שאינן מוגנות על פי חוקי זכויות היוצרים של ארה"ב פירושה שאיש אינו מחזיק בזכויות יוצרים על עבודות אלו בארצות הברית. לכן, הקרן (ואתם!) יכולים להעתיק ולהפיץ אותן בארצות הברית ללא רשות וללא תשלום תמלוגים. כללים מיוחדים חלים על העתקה והפצה של עבודות אלקטרוניות של פרויקט גוטנברג כדי להגן על המושג והסימן המסחרי של הפרויקט.

עיקרי הרישיון המלא:

1. **תנאי שימוש:** בקריאת או שימוש ביצירה זו, אתם מסכימים לכל תנאי הרישיון. אם אינכם מסכימים, עליכם להפסיק את השימוש ולהשמיד את העותקים שברשותכם.
2. **סימן מסחרי:** "Project Gutenberg" הוא סימן מסחרי רשום. השימוש בו מוגבל לאלו המסכימים לתנאי הרישיון.
3. **זכויות יוצרים:** רוב היצירות באוסף הן בנחלת הכלל (Public Domain) בארה"ב. אם אתם נמצאים בארה"ב, איננו טוענים לזכות למנוע מכם להעתיק, להפיץ או ליצור עבודות נגזרות, כל עוד הוסרו ההתייחסויות לפרויקט גוטנברג.
4. **חוקים מקומיים:** אם אתם מחוץ לארה"ב, עליכם לבדוק את חוקי זכויות היוצרים במדינתכם לפני הורדה או הפצה של היצירה.
5. **הפצה בתשלום:** מותר לגבות תשלום עבור עותקים רק תחת תנאים מסוימים, הכוללים תשלום תמלוגים של 20% מהרווח הגולמי לקרן הארכיון הספרותי של פרויקט גוטנברג.
6. **הגבלת אחריות:** היצירה מסופקת "כפי שהיא" (AS-IS). הקרן והמתנדבים אינם אחראים לנזקים, שגיאות בטקסט, וירוסים או פגמים אחרים, למעט זכות מוגבלת להחלפה או החזר כספי תוך 90 יום במקרה של פגם.
7. **תרומות:** פרויקט גוטנברג תלוי בתמיכת הציבור ובתרומות כדי להמשיך בפעילותו להנגשת יצירות בנחלת הכלל בפורמט דיגיטלי ללא עלות.

אודות הקרן:

קרן הארכיון הספרותי של פרויקט גוטנברג היא מלכ"ר (ארגון ללא מטרת רווח) הממוקם במיסיסיפי ובמדינת יוטה, ארה"ב. למידע נוסף, ליצירת קשר או למתן תרומות, ניתן לבקר באתר: www.gutenberg.org/donate

